Brieven. Deel 1

Willem Bilderdijk

bron
Willem Bilderdijk, *Brieven. Deel 1*. W. Messchert, Amsterdam 1836

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/bild002brie01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

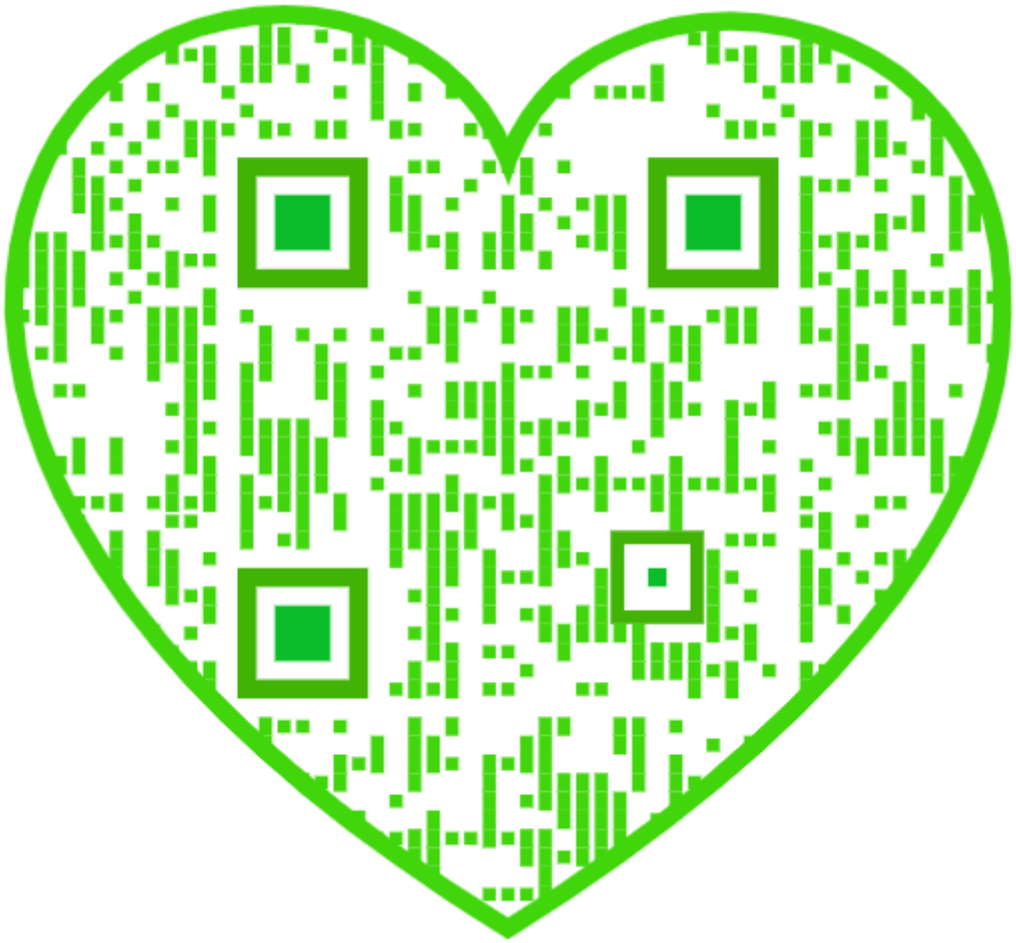

Voorbericht.

Toen ik, omtrent een jaar geleden, mijn voornemen bekend maakte, om eene verzameling van Brieven van MR. WILLEM BILDERDIJK *in het licht te geven, dacht ik niet, dat mijne onderneming die uitgebreidheid en* (*het zij in een betrekkelijken zin verstaan*) *die volledigheid zou erlangen, als thands het geval is. Ik dacht niet, dat ik het Publiek een aaneengeschakelde reeks van Brieven zou kunnen aanbieden, die, bij de jeugdige ontwikkeling van* BILDERDIJK *aanvangende, zijn gantsche leven, door velerlei lotwisselingen gekenmerkt, zou doorloopen, om in den laten tijd zijns grijzen ouderdoms te eindigen. Ik dacht niet, dat ik eene auto-biografie van* BILDERDIJK *voor mij zoude zien, als zoodanig te belangrijker, omdat de Schrijver, bij het opstellen en verzenden zijner Brieven, nooit gedacht kan hebben, daaruit door het Publiek te zullen worden gekend of beoordeeld. Deze levensbeschrijving geeft niet het verhaal van des Schrijvers lotgevallen, die van elders bekend zijn, en bij den lezer dezer Brieven als bekend worden verondersteld;*

maar zij teekent zijn gemoedsbestaan onder die lotgevallen; zij drukt het inwendig leven van BILDERDIJK *uit, en kan strekken om het vreemde en duistere dat zijn persoon voor velen had en nog heeft, op te helderen en verstaanbaar te maken.*

Wel is waar, dat zijne Dichtwerken, met oordeel gelezen, tot dezelfde uitkomst geleiden: doch de aart der Poëzy brengt mede dat zij krachtiger, sterker, stouter in uitdrukking is dan de taal des gewonen levens, en daarom velen als overdreven en opgesierd voorkomt. Ja, koelzinnige verstanden beschouwen somtijds alles wat in Poëzy gezegd wordt, als werk der verbeelding en fictie. Ik zal niet tegenspreken dat de Poëzy van vele, ook van hooggeroemde Dichters niets dan fictie is: doch bij BILDERDIJK, *vooral in zijnen lateren tijd, is het anders; zijne Poëzy is uitstorting van hetgeen in zijn hart omging, is waarheid: en daarom kan men, ook uit zijne Dichtwerken, hem leeren kennen, zoo als hij was.*

Beter zullen echter velen hem verstaan, wanneer zij hem in zijne Brieven hooren spreken: en daarin zal het althands gemaklijker wezen de uitdrukking waar zij te sterk en overdreven schijnt, van het wezen der zaak te onderscheiden. Gelijk iederen mensch, die sterk en levendig gevoelt, en wien de indruk van het oogenblik krachtig aandoet, zoo was het ook BILDERDIJK *eigen, en wel in een hooge mate, in sterke en hevige bewoordingen, dat gevoel mede te deelen of kenbaar te maken. Zulke woorden zijn dikwijls overdreven te achten, wanneer men met bedaarden zin de*

voorwerpen beschouwt en op hun rechte waarde schat, onder wier indruk de man staat die ze uitspreekt: doch zij zijn niet overdreven, zij zijn waarheid, als uitdrukking opgevat van zijn gevoel. Een spin doet somwijlen iemand sidderen, die niet schroomt het onbandig ros te betemmen, of den tijger in zijn hol te bestoken. Eene voorbijgaande ongesteldheid, eene lichte, ware of vermeende verongelijking, kan iemand als radeloos maken en in wrevel doen opbruischen, die anders leed en laster met geduld en onderwerping weet te dragen, en den dood onverschrokken onder de oogen durft zien. Dit neme men in acht, wanneer men de Poëzy, wanneer men deze Brieven van BILDERDIJK *leest; men houde niet voor overdreven en opgesierd, wat voor zijn levendig en opgewekt gevoel waarheid was, en beoordeele met verstand, hetgeen hard en scherp in de ooren klinkt, zonder het te prijzen, veel min het te willen navolgen.*

Men meene niet dat of ik, of mijne vrienden DA COSTA *en* DE CLERCQ, *die mij in de keuze en rangschikking dezer verzameling behulpzaam zijn geweest,* BILDERDIJK *als een toonbeeld van menschelijke volkomenheid, als een ideaal onder de menschen, willen voorstellen; dat wij, wat in hem te laken is, willen prijzen of vergoelijken; en evenmin dat wij alle zijne meeningen en oordeelvellingen over personen en zaken toestemmen of voor onze rekening nemen: wij wenschen alleen, door het uitgeven van deze Brieven,* BILDERDIJK *te doen kennen, zoo als hij was, en daarom schroomen wij niet ook zoodanige Brieven of gedeelten van Brie-*

ven openbaar te maken, waarin hij zich in zijne menschelijke zwakheden (een zondaar onder zondaren) vertoont.

De zonde, het erfdeel der gevallene menschheid, was immers ook het zijne: en gelijk het veelmalen de weg der Genade is, dat menschen van buitengewonen natuurlijken aanleg en met schitterende gaven bedeeld, heviger strijd dan anderen hebben te voeren, eer zij zichzelve leeren kennen en zichzelve leeren verzaken, en niets leeren worden, opdat Christus hun alles zij: zoo was het de weg Gods ook met BILDERDIJK. *Zijn geheele leven was strijd, toenemende strijd tot den einde toe: en het beschouwen van dien strijd kan iets leeren verstaan van hetgeen de Apostel bedoelt, als hij zegt nog niet gegrepen te hebben, waartoe hij van Christus Jezus gegrepen was.*

Den man, wiens veel omvattende kennis, wiens doordringend verstand, wiens verheven dichtvermogen, wiens uitstekend genie wij roemen; wiens krachtig werkenden invloed op tijdgenoot en nakomeling wij als weldaad Gods beschouwen aan ons dierbaar Vaderland, dien man hebben wij lief als medebegenadigde in Christus; en omdat wij hem als zoodanig liefhebben, wenschen wij hem aan anderen te doen kennen, opdat ook anderen hem liefhebben, en Gods genade, die zich in hem verheerlijkte, met ons prijzen.

Verklaarbaar en samenhangend wordt al het onverklaarbare en onsamenhangende in het leven en den persoon van BILDERDIJK, *dan, maar ook dan alleen, wanneer wij hem uit dat oogpunt beschouwen.*

De eerzuchtige jongeling, in kennis en geleerdheid, in verstand en geestvermogens zijne tijdgenooten overtreffende, en wetende dat hij hen overtreft, gevoelt een ledig in zijn hart, dat even min verkregene roem, als ontfangen eerbewijs kunnen aanvullen. Hij wil nuttig zijn. Dat nuttig willen wezen, vaak heilzaam voor anderen en voor de Maatschappij, is steeds ijdel en bedrieglijk voor die het zich voorstelt. De bereiking van het begeerde doel streelt den hoogmoed; de verijdeling der aangewende pogingen krenkt de eigenliefde. BILDERDIJK *ondervond het. In de kracht zijner mannelijke jaren, nu geëerd, geroemd, en geprezen, dan weder gelaakt, miskend, gesmaad en vervolgd, doorliep en eindigde hij dat tijdvak zijns levens, allen onvoldaan latende en het allermeest zichzelven. Een gevoel van recht, en het geloof aan eene zeer bijzondere Voorzienigheid hielden hem staande op den glibberigen weg dien hij betrad. De storm der omwenteling rukte hem eensklaps los van Vaderland en betrekkingen. Die schok was hem weldadig, door hem nader aan zichzelven bekend te maken. Doch wat moest hij nog doorstaan, eer de leer van schuldverzoenende en hartveranderende genade, die hij toen en reeds vroeger met het verstand erkende en openlijk voorstond, hem als levensbeginsel, als kracht van God, aan het hart werd geheiligd! Buiten 's lands, velerlei lotwissel, strijd, beproeving, lijden, kommer en gebrek. In het Vaderland weêrgekeerd, onder Koning* LODEWIJK, *uitwendig, eerbetoon en onderscheiding, maar daarbij inwendig, zwarte, aan wan-*

hoop grenzende donkerheid. Later weder een tijd van kommer en gebrek. Bij Nederlands herleving onder ORANJE, *verbetering van uiterlijke omstandigheden; doch ook toen teleurstelling in zijne uitzichten op een werkkring*, *waarin hij meende het Vaderland en de Wetenschappen nuttig te kunnen zijn. En onder dat alles*, *gestadig gevoel van krankte*, *van uitputting*, *of verval van lichaamskrachten en geestvermogens. Dit en nog meer maakte God*, *in den weg zijner Voorzienigheid en genade*, *dienstbaar om den man*, *die in de oogen der wereld groot was door talenten en genie*, *klein te maken in zijne eigene*, *en om hem de rust*, *die hij noch in de wereld*, *noch in zichzelven vond*, *bij Christus te doen zoeken*, *bij wien alleen zij te vinden is. Zoo stond* BILDERDIJK, *toen hij zich geroepen voelde*, *om op te treden tegen den geest der eeuw*, *en de Waarheid tegen hare bestrijders te verdedigen. Voorzeker*, *het was in de kracht des Geestes*, *dat hij sprak en schreef: doch gelijk in alles wat de zondige mensch verricht*, *ook in zijne beste daden*, *de zonde die in hem is*, *zich naar buiten vertoont*, *zoo mengde zich vertrouwen op eigene kracht*, *uit gevoel van meerderheid boven anderen geboren*, *in den strijd dien hij voerde*, *en zelfverheffing was niet altijd vreemd aan zijn ijveren voor de eere Gods. Ook deze moest hem ontnomen worden: en de afgeleefde grijzaart bleef*, *na het verlies zijner onvergetelijke gade*, *krank en uitgeput achter*, *van geheugen en denkvermogen schier beroofd*, *in een staat der kindschheid nabij; en leerde*, *in dien weg van beproeving*, *niet slechts*

erkennen maar ondervinden, dat hij niets was in zichzelven; dat de grond zijner hoop geheel buiten hem, alleen in Christus, lag; en het was genade, wanneer hem nog een flaauwe straal dier hoop in de donkerheid die hem omringde, toeschemerde.

Zoo was BILDERDIJK. *Zoo zal de lezer wien het om eene zielkundige beschouwing van den merkwaardigen man te doen is, hem uit deze Brieven leeren kennen. Met dat inzicht gelezen, zullen zij blijken te zijn, hetgeen* BILDERDIJK *eenmaal*[1] *schreef niet te kunnen of te mogen geven, eene levensbeschrijving door hem-zelven* (*maar zonder daaraan te denken*) *opgesteld; eene geschiedenis van de weg der Voorzienigheid met hem gehouden. Dat deze levensbeschrijving ook in andere opzichten belangrijk is en rijk aan wenken over Dicht- en Taalkunde, over Geschiedenis en andere wetenschappen, zal ieder begrijpen, die* BILDERDIJK *eenigzins kent en waardeert.*

Bij de aankondiging van de uitgave dezer Brieven was ten regel gesteld dat alles onuitgegeven zou blijven, wat niet geacht kon worden voor het Publiek belangrijk te zijn: en als toets daarvan zouden de vier volgende vragen strekken: 1° *Is het belangrijk uit een biografisch oogpunt?* - 2° *Is het belangrijk ter nadere kennis van het karakter en gemoedsbestaan van* BILDERDIJK*?* - 3° *Is het belangrijk ter opheldering van vroeger uitgegevene werken van* BILDERDIJK *of gedeelten daarvan?* - 4° *Is het belangrijk voor wetenschap*

(1) *Zie bladzijde* 301 *van dit Boekdeel.*

en letteren? - Ik heb ondervonden dat de beslissing tusschen belangrijk *en* niet belangrijk, *en nog meer die tusschen* meer *of* minder *belangrijk*, *in vele gevallen moeilijker was*, *dan ik mij die had voorgesteld. Naarmate de Verzameling zich mij meer en meer als biografie en als een samenhangend geheel uitmakende*, *vertoonde*, *mocht en moest ik een en ander opnemen*, *dat belangrijk is in het verband gezien daar het in voorkomt*, *maar op zichzelf beschouwd dat belangrijke grootelijks mist*, *en naar sommiger oordeel wellicht veilig zou hebben kunnen achterblijven. Zoo zal men*, *om een enkel voorbeeld bij te brengen*, *in de Brieven aan de Heeren* UYLENBROEK *en* OUTHUYS, *aanwijzingen van* BILDERDIJK *vinden omtrent kleinigheden*, *bij de uitgave zijner werken in acht te nemen. Op zichzelve beschouwd zijn*, *ik erken het*, *sommigen dezer aanwijzingen vrij onbeduidend; doch merkt men op*, *dat de Brieven*, *waarin zij voorkomen*, *geschreven zijn in tijden van onrust*, *toen politieke woelingen en daarmeê verknochte drukke ambtswerkzaamheden den schrijver onophoudelijk bezig hielden; of in de dagen zijner uitzetting*, *toen hij*, *zonder te weten waarheen*, *rondzwierf op de grenzen van het Vaderland: dan worden die kleinigheden van aanbelang*, *en zijn onmisbaar voor de karakteristiek van den man die ze schreef. Allen echter*, *die mij met bijdragen voor deze Verzameling hebben willen verplichten*, *kunnen getuigen*, *dat ik*, *ten dezen opzichte*, *met omzichtigheid ben te werk gegaan*, *en doorgaans liever te weinig dan te veel heb willen geven. Geen der bronnen*, *die mij ge-*

opend waren, zijn uitgeput: en de ruime voorraad voor het vervolg voorhanden, zal waarschijnlijk noodzaken nog meer ongedrukt te laten, dan bij de redactie van het Eerste deel, uit de Brieven daarvoor bestemd, geschied is.

Voorts is, naar den regel, in de aankondiging gesteld, alles weggelaten, wat als vertrouwelijke mededeeling niet zonder onbescheidenheid scheen algemeen gemaakt te kunnen worden; en vooral alles, wat nog levende of kortelings overledene personen te nabij zoude raken, en voor hun naam of nagedachtenis beleedigend zou kunnen gerekend worden. Uit dezen hoofde zijn verscheidene Brieven en gedeelten van Brieven ongedrukt gebleven: en op sommige plaatsen zal men de uitlating van een woord of zinsnede, die zou hebben kunnen hinderen, door.....aangeduid vinden. Wat medegedeeld wordt, is overal zoo als BILDERDIJK *het geschreven heeft, en daarin heeft men zich geene verandering veroorloofd.*

Is bij de beoordeeling van hetgeen moest achterblijven, de vereischte kieschheid gebezigd; is de keuze van hetgeen gedrukt is, niet geheel ongelukkig geslaagd, zoo ben ik grootendeels zulks verplicht aan de voorlichting en goeden raad van mijne geachte vrienden, de Heeren MR. I. DA COSTA, *en* W. DE CLERCQ, *die ik openlijk mijnen dank betuig voor hun aandeel in de redactie van dit werk.*

Bij de rangschikking der Brieven is de tijdorde in acht genomen, met dien verstande, dat alle Brieven aan denzelfden persoon geschreven, achter elkander

volgen. Het is de dagteekening van den eersten brief van elke bijzondere Verzameling, die van de orde der plaatsing beslist heeft.

Dit Eerste deel bevat (*enkele brieven aan den Eerw. Heer* OUTHUYS, *die den lezer in een volgend tijdvak inleiden, uitgezonderd*) *alleen brieven vóór en gedurende de uitlandigheid van* BILDERDIJK *geschreven, en die hem in den tijd zijner ontwikkeling en dien zijner werkzaamheid in de kracht zijns levens, doen kennen.*

BILDERDIJK *was drie en twintig jaren oud toen hij de Brieven schreef, die onder* I. *en* II. *voorkomen, aan* MR. DANIEL VAN ALPHEN, *Griffier der Stad Leyden, en aan* MR. L. VAN SANTEN, *als Latijnsch dichter beroemd. Zij getuigen van de onderscheiding die hij op dien jeugdigen leeftijd reeds van de geachtste letterkundigen genoot.*

Die onder III. *en* IV. *geplaatst en geschreven aan zijnen Kunstvriend* MR. RHIJNVIS FEITH, *en aan de Dichteresse* J.C. Baronesse DE LANNOY, *wier nagedachtenis hem tot in lateren leeftijd dierbaar bleef*[1], *vertoonen hem te midden van de dichterlijke wereld van die dagen, zich met haar vermakende in de vleiende loftuigingen die de kunstbroeders elkander ruimschoots toezwaaiden, en deelende in de kunstkeurige netheid en aan den Franschen trant ontleende geestigheid die haar eigen was. Ook het genie van een* BILDERDIJK *moest een wijl door den geest zijns*

(1) *Zie Winterbloemen,* II, 103; *en Hollands Verlossing*, I, 73.

tijds gebonden zijn: doch weldra steeg zijn vlucht hooger, en van dien vroegeren tijd behield hij alleen het goede; de juistheid en zuiverheid van uitdrukking, die overal in zijne poëzy doorstraalt.

De genoemde Brieven, benevens die, welke onder V., VI. *en* VII. *voorkomen, zijn afgedrukt naar opstellen, meest van de hand van* BILDERDIJK*-zelven, onder zijne nagelatene papieren gevonden. Dat hij in dien tijd zijne brieven, en daaronder zoodanige brieven, als die over het Pegaasje van de Baronesse* DE LANNOY *in klad opstelde, en met bijzondere zorg* (*waarvan het handschrift blijken draagt*) *bewerkte, getuigt voorzeker van zijne zucht tot netheid en naauwkeurigheid, zoo zeldzaam groote genien eigen, doch die* BILDERDIJK, *door zijn geheele leven heen, in al zijne verrichtingen, kenmerkt.*

De brief aan B. RULOFFS, *onder* VIII. *geplaatst, was vroeger in de voorrede van een door dezen Dichter vertaald zangspel gedrukt.*

De volgende reeks brieven onder IX. *aan den Heer* P.J. UYLENBROEK *gericht,* BILDERDIJKS *oudste lettervriend, gelijk hij hem in zijn schoon en aandoenlijk lijkgedicht*[1] *noemt, heb ik te danken aan de welwillendheid van 's mans eenigen zoon, den Hooggeleerden Heer* UYLENBROEK *te Leyden. Deze belangrijke stukken, die menige niet algemeen bekende bijzonderheid omtrent* BILDERDIJKS *vroegere dichtwerken bevatten, schilderen hem in de drukke en woelige ja-*

(1) *Najaarsbladen*, II, 172.

ren, *die hij als Advokaat in den Haag doorleefde*, *en in de bange oogenblikken vóór en bij zijne uitzetting uit het Vaderland*, *terwijl de lateren van deze afdeeling hem in zijne ballingschap doen kennen.*

'*Welke tijden*,' *schreef ik aan mijnen hooggeachten vriend*, *den Heer* V. LOOSJES *te Haarlem*, *toen hij mij de Brieven mededeelde*, *in de woelige jaren van* 1783 *tot* 1798, *aan zijnen waardigen vader*, *den verdienstelijken* A. LOOSJES PZ. *gericht*, *en onder* X. *geplaatst;* '*welke tijden worden ons in deze brieven voorgesteld! Gelukkig*, *dat wij ze niet beleven! Doch wie zal*, *zoolang menschen menschen zijn*, *ons waarborgen dat zij niet wederkomen*, *indien God het niet verhoedt*.'

Het was door de vriendelijke tusschenkomst van den onlangs overledenen Heer en MR. J. VAN DER LINDEN, *dat mij*, *uit naam der Weduwe van den Eerw. Heer* G. OUTHUYS, *de brieven onder* XI. *voorkomende*, *werden toegezonden. Gedeeltelijk behooren deze tot de geschiedenis van* BILDERDIJKS *uitzetting en uitlandigheid. Gedeeltelijk zijn zij in latere tijdvakken van* BILDERDIJKS *leven*, *en wel in de innigste vertrouwelijkheid*, *geschreven. Niet alles wat mij van deze zijde medegedeeld werd*, *kon uit dien hoofde*, *in de Verzameling worden opgenomen. Hetgeen heeft mogen geplaatst worden*, *houde ik voor eene gewichtige bijdrage tot de kennis van* BILDERDIJKS *gemoedsbestaan en inwendig leven.*

De Heer IZAAK BILDERDIJK *had de verplichtende vriendelijkheid mij een Brief onder* XII. *voorkomende*,

ter plaatsing mede te deelen, *in den jare* 1796 *door zijnen Broeder uit Londen aan hem geschreven. Niet alleen om den belangrijken inhoud van dezen brief ben ik er dank voor verschuldigd*, *maar nog meer*, *omdat ik daarin een openlijk blijk ontfing*, *dat* BILDERDIJKS *naaste betrekkingen* (*ook van zijnen zoon*, *den Heer* L.W. BILDERDIJK, *heb ik deswege de stellige verzekering*) *mijne onderneming goedkeuren*, *en daartoe door hunne bijdragen willen medewerken.*

De twee laatste brieven van dit deel, *onder* XIII. *en* XIV., *behooren mede tot de geschiedenis van* BILDERDIJKS *uitlandigheid. Ik ben deze verplicht aan den Hooggeleerden Heer* MR. H.W. TYDEMAN.

De voltooiing dier geschiedenis en de aanleiding tot den terugkeer van BILDERDIJK *in het Vaderland zal men*, *bij de uitgaaf van het Tweede deel dezer Verzameling*, *in vele bijzonderheden vermeld vinden in Brieven aan den Heer en* MR. JERONIMO DE VRIES *geschreven. Een opstel van zijne geachte hand zal ter inleiding strekken van die afdeeling.*

Nog een woord over de spelling, *die in dit boekdeel zeer verscheiden en onregelmatig is. Die verscheidenheid en onregelmatigheid bestaan in de handschriften*, *door mij gevolgd.* BILDERDIJK *heeft van tijd tot tijd verandering in zijne wijze van spelling gebracht*, *en*, *eerst bij de uitgave van zijn Buitenleven en Poëzy*, (1803) *schijnt hij den regel te hebben aangenomen*, *die sedert in al zijne geschriften gevolgd is. Onmooglijk is het echter niet*, *dat*, *door de onduidelijkheid van het schrift in de klad-opstellen*, *waarnaar het*

eerste gedeelte van dezen bundel is afgedrukt, de onregelmatigheid op sommige plaatsen vermeerderd is.

De aanteekeningen van BILDERDIJK*-zelven, of van eene andere hand dan die des Uitgevers, zijn of worden in het vervolg, door een naamletter aangeduid.*

Ten slotte verzoek ik allen, die mijne onderneming door de vriendelijke mededeeling van onder hen berustende Brieven hebben willen bevorderen, daarvoor bij dezen mijne oprechte dankbetuiging aan te nemen. Hebben zij, hebben andere lezers, op de wijze der uitgave of iets daartoe betrekkelijk, billijke aanmerking, zij worde mij niet onthouden, opdat in de verdere redactie dezer Verzameling daarvan gebruik moge worden gemaakt.

Welkom zal mij elke bijdrage tot deze onderneming zijn, die men mij nog zal willen toezenden. Welkom, niet om noodeloos en onbescheiden de Verzameling uit te breiden, voor welke reeds overvloedige stof voorhanden is, maar om, bij ruimte van keuze, te gemaklijker, uit het belangrijke alleen het belangrijkste te kunnen geven.

De inhoud van dit boekdeel moge den aart en het doel dezer Verzameling, zoo als zij in dit Voorbericht geschetst zijn, verder doen kennen, en de belangstelling der vrienden van BILDERDIJK *voor hetgeen volgen zal, opwekken.*

Augustus, 1836.

W. MESSCHERT.

I.
Aan Mr. Daniel van Alphen te Leyden.

1.

Hoog Edele Gestrenge Heer, *hoogstgeachte Vriend!*

Want met dezen tijtel is het, dat de innemende en vleiende letteren, dat de menigvuldige blijken van onderscheiding en toegenegenheid, met welke 't UWEG. behaagd heeft mij te vereeren, zo wel als de innige gevoelens van een hart dat van de zuiverste eerbied voor uwe verdiensten doordrongen is, mij gerechtigen UHEG. te mogen begroeten. Vergeef het mij, mijn Heer, indien ik door zo veele merken van onderscheidende tederheid, door zo veele onverdiende lofspraken overstelpt, niet dan algemeene bewoordingen wete om aan dezelve te beandwoorden. Laat deze zelfde heuschheid aan welke ik mij reeds zo veel verplicht houde, mij des verontschuldigen, of liever laat het mij vergund zijn, ook hier in uw

schuldenaar te blijven. Uwe EG. poge 't geringe offer niet af te wenden, 't welk een oprecht en onpartijdig gemoed U rechtmatiglijk toezwaait. Zich-zelven in de wetenschappen, de geleerdheid, de schone kunsten verdienstelijk te maken, is alle weldenkenden zich te verbinden, zich te verplichten: en 't is door de uitmuntendste diensten, waar mede uwe letterarbeid, en schrander oordeel, alle beoefenaars der fraaie letteren, en ons genootschap in het bijzonder, aan zich verplicht heeft, dat ik, reeds eer ik de eer had bij UHEG. bekend te zijn, de hoogste achting voor denzelven had opgevat; eene achting die door eene persoonlijke kennis in eenen wettigen eerbied veranderen moest, en die op een' belanglozen grond gevestigd, nooit uit mijn' boezem gerukt zal worden. Te wel vertrouwe ik de ware gevoelens mijns harte te hebben doen kennen, om niet onderscheiden te worden van die lage zielen, die gewoon de opgaande zon hulde te doen, niets dan een verfoeilijke eigenbaat tot regelmaat van hun gedrag nemen; doch hoe men deswege ooit van mij denke, H.EGestr. Heer, uw hart doet mij recht, en dit is mij de zoetste, de dierbaarste voldoening, die ik altoos zal trachten te mogen behouden. Dezelfde achtenswaardige, dezelfde grote man, dezelfde beminlijke kunstkweeker blijft mij altoos dezelfde geachte, geëerbiedigde, geliefde Meceen, wien ik mede verlang de overtuigendste blijken te geven van mijne vurige vriendschap en naauwe verknochtheid! Wees des verzekerd, wees des op nieuw verzekerd, mijn Heer, en blijf mij met den

tederen naam van vriend vereeren, dien Gij mij zoo gulhartiglijk aanbiedt!

Mijn werk behaagt UWEG. Dit ware genoeg! Lofspraak ten overvloede -! Vergun dat ik hier niets meer op zegge. Een van Alphen wettigt mijn ontwerp, mijne uitvoering! Wat zou ik meer wenschen kunnen?

Doch UHEG. moedigt mij aan om op deze baan voort te gaan: de beroemde van Winter, zo wel als zijn begaafde Egade, welke ik de eer van te kennen aan UHEG. verschuldigd ben, stemmen hierin overeen. De geleerde Heer Fontein in Amsterdam, spoorde mij aan tot het zelfde! - Maar met dit alles, (durf ik het zeggen?) vreze ik te mislukken. - Vergeef mij dit, Hoogstgeachte Vriend; 't is geen mistrouwen in uw grondig oordeel, in dat der genoemde doorkundige lieden: neen, 't is zelfs, want waartoe een ijdele zedigheid voorgewend die bij UHEG. onnut zoude zijn; 't is zelfs geen wantrouwen op mijn vermogen om 't uit te voeren: uw goedkeuring, uw aansporing boezemt mij moeds genoeg in; maar 't is de onmooglijkheid om op mijn gelegde plan voort te gaan, en de bezwaarlijkheid die er is om hetzelve te veranderen, die mij weêrhoudt. - Mijn voorname oogmerk is geweest den landgenoot aanleiding te geven om het gebrekkige van schikking, van ontwerp, 't gebrekkig geheel in den Hedendaagschen toneeltrant te leren kennen, door hun een voorbeeld te tonen, 't welk in schikking een waar kunst, - een meesterstuk is: zodanig een voorbeeld vond ik in den

Koningklijken Edipus, en 't is de schikking, 't algemeen beloop, de leiding, waar van zich de dichter bediend heeft om op den geest der aanschouwers te werken, waar op ik als Hoofdzaak aandrong, terwijl ik de andere menigvuldige schoonheden van dit toneelstuk, die eer schoonheden van uitvoering dan van ontwerp zijn, onaangeroerd voorbijging, of slechts ter loops en in het voorbijgaan aanstipte. Dit scheen mij voor onze jonge dichters mijn tijdgenoten noodzakelijkst te wezen, die doorgaands wel in staat zijn het schoon van eene uitdrukking te gevoelen, en somtijds zelfs er de reden van aan te wijzen, doch die zelden of nooit het algemeen ontwerp van een' dichter nasporen, en dus gebrekkig in zijnen geest dringen. - Dit was een proefje, en ik wenschte, dat kundige lieden 't geen ik hier in 't bijzondere ter hand sloeg, eens in 't algemeen uitvoerden! - De openbare uitboezeming van dezen wensch is van dat gevolg geweest, dat zeker boekverkooper (door mijn vertoog, gelijk hij zegt, daartoe opgewekt) eene vertaling van Aristoteles Verhandeling over de Dichtkunst heeft aangekondigd; een zaak, zeker lofwaardig, indien dit werk zo maar te vertalen was, gelijk men de schriften van een fransch' Bel-esprit overzet, sans souci en met een luchtige hand; doch 't geen ik reden heb van te vrezen dat niet al te wel voor den dag zal komen. Ten minste houde ik mij overreed dat, gelijk de Schrijver der Hamburger Dramaturgie aanmerkt, Aristoteles over de Dichtkunst nog nooit wel vertolkt is, en dat, bij gebrek van vooraf 's mans samenstel van

wijsgeerte, en in 't bijzonder zijn theorie van de hartstochten wel te hebben beoefend; van daar dat hem zijne taalmannen en uitleggers zo veel tegenstrijdigheden doen zeggen, die zij zich vruchtloos vermoeien om over een te brengen: en die men elkandren vervolgens ter goeder trouw voor gangbare munt in de hand stopt, zonder eens te onderzoeken of Aristoteles grondbeginsels de onzen zijn, en of hij aan dezelfde woorden dezelfde denkbeelden gehecht heeft, die wij er thands mêe verbinden.

Dan, om van dezen uitstap weder te keren, - zulk een voorbeeld van een wel aangelegd ontwerp, zulk een kunststuk van schikking mocht ik onzen landaart in den *Edipus*, in den eenigen *Edipus* voordragen. - Doch wat stuk is er in de Oudheid, dat zo regelmatig aan deze juistheid van orde en schikking voldoet? Schoon 't zeker is dat Sofokles deze kunstgreep boven alle zijne mededingers bezeten heeft, UHEG. weet, hoe verre 't er af zij, dat de andere stukken die ons van hem overig zijn, in dit bijzondere punt bij onzen Edipus halen. Wat is de anderzins zo beweeglijke *Antigone;* wat de *Ajax*, die echter treffende toneelen oplevert, alleen met opzicht tot de schikking beschouwd wordende? Wat is de *Elektra*, de schoone *Elektra*, die ik geen oogenblik twijfele om voor het overige den prijs voor alle de zeven treurspelen te geven, en die ik zelfs in schikking na den Edipus voor de beste van 't Grieksche toneel zou houden, wat is die nog minder? En zoude ik geen gevaar loopen van het belang, 't welk ik misschien

sommigen heb doen stellen in een naauwkeurige kunstrijke schikking, in regelmatigheid van ontwerp, te verminderen, indien ik hun uit de Oudheid-zelve voorbeelden en geachte voorbeelden van verwaarlozing dezer regelmatigheid aanbood? Zou men niet eer in het denkbeeld komen, dat Sofokles-zelf die zo hoog geschatte kunstwetten, daar men zo veel van wil doen afhangen, veracht, en in den Edipus slechts aan een toeval te danken had; dan dat hij zo zeldzaam het geen hij zich ten doelwit stelde, bereikt had? Het is waar, dat men deze wanstaltigheden, (die, hoe men 't ook aanmerke, altoos zeer geringe misslagen zijn in vergelijking met het geheel) zou kunnen bemantelen. Doch zij kunnen nooit, zonder der waarheid, der reden op eene heiligschendende wijze geweld aan te doen, als voorwerpen van navolging voorgesteld worden; en 't is als zodanig, 't is als een voorbeeld van schikking, als een voorwerp van navolging in dezelve, dat ik SOFOKLES in 't licht gevoerd hebbe. Die stippen, die onmerkbare puntjes zijn in betrekking tot het geheel, worden geheele vlekken in betrekking met het geringe gedeelte, 't welk ik alleen in opmerking geve. Dit is H.E.G.H. het gebrek in de opvatting van mijnen arbeid, 't welk mij doet aarzelen om t'eenemaal een volledige toestemming te geven aan eene uitnodiging, die door alle middelen van overreding gelijkerhand werkende, alrede mijn hart overweldigd, ingenomen, en overgehaald heeft.

Andere zaken, die zo wegens 't onderscheid der

zeden, als, uit eenigen anderen hoofde den Nederlandschen lezer tegen de borst mochten stoten zijn lichter uit den weg te ruimen. Een enkele zwier van tederheid, van godsvrucht (pietas), van vervoering buiten zich-zelve (enthusiasmus) zou de redentwist van Elektra met hare moeder en de anderszins natuur ontzettende moordkreet die zij tegen haar aanheft, draaglijk kunnen maken. - In den Edipus heeft het mij zelfs vermaakt, somtijds moeilijkheden aan te treffen, die ik door een diergelijke kunstgreep mocht redden. In 't algemeen is de arbeid, in de schriften der Ouden besteed, zo aantreklijk, dat ik niets wete, daar aan gelijk. Doch hoe gaarne wenschte ik UHEG. (die zo veel belang toont te stellen in al wat mij tot roem zou mogen gedijen, die zo verdient in mijn geheimen te deelen), wel eens mondelings en in vertrouwen over dit punt te onderhouden! - Van een anderen kant wil men iets anders van mij. De Baronesse de Lannoy drijft mij telkens op de vleiendste wijze aan, om een oirspronklijk toneelspel op te zetten; anderen, die eenige mijner waarnemingen over het Nederduitsch gezien hebben, willen dat ik een Vaderlandsche prosodie schrijve; waar aan tot nog gebrek is. Ik heb werklijk daar reeds eenige stukken toe in gereedheid, en gedurende drie jaren heb ik bij alle gelegenheden mijne regels getoetst, en mij niet alleen in alle gevallen in dezelve gesterkt gezien, maar ik heb zelfs bevonden dat zij mij nooit verlegen lieten. Eenige onderwerpen van treurspelen, van kleine heldendichten liggen er ook geschetst; doch de hemel

weet of er wel ooit iets van worden zal; en 't een wordt door het ander verdrongen: en of dit niet genoeg ware, wordt alles te gelijk door zware vlagen van geesteloosheid en mistroostigheid vernield. Mocht ik mijn leeftijd aan den opbouw onzer taal en dichtkunde toeheiligen, waar ongetwijfeld nog wel iets in uit te voeren is; niets zou mij aangenamer zijn: - maar mijne omstandigheden vorderen iets anders, en stelden ze mij slechts in staat om eenig nut aan mijn' evenmensch, aan mijn Vaderland toe te brengen, ik zou mij nog dubbeld gelukkig achten. - Doch hier verval ik weêr in die oude naargeestigheid. - Sta mij des toe; H.E.G.H. dat ik deez reeds te langen brief afbreke; verschoon de langwijligheid die uwe aandacht zo lang heeft opgehouden, terwijl ik mij met eenig and woord van UHEG. op de aangevoerde zwarigheden vleiende, de eer heb mij in derzelver hooggeschatte vriendschap aan te bevelen en met de onveranderlijkste gevoelens van hoogachting en eerbied, te zijn enz.

25. 8. 1779.

2.

Hoog Edele Gestrenge Heer, *hoogstgeëerde Vriend!*

Kon ik één oogenblik twijfelen, om den zo gulhartigen als wijzen raad, mij door UHEG. gegeven, ten uitvoer te brengen? Kon ik den ervaren',

bedachtzamen en verplichtenden Vriend, wien ik de eer, wien ik 't geluk heb, den mijnen te noemen, één oogenblik in denzelven miskennen? Neen, HoogEd. Gestr. Heer, de overreding zelve vloeide uit uwe pen; en zou mijn hart er zich aan geweigerd hebben? 't Is alleenlijk een samenloop van niets beteekenende, doch door hare opeenhoping lastige bezigheden, die mij verhinderde, en in het te werk stellen, en in het verslag geven van 't gene UHEG. mij voorsloeg. Want na den geruim en tusschentijd, die er verliep, eer ik de eer kon hebben, den Hr. Fontein over de bewuste stoffe te onderhouden, waartoe zo wel de bezetheid van dien geleerden man, als de mijne, het hare aanbracht; was het de hoop welke ik had, om binnen kort UHEG. mondeling te kunnen gaan spreken (waartoe ik mij de gelegenheid voorbereidde), die mij tot een uitstel aandreef, 't welk ik, nu deze verwachting mislukt is, naauwlijks voor mij-zelven weet te verschonen. - Dan, waarom zoude ik, met ijdele bewoordingen, iets willen verschonen dat niet verschoonbaar is, dan door het goed oogmerk, waar van geen betuiging bewijs konde geven, indien er de vriendschap geloof aan weigerde? Maar zij (ik vertrouw mij op haar ondervonden heuschheid), zij zal voor mij pleiten, en bij een' gunstigen Rechter.

De uitgave van het laatste stukje der Algemeene Bibliotheek, waar in van mijn' Edipus verslag wordt gedaan, verschafte mij de gelegenheid om met den Heer Fontein wegens het overbrengen der andere

stukken van Sofokles in gesprek te geraken. - Zijn Ed., wanneer ik mij de eer gaf een bezoek bij hem af te leggen, had de vriendelijkheid, daar zelf van op te halen; mij zijn genoegen te tonen over de lofspraak, in dit tijdschrift aan mijnen arbeid gegeven; mij teffens toe te vallen in 't geen in mijn Navolging door die Schrijvers berispt was; en te betuigen dat hij wel wenschte, ook de ovrige zes Treurspelen deszelfden Dichters, door de zelfde hand vertaald te zien. Eenige zwarigheden, welke ik als in 't voorbijgaan opwierp (want het bijzijnd Gezelschap verplichtte mij, van 't rechtstreeks behandelen der zaak voor als toen af te zien) scheenen dien oordeelkundigen Heer gewichtig genoeg, om mij zelf een bijzonder onderhoud over dit onderwerp aan te bieden, waartoe ook de tijd bepaald werd. - In dit onderhoud had ik het genoegen, van den Hr. Fontein te verstaan dat de berisping van Hn. Schrijveren der Algemeene Bibliotheek niet alleen door Zijn Ed. na vergelijking en overweging van het oirsprongklijk, maar ook door den Hr. Prof. Wyttenbach afgekeurd, en mijn uitdrukking der betwiste plaatse volkomen gewettigd werd. Voorts handelden wij over Sofokles andere stukken, voornaamlijk met opzicht tot het algemeen bestek, waar over mijne zwarigheden liepen. - De geleerde Hr. erkende dezelven; erkende de gegrondheid van mijnen schroom, wegens 't gebrekkige der overige Treurspelen; erkende dit gebrekkige, doch achtede tevens, dat 't geen ik deswegens vreesde, wel door een gepaste Voorrede waar voor te komen; dat ik de

keurigheid te verr' dreef, indien ik uit de Oudheid niets dan dat volmaakt ware, voor de oogen mijner Landgenoten brengen wilde: dat ik mijn ontwerp konde uitstrekken ter aanwijzing, ter beoordeeling dier gebreken, en ter wegruiming van sommigen derzelve, die licht meer schijnbaar dan wezendiijk waren; waar over hij mij noopte zelf mijne gedachten te laten gaan.

Dit moedigde mij aan om mijne begrippen deswegens vrijlijk te uiten: en ik stelde drie Hoofdpunten voor, welke mij toescheenen hier in bedenking te komen.

Voor eerst: dat de verdeeling eens Toneelspels in Bedrijven, door ons aangenomen van de Romeinen (die waarlijk geen meesters in 't Treurspel waren!), den Grieken niet bekend geweest zij: dat dezelve niet noodzakelijk zij: en dat men derhalve geen recht hebbe, dezelve in een stuk van Sofokles te eischen, indien het slechts de algemeene verdeeling van voorstelling, verwarring en ontknooping in acht neemt. En 't is op deze wijze dat het samenstel van de Elektra geheel gerechtvaardigd wordt.

Ten tweede: dat de Tijtel der Treurspelen juist niet door de schrijvers-zelven gegeven zij; maar dat dezen (zo wel als de meeste andere werken) hunn' naam door de wandeling (zoo men 't noemt) gekregen hebben: dat gevolglijk een Treurspel van Sofokles niet uit den Tijtel beoordeeld moet worden; noch dat men genoegzamen grond heeft om die personaadje, van wien 't stuk zijnen naam ontleend heeft, voor de ware

Hoofdpersonaadje te houden; vermits het stuk wel benoemd geworden kan zijn na een of andere meer bekende (hoewel in het samenstel van het Toneelspel mindere) Personaadje: of waar in het Grieksche Volk 't meest belang stelde. - Hier mede wordt de Antigone van haar grote misstelling gezuiverd; en de blote vernoeming brengt dit stuk in een volmaakter orde, dan er tot nog toe, iemand in heeft weten te vinden. Het is namentlijk niet, de *Ongelukkige Broederliefde of Godvrucht* (want hoe zal ik hier 't woord *pietas* uitdrukken?) *van* ANTIGONE, gelijk de Tijtel heeft doen gelooven, die 't onderwerp dezes Treurspels maakt; 't is de gestrafte *Impietas van* KREON: 't is dezes wreedheid tegen den afgestorvenen, waar van de dichter het haatlijke, het snode, en ontheiligende (na de begrippen zijnes leeftijds) heeft willen aantonen, het welk hij hier opzetlijk behandeld heeft, en in zijnen *Ajax* minder openlijk aantast: en uit dit oogpunt beschouwd is dit Treurspel in 't geheel niet onderhevig aan al die bijhangsels, aan al die stukken buiten 't ontwerp; van welke men het nimmer kan vrijspreken, indien men Antigone voor de Hoofdpersonaadje houdt.

Eindelijk: dat die stukken welke tot ons zijn overgekomen, waarschijnlijk op sommige plaatsen verschikking of liever verwarring van schikking ondergaan hebben, door 't uitvallen van een of ander blad in de oude handschriften, hetwelk de uitschrijvers, zo goed mogelijk, of na best dunken, hier of daar ingevoegd hebben; waar door dan de aaneenschakeling gantsch

gebrekkig heeft moeten worden. En dat dit gebrek somtijds door die oude Letterkunstenaars, die hun werk maakten de afschriften van feilen te zuiveren, hier en daar met invlechting van eenige vaerzen, om de overgangen te verzachten, onmerkbaar heeft kunnen gemaakt worden en voortgeplant. Het is hier uit dat ik verscheiden gebreken van samenhang, en die tegen de eenheid inlopen, verklaard wilde hebben.

Deze drie stellingen behaagden den doorervaren' Oordeelkundige dermate, dat hij niet alleen mij aanzettede om op deze grondslagen te bouwen: maar allergulhartigst mij zijne hulpe aanbood, om zodanige plaatsen te proeven als mij van vervalsching verdacht mochten worden. - Daar zijn, dus drukte de achtingwaardige man zich uit; daar zijn Critici genoeg, die zich op de woorden, den stijl, en de uitdrukking toeleggen, en die daarin uitmunten; maar 't grote, 't geheel, het ontwerp eens Dichters wordt meestal verwaarloosd: vooral heeft dit plaats met de Treurspeldichtren. Weinigen ook paren de wijsgeerige, de dichterlijke en de taalkennis bij een: waar van de samenvoeging alleen iemand in staat kan stellen, deze beoefening met vrucht te ondernemen. - Uw neiging, dus voer hij voort, bepaalt zich tot dit belangrijk gedeelte: dit heb ik in uwen Edipus reeds gezien, en dit heeft mij een verwachting van u ingeboezemd, als van iemand die niet in de voetstappen van anderen kleeft, maar verder uitzichten vormt. Sla dezen baan in: gij zult er in 't midden der moeilijkheden, die er in te wachten staan, eene aangename

verlustiging in vinden, door uwe eigene kundigheden uit te breiden: gij zult er u een' naam door verkrijgen in de geleerde wareld, die niet gemeen is: en gij zult nuttig zijn, door velen de oogen te openen omtrent het ware verstand der oude Toneeldichteren niet alleen, maar ook omtrent de ware kunst der Toneelpoezij', die zekerlijk in verval is. Deze drie door u bijgebrachte punten verdienen in het bijzonder eene uitvoerige verhandeling, tot welker bewerking ik u uitnodige. Zij zullen, algemeen erkend zijnde, veel lichts verspreiden over verscheidene stukken: en het hangt misschien van u af, dezen tak van Letterbeoefening' onzen fraaien vernuften smaaklijk te maken.

Ik laat aan uw schrander oordeel, Hoog Ed. Gestr. Heer, hoe een aanmoediging van dien aart, en van dat gezag, mij moest treffen: te meer daar mij nog verscheiden kleine zwarigheden door dien bekwamen Aristarch werden weggenomen. - Wat kon ik meer tegenwerpen na 't geen er gezegd was? 't Kwam straks aan op 't bepalen van 't stuk met welk men best zou doen te beginnen. - Uw Hoog Ed. Gestr. heeft mij de verheven *Elektra* voorgesteld. Dan, daar wij van dit Treurspel een vertaling van Vondel hebben, in Alexandrijnsche, of zesvoetige lambische vaerzen; waar boven ik op verr' na dat voordeel niet hebben kan, 't geen ik op de vijfvoetige vaersmaat van 's Dichters Edipus had; zo is 't misschien niet ondienstig, der vergelijking' zo terstond geenen voet te geven. De Hr. Fontein helde sterk over tot de

hartstochtlijke *Antigone.* Ik zelf heb ook zeer veel op met den *Ὀιδίπους ἐπὶ κολωνῷ*[1]. Tusschen deze drie stukken blijf ik nog dobberen, indien ik het immer ten uitvoer brenge.

Doch hieraan zelfs heb ik, na herhaalde overweging, nog reden, nog zeer veel reden, te twijfelen. - Want hoe mij 't gezag, hoe mij de bemoediging, hoe mij de vriendelijke aandrang van UHEG., van den Hr. Fontein, van den Hr. van Winter, van de Dichteresse van den Germanicus, opwekken, ontsteken en aanprikkelen: hoe zeer mij 't verrukkend uitzicht op vorderingen, hoe zeer mij de vleiende hoop op roem, en vooral de strelende verwachting van nut te doen, aan het hart gaan: kan ik onberaden een' arbeid ter hand slaan, daar zo veel aanhangt? Moet ik niet vooraf onderzoeken, '*quid ferre recusent*, *quid valeant humeri?*' UHEG. ziet dat het ontwerp gantsch veranderd is; dat ik mij hier een gantsch ander, een veel groter, een veel algemeener doelwit moet voorstellen. 't Is thands geen navolging, geen vertaling, daar 't op aan koomt: - het is een Oordeelkundig werk, dat van mij gevorderd wordt. Men vergt mij niet, over te brengen, wat Sofokles zegt, in den text, dien wij hebben; maar eischt dat ik naspore, dat ik opdelve, wat hij waarlijk gezegd hebbe, wat hij heeft willen zeggen, wat hij had moeten zeggen. Een arbeid waar, na de juiste uitdrukking des

(1) Edipus op den heuvel. - Later door Bilderdijk vertaald en uitgegeven onder den titel: De dood van Edipus.

Hn. Fontein, eene drieledige ervarenheid toe behoort, waartoe een weinig Dichterlijke genie, waartoe een middelmatige Taalkennis, niet genoeg is. - En kan ik mij tot criticus opwerpen, daar ik de Grieksche Muzen nauwlijks van den drempel gegroet hebbe? - Ik zwijg van de Wijsgeerte, van welker verknochtheid met de Dichtkunde ik genoegzaam overtuigd ben, om te erkennen dat ik er geen vreemdeling in behoorde te zijn; doch waar in ik echter verre af ben, van mij het burgerrecht te mogen aanmatigen. - Van de Dichtkunde rep ik niet: ‘De gaven der Goden, zegt Paris bij den Aartspoëet, zijn door niemand roekloos te versmaden’[(1)]; en het goedgunstig geluk heeft mij op mijne onvoorbeeldige stoutheid met den naam van Dichter vereerd (met hoe veel recht komt hier niet in onderzoek). Maar is dit genoeg? - Oordeel, mijn Heer, of ik deze bedenking niet behore te laten wegen?

Na 't geen UHEG. de goedheid gehad heeft, op eenige uitdrukkingen in mijnen laatsten te andwoorden, mag ik hier geene andere gronden aanvoeren. Ik erken het; mijn Heer, en ik erken het met overvloeiing des harte; 't voegt mij niet des gewag te maken bij U. - Hoe moet ik over uwe grootheid van ziel verwonderd staan! Hoe verkleint zij mij! En hoe vervult het mij van hoogachting, van eerbied, voor uw uitmuntend charakter, zo dikwijls ik die weinige regels berleze, waar in uwe gantsche ziel zich heeft afgedrukt! Kan men met zulke gevoelens, ongelukkig

(1) *Οὗτοι ἀπόβλητ᾽ ἐστὶ θεῶν ἐρικυδέα δῶρα. Ιλ. Γ.* 65.

zijn! - Maar Gij zegepraalt over het ongeluk: - vaar voort, mijn Heer! vaar voort, en laat de verachtelijke laster, zo er een slangetong is, boos genoeg om zijn zwadder tegen uw achtbren naam uit te werpen, verstommen, wanneer men erkent, dat, midden in 't ongeval, Gij U bezig gehouden hebt met het Vaderland ten nutte te werken!

Thands kan ik UHEG. nog iets meer mededeelen van de onder handen zijnde vertaling van ARISTOTELES *over de Dichtkunst;* door dien de Boekverkooper, die dit ondernomen heeft, zich voor eenigen tijd daar over tot mij wendde. Ik heb een gedeelte van Curtius vertaalde Verhandeling over de Dichtkunst, die vooraf zal gaan, en het Eerste Hoofdstuk van Aristoteles overzetting gezien. Hoewel ik mij niet wilde inlaten, noch tot het kuischen van taal en uitdrukking, noch tot het verbeteren van den zin; ik kon echter niet af, mijn oordeel er over te geven. - De Taal mocht, toen ik het stukje onder het oog kreeg, naauwlijks Neêrduitsch heeten: de Vertaling vond ik getrouw, doch niet zo zeer aan het oirsprongklijk, als aan de Hoogduitsche en Fransche vertalingen van Curtius en Dacier: die ik, door den eenigen text dien de Vertaler gebruikte, met des mans handschrift te vergelijken, door 't onderscheid (uit verschil van lezing ontstaan) bevond, dat door hem geraadpleegd, of zeg ik liever, gevolgd, wierden; waarvan de ontdekking hem blozen deed. De misslagen in 't verstand van den Schrijver, in welke deze twee voorbeelden overeenkomen, worden dier-

halve ook in het Neêrduitsch gevonden; en mijne aanwijzing heeft er slechts weinig van doen verbeteren; vermits de Vertaler, 't geheel niet in zijn geheugen hebbende, en vreemd in den stijl des Wijsgeers, de gegrondheid of ongegrondheid mijner tegenredenen niet wist te toetsen. De vrij menigvuldige bedorven plaatsen in den text werden door geen kritische hand gezuiverd; en een zeer eenvoudige *conjectuur*, door welke ik zekeren volzin veel licht meende bij te zetten, durfde hij, schoon hij erkende dat zonder deze zeer geringe verandering de plaats geenerlei denkbeeld kon opleveren, en met dezelve alles klaar en *consequent* ware, niet aannemen. - Eenige weinige bedenkingen opgegeven hebbende, raadde ik den Boekverkooper (een zeer geschikt persoon, en die niet ontbloot is zelfs van vrij algemeene kundigheden[1]), zich tot den Hr. Wyttenbach te vervoegen, en hij heeft mij sedert gemeld, bij dien Heer in zijn aanzoek geslaagd te zijn: weshalve men tegenwoordig reden heeft om, zo de Vertaler slechts niet te stijfhoofdig is, alles van dit werkje te hopen.

Wat rest mij hier bij te voegen, HoogEd. Gestr. Heer, zo niet, een vernieuwde betuiging van die gevoelens, van welke alle weldenkenden, die de eer hebben, UHEG. te kennen, doordrongen zijn moe-

(1) De sedert als Schrijver algemeen bekende Arend Fokke Simonsz., bij wien de bedoelde vertaling van Aristoteles in den jare 1780 is in het licht verschenen.

ten! Neem deze betuiging aan, mijn Heer, met die heuschheid, welke uw verplichtende aart mij altoos bewezen heeft: Gun, dat ik mij uwer aanhoudende vriendschap aanbevele, en geloof dat ik het altoos hoog zal schatten, mij zelven te mogen noemen,

Hoog Edele Gestrenge Heer, *hoogstgeëerde Vriend!*

Uw Hoog Edelg. onderd. Dienaar en
zeer verplichte Vriend,

W. BILDERDIJK.
Amsterdam
den December 1779.

N.S. Mag de drukte mijner bezigheden stijl en schrift ter verschoning strekken.

II.
Aan Mr. L. van Santen,
te Leyden.

Wel Edele zeer geleerde Heer!

Ik ben U oneindigen dank schuldig voor het geluk, 't welk UWE. mij heeft doen verkrijgen in mij met den braven Hr. Fontein bekend te doen worden. - De verplichtende aart van dezen achtenswaardigen man, gaat zo verr', en ik ontmoet bij dien Heer zo veel vriendelijkheid, zo veel aanmoediging, en zo vele bereidwilligheid, om mij met zijne uitgebreide kundigheden voor te lichten, en te ondersteunen, dat ik er ten sterkste van getroffen ben. - Welk een voorrecht! indien ik slechts in de omstandigheden waar', van 't mij ten nutte te kunnen maken: - indien ik mijn zucht tot de fraaije Letteren mocht inwilligen! - Maar hoe moet het mij aandoen, Wel Edele Heer, zo dikwijls ik nadenke, hoe min ik beandwoorden kan aan dat gunstig vooroordeel, 't welk ten mijnen opzichte bij een' man van zodanige kunde schijnt

plaats te hebben: hoe zeer ik die schone verwachting, die men somtijds van mij schijnt op te vatten, te loor moet stellen, en hoe min ik in staat ben mij zo veel *égards* waardig te maken! In de daad, dit denkbeeld ontroert mij, en ik kan niet af, mijn lot van gestrengheid te beklagen, daar 't mij de schoonste uitzichten niet toont dan om mij er van te versteken. - Van mijne eerste kindsheid af, mijne boekoefeningen niet dan voor mijn vermaak, niet dan in plaatse van kinderspel houdende, en na de bewegingen van een wuften geest inrichtende, zonder genoegzamen leiddraad, zonder genoegzame handleiding, ja zonder bepaald doelwit, ben ik niets gevorderd, dan om in te zien wat mij ontbreekt. Ik beschouw geen grote vernuften, geene uitgebreide verstanden, dan om mijne geringheid te gevoelen; dan om te betreuren, dat ik hun nimmer gelijken zal: en nooit wend ik de oogen naar 't perk der Letteren, of 't is om een' vruchtlozen spijt op te wekken dat mij de toegang gesloten is. Ik bloos, ik moet blozen, zo dikwerf ik op mij-zelven neêrzie: en, ondanks die treffende bewijzen van toegenegenheid, welke ik mij tot een bijzonder geluk reken, van UWE. te hebben mogen ontfangen, schroom ik mij dezelve toe te eigenen, bewust, hoe weinig ik ze verdiene. Mag ik desniettegenstaande, de vrijheid gebruiken van Uwer WelEd. op nieuw een welmeenend blijk mijner hoogachting aan te bieden, in het gering Dichtbondeltje, dat Dobbrauski last heeft, UWE. te overhandigen? Men heeft mij genoodzaakt een twaalftal afdruksels

van deze stukjes te laten opleggen, waar in ik weet niet welke grilligheid eenige personen, onder welke zij in afschrift verspreid waren, smaak heeft doen vinden. Ik ben niet eigendunkend genoeg, om mij te vleien dat ze aan het oordeel Uwer WelEd. zouden behagen: ik wil haar uwer aandacht niet eens aanbevelen: Laat slechts het Boekje mijn aandenken bij dezelve vernieuwen. - Duld, dat ik UWelEd. afverge mijne hoogachting bij gelegenheid aan den Heer Professor Valckenaer te bewijzen, voor wiens verplichtende ontmoeting ik UWelEd. desgelijks gehouden ben, en bij wien ik gehoopt had, om dezen tijd, een bezoek te kunnen afleggen, door mijne belangloze bezigheden verijdeld, Vergun, dat ik mij uwer gulhartige vriendschap opdrage, terwijl ik mij met alle gevoelens van hoogachting onderschrijve,

WelEdele zeer geleerde Heer!

UWE. d.v. en ond. Dienaar,
BILDERDIJK.
Amsteldam
den 21 Decbr. 1779.

III.
Aan Mr. Rhijnvis Feith, te Zwolle.

1.

Het was mij ten uiterste leed, uit UWEd. zeer verplichtenden laatsten, het pijnlijk ongemak te vernemen, hetwelk mij de eer van uw andwoord benijd schijnt te hebben, door UWE. 't gebruik van den arm te beletten. Doch daar de bode van dit onaangenaam nieuws, de blijken van eene gedeeltelijke herstelling in zich-zelven medebracht, zo vleie ik mij dat dit toeval welhaast gantsch voorbij zal zijn en, zonder gevolgen na te laten. Dit wensch ik van harte, en verlang deze hoop door eenig nader schrijven van UWEd. bevestigd te zien.

Hoe streelt het mij, WelEd. Heer, dat U de bedenkingen die ik de vrijheid nam bij mijn vorigen[1]

(1) De belangrijke Brief van 16 December 1779, als Achtste Bijlage, geplaatst achter Biiderdijks Verhandeling over het Verband tusschen de Wijsbegeerte, en de Dichtkunst en Welsprekendheid.

aan te voeren, behaagd hebben. 't Verstand laat zich zo lichtlijk verleiden, om partij voor zijn eigen voortbrengsels te kiezen, om zijn eigen begrippen toe te juichen, dat ik, hoe zorgvuldig, zo wel in het voorstellen mijner beginselen als 't afleiden van gevolgtrekkingen, mij naauwlijks verzekeren durf van de wettigheid mijner besluiten: zo lang ze den toets van het oordeel van kundiger lieden dan ik, niet ondergaan hebben. En waar vind ik vrienden, die mij genoegzaam waardeeren, om de vriendschap ter zijde te stellen, wanneer ze hier over oordeelen zullen, ten zij ik mij zulks van Uwe WelEd. beloven mag? - Dit onwaardeerlijke voorrecht ten minste geloove ik, mijn Heer, in uwe gulhartige inborst te vinden; het voorrecht van eenen waren vriend te hebben gewonnen, wiens oordeel in staat is mij toe te lichten.

Vergun des, WelEd. Heer, dat ik om de aanhoudendheid uwer briefwisseling bidde; en dat Gij mij het recht doet, van met alle vrijmoedigheid over mij te beschikken, zo dikwijls ik in staat moge zijn, UWE. eenigen dienst te bewijzen: ik zal dit als het overtuigendst kenmerk van eene gemeenzame vriendschap aanmerken, die ik mij tot zeer veel eer rekene.

Omtrent de gedachten van onzen Batteux valle ik het oordeel van Ramler gereedelijk toe. Ik schat dit werk in de daad hoog; doch heb er een klein geding over (zo ik 't dus heeten mag) met den kundigen Dichter van Winter en zijn begaafde Egade. - Hier van bij gelegenheid iets nader, doch onder ons.

De aanhaling welke UWEd. mij uit de schriften van Hooft bijbrengt, doet alles af. - De verhandeling in de Bijdragen zal mij misschien van nut kunnen zijn. Ik zeg UWEd. oprechtelijk dank voor de aanwijzing van het een en ander: en zal van het laatste een dankbaar gebruik maken.

Ik schrijf dezen in haast om UWEd. het bijgaande stukje te kunnen afvaardigen[1]. Wellicht zal het uwe aandacht onwaardig bevonden worden, doch zekere zedelijke dwang heeft mij verplicht het in 't licht te geven. UWEd. gelieve het niet dan als een' gemeenzamen Vriendenbrief aan te merken. Gaarne wenschte ik in staat te zijn iets meer van belang onder uwe oogen te brengen; doch ik ben ten eenenmaal in de ongenade der Zanggodinnen vervallen. Jonkvr. de Lannoy schrijft mij dat ik mij-zelven die ongunst te wijten heb. Wat zal ik veel zeggen? Ik hoop dat UWE. te gevoelig van hart zult zijn om mij in mijn onheil nog met zulk een verwijt te bezwaren. - Dan getroost ik mij des, overtuigd dat de Muzen haren gantschen invloed op mijnen vriend Feith uitstorten, die er een beter gebruik van maakt dan ik immer meer zou konnen.

Dit blijkt mij, mijn Heer, uit de schone, de voortreflijke Ode[2], welke UWE. mij ter lezinge aanbiedt, en waarvan ik mij niet verzadigen kan. Doch

(1) De Brief van den Navolger van Sofokles Edipus.
(2) Waarschijnlijk de Ode aan God. - Zie Feiths Oden en Gedichten, I. Deel, bl. 3.

zoude ik mijn oordeel over een Meesterstuk uiten als 't uwe? Ach! waarde Vriend, denk om den Leeuwrik des Fabeldichters. - Maar Gij wilt het, en ik mag der vriendschap niets weigeren. Ik hoop UWEd. dierhalve den lierzang binnen kort met alle de berispingen die de bedilzucht mij in kan geven, te rug te zenden. Ik heb thans den tijd niet: en het is geen werk om zo maar *illotis manibus* aan te vatten. Indien ik schoonheden mocht aanwijzen, ik had alleen uit te schrijven: doch UWE. eischt het tegendeel; ik heb dus te zoeken, te ziften, te pluizen.

Na aanbieding van mijne welmeenende groet en die mijner Ouderen, onderschrijf ik mij met alle hoogachting, enz.

17 Februarij 1780.

2.

Ingevolge het 2de lid van het 20ste Hoofdstuk der Wetten van het Taal- en Dichtlievend Genootschap *Kunst wordt door arbeid verkregen*, ontfangt UWE. als Medegecommitteerde tot de correctie der ingeleverde Werken, een dichtstuk des Hn. Porjeere, het welk UWE. verzocht wordt met deszelfs aanmerkingen te vereeren.

Ik neme de vrijheid ook de mijne aan 't oordeel Uwer WelEd. te onderwerpen, en vraag hier uwe aandacht toe: vooral daar ik het ongeluk gehad hebbe, den Dichter onaangenaamheden te moeten zeggen, die,

met wat zorgvuldigheid men haar ook bewimpele, echter altoos iets hatelijks hebben, en licht aan bijzondere vooringenomenheid worden toegeschreven. Heb dierhalve de goedheid, mijn Heer, mijne algemeene berispingen ten toetse te leggen, en daar het nodig bevonden wordt met zo veel vrijmoedigheid tegen te spreken, als waartoe de reden-zelve, uw meer verlicht oordeel, en vooral de betrekking onzer vriendschap U volle recht geven: en (mag ik het vergen) verwaardig mij met de mededeeling uwer tegenbedenkingen.

Een aangename last is mij door de H.W.G. Jonkvr. de Lannoy opgedragen. Hij bestaat in UWE. uit naam der Dichteresse te verzekeren van het vermaak, 't welk uw puntdichtje op haar Afbeeldsel[1] haar gedaan heeft, en van de voldoening die het haar is, eene lofspraak van dien aart uit de pen van een' man van uwe verdienste te mogen verkrijgen. Dewijl haar het dichtstukje niet onmiddelijk van UWEd. toegekomen is, heeft zij het misplaatst geacht, indien zij U zelve haren (dank betuigde, en daar zij mij met UWE. bekend wist te zijn, mijne tusschenkomst hiertoe verzocht. Gij ziet, WelEd. Hr. hoe gevoelig de uitmuntende Dichteresse zij voor de oplettendheid die haar bewezen wordt, en hoe heusch in dezelve te beandwoorden. Ik heb het geluk gehad somwijlen met hare brieven vereerd te worden, en meer en meer

(1) Gedrukt in de Nagelaten Dichtwerken van Jonkvrouwe J.C. Baronesse de Lannoy, bl. 86.

haar vernuft, verstand en hart leren bewonderen: en het streelt mij ten hoogste, mijn Heer, door mijne tusschenkomst de wederzijdsche achting in lieden van zo veel verdiensten te mogen aankweken.

Verder mij in UWE. hooggeschatte vriendschap aanbevelende teeken ik mij, met alle oprechtheid, enz.

Amsterdam, den 21 April 1780.

3.

WelEdele Heer, *veel geachte Kunstvriend!*

Mijne afwezigheid uit Amsterdam, en de late ontfangst van uwen verplichtenden, den 27 laatstleden gedagteekend, zijn de oorzaak mijner late beandwoording van denzelven. - Gij zult mij deze verwijling vergeven, mijn Heer (ik verzeker mij des). Gij zult mij het recht doen van haar aan de bezigheden, welke mij te Leyden en elders ophielden, te willen toeschrijven, en mij het zelfde deel in uwe goedwilligheid blijven bewaren, waar mede ik mij door UWE. vereerd heb gezien. Ik behoef dus hier geene verschoningen: de vriendschap verdedigt mij, en ik vlei mij hare voorspraak niet gantsch onwaardig te zijn.

Hoezeer het mij smartte, zo wel als den gantschen kring Kunstbroederen van de eer uwes aangenamen onderhouds op onze Vergadering verstoken te zijn: dit gemis, als het uitwerksel van zo heuchlijk eene oorzaak aangemerkt, moest mij verheugen. Geloof,

WelEd. Heer, dat ik een ongeveinsd deel neme in dit uw rechtmatig genoegen, en ontfang, nevens de geëerde Kraamvrouw (wier spoedig herstel uwe vreugde volmake!) mijne hartelijke gelukwensching met hare gelukkige bevalling en de gezegende uitbreiding van uw dierbaar huisgezin. Waarschijnlijk, mijn Heer, ben ik de laatste uwer vrienden die zijne heilbede aanbiedt, doch geene kan oprechter zijn dan de mijne.

Ik heb op de Leydsche Vergadering de eer gehad van den Hr. Poneere te spreken. Zijne ontmoeting beandwoordde volmaakt aan de schets welke mij door UWelEd. van dien heer gegeven was: Ik heb alle achting voor 's mans charakter en denkwijze opgevat, en reken het mij tot een bijzonder geluk, niet ZijnEd. bekend geworden te zijn. Het smart mij des te meer, dat wij niet in staat zijn om gunstiger oordeel over 't dichtstuk van *Jacobs Omzwerving* te vellen. Mijns bedunkens heeft UWelEd. in deszelfs andwoord op mijne aanmerkingen de zaak in het rechte licht gesteld: en ik verlang de nadere reflexiën, mij door UWEd. bij mondeling gesprek toegezegd.

Ongetwijfeld zal U reeds bekend zijn, mijn Heer, hoe de uitwijzing der eerprijzen op de stoffe, *Gods wijsheid in Zijne werken*[1], geschied zij. In het dichtstuk des Hn. Porjeere is zeer veel schoons, zeer veel treffends, en dat waarlijk verheven is: jammer is het, dat dit vaers in den door den Dichter aange-

(1) Deze prijsverzen vindt men in de Werken van het Kunstgenootschap: Kunst wordt door arbeid verkregen, IV Deel.

wenden sierstijl, de affectatie niet heeft kunnen ontwijken: men zou, buiten dit, meer eenheid in 't plan, meer kieschheid in de uitdrukking, en meer kunst in de overgangen mogen wenschen. - Ik schrijf dit UWE., als aan onzer beider bijzonderen vriend, wien zulks gevolglijk veilig vertrouwd mag worden. Het gouden prijsvaers van den Heer Bacot schijnt mij (voor zo verr' men uit het horen voorlezen oordeelen kan) een uitmuntend stuk. Er heerscht eene wijsgeerige eenvoudigheid en statigheid in, die aan de waardigheid van het onderwerp beandwoordt: uitgebreide kundigheden zo wel als dichterlijke genie, blinken er in allen opzichte in door, en wij hebben reden om ons Genootschap met den gelukkigen uitslag van deszelfs uitnodiging geluk te wenschen.

De tijd ontbreekt mij, hier iets anders bij te voegen, dan dat ik UWEd. in het kort persoonlijk de betuiging van mijne hoogachting wensch te vernieuwen, onder welke ik de eer heb mij uwer aanhoudende vriendschap aan te bevelen, en dezen te onderschrijven, enz.

Amsterdam den 11 May 1780.

4.

Veelgeliefde Vriend!

Gij gelooft dat ik een ongeveinsd belang stelle in het geen U aangaat? - Benij mij dan ook het geluk niet, van U eenig genoegen te mogen toebrengen, noch beschaam mij door dankbetuigingen, die ik nim-

mer verdiend heb. - Lieve Vriend, beschik van mij, zo dikwijls ik U van eenigen dienst kan zijn; doch zonder verschoningen te maken, die mij vernederen. Gij hebt er het recht toe, uw zo verplichtende inborst geeft het U, en mijn hart schept vermaak in het te erkennen.

Ik heb uwe *Menschlievendheid*[1] herhaalde reizen gelezen. Behoef ik er bij te voegen, *bewonderd?* - Zij is sterk, vloeiend, edel, verheven, met één woord, waarlijk Dichterlijk. - 't Waar misschien mooglijk, haar in eene andere soorte van Dichtstuk gelijk te worden, doch overtroffen wordt zij nooit. En zo zij geëvenaard wordt, het zal niet dan van een eerst vernuft zijn. - Bij voorraad zou ik U reeds gelukwenschen met den lauwer die U wacht, indien wij met ware Kunstrechteren te doen hadden; doch thands (daar wij de wijze van oordeelen der Hn. Rotterdammers kennen) bepale ik mij met hun verlichting te wenschen. - De achting van hun Genootschap hangt thands af van het lot van uw vaers.

Ingevolge het verzoek UwerWelEd. heb ik alles aangeteekend, waar op mij voorkwam eenige aanmerking te kunnen vallen. - Ik ben Rotterdamsch geweest in mijne berispingen, ten einde hun grilligheden en eigenzinnigheid geen aanstoot te geven. Gij beseft dus, mijn Heer, dat er veele, zeer veele aan-

(1) Zie Feiths Oden en Gedichten, Deel II, bl. 92; en de Werken van het Kunstgenootschap: Studium Scientiarum Genitrix, Deel IV, bl. 291.

merkingen onder loopen, die niets om het lijf hebben. Gij zult ze lichtelijk onderscheiden; doch, om uwe aandacht te beter te vestigen, heb ik dezulke, die in mijn oogen gewicht hebben met een of twee * geteekend, om ze uwer oplettendheid bijzonderlijk aan te bevelen.

Intusschen blijft alles aan uw keurig oordeel volstrekt onderworpen, en ik matig mij geenzins aan, in de vaerzen des Hn. *Feith* iets te kunnen verbeteren. Zelfs ben ik gantsch onvoldaan over de weinige regels, die ik de vrijheid gebruikt hebt, U in mijne aanmerkingen aan te bieden: doch ik heb ze niet willen terug houden, omdat ze somtijds gelegenheid mochten geven, om iets beter te vinden.

Wat uw oordeel over de te rug gezonden stukjes betreffe: ik stem er volkomen meê in, mijn Heer, voor zo verr' het afkeurende is. - Ik heb ze herlezen, en waarlijk zij zijn mij onbeschrijflijk afgevallen. Wat brengen vijf of zes jaren al onderscheids te wege in onze wijze van denken! Vergeef, dat ik U met die prullen opgehouden heb: sints dat zij nog versche producten waren, had ik ze niet weêr gezien; maar ik erken ze niet meer voor de mijnen. - 'k Mag ze onzen D. te adopteeren geven, dat is al wat ik er meê zou weten te doen.

Ik zal ten eerste naar Hoogeveen schrijven, ten einde de gaping in ons Derde deel[1] te vervullen; doch ik vreeze dat dit nog eenige zwarigheid onder-

(1) Van het Leydsche Genootschap.

hevig zal zijn. Hij schijnt er alleen geen meester van. Dan, dit zal zich moeten schikken.

De *Menschlievendheid* zal ik verzegeld te rug wachten: maar gelieft het U, waarde Vriend, zo schrijf mij, of gij 't pacquet liefst met den post, dan met de schuit gezonden wilt hebben? In 't eerste geval kan ik hetzelve niet vrachtvrij zenden, en wordt er de naam *Amsterdam* op gestempeld: in 't andere is de dag van aflevering wat onzeker. - Ik ben echter gerust, dat het op beide wijzen wel aan zijn addres zal bezorgd worden.

Vermits ik beducht ben, dat het vaers, des Saturdaags afgaande, U niet tijdig genoeg ter hand mocht komen: verhaast ik mij, ten einde het nog dezen avond te verzenden. - De tijd dringt dierhalve: en verplicht mij af te breken. Ontfang des, hoogstwaarde Vriend, den hartelijken vriendengroet van

Uwen

BILDERDIJK.

Amsterdam, den 13 Junij 1780.

5.

Veelgeliefde Vriend!

Oordeel uit uw eigen hart en deszelfs gevoeligheid voor hetgeen eene zuivere vriendschap vordert, van de uitwerking, die uw verplichtend bericht van den toestand van Mevrouw Feith op het mijne gehad heeft. - Hoe trof het mij, waarde Vriend, U door

de bedroevende kwaal eener beminde Echtgenote dus hevig geschokt te zien; den gevaarlijken staat waar in eene smartelijke tijding zo teder een gestel gebracht heeft, mij voor oogen te stellen; en mij heel den samenloop van verdrietelijkheden die U ophopen, af te schetsen! - En met welk genoegen omhelze ik de strelende hoop, welke het slot van uw verslag mij gegeven heeft, op eene volkomen herstelling, die ik wensche, dat spoedig en zeker moog zijn!

Het gebruik, dat UWE. van mijne aanmerkingen[1] heeft gelieven te maken, vereert mij, mijn Heer. - Uwe opheldering omtrent *Wreed beleid* doet mij mijne berisping herroepen. De uitdrukking *Gij zijt het dierbre Hemelspruit* wordt door uw andwoord gerechtvaarvaardigd; en uwe verbetering van *Wat stervling schetst haar wezen* behaagt mij ten hoogste. - Zie daar mijn gevoelen, mijn Heer, over drie punten, omtrent welke 't U gelustte mij nog te raadpleegen. Mij blijven dierhalve geene aanmerkingen meer over op dit voortreffelijk Dichtstuk, en ik zie met verlangen de uitspraak der Rotterdamsche Kunstrechteren te gemoet.

Laatstleden Dingsdag (vermits het mij 's Maandaags te laat toekwam) heb ik het pacquet afgezonden, na alle voorzorg voor deszelfs spoedige en zekere bezorging, genomen te hebben. Gij kunt des gerust zijn, mijn Vriend; het moet alreeds door den Hr. Wijnants ontfangen zijn.

Ik heb ook aan den Hr. Hoogeveen over 't bewuste

(1) Op het dichtstuk: de Menschlievendheid.

geschreven, en neme de vrijheid 's mans andwoord hier in te sluiten. - Zijn Ed. verzocht mij, U een *bericht* van de zaak *te geven*, *dat gij te vreden zijt!* - Wat kan ik dan beter, dan van zijne eigen woorden gebruik maken?

Uit dezen brief blijkt ons, mijn Heer, dat men reeds van de openvallende bladzijden beschikt heeft. Uwe keuze dierhalve van de drie stukjes uit mijn Verlustiging, moet vervallen: doch het is mij zeer aangenaam, dat *Kupido op de vlucht*[1] daar onder begreepen was: ik had met dit stukje iets op, het is (als gij weet) oirsprongklijk van Moschus; doch Leuter heeft gelieven te zeggen, dat het hem *niet getroffen heeft.* Het Grieksche nu zo algemeen geacht zijnde, zo moest dit gebrek van *niet te treffen* of in mijn vertaling of in de onvatbaarheid van den Hr. Leuter gezocht worden. - Mijne eigenliefde schaamde zich 't laatste besluit op te maken, doch kon niet van zich verkrijgen het eerste te onderschrijven: thands heeft zij een' patroon aan mijn' vriend Feith gewonnen; en, gezag tegen gezag gesteld, haalt zij 't over, *Et si non causâ*, *judice vincit ea.*

Dan, bij gelegenheid van Leuter. Kent UWE. het dichtstuk van dien man, onder den tijtel: *Eer kroon voor de Dichtkunste*, in het Derde deel van *Stud. Scient. Gen.* geplaatst? Ik bid u, vergelijk op bladz. 144 en 145, de laatste en eerste Coupletten; van 147, het laatste en de vijf daar op volgende, met bladz. 11, 12,

(1) Zie: Mijn Verlustiging, bl. 29.

16 en volgenden van het Tweede deel des Leydschen Genootschaps. UE. zal daar een overeenkomst van denkbeelden en uitdrukkingen in ontmoeten, die tusschen *Leuter* en *mij* verbazende is.

Freule Lannoy heeft ('t zij met verschuldigde eerbied gezegd) een kleene *étourderic* begaan. - Zij heeft naamlijk een afschrift van haren brief *aan Avitus*, die in het Derde deel van *K.w.d.a.v.* gedrukt wordt, aan een' harer vrienden in Overijssel gezonden. Thands, dit nadenkende, en met de zaak verlegen, vraagt ze mij tot Advocaat bij 't Genootschap, indien dit gevolgen mocht hebben. - Mag ik dierhalve U vergen, mijn Heer, indien U bij een of ander toeval dit dichtstukje voor mocht komen, de verspreiding van hetzelve, voor zo verr' zulks gevoeglijk geschieden kan, tegen te gaan, tot het ter perse liggende deel afgedrukt en gereed tot de uitgave is. Want schoon ik niet wanhope, de Dichteresse bij het Genootschap te kunnen rechtvaardigen, ik had nochthands liever, dat men te Leyden er niets van vername.

Bijna had ik vergeten te melden, dat ik bij den Hr. van der Waal een kleene visite heb afgelegd. - 't Is een man van een zeer goed voorkomen, en die mij (hoewel hem gantsch onbekend) alle oplettendheid bewees. - Ons onderhoud was kort doch aangenaam; gij kunt er van oordeelen, lieve Vriend, het liep over Jongkvrouwe Lannoy en U.

Nog een woord over D. Gij denkt dat hij zijne adoptive kindertjes met vaderlijke tederheid bemint? -

Edipus maakte hier zwarigheid in ten opzichte van Polybus, en vraagde hoe dit mogelijk ware? het andwoord bij Sofokles is; *'t Kwam dat hij-zelf kinderloos was.* - Mag men in gelijke uitwerksels tot gelijke oorzaken besluiten? Wat dunkt U wegens D.?

Laat mij, geliefde Vriend, uwe goedwilligheid altoos aanbevolen zijn; verschoon schrift en stijl dezes, door overmaat van overhaasting schier onlees- en onverstaanbaar geworden; en geloof dat ik, met alle gevoelens van hartlijke vriendschap, onveranderlijk ben,

Geheel de Uwe

BILDERDIJK.

Amsterdam 23 Junij 1780.

6.

Geliefde Vriend!

Het is juist, gelijk gij begrepen hadt: de boekjes, welke ik reeds in 't voorleden jaar naar U afvaardigde, staan tot nog in het Commissarishuisje, gelijk mij bericht wordt, en verbeiden den dooi. - Goede Hemel! is dan al het Dichtvuur van Klopstok, van Göthe, en het mijne bij een gepakt, niet genoeg om door de ijsschorsen te breken, en zich een vaart van pas zeven voet breedte te openen? Hoe weinig vermag dan de Dichtkunst van tegenwoordig! en hoe verr' zijn we van Orfeën, Amsions, en Terpanders te zijn!

Doch beklagen we ons niet, lieve Vriend, *nec*

Deus intersit, *nisi dignus vindice nodus:* leg de schuld niet op Juno: de arme vrouw is zo veel reeds te laste gelegd, daar zij nooit om gedacht heeft, *que l'on n'a plus besoin de lui chercher des crimes.* Zo de vorst thands de beest speelt, wij zijn er de oirzaak van, niemand anders. Ja zeker, wij zelven: ik door mijn *vaticinium* van *Hoe heeft de ruwe Wintervorst*[1], en gij door uwe *auspicien*, onder welke 't is gepromulgeerd. Wij hebben hem in 't Land gehaald en nu zijn we met hem gebruid. Zo ging het de kleine Natien, die de Romeinen inriepen, zonder te bedenken, hoe ze hen weêr kwijt zouden raken.

Ik vermoed echter, dat gij de boekjes nog zo haast niet noodig zult hebben, dat de drift om de Messiade te vertolken, wel een weinig bekoelen zal, enz. enz. Alleen ducht ik dat de plaats uit Milton U in de bewuste Verhandeling te passe zal moeten komen, en ik heb mijn *Paradise lost* te Amsterdam. Gis ik wel, zo schrijf slechts, en ik zal er hier een zien te bekomen, en ze andermaal uitschrijven.

Uw gebrekkige Verhandeling zegt gij? dit epitheton past er zo wel op als de tijtel van *WelEdel* (gelijk Verburg het woord *δῖος* vertaalt) aan den Varkendrijver bij Homerus. - Doch, dit overgeslagen! het zal mij genoegen zijn, het stuk te ontfangen, en ik zal wel middel weten om 't zeker en onnasporelijk aan 't addres te doen toekomen. Ik wenschte thands

(1) De aanhef van het dicht dichtstuk: Kenschets onzer Voorvaderen; door het Haagsche Genootschap bekroond.

den Haagschen prijs te behalen alleen om het voorteeken, 't welk gij capteert, te bekrachtigen.

Gij gelooft dan nog in de daad, dat er eenige kans voor mij is? Welk een omwenteling durft gij in de hersens der Mid - (hoe heet men de Kunstrechters met een' Historischen naam?) in de hersens der....voorspellen? Gij durft er op wedden? maar gij wedt om het mijne, en ik verwed dat niet gaarne. Wed niet, maar overtuig mij door de uitkomst, *et Phyllida solus habeto!*

Maar à propos, welken naam voert de nieuwe secte, die thands opgestaan is? Zal men ze *Feithianen* naar hun Hoofd heeten, of noemen zij zich *Eclectici?* Zij schijnen wel haast tot de oude Eclectici te behoren, die uit alle gevoelens iets overnamen, en het zou een groot gemak in de Historische *Fasten* zijn, indien men de lijsten der Ketterijen met geen nieuwe namen behoefde te vermeerderen. Maar, lieve Vriend! hoe koomt gij zo eensklaps heterodox en kettersch? - Wil ik U den knoop eens ontwikkelen? - Zie hier mijne oplossing: Virgilius heeft U bedorven. - Ja, ja, Virgilius. - Virgilius heeft vele Episoden die overeenkomen met die der Modernen. Zij zijn in de daad, eer uitstappen, dan bijwegen, waar door men de dikwijls afgebroken heirbaan vervolgt. Gelijk Tasso het woord Episode ook als een synonymon van uitstap verklaart. Maar zijn dit de Episoden der Ouden: hoe kan dan de opnoeming der Schepen in de Ilias Episode heeten, gelijk Aristoteles het uitdrukkelijk noemt? hoe, honderden

beschrijvingen van dien aart, die heden den naam van Episode niet meer voeren, omdat zij in 't denkbeeld niet vallen, door de Hedendaagschen gehecht aan het woord?

Zijn wij oprecht van weêrzijden! Erkennen wij dat de Episoden der Nieuweren ook onder de Episoden der Ouden begrepen kunnen worden: maar erkennen wij ook dat de eigenlijke, de ware Episoden van dezen niet in de classe der Nieuweren behoren. De Episoden der Ouden zijn tweederlei: 1°, die niet ontbeerd kunnen worden, maar die noodzakelijk zijn tot verstand van de zaak, of tot de uitvoering van de daad-zelve, en dit zijn de echte Episoden. Zij hebben er 2° ook wel eenigen gehad, die zo wel als die der Modernen, of in 't geheel niet tot het onderwerp behoren, of er taliter qualiter toe gebracht worden, zonder tot de uitvoering meê te werken, en die gingen meê onder dien naam Episode door. Zo is de onderneming van Nisus en Euryalus, zo het tweegevecht van d'Aumale en Turenne, enz. De Modernen bestemplen de zodanigen alleen met den naam waar over wij handelen.

Lees, bidde ik u, Aristoteles: gij zult zien, dat de schikking van 't Heldendicht, dat deszelfs deelen volkomen de zelfde zijn met die van het Treurspel. In dit nu erkent gij het onderscheid tusschen het oude Episode en het nieuwe. Dit kan met uw stelling niet samengaan, of men neemt thands het woord in eene andere beteekenis in het Heldendicht dan in het Treurspel. Dit geschiedt echter niet, (ik beroep

mij op alle de moderne Didactiquen, op alle de moderne Heldendichters) en dus staat uw ketterij gantsch op losse schroeven, of ik versta haar confessie niet.

't Is uw geluk, mijn Heer Feith, dat ik onlangs kennis gemaakt heb met Triboniaan. Ik heb thands den tijd niet om brieven van een half riem papier te schrijven. 'k Zou U anders zo veel letters op 't lijf zenden, dat gij mij duizendmaal liever gelijk zoudt geven, dan genoodzaakt zijn om ze te lezen. - Word nochthands hier niet te stout op: kan ik geen regelmatigen oorlog tegen de Ketters voeren, wellicht dat ik er 't kruis tegen predike. Dit immers schiet mij nog over en dit alleen; daar gij en het pausslijk gezag en dat der Conciliën afwerpt. - Schrijf mij dierhalve ten eersten, dat gij afstaat van die gevaarlijke dwaalleer, - of - maak dat ik er met U in deele! Want het ga, hoe 't ook gaan moge, ik wil dat gij hier in eenstemmig denkt met

Uwen beminnenden

BILDERDIJK.

IV.
Aan J.C. Baronesse de Lannoy, te Geertruidenberg.

1.

Hoog Welgeboren Jonkvrouwe,

Voor eenige dagen van een klein reisje naar 't lieve Leyden terug gekeerd, vond ik mij op de aangenaamste wijze verrast door de beminnelijke Letteren, mij de onsterfelijke genie vertegenwoordigend, welke nooit nalaat mij de zuiverste hoogachting en verwondering in te boezemen, aan derzelver verdiensten verschuldigd. - Hoe kan ik H.W.G.J. U genoegzaam dankzeggen voor dit overtuigend bewijs van gulhartige deelneming in mijnen roem! En hoe kwijte ik mij van de verplichting waar onder uwe edelmoedige denk- en handelwijze mij gebracht heeft, door de heusche voldoening aan het stoutmoedig verzoek, waarmede ik de vrijheid nam U lastig te vallen! Eene verplichting, te groter om de Vaderlandsche openhartigheid welke alomme doorstraalt in de beoordeeling van mijn werk, en welke met een treffende on-

partijdigheid, terwijl zij het prijswaardige daaruit opspoort, geenszins de ontdekte misslagen ontveinst. En 't is deze oprechtheid, op welke, daar zij, eene gematigde eigenliefde in mij onderstellende, beide tot eer strekt, ik voornaamlijk roem drage, ja mij meer dan op den gelukkigen uitslag van mijnen zangstrijd[1] verhovaardige. - Vergun mij dan, hoogedele Dichtresse, dat ik U, die mij genoeg acht om mij mijne feilen aan te wijzen, mijnen welmeenenden dank betuige, en geloof dat ik mij oneindig verplicht houde door den inhoud van den doorwrochten brief, welken ik niets wenschte dan meer waardig te zijn: en aan wien ik niets zie te ontbreeken, dan dat hij mij wellicht in een te gunstig licht stelt.

In de daad, H.W.G.J. wanneer ik mij wegens de rijke gedachten en vinding mij toegeschreven, hoor verheffen, hoe moet ik dit aannemen; daar ik mij-zelven bewust ben van genoegzaam al wat ik zegge uit de Ouden te ontleenen? Wat moet ik denken van de lofspraak, mijn stijl en versificatie gegeven; daar ik bijna nooit Neêrduitsche Poëeten gelezen, en misschien geen honderd Alexandrijnsche vaerzen voor deze gemaakt heb? Moet ik niet gelooven, dat hier eenige vooringenomenheid ten mijnen voordeele doorspeelt? Veel lichter kan ik mij voorstellen dat ik mij aan te veel bijsieraden, aan te weelderige schrijfwijze overgeef, en ik kan niet voorbij gaan uwer oplettend-

(1) Te weten: de bekrooning der Prijsverzen, *De ware Liefde tot het Vaderland*, door het Leydsche Genootschap.

heid recht te doen, welke juist het zwak getroffen heeft waar van ik mij meermalen mistrouwd heb? Altoos toch zal de Natuur, zo de Kunst haar niet met oordeel besnoeid heeft, te weeldrig zijn, en zullen zij die 't naast bij de konstelooze Natuur komen 't meest van die weeldrigheid hebben; terwijl de onbeschaafde en ruwe geest aan de zuivere Natuur de voorkeur zal geven zelfs boven de volmaakste Kunst. Hoe kan het dan anders zijn of een onervaren genie, eeniglijk doordrongen van den smaak der Ouden, die 't naast aan de Natuur, de weelderigste zijn, (want de Kunst volmaakt zich langzamerhand) moest in dit gebrek deelen, eer hij gelegenheid had om het als zodanig te leeren kennen? Hierbij koomt de wiskunstige orde, welke, mijns ondanks in mijn ontwerp heerschende, ik trachtte te verduisteren door alle de kunstgrepen, bij de Ouden ontmoet en bij den voortreffelijksten Criticus der Oudheid aangeprezen om de rede te verlevendigen; waar onder de verplaatzing, en 't bijwerk buiten 't onderwerp, de voornaamsten zijn. Dus is 't dat ik, willende in mijn' tweeden zang te kennen geven dat de zucht voor het Vaderland bij de Nederlanders de eendracht, die tusschen zo vele verscheidene onafhankelijke volkeren van verschillende belangen verloren zou hebben moeten gaan, bewaard, en door deze eendracht de vrijheid behouden, en het glorierijkst gemeenebest gevestigd heeft, dit voorstel op eene leenspreukige wijze voordroeg, en tot de bewuste Episode verviel. Dus is 't, dat ik om de verplichting der vereering der Patriotten te betoogen,

eerst van de Dankbaarheid in 't algemeen willende handelen, van 't Haagsche prijsvaers van den Lof der Dankbaarheid eenige trekken ontleende, 't geen ik, om geen letterdieverij te begaan, moest aanduiden. Dus de gezegde verplichting op mijne wijze bewezen hebbende, moest ik dit toepassen op de praalgraven. De redekaveling rustte op de twee stellingen: men moet de Patriotten, en, in hun, de deugd die hen bezielde, op alle mooglijke wijze, vereeren, volgens 't betoogde; maar 't oprichten van praalgraven behoort onder de wijze van vereering: deze tweede stelling moest bewezen worden uit den oirsprong dier gestichten; en van welk liever gesproken dan van dat waarvan al diergelijke gestichten den naam ontleend hebben. Dus bood zich deze beminnelijke Dame (want dat zij dit geweest is lijdt geen twijfel) als van zelve aan, en ik betoogde dus een voorstel, dat ik (om niet te gezocht redekunstig te schijnen) naar de gewone kunstgreep verzweeg. Eindelijk bemerkte ik de duisterheid, waar toe deze schrijfwijze mij bracht, en de schets, voor het Dichtstuk geplaatst, geeft daar getuigenis van: want nooit zoude ik die zo omstandig hebben opgemaakt, en den zakelijken van den Poëetischen inhoud door verschillende letters onderscheiden hebben, zo ik het werk niet eenigzins duister geacht had. Intusschen kan ik niet ontkennen, een buitengewoon liefhebber van stoute verplaatzingen te zijn: die kunstige wanorde, welke zij aanbrengen, heeft mij altoos sterkst getroffen in de schriften waar in ze mij voorkwamen. Dit zou een gebrek van mijn gestel kunnen

zijn: Thucydides, in geaartheid mij vrij gelijk, die, nog een kind zijnde, tranen van naijver stortte, wanneer hij Herodotus (een schrijver wien hij poogde te overtreffen, hem nooit gelijk konnende zijn,) zijne geschiedenis hoorde lezen; gelijk mij voorstaat gedaan te hebben (de doorluchtige Dichteresse van 't stuk vergeve deze oprechte bekentenis!) bij 't eerste lezen der Belegering van Haarlem; Thucydides, zeg ik, een even ongestuime geest, beminde dezen trant, en Longyn duidt het hem ten goede. 't Zij mij geoorloofd zijne woorden naar de vertaling van Boileau aan te voeren! ‘En effet, pour Thucydide, jamais personne ne les a repandues (les hyperbates) avec plus de profusion, et on peut dire qu'il en soule ses lecteurs. Car dans la passion qu'il a de faire paroître que tout ce qu'il dit, est dit sur le champ, il traîne sans cesse l'auditeur, par les dangereux détours de ses longues transpositions. Assez souvent donc il suspend sa première pensée, comme s'il affectoit tout exprès le désordre: et entremêlant au milieu de son discours plusieurs choses differentes qu'il va quelquefois chercher, même hors de son sujet, il met la frayeur dans l'âme de l'auditeur, qui croit que tout ce discours va tomber, et l'intéresse malgré lui dans le péril ou il pense voir l'orateur. Puis tout d'un coup et lorsqu'on ne s'y attendoit plus, disant à propos ce qu'il y avoit si longtems qu'on cherchoit; par cette transposition également hardie et dangereuse, il touche bien d'avantage que s'il eût gardé un ordre dans ses paroles.’ Dit is juist 't geen ze in mij verwekken.

Maar des te meer is mij de minzame waarschouwing tegen het misbruik dezer figuur van waarde, naar mate dezelve mij meer nodig is.

De lange rede in het zilveren prijsvaers voor het voorstel van mijn onderwerp gaande en de lemmata (mag ik dit woord gebruiken), om mijn bewijzen op te gronden, bevattende, is mede eene nabootzing van de oude Lierdichteren. Ten opzichte der navolging is ontwijffelbaar in acht te nemen dat men zijn voorbeelden zelf aan de Natuur en gezonde reden behoort te toetzen. Ik erken aan deze les de oorsprongkelijke genie die zichzelve vormt. Ik erken aan dezelve de doorluchtige Poëetesse aan welke ik de eer heb te schrijven: doch ik bidde dat ze op den laatsten niet worden toegepast. Vergun H.W.G.J. dat ik ter verklaring van deze wonderspreuk hier eenige woorden invlechte uit een' brief aan 't Genootschap geschreven, ter geleide van een naauwkeuriger afschrift van dit dichtstukje, waar in ik van den aart deszelven verslag geve:

‘Dit stuk is dus (om een kunstwoord, den schilderen eigen, te gebruiken) een *pastiche* in poëzij! Iets zonderlings zeker! maar 't welk buiten zijn zonderlingheid geene verdienste heeft, en waarin ik weinig belang stel. - Dan genoeg.’ -

Indien 't het merk van een kleinen geest is, steeds van zich-zelven te spreken; wat moet ge van mij denken, H.W.J. die zo veel bladzijden vervuld heb met van mij-zelven te handelen? en tot wat laagte moet ik niet in uwe achting gezonken zijn! Doch

zou de erkentenis van mijne feilen niet verschoning van uwe goedwilligheid mijwaart mogen verwerven? Ik vlei mij des. En zo de hoogste achting voor uw onsterfelijk kunstvermogen, zo de zuiverste gevoelens van eerbied voor uwe onvergelijkelijke verdiensten eenige wederkeerige toegevendheid te wachten hebben, ben ik zeker, eenige plaats in uwe goedwilligheid te bekleeden.

Misschien zal uwe weetgierigheid zich uitstrekken over den opgang, welke de vaerzen hier maken. Ik kan daar weinig van zeggen. De Hr. B. de Bosch, schoon mij geheel onbekend, heeft ongevraagd mij gezegd daar over voldaan te zijn. Doch zekere Heer P.L. te Rotterdam, lid van S.S.G. aldaar, en K.S.G.V. te 's Hage, heeft den Hr. Hoogeveen in deze of dergelijke woorden geschreven: ‘Hemel! mijn Heer, wat zijn de vaerzen van den Hr. B. woest, wild, ordenloos, en zonder verband: moest hij juist de gelijkenis, in zijn eerste vaers aangenomen, waarbij hij zich met een toomeloos ros gelijk stelt, volkomen bewaarheden? Zeker ik kan geen smaak vinden in zulke woeste vaerzen.’ Van hoe veel gewicht het oordeel van den gemelden Dichter zij, weet ik niet: doch dit weet ik, dat 't toomeloze in de verbeelding van den Heer Leuter huisvest, en de bedoelde plaats[1] het tegendeel aanwijst. Een ander bericht, waar men meer prijs op stelde, is mij te Ley-

(1) De aanhef van het prijsvers: de Invloed der Dichtkunst op het Staatsbestuur; door het Leydsche Genootschap bekroond.

den gegeven: dat namelijk de Heer J.P. Broeckhoff zich bekend heeft gemaakt als dichter van het vaers, 't welk als een eerste accessit in den bondel gedrukt is, met vergunning om hetzelve te verbreiden.

Ik neem de vrijheid Uw HWG. een Exemplaar van de *Landrust* aan te bieden, hoedanig eenige weinige voor den Hr. Prof. van Roijen en mij afzonderlijk gedrukt zijn. Tegen verwachting verneem ik, dat dit stukje 't onwaardeerbaar geluk heeft eene goedkeuring weg te dragen, die mij boven alles dierbaar is. Ik zeg tegen verwachting; want het is alleen uit inschikkelijkheid voor 's Genootschaps verzoek dat ik dien taak, door een' ander begonnen, heb afgeweven; ook zijn de veertig eerste vaerzen van den Hr. Hoogeveen, die hier bij het werk liet steken. Intusschen is de Latijnsche dichter zeer over de navolging voldaan, doch deszelfs oordeel strekt zich niet verder dan tot de beteekenis der woorden uit. Bij dit Exemplaar voeg ik een blaadje dichtstukjes op de laatste jaarlijksche vergadering uitgesproken, welke alleen op klein papier voor de Leden zijn gedrukt geworden: tot beter verstand van welk laatste[1], dient: dat mijn naam in 't besloten briefje niet opgegeven zijnde, zulks mondeling door mij geschieden moest.

Na herhaalde dankbetuiging voor de innemende lofspraken en gulhartige critiques, bidde ik U, H.W.G.J. mij dezelfde goedwilligheid welke mij met uwe

(1) Zie: Bilderdijk, Verspreide Gedichten, II deel, bl. 169.

berispingen vereerd heeft te blijven bewaren; en verzekerd te zijn dat dezelve mij meer waard zijn dan de vleiendste loftuitingen van velen. Verwaardig U mij bij mijne struikelingen de hand te bieden: 't is U bekend hoe ik ze eerbiede en waardeere. Sta mij toe ons Genootschap uwer genegen kunstliefde aan te bevelen, 't welk met mijnen hartgrondigen ijver voor uwen roem en hoogachting voor uwe verdienste samenstemt, terwijl ik enz.

[Naar den inhoud: 1778.]

2.

Hoog Welgeboren Jonkvrouwe!

Ontwijfelbaar moest mij de uitmuntende Dichtbondel[1] bekend zijn geworden, waar mede UHWG. de kunstlievende wareld onthaald heeft. Kon ik denzelven aangekondigd, kon ik den onsterflijken naam van Lannoy op het voorhoofd zien, en zou mijn hart niet ontbrand hebben om zich in dien schat te verlustigen? Neen, edele Dichteresse, Gij doet mij recht, met te gelooven dat uw Dichtwerken mij niet konden ontslipt zijn. Ik heb ze gelezen, ik heb ze herlezen, en weder op nieuw herlezen met al de verrukking die het verhevenste kunstschoon, de edelste ge-

(1) Dichtkundige Werken van J.C. Baronesse de Lannoy. Leyden, 1780.

voelens, en 't fijnste vernuft, in een aandoenlijke ziel kunnen te weeg brengen. Vergun des, H.W.G.J. dat ik U dank zegge voor dit onwaardeerbaar lettergeschenk, dat ik U er dank voor zegge uit den naam van alle luiden van smaak, uit dien van alle beschaafde vernuften, zo wel als uit den mijnen, en dat ik UHWG. gulhartig gelukwensche met dezen roemrijken stap op nieuw in de dichterlijke heirbaan gedaan. -

Na deze openhartige betuiging wacht Ge ongetwijfeld, H.W.G.J. van mij geen beoordeeling over bijzonderheden. Op 't gevoeligst getroffen, verrukt, betooverd, door 't onvergelijkelijk dichtvermogen 't welk in uwe werken uitblinkt, kan ik niet, dan bewonderen en toejuichen. Stukken, die een koel behagen, een bepaalde mate van verwondering inboezemen, laten het oordeel zijn vrije kracht oefenen: volkomenheid van wellust benevelt den geest, en laat hem niet toe dan te genieten. Een enkele lichtstraal laat zich in zijne kleuren ontwikkelen; het volle zonnelicht werkt in zijn geheel, treft, en verblindt den beschouwer. Dus is het met mij, H.W.G.J. En 't zij ik uwe lierzangen, 't zij ik uwe geestige scherts, of wel uwe ernstige dichtstukjes afzondere: beurtelings geve ik de voorkeur aan ieder derzelven. Met welk eene aandoening heb ik de toewijding aan den HWGB. Baron de Lannoy gelezen; met welk een aandoening den Invloed der dichtkunst op den Godsdienst, een stuk aan 't welk de eereprijs nooit had kunnen missen, indien - maar de Haagsche Heeren hebben de eer uwe Vrienden te zijn. Ik zwijge dier-

halve. Hoe trof mij het geestige zout van het Gastmaal! en met welk een vermaak vond ik den Lofzang der Leydsche Helden, dien ik altoos voor den schoonsten onzer Nederlandsche lierzangen gehouden heb; het alom geachte dichtstuk *aan mijn Geest;* met welk vermaak het Vaarwel van Regulus weder! - maar zal ik alles opnoemen? - Vergeef het mij, H.W.G.J. Gij moest ten volle gevoelen, al die hoogachting die mijnen boezem voor U doorgloeit, om U het uitwerkzel te kunnen voorstellen, 't welk zo veel uitmuntends als in uwen dichtbondel uitblinkt, op mij gehad heeft, en 't welk ik met geene woorden kan uitdrukken. - Gelukkige Dichteresse, die dus in triumf de cyter neêrlegt, en die het vonnis van 't billijk nageslacht dus kloekmoedig kunt afwachten! Het zal uw begaafdheden recht doen, ik ben des zeker, en U den kunstpalm toewijzen! Die rechter zal vrij zijn van al die vooroordeelen, zo van partijschap als grilligheid, die onze tijdgenoten verdeelt, en somtijds hunne oogen toesluit voor schoonheden, waar voor ze hun hart niet zouden kunnen verharden indien zij ze aanschouwden. Dat deze partijschappen, dat deze grilligheden plaats hebben, vertrouwe ik, H.W.G. Jonkvr. dat U te over bekend zal zijn. Vooral is 't in Amsterdam, dat zij stand houden. 't Is hier, dat men naauwlijks een Nederduitsch vaers wil dulden, indien deszelfs taal niet volkomen in den Amstelschen tongval blijft; ja, zo het in de IJstad geen' gevader kan aanwijzen, die 't voor zijnen heveling aanneemt. Het ware dier-

halve geenszins te verwondren geweest, schoon de eigenliefde der Amsterdammeren ook in dit geval eens bij haar opzet volhardde, om ter eere van hunne stad niets schoon te vinden dan 't geen Amsterdamsch ware; en Uw HWG. zou nevens mij deze zinloze waanzieken verachten, zo wel als hen bij wie een bewijs van hoogachting voor 't huis van Oranje genoeg is, om een werk daar 't in voorkoomt, alle waarde te ontnemen: - Wat de zodanigen misschien kunnen zeggen is mij onbekend; doch wat ervarene, kundige dichters, mannen van smaak, en wier achting bij mij op hogen prijs staat, van uwe dichtstukken oordeelen? dit, H.W.G.J. heb ik het genoegen gehad, tot mijne onuitsprekelijke voldoening te mogen vernemen. Hun stem, de eenige, die aanmerking verdient, een stem, die stand zal houden, en waar aan ik altoos gezag heb gehecht, voegt zich bij de mijne, om uwe verdiensten toe te juichen, uwen roem te bevestigen en te verbreiden. Vooral zijn uwe Brieven en 't Gastmaal voorwerpen, welke de aandacht hier trekken; die edele boert, zo vrij van laagheid en teffens gemeenzaam, puntig maar zonder te steken, levendig en bescheiden; die juiste smaak van 't belachlijke, die eenvoudige, eigenaartige, en ongezochte uitdrukking, die deftige grootsheid van stijl, die er 't charakter van uitmaken, behagen en treffen algemeen. En hoe koel men in een verblijf van verneêrlandschte vreemdelingen en vervreemde neêrlandren, gelijk Amsterdam door den koophandel geworden is, in 't algemeen op dit onderwerp ook zijn

moge, die grootsche, die verheven denkwijze, die uwe ovrige dichtstukken vervult en bezielt, die zucht voor het Vaderland - kunnen die anders dan door de bevalligheid van uwe voortreffelijke poëzij, de ongevoeligste harten treffen, ontvlammen, week maken! - Zie daar H.W.J. wat de stem van onzijdigen, wat de heerschende stem hier van uwe dichtwerken zegge! Om deze onbewimpeld te kunnen verstaan, heb ik schier mij-zelven verlochend, en oog en gelaat verboden 't belang te verraden, 't welk ik niet nalaten kan, in den roem van uw kunstvermogen te stellen. Het is dus de oprechte en ongegeveinsde stem der kundige wareld, waar ik de eer heb UHWG. bij dezen van te berichten! Met het innigst vermaak kwijt ik mij van den aangenamen last, dien ik reeds eerder gewenscht had te verrichten, en waar aan ik reeds eerder voldaan zou hebben, indien niet bijna zo veele onafhanglijke omstandigheden buiten mij, als er personen waren, die ik bedektlijk te polsen, te ondervragen, en te loorgronden had, mijnen ijver in U te dienen, weêrstaan hadden.

De *grote Houbraken* ontfing mijn eerste bezoek, en had de beleefdheid, mij het geschilderd afbeeldsel Uwer HWG. te tonen. Ik herkende 't penceel niet, waar van het een voortbrengsel is, doch wel het gelaat, 't welk het voorstelde. De gelijkenis in de daad kan niet betwist worden. Doch vergeef mij, H.W.G.J. indien ik durf zeggen dat de houding iets stijfs heeft, 't welk U niet eigen is: oneindig meer bevalligheids had de schilder zijn werk kunnen bijzetten, indien

hij zijn voorbeeld getrouwer gevolgd had. - Een zeker Fransch air, door des kunstenaars manier in het aanzicht gebracht, mishaagde mij ook eenigzins. Ik erken echter, dat dit er zo niet in heerschte, dat men er 't Nederlandsche geslacht door miskennen kon: Integendeel, de gelijkenis trof mij, en toonde mij zelfs iets van dat Poëtische vuur daar ons Vaderland roem op draagt, dat onze voorvaders op den Schouwburg herrijzen deed, en onze borst in de liefde voor 't Vaderland deed ontvlammen. Vol van dit denkbeeld sloeg ik in mijne afzondering de oogen op een borststuk van Sofokles, daar het Treurspel van ouds aan Bacchus geheiligd was, met wijngaardbladen en klimop omslingerd, en deze afwending deed mijne gedachten zich op deze wijze bepalen:

Dat de Oudheid dartlend veil, met wijngaardblaân gemengeld,
Om 't achtenswaardig hoofd van haar Sofooklen vlecht',
Der Helden eerlauwrier, met Kunstloof saamgestrengeld,
Voegt om deze eedle kruin met meer dan dubbel recht.
Eerbiedigt in dit beeld, Bataafsche Landgenoten,
Zo gij voor 't Vaderland niet gantsch gevoelloos zijt,
Een bloed, voor uw belang in 't veld van eer vergoten;
Een' Dichtgeest, die zijn' roem aan d'uwen heeft gewijd!

Mogen deze weinige regels, zoo vreemd van vleierij als welmeenend, UHWG. een geringe schets mijner hoogachtinge aanbieden!

De kunstgraveerder intusschen verklaarde mij niet in staat te zijn om het stuk voor de maand Maart eerstkomende af te leveren, verzocht hier genoegen in te nemen, en gaf verzekering van aan deze be-

lofte, die hij reeds aan den Boekverkooper Honkoop gedaan had, te zullen voldoen.
Hiermede, H.W.G.J. vleie ik mij eenigermate aan mijne commissien voldaan te hebben. - Behoef ik hier bij te voegen, hoe vurig ik deel neem in het genoegen van uwe gewenschte herstelling, die van UHWG. zo bekoorlijk bezongen is? Ik ben niet gerechtigd om te oordeelen, hoe verre 't begrip der Artsen te wettigen zij; doch, H.W.G.J. spaar uwe gezondheid, zo dierbaar aan alle Nederlanders, die U zo veel verplicht zijn. Ontzie U-zelve aan de aanlokselen der Dichtkunst op te offeren; het offer is te oneindig groot, en, hoe men den Krijgsman vergode, die voor 't Vaderland sneuvelt, 't ondankbare nageslacht weet het den Dichtren geen' dank, die voor het vermaak, de verbetering, en den roem van hun volk, in hunne eerbaan bezwijken. Voor mij, die hoe ik mijn hof bij de Musen ook trachte te maken, thans hare ongenade bezuren moet, laat het mij vergund zijn, haar begunstigde Hartvriendin mijne betuigingen van hoogachting te vernieuwen, en mij met alle veneratie te teekenen, enz.

1780.

3.

Hoog Welgeboren Jonkvrouwe!

Ik heb mij ten hoogste vereerd gevonden door 't vriendelijk onderhoud, hetwelk Uw HWG. mij in

derzelver verplichtende van den 20sten dezer, ten opzigte van mijnen Edipus en de oude Treurspeldichteren heeft gelieven te vergunnen. - Eene goedkeuring van mijnen arbeid! eene lofspraak voor mijne behandeling! en uit welke penne voortgevloeid! Kon mij die anders dan verrukken? Edoch, H.W.G.J. waarom zoude ik mij een toejuiching toeeigenen die den groten Sofokles toekomt; of waarom mijne misgrepen ter zijner verantwoording laten? Vergeef het mij, Edele Dichteresse, hoe waard mij uwe achting is, hoe zeer zij mijne eigenliefde ook vleie, ik wage 't, mij-zelven bij u te verkleenen op dat ik der waarheid, der billijkheid hulde doe. - UHWG, berispte de te verr' gedreven aakligheid in 't schilderen van Edipus uitrukking der oogen[(1)]: 'k erkenne hier aan uwe kieschheid van oordeel, Sofokles waardig: Sofokles-zelf zou dit afkeuren indien hij zich in mijn Nederlandsch kleed mocht beschouwen. Hijzelf zegt hetgeen hij moest zeggen; doch de schuld schuilt bij mij, die alles heb willen uitdrukken wat ik gevoelde; met een aandoenlijk hart, dat van de ijzing voor zo veel jammers vervuld was. De kundige Dichter zegt alles wat hij moest, wat hij kon zeggen; al wat gepaard ging met de uitrukking der oogen. ‘Te gelijk verwden de bloedige oogbollen de wangen: en dat met geen drupplen, die de wond zich ontvloeien liet; neen, maar een zwarte (purperen) bloedregen met hagel, [dat is na de opvat-

(1) Edipus, Koning van Thebe. bl. 121.

ting van alle uitleggeren, met tranenvocht] vermengd, vloot daar uit.'

In de noodzakelijkheid om de woorden van mijnen voorganger aan het Neêrduitsche taaleigen op te offeren, hetwelk mij noch den *regen* noch den *hagel* scheen te kunnen lijden, drukte ik mijne eigen gedachten, mijne eigen verbeelding, mijn eigen gevoel, uit; zonder te bemerken dat ik verder ging, en in mijne beschrijving ook 't geen op de uitrukking volgde, niet slechts het gene daar mede gepaard ging, bevatte. Zie daar dan mijn misslag, van welken ik 't mijn' plicht achtte den Griekschen Dichter te moeten zuiveren: de overmaat van die aakligheid behoort mij, en durf ik mijn ruwen smaak verraden met te zeggen dat mijn hart zich heimelijk toejuichte, zoo dikwijls ik bevond, dat zij den toehoorder als met eene siddering aangreep? -

Uw oordeel dierhalve, H.W.G.J., doet ons-beiden recht! Die keurigheid van gevoel, die mijne afwijking van Sofokles wist te onderkennen, die juistheid van smaak, welke zo met den Attischen dichter samenstemt, bevredigt U t'eenenmale met den groten man, die U als eene waardige Mededingeresse geëerbiedigd en bewonderd zou hebben! - Hoe gaarne wenschte ik dit te weeg te brengen.....[1].

1780.

(1) De Brief, waartoe dit fragment behoort, werd niet afgezonden, maar de hoofdinhoud daarvan opgenomen in den volgenden.

4.

Hoog Welgeboren Jonkvrouwe!

Ik heb het mij licht kunnen voorstellen, H.W.G.J. dat mijn nieuw uitgegeven Brief[1] weinig aan den smaak Uwer HWG. beandwoorden zou, en ik moest van uwe vlugge pen niet minder dan een satyre verwachten. - Doch wat kon ik doen, daar men den Brief volstrekt in het licht wilde geven? Den stijl verzachten? - Zo had ik de geleerden (wier zaak ik op mij genomen heb) aan den hals gekregen (en dit is geen gemaklijk soort van volk, dat bij de bittere en bijtende sappen van galnoten en vitriool opgevoed is), die nu reeds zeggen dat ik de goede Journalisten, ter zake van de Oudheid die zij aanrandden, wel anders gehavend mocht hebben; zo had men mij vast als een overlooper die het vaandel der Ouden verliet, aangemerkt, en met allerlei Grieksche vloeken beladen, ja mooglijk aan de onderaardsche goden gedevoueerd. Nog onlangs wilde men mij bij zeker geleerd Heer te recht stellen, en ik ontfing voor weinig dagen een brief uit Overijssel die het ten sterkste beklaagde, dat ik de Schrijvers der Algem. Biblioth. die ongelukkig genoeg geweest zijn om iets dat goedkeuring vindt in mijne vertaling van den Edipus te berispen en een verbetering die geen' streek houdt aan te bieden, met stilzwijgen voorbij was gegaan, daar ik zo schone ge-

(1) Brief van den Navolger van Sofokles Edipus,

legenheid had, om naar de wijze der taalgeleerden hun al de scheldnamen van Plautus naar 't hoofd te smijten. - Dus denkt men, H.W.G.J. in het gemeenebest der *Critica*, en moet men dan niet bekennen, dat ik al vrij menschlijk geweest ben? Daar is onder die soort van luiden ook een zeker *punt van eer* dat bij uitnemendheid teêr is, en waar op zij zo gevoelig zijn dat het (met verlof van H.W.E. gezegd) tot het belachlijke helt. Dus heeft ieder rijk zijn bijzondere wetten, en het is een goed burger, zegt een van de Ouden, die de rechten en instellingen van zijn' Staat heilig in acht neemt. - En ook wat heb ik de Journalisten misdaan! ik heb ze op het hoogst genomen wat uit de hoogte behandeld: maar kon ik, zonder de waardigheid van Sofokles, wiens representant ik voorstelde, te kort te doen, hen als gelijk aanspreken? Hadden zij ook niet iets verdiend, met zich in zaken te steken, waar van zij niet wisten, met mijne woorden verkeerd te verklaren, en met laag genoeg te denken, om den armen schrijver van *Robert de Vries* die door mijn Vooraffpraak (waar in ik zijn naam echter gespaard had) gantsch ter neêr geslagen is, en, zo zijn vrienden verklaren, wel wenschte dat ongelukkige stuk niet gemaakt te hebben, nu in zijn vernedering nog op het lijf te vallen en te bespotten? - En welke is de zaak die ik verdedig? niet de mijne, maar die van twee grote mannen, van Vondel, en Sofokles, die zij er vrij te onpasse in halen: verdienden die niet dat men hun' naam handhaafde? - Intusschen verklare ik, in alle oprecht-

heid, dat ik niet boos op de lieden kan zijn, en dat mijn Brief, hoe zeer hij hier en daar naar het scherpe trekt, een uitwerksel van het onderwerp-zelve, zonder de minste geraaktheid, zonder het minste misnoegen geschreven is.

Ik ben ook in de daad juist zo licht niet geraakt; maar ik word het althands niet door de critiques der Dames, vooral daar ze door de verplichtende pen van Jonkvr. de Lannoy voorgesteld worden. Uwe vrees dierhalve, H.W.G.J. zou, zo zij ernstig was, gantsch misplaatst zijn. Ik behoor ook niet tot die blinde aanbidders der Oudheid die Sofokles roemen en Homerus bewonderen, om dat zij van weinigen gelezen worden. Ik wil ook niet alles naar het Grieksche model geplooid hebben.

Non, quoique partisan zélé
Des esprits de l'antiquité,
Je ne prétends régler au gré de leurs caprices
La Muse de Racine ou celle de Lannoy.
J'adore les grands noms, en abhorrant les vices;
Le seul bon gout nous doit servir de loi.
Mais quand un faux brillant s'empare du Parnasse,
S'érige en fol ceuseur et choque le bon sens;
Tout indigné de telle audace,
Pour moi faut-il que j'y consens?

Dan dit eischt Uw HWG. niet van mij. Zij heeft mij slechts om mij-zelven willen doen lachen, en ik heb het uit guller harte gedaan. - Doch ik wil er een kleine wraak over nemen, en op nieuw den Pedant spelen, om de Reien, waar op UHWG. mij weder

terug gebracht heeft nog tegen de zwarigheid Uwer HWG. zelve te verdedigen. Vergun mij, H.E. Jonkvr. U zo lang te verveelen, en - verder - beloof ik daar geen woord meer van te zullen reppen, en ze allen aan hun noodlot over te laten.

Men zegt: *het is onnatuurlijk*, *het is onwaarschijnlijk dat* 12 *of* 15 *lieden gedurende de uitvoering van het stuk pal op een plaats blijven staan.* Ik wil dit eens toestemmen: doch hoe veel onwaarschijnlijkheden nemen wij in het Treurspel niet aan. De vaerzen, misschien de geheele stijl van het Treurspel, is onwaarschijnlijk; dit lijdt geen twijfel. De loop van het stuk is niet minder onwaarschijnlijk: 't is zeer onwaarschijnlijk, dat een grote daad, als die 't onderwerp eens Treurspels uitmaakt, in één dag volvoerd wordt, en dit heeft echter in de meeste Treurspelen plaats: iets dat Quintiliaan reeds opmerkte, wanneer hij zeide, *dat de fabels der dichteren*, *dat is de ontwerpen der toneelstukken niet alleen buiten de waarheid*, *maar zelfs buiten den schijn der waarheid gaan.* Deze onwaarschijnlijkheden zijn echter nieuwen en ouden Toneeldichtren gemeen[1], en niemand zal zich des bekommeren, De vaerzen wor-

1 Zo men van de tusschenvallende gebeurtenissen wil spreken, Marmontel heeft reeds aangemerkt, dat men in dezelven zich meer en meer van de waarschijnlijkheid verwijdert. - Zij gaan er echter mede door, schoon dikwijls onnatuurlijk genoeg aangevoerd. Doch dit behoort tot de misbruiken, en komt hier niet in aanmerking, dan voor zo verr' men het als een bewijs wilde doen aannemen, dat zelfs te verr' gedreven onwaarschijnlijkheden in de dichtkonst aannemelijk gemaakt worden. Zie Marmontel, poët. T, I, p. 332. - B.

den behouden, om dat zij, schoon sommige Franschen (die over de Dichtkunst schrijven zonder haar te kennen) ze hebben willen uitbannen, ja onder onzen landaart reeds een' navolger gevonden hebben, waarlijk van veel nut zijn. De samenloop van omstandigheden maakt de daad tot een toneelstuk, en kan dus volstrekt niet verworpen worden. Men behoudt dus het een en het ander, doch zonder dat men in goede stukken door deze onwaarschijnlijkheden beledigd wordt. - Waarom zou 't ook dus niet zijn met de Reien? - 't Is de zaak des dichters ons het hart te beroeren, en ons te verhinderen dat we het onwaarschijnlijke bemerken: de aanschouwer eenmaal gewonnen, geeft zich met wellust over aan al wat de dichter wil; de dichter, wiens betoovrende wijze van voorstellen (na de uitdrukking van Pindarus, Ol. I. *□ϱ. β.*) ook 't ongeloofbre, geloofbaar doet worden. 't Is op de zelfde wijze, 't is door's dichters kunstgreep om ons het hart te overmeesteren dat wij de onnatuurlijkheid niet bevroeden welke er is, dat in de nieuwe Treurspelen samenzweeringen geschieden op dezelfde plaats daar de Vorst zijnen raad vergaderd heeft; dat b.v. Hippolytus Aricia onderhoudt op de zelfde plaats waar Fedra haar zielsgeheim aan haar Voedster ontdekte: in 't kort dat wij ons vergenoegen, met bij de meeste nieuwen voor de eenheid van plaats eene onbepaaldheid van plaats, gelijk Lessing het noemt, aan te treffen. En 't is op dezelfde wijs dat men de onwaarschijnlijkheid niet gevoelt, die er is, in 't ontbieden van

Edipus door Jokaste om hem den dood van Polybus te ontdekken in plaats van met den Korinthischen bode bij hem in 't hof te gaan. - De onwaarschijnlijkheid is met dit alles in de Reien zo groot niet. De Grieken, in volle vrijheid levende, in vrede en doorgaans vrij grote ledigheid, uit den aart zeer nieuwsgierig, zo wel als ijverzuchtig op hun regeerders, hadden schier niets noodzaaklijkers te verrichten, dan in den zonneschijn bij een te zitten, of over de markt te wandelen om elkander over staatszaken te onderhouden: nooit genoegzaam waren hun marktvelden (de vertoonplaats der meeste toneelstukken) ledig van toeschouwers, wier vergadering de belangen des Vaderlands overwoog: en het was de gewoonte der Vorsten en staatslieden, zich geduurzaam onder deze nieuwsgierige hopen te laten vinden, onder hen te verkeeren en alles onder hen af te handelen. Zonder dit zou een Vorst een Dwingland geacht zijn; en zelfs de huiselijke zaken der Vorsten werden in die vergaderingen beslist. Dit is de ware grond en oirsprong der Reien[(1)], die dus in zich zelf zeer waar, en alleen in hunne vorm onwaarschijnlijk zijn, een onwaarschijnlijkheid nochthands zo gering, dat 's Dichters vernuft die zeer licht voor den aanschouwer verbergen kan.

Zekerlijk is het dan veel onnatuurlijker, de gevallen der Oudheid in een voor het volk ontoegangklijk

(1) Vergel. mijn Voorafspraak, bladz. 6. Vergel. de plaats van Demosthenes bij Longinus, Hoofdst. 16. Boileau, 2. d. 322. - B.

paleis, op de tegenwoordige wijze, te doen spelen, dan op de markt in de tegenwoordigheid van de Burgren. En hierom geloof ik dat de Reien der Ouden met vrucht kunnen gebruikt worden in deze gevallen, doch bijna nooit in die van de later geschiedenis[1].

Ik zal hier niet ophalen al het nut, 't welk een treurspel zo wel in 't zedelijke als dichterlijke uit de Reien kan toevloeien, zo dikwijls als zij gebezigd kunnen worden. Ik heb mijn gevoelen deswegen reeds voorgedragen en geloof dit weinige genoeg te zijn.

Maar wat zegge ik? - Heeft ook in het stuk van waarschijnelijkheid het gebruik van den Rei geene voordeelen? En valt het moderne toneelspel in geene onwaarschijnelijkheden, die met het gebruik van den Rei onbestaanbaar zijn?

Op wat grond en uit welken hoofde zijn wij toeschouwers, bij de voorvallen die 't Schouwtoneel laat gebeuren, tegenwoordig. - Wat geeft ons den toegang tot al die gesprekken, tot alle die handelingen, in welke wij geenerlei deel, geenerhande belang hebben, dan dat, 't welk de menschelijkheid, *die niets menschelijks buiten zich rekent*, en dikwijls de blote nieuwsgierigheid ons in dezelve doet stellen? Niets waarlijk, dan deze nieuwsgierigheid, dan dees mededoogende aart, waardoor we verlangen onzen medemensch zijne rampen te helpen dragen. En zeker dit is genoeg om ons bijstanders te maken van 't geen in het openbaar, op algemeene plaatsen, en die voor

(1) Vergel. 33 en 31 bladzijde der Voorafspraak. - B.

niemand gesloten zijn, voorvalt. Maar is 't ook genoeg, om ons in de Kabinetten der Vorsten, in de slaapkameren der Vorstinnen, in de ontoeganklijke heiligdommen der Godheden, in toegegrendelde kerkers, te brengen; om kerk- en staat-, en hartgeheimen, klachten en zuchten, van hun, die zich zelven alleen wanen, en hun vollen boezem of in den arm van eenen halsvriend uitstorten, of in de eenzaamheid van hunne vertrouwlijke wanden ontlasten, hunnes ondanks te mogen, te kunnen bespieden, te kunnen bijwonen. - Wat tegenstrijdigheid toch, alleen te zijn, en in 't bijzijn van duizend getuigen! - En wie heeft ons de deuren ontsloten, den weg geopend tot die geheime vertrekken, die allen ontzegd zijn? En hoe koomt het overeen met de waardigheid van een' Vorst, van een' grote, met de zedigheid eener Prinses, in het aanhoren, voor het oog van ons allen, hunne zwakheden, die zij zo zorgvuldig voor anderen verbergen, te ontdekken? Of wat maakt ons bijzijn voor de personaadje in werking, onmerkbaar; dat zij zich thands zonder schroom aan al de bewegingen van eenen hartstocht durft overgeven, dien zij nog straks met zo veele zorg en behoedzaamheid zocht te verbergen. Heeft Vernus op 's Dichters bede ons allen met de wolk van Eneas omgeven, en zijn wij onzichtbaar voor die buiten dezelve zijn? Of heeft ons de Dichter, heeft hij alle aanschouwers in eenen hoek van 't vertrek kunnen versteken, waar zij in veiligheid zien en horen? - Of wordt misschien onze tegenwoordigheid niet ondersteld; is de

personaadje waarlijk alleen, en handelt zij dus met recht als alleen zijnde? - Wie dan heeft de muren voor ons doorzichtig gemaakt, of wie doet ons aanhoren, doet ons beschouwen, het geen in ons afzijn geschiedt?

Tot een van beiden echter zal men zich moeten bepalen, zo dikwijls men geheime vertrekken tot zijn Toneel neemt of alleenspraken invoert. Of wij zijn tegenwoordig, maar onzichtbaar voor den werkende, of wij zijn gantsch afwezig. Het eerste is belachlijk, het laatste in den volsten zin tegenstrijdig. - Wat is er dan over om deze gebreken in 't Hedendaagsche toneelspel te bedekken, dan 't zin- en hartbetoovrend vermogen der Dichtkunst, die ons onze standplaats en ons zelven vergeten doet, door ons of 't ware geheel gevoel, geheel ziel te maken, om alle de indrukken, die de Dichter ons geeft, zonder onderzoek te ontfangen? - Dit doet zij voor zeker: en hier door verbergt zij voor onze oplettendheid die hoogste aller onwaarschijnlijkheden, die 't Fransche toneel alleen eigen is en niet in het Grieksche kan vallen.

Want, daar het toneel der handeling ons niet dan eene openbare plaats voorstelt, daar houdt deze zwarigheid op. Daar is de toegang voor ons, toeschouwers, open; daar vermogen we ons met den Rei, die (het is reeds gezegd[1]) op 't Toneel onzen plaats bekleedt, en nevens ons telkens aanschouwer

(1) Voorafspraak van den Edipus. - B.

is, schoon meer door een waar belang met de handeling verbonden. Daar 't gantsche volk tegenwoordig is, daar hebben wij recht, ons bij te vervoegen; daar kunnen we alles beschouwen: daar is ons bijzijn den handelenden personaadje geenzins tot last, daar behoeft onze tegenwoordigheid hem niet onbekend te zijn. Daar is alles mogelijk, alles waar; geenerlei tegenstrijdigheid, geenerlei onderstelling, geenerlei onwaarschijnlijkheid vindt er plaats in.

Ik ben echter verre af van daarom de Alleenspraken b.v. van het nieuwe toneel te willen verbannen. Integendeel, zij zijn het die, naar mijn inzien, er 't edelst, het treffend sieraad van uitmaken. Een Alleenspraak van Hamlet, van Augustus, van Ardaburis, van Patroclus staat bij mij op hooger prijs dan verscheiden choorzangen uit Euripides. Dit kan ik zeggen, zonder iets van mijne achting voor de Reien te laten vallen. Euripides reien zijn, (gelijk Aristoteles reeds heeft aangemerkt) zelden genoegzaam aan 't onderwerp verbonden. - Ik geef deze onwaarschijnelijkheden toe, en bemerk ze zo weinig als iemand, die een gevoelig hart heeft, wanneer de Dichter mij slechts weet treffen: 't is ook hier in *que l'esprit est le dupe du coeur*, dat de aandoening van 't hart het verstand overweldigt. Doch daar men in dezen toegevend is, voegt het weinig in de Grieksche schouwspelen naar onvergelijkelijk kleiner onwaarschijnelijkheden te zoeken, en die ten nadeele hunner inrichting te willen doen gelden. Vooral daar de Rei-zelv als toeschouwer, als bijstander van zo

veel voordeel is om de begocheling der aanschouweren te bevorderen, te versterken, als ik elders[1] heb aangewezen. *Een voordeel dat*, om de woorden van Marmontel de mijne maken, *al de grote dichters gevoeld hebben*, die altoos *hunne afbeeldingen getuigen* trachtteden *bij te zetten*, *welke daar belang in hebben: zeker zijnde*, *dat de ontroernis die op het toneel heerscht tot de schouwplaats overgaat*[2].

Dit is, H.W.G.J. het geen ik nog ter verdediging van de Reien tegen eene schijnbare zwarigheid nodig achtte, en 't welk ik bij dezen gelegenheid neme om hier nog aan te voeren als iets dat tot mijn werk behoorde. - Uw keurig oordeel, begaafde Kunstenaresse, beproeve deze redenen welke eenige vooringenomenheid mij misschien van meer gewigt doet aanmerken dan zij verdienen. - Doch hoe 't hier mêe zij, dat is zeker, dat het de Reien niet zijn, die 't Grieksche treurspel zijn grootste waarde bijzetten. De deftige eenvoudigheid, de bron van het ware verhevene; de kunstrijke schikking die echter door sommigen der nieuweren aanmerkelijk verfijnd is; de eenheid van onderwerp, plaats en tijd; de natuurlijke ontknoping; in 't kort, alle de schoonheden, welke de onsterfelijke Dichteresse van Leo de Grote, met de Ouden gemeen heeft: die zijn 't,

1 Voorafspraak van den Edipus. - B.

2 Touts les grands poëtes ont senti l'avantage de donner à leurs déscriptions des témoins qu'elles intéressent, bien sûrs, bien l'émotion qui règne sur la scène, se répand dans l'amphithéâtre. Marmontel. I. 392. - B.

waar in hun voorname verdienste bestaat. - In deze te roemen zal men altoos overeenkomen zo lang de Dichtkunst zal bloeien[1].

Met verrukking vernam ik, dat ons Leydsche Genootschap dit jaar met een dichtstuk Uwer HWG. zal mogen pronken! Ik wensch mijn Kunstbroederen geluk met dit voorrecht, gelijk ik UHWG. welmeenend geluk wensche met de strelende blijken van hoogachting welke hunne Doorl. en Koninkl. Hoogheden aan uwe uitmuntende begaafdheden hebben gelieven te bewijzen: en die het mij tot het uiterst genoegen verstrekt van UHWG. te mogen verstaan.

Gij hebt gezien, H.W.G.J. hoe ik uw fransch dichtstukje beantwoordde. - Ik bid alle verschoning voor deze mijne vaerzen; ik ben de fransche versificatie ten eenenmale ontwend, en er nooit zeer bekwaam in geweest. Het is mij in de daad vrij onverschillig, welke der (gewone) talen ik leze, doch niet in welke ik schrijve, vooral niet in welke ik vaerzen opstelle, noch ook in welke ik spreke. Alle talen door mij-zelven geleerd hebbende, is hare uitspraak mij min of meer moeilijk, en ontbreekt mij die vaardigheid in gemeenzame uitdrukkingen, welke niet dan door de conversatie verkregen kan worden,

1 Met hetgeen hier en in den tweeden brief aan Mr. D. van Alphen, over het Treurspel der Ouden en in het bijzonder over de Reien gezegd is, vergelijke men, wat Bilderdijk later schreef in zijne Verhandeling over het Treurspel (Treurspelen, II deel), en vooral in zijn Opstel over het Treurspel der Ouden in de uitvoering, te vinden in de Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, I deel.

daar ik van mijn vroegste kindsheid zonder eenigen ommegang geduurzaam aan mijn boeken gekluisterd was. - Ik ben in de daad in dit opzicht een zeer zonderling wezen, daar de uitspraak van mijn moedertaal zelve mij lastig is: doch wat er tegen te doen?

Dan hoe het hier mede zij, ten minste vertrouwe ik (en dit is mij voor dit maal genoeg) zo veel taalkennis te bezitten om Uw HWG. de diepe hoogachting te kunnen betuigen, met welke ik onveranderlijk de eer heb te zijn, -

Amst. 9 Maart 1780.

5.

Hoog Welgeboren Jonkvrouwe!

Het heeft UHWG. buiten twijfel eenigzins moeten verwonderen, dat de beandwoording van den Hr. Uylenbroek op uw vereerende aanmerkingen over zijn *Merope* zo lang bleef verwijlen. Voor mij, die dit dralen niet toeschreef dan aan de verlegenheid waar in het hem brengen moest, zich door de innemende heuschheid eener Dame van uwen rang en verdiensten zoo geheel en al boven zijne verwachting verplicht te zien, ik wachtte met verlangen een andwoord af, dat UHWG. ten volle moest overtuigen, (gelijk ik mij-zelven verzekerd hield) hoe min ik behoefde te schromen, zijn eerste adres aan UHWG. aan te

nemen en Hoogderzelve te doen toekomen. - Thands strekt het mij tot een bijzonder genoegen, H.W.G.J. U den bijgaanden brief van dankzegging uit naam van den dichter te mogen aanbieden, daar hij mij volkomen rechtvaardigt. - Ik zeg dit, met vertrouwen, vermits de schrijver mij verzocht hebbende zijn' brief voor de afzending te lezen, mij van den inhoud niet onkundig heeft willen laten, gelijk ik buiten dat zou gebleven zijn. - Mag het mij vrijstaan, H.W.G.J. hier bij te voegen, dat de omgang, dien ik tot dus verre met den Heer U. gehad hebbe, mij overtuigd heeft, dat zijn hart in deze letteren spreekt, en dat hij te onbekwaam is voor veinzerij, om U eene hulde te bieden, die met de beweegingen zijner ziele niet overeenstemt. - 't Is deze geaartheid, hoe zeer ze somtijds iets ruuws in het voorkomen hebbe, die mij eene achting voor hem heeft doen opvatten, die een nadere bekendheid niet dan versterkt heeft: mag zij de voornaamste aanprijzing zijn, door welke de vriendschap hem bij UHWG. wenscht aan te bevelen.

Een bijschriftje op het Afbeeldsel Uwer HWG. van dezelfde hand, gaat hier nevens: dat het (zo het is) als een blijk van hoogachting voor uw edel Kunstvermogen aangemerkt moge worden, is al wat de dichter zich voorstelt.

Een ander mijner vrienden, de Heer Mr. R. Feith heeft mij met een ander stukje op het zelfde onderwerp bedeeld[1]. Ik geloof zonder misbruik van 's mans

(1) Beide deze Bijschriften zijn gedrukt in de Nagelaten Dichtwerken van Jonkvrouwe J.C. Baronesse de Lannoy, bl. 86 en 92.

vertrouwen te maken, mij de eer te mogen verschaffen, van ook dit onder de oogen Uwer HWG. te brengen, en ik vlei mij dat het eenig égard verdient. Ten minste na de verplichtende aanneming van het mijne, 't welk ik (met al mijne eigenliefde) daar verr' beneden stelle. - Gelukkig! dat de maat van ons kunstvermogen de toetssteen van 't hart niet is; en dat ik, des niettegenstaande, UHWG. de oprechtste betuiging kan doen, dat niemand met zuiverer gevoelens van ware hoogachting zijn kan, &c.

1780.

6.

Hoog Welgeboren Jonkvrouwe!

Juist had ik het andwoord van den Hr. Uylenbroek op de aanmerkingen Uwer HWG. met een' brief tot deszelfs geleide, ter afzending gereed gemaakt, wanneer ik, H.W.G.J. uw hoogstvereerenden van den 25sten dezer ontfing. Het trof mij inzonderheid, daar het zelfde puntdichtje van den Heer Feith te ontmoeten, het welk ik bij den mijnen had ingesloten om 't UHWG. aan te bieden. Het streelt mij ten uiterste, H.W.G.J. dat hetzelve U niet geheel onverschillig is, en ik zal mij met vermaak een gepaste gelegenheid maken, om den Dichter deze voldoening, die hem allerdierbaarst zal zijn, te verschaffen. - Welk een triums is het U, begaafde Zangheldin, dat Lieden van smaak en verdienste zich van alle zijden

om strijd toeleggen, U de blijken hunner hoogachting dus overtuigend te tonen!

Ik kon tegenwoordig mijn afschrift van dit Dichtstukje zonder veel nadeel te rug houden; dan, daar ik eenig verschil van lezing heb opgemerkt, wil ik het paket liever zo veel verdikken dan Uw HWG. dit gering onderscheid onthouden. Ik neem dus de vrijheid, H.W.G.J. mijn brief met zijne bijlagen, zo hij afgeschreven was, en zonder verandering, teffens af te zenden, en mij in dezen alleen tot de verdere beandwoording van uwen verplichtenden te bepalen.

Ik moet waarlijk mij over mij-zelven schamen, H.W.G.J. wanneer ik dé lompe feil in mijn fransch vaersje herdenke. Had mij de nette Boileau niet van jongs aan geleerd,

> *Gardez qu'une voyelle, à courir trop hâtée*,
> *Ne soit d'une voyelle en son chemin heurtée*,

ik zou het mij nog kunnen vergeven: maar daar zijne schriften mijn' eersten smaak gevormd hebben, weet ik mijne achteloosheid door geen kleur te verschonen. Wat zou de dichter wel zeggen zo hij opzag? - Maar ik vlei mij nog al met een weinig toegevendheid van zijn' kant, ter gunste van de Oudheid, waar van wij beiden voorstanders zijn: dit stelt mij nog eenigermate gerust, en ten minste is deze misslag mij nog ergens nut toe, al ware 't ook slechts, om als ik niets anders te doen weet, er een metafysische beschouwing op te vestigen betreffende het onderscheid tusschen de contemplative en practikale ken-

nis der Kunsten. - Intusschen heeft dit mij zodanig afgeschrikt dat ik een gelofte gedaan hebbe, al mijne vroegere fransche vaerzen, die mij bij gelegenheid eens weder in handen mochten komen, aan de vlammen te offeren.

Ik ben UwHWG. mijn' dank schuldig voor de aanwijzing van deze feilgreep: ik ben het niet minder voor 't gunstig aannemen van mijn laatste pleidooi voor de Reien: en waarlijk ik had mij niet durven voorstellen dat het zo veel ingang gevonden zou hebben. - Ik ben verrukt, H.W.G.J. door de *condescendance* welke Gij voor de Heeren der Oudheid gelieft te hebben, en ik zou in de daad een stijfhoofdige Griek moeten wezen om er niet meê te vreden te zijn. - Wat anders blijft er ook overig, om eens het geding te vereffenen, daar we over en weder uitzondering van onbevoegdheid van Rechtbank te maken hebben, het zij we de zaak voor de balie der Critici brengen, het zij we haar voor de Hedendaagsche Beaux-esprits willen trekken; dan eindelijk vroeg of laat tot een minlijk *accoord* over te gaan. En daar UHWG. zich verwaardigt hier toe een stap te doen, is het meer dan billijk dat ik van mijn zijde niet in gebreke blijve; maar in de gedane *avances* volkomen beruste: gelijk ik allerplechtigst bij deze verklare te doen, en hier op hij het Hoge Gerechtshof van Pindus voor mij en mijne veelgeëerde *clienten condemnatie* verzoek.

Hoewel niet ten eenenmaal van mijne ongesteldheid herkomen, heb ik mij echter de eer gegeven den in-

gesloten' Uwer HWG. in eigen persoon aan uwe vriendin te behandigen. - Hoe ben ik U verplicht, H.W.G.J. voor uwe oplettendheid op mijnen welstand! Hoe zal ik zo veele heuschheid beandwoorden? - Vergeef het mij echter; het is geen overmatig letterblokken, 't welk mij nadeelig geweest is. Mijn geest-zelf is in dit opzicht veel zwakker dan mijn lichaamsgestel, en zijne haastige afmatting dwingt mij wel maat te houden. Zonder dat, ware ik in staat geweest mij een veel ruimer veld te openen, een veel uitgestrekter baan in te slaan, en ten minste zo veel nuts te doen, dat ik mij der moeite van geboren te worden getroosten kon.

Deze toch is mijn heerschende zucht, nuttig te zijn, en zonder de overtuiging van dit doel te bereiken, heeft zelfs de blinkendste eer weinig aantrekkelijks voor mij. Dit zou ook genoegzaam geweest zijn, om in weêrwil aller tegenredenen, mij tot het aannemen der verkiezing van 't bewuste Genootschap[1] over te halen; indien ik geloofd had daar nuttig te kunnen zijn. - Doch hier toe is de grootste invloed dien men zich op de leden zou kunnen verkrijgen niet genoegzaam; men diende een volstrekt gezag over alles te hebben, en ik geloof niet dat de Kunstbroeders zich een Dictator zouden willen kiezen die zijn onbepaalde macht kon misbruiken; ten minste ik zou dit niet durven voorslaan, noch aannenemen. - Behalven dit is een werk van Liefhebberij

(1) Het Amsterdamsche.

van dien omslag mij tegenwoordig ondoenlijk geworden: terwijl mijne omstandigheden mijne applicatie op eene ernstiger wetenschap vorderen[1].

Het is er ook al te verr' af, dat ik thands in gesteldheid zou zijn om in een Poëtisch gezelschap figuur te maken. De Dichtkunst, zo aanbidlijk zij is, heeft mij een verschriklijken trek gespeeld, die haar nooit te vergeven is; zij heeft ten mijnen opzichte een *coquetterie* laten blijken, die ik in zo statig een personaadje niet had kunnen onderstellen. Eensklaps heeft zij door al haar bekorelijkheden mijne verbeelding ingenomen, mijn hart overweldigd, mij door duizend niet beteekenende maar veel belovende gunstbewijzen ontvlamd, door duizend kunstenarijen in hare kluisters geslagen; alle de vervoeringen van een' verliefde in mij ontstoken: ik zag niets, ik hoorde niets, ik had geen gevoel dan voor haar: maar naau-

(1) In het klad-opstel waarnaar deze Brief is afgedrukt, volgen hier (met de aanteekening: *N.B. dit niet*) deze belangrijke regels:
'Ik mag zeggen alle wetenschappen geëstleureerd te hebben, ik heb alle doorreisd; dit is zeer fraai, zo men 't dus wil. Doch er is geene, waar in ik eigenlijk t'huis behoor. Na lang genoeg omgezworven te hebben, is 't eindlijk eens tijd zich een vaste woonplaats te kiezen om zich te vestigen. - Ik begin een afkeer van mijne oppervlakkige kunde op te vatten, zij is niet genoegzaam om mijn geest te verzadigen; en het is niet door hare vluchtige flikkeringen, dat men het Vaderland en de Maatschappij nuttig kan worden. Ik bepaal mij dierhalve om mij op een wetenschap toe te leggen, waar door ik met grond mag verwachten van eenig belang in de samenleving te worden. Ik vertrek - enz.'
Het was in dezen tijd, dat Bilderdijk zich naar Leyden begaf, om zich aan de studie der Rechtsgeleerdheid te wijden.

welijks was de betoovering volkomen, of hare eigenliefde hield zich voldaan, en schepte een tyrannisch vermaak in haar eigen werk te verbreken: zij versmaadde mijne hulde, onttrok zich aan mijne vervolgingen, en onthield mij haar' invloed, na her mij onmooglijk gemaakt te hebben zonder denzelven te leven. Dan wat beklage ik mij. - Laat ik mij ten minste de wraak beloven van haar gantsch te vergeten. Hoe zeer dit voornemen onuitvoerlijk schijnt, een geneesmiddel dat niets uitwerkt, is den kranke nog troostrijk, wanneer hij onherstelbaar is.

Mijn goede vriend Dobbrauski is er oneindig beter aan. - Hij behoort, naar men mij zegt, in het Poëtische tot die soort van Minnaars, die zich beroemen op *faveurs* die zij nimmer genoten hebben. Men wil zelfs, dat hij bij de Dame geen hoop hebbende, bij een harer Kamerjufferen, het rijm, zo zij genoemd wordt, zijn hof maakt, ten einde door het frequenteeren van haren drempel zich het uiterlijk aanzien van haren begunstigde te gewinnen. Of dit waar dan valsch is, laat ik aan zijn medeminnaars te beslissen: maar zij die in een vertrouwden omgang met de Dichtkunst zijn, getuigen dat hij hun nooit in den weg liep. - Ik verhaal dit niet tot zijn nadeel, want hij is al te milddadig in lofdichten om zulks aan mij verdiend te hebben; maar alleen om een geschikten overgang op hem te maken. - Ik heb hem de commissie Uwer HWG. opgedragen; waar meê hij in een zeer hogen graad vereerd is: en ik heb op mij genomen UHWG. van zijnen wilvaardigen dienst te verzekeren. - Hier

van mij bij deze kwijtende, heb ik er niets bij te voegen dan U op nieuw te betuigen, hoe waarlijk ik mij, met alle gevoelens van de zuiverste hoogachting onderteekene enz.

Amst. den 30 Maart 1780.

N.S. De Kunstgraveerder Houbraken heeft zich bij mij trachten te verschonen, dat hij den plaat[1] niet in deze maand heeft kunnen leveren: en ondanks al zijne schone beloften is 't niet zeer waarschijnlijk, dat hij voor de aanstaande Bloeimaand het licht zal zien. Tot spijt van het algemeen verlangen zo wel als van 't mijne, is men wel gedwongen hier in te berusten: doch het geschiedt niet dan met het uiterst misnoegen. - Voor mij, ik ben er gantsch onverduldig over, en kan het geen' Kunstenaar inchikken, dat hij zich een voorrecht zal aanmatigen, dat langer dan twee duizend jaren door een veel lager classe van werklieden ongestoord bezeten, en ijverig gehandhaafd is. 't Zijn de schoenmakers die in 't oude Griekenland, bij uitzondering gerechtigd waren, om in hun ambacht, de lieden door gedurig uitstel op te houden: dat recht, 't zij het aan een oud herkomen of willekeur, of blote aanmatiging (usurpatie) verschuldigd zij, was ten tijde van den dichter Ezopus in vollen bloei en onderhouding, en dees heeft hun een *Acte* in behoorlijke vorme gegeven, om *ten eeuwigen dage*

(1) Het Portrait van Jonkvrouwe de Lannoy, bestemd om voor hare Dichtwerken geplaatst te worden.

logenaars te zijn. En wijl dit Privilegie, zo veel mij bekend is, nog nimmer geabrogeerd, vernietigd, of in onbruik geraakt is, zo kan het niet anders dan als een inbreuk op de voorrechten van dit lichaam worden aangemerkt, dat, wie hij ook zij, zich gelijke *immuniteiten* aanmatigt. - En behalven dit, verlaagt het een' Kunstenaar niet te veel, dat hij zich met een' schoenmaker gelijk stelt? - Gij ziet, H.W.G.J. hoe ik geänimeerd ben. Vergeef dezen uitstap aan iemand, die geene andere wraak weet te nemen over eene te loor stelling die hem ter harte gaat!

7.

Hoog Welgeboren Jonkvrouwe!

Na omtrent veertien dagen tijdsverloop tusschen de ontfangst van den laatsten Uwer HWG. en deszelfs beandwoording, nog onverrichter zake voor den dag te moeten komen, is iets zo beschamende, dat ik 't niet uitdrukken kan. Zult gij het gelooven, H.W.G.J. dat al de ijverige en herhaalde pogingen, die ik heb kunnen aanwenden, om U een waardig afbeeldzel van het beminlijk Pegaasje te mogen aanbieden, door 't balsturig noodlot ten eenenmale verijdeld zijn, en dat ik gantsch vruchtloos de vruchtbare verbeelding onzer kundigste schilderen zo wel als de mijne heb afgemat om zich eenig denkbeeld te vormen van 't vriendlijk, 't aanminnig, en teder beestje, dat de eer verdiende van uwe begunstigde te zijn? Zult gij

dit gelooven, H.W.G.J. en zult gij dit kunnen, dit willen gelooven? Zult gij deze erkenning van mijn onvermogen, of liever van 't onvermogen der Schilderkunst (want de schuld des kunstenaars behoort der kunst geweten te worden) in gunst willen aannemen? En kan ik ze doen, zonder de schim van Pegaasje te verontwaardigen, zonder haar op mij aan te schennen? - Dit geve het schootkatje van Juno, zo ze er een heeft, want voor dezen waren ze niet op d'Olympus bekend! - Doch, al ware 't ook anders, en al moest ik voortaan voor een kreupelen, een gebrekkigen kladder en broddelaar doorgaan, al moest ik ook bij het gantsche zachtharig geslacht in ongenade vervallen; de waarheid, de nood, persen mij deze belijdenis af. Ik zou echter in dien gevalle nog eenige verschoning bij weten te brengen, en de schuld kunnen afkaatsen: want waarlijk, het is te veel van een schilder gevergd, af te beelden 't geen hij nimmer gezien heeft! De Hofschilder waar van de goede Vader Cats ergens gewaagt, moet een held in zijn kunst geweest zijn die dit doen kon, en uit de beschrijving van den Vorst deszelfs minnares pourtraiteeren. En welke beschrijving!

> Ik segge dat hy moet doen bloosen hare kaken,
> En dat by als een gout haer vlechten heeft te maken;
> Haer aensight niet te vet, en even niet te schrael,
> Haer tanden als yvoir, haer lippen als corael;
> Haer oogh van schoonen glans gelijck de gulde stralen,
> Die uyt een klare lucht op aerden neder dalen;
> Haer leden net gevoeght gelijck een jonge ree, enz.[1]

1 Houwelick door droomen.

Ik geef het den besten onzer Kunstenaren hier het gelijkend pourtrait van een beminlijke dame uit op te maken; - Doch, H.W.G.J. ik geef het hem ook, uit de vlakjes der ruggegraat, de withuid van huid, en een zwarte staart, een Pegaasje te treffen. Was er nog een schaduwtrek op de wijs van Lavater bij gevoegd, zo waar er nog iets van zijn physionomie op te maken geweest, zo had men nog iets van zijn proportiën kunnen gissen: maar, een witte kat, met een zwarte staart, is waarlijk al te onbepaald.

Intusschen, ik heb gedaan wat ik konde, en na verscheiden mislukte proeven, door mij-zelven genomen, vervoegde ik mij tot eenigen onzer voornaamste kunstschilders, die ik dacht meer dan ik van de kattengedaante te weten (waar onder eenigen die den gouden eerprijs van de Teeken-akademie van Amsterdam behaald hebben, iets dat hen behoort te accrediteeren!) - Ik slaagde met hun juist niet beter: maar, na verscheiden verworpen schetsen, beloofde een hunner mij een poesje, zo schoon als er uit te denken ware (de man had nooit een pegaasje gezien!); en ik bepaalde met hem den stand, de houding, en 't bijwerk van het tafereeltje, waar na wij ieder een teekening uitwerkten. Dan helaas! Noch hij noch ik, hadden een juist denkbeeld van het aanminnige, van het tedere van een kat; en ik geloof schier dat men eene Dame moet zijn, om dat te gevoelen. 't Is dus niet te verwonderen dat beide stukjes mislukt zijn, en 't vriendlijk Pegaasje onteeren, en ik zou ze geenzins onder 't oog zijner mee-

stresse durven brengen, indien ik mij niet verplicht oordeelde de blijken van mijn goeden wil, (die schoon de krachten ontbreeken echter altoos te prijzen is) aan den dag te leggen.

't Is hierom dierhalve, H.W.G.J. dat U bij dezen de bijliggende afbeeldingtjes, doch niet als pourtraitjes van 't onnavolgbaar Pegaasje aangeboden worden. - Het kleiner stukje dat een groen gordijn tot achtergrond heeft, is van een zeer bekwaam schilder. - Het groter met het purpren gordijn is door mij geschilderd. Dit laatste gelieve UHWG. gerust aan de nagedachtenis van het beestje te offeren: doch het eerste is een teekening, die uit hoofde van den naam des kunstenaars waarde heeft.

Ik voorzie het onthaal, dezen stukjes te wachten: en ik had het kunnen, ik had het moeten voorkomen. - Ik wist mij immers met een Grieksche kunstgreep te redden. Mocht zeker schilder onder de Ouden, de beeltenis van zekeren Butis, dien hij niet kende, in de Stoa te Athene moetende afbeelden, een' groten berg schilderen, waar achter hij zeide, dat Butis bedekt was; ik had Pegaasje wel in een korfje of achter een gordijn kunnen versteken dat haar onzichtbaar maakte: of anders een vaatje met pekel vertonen, waar in het beestje gelegd was: want dus begraaft men de katten; 't is een oude instelling van de Egyptenaren, en ik onderstel dat bij Pegaasjes begraving de vereischte plechtigheden niet verzuimd zullen zijn, daar zij zelfs met een grafdicht vereerd is.

Doch daar valt mij iets in! - Arm Pegaasje, welk een denkbeeld! - Het is ons ongeoorloofd, H.W.G.J. het beestje een eerteeken, grafschrift of beeltenis op te richten. - En zulks uit het Kanonijke recht.

De dichters, die van *de plaatsen in* de Elyseesche velden beschikt hebben ontzeggen den toegang aan de katten.

> *Felibus innocuum non vacat Elysium.*
> 't Gerust Elysium slaat voor geen katten open.

De reden is dat Corinnaas papegaai, Lesbiaas moschje, en andere vogeltjes die sints bijna achttien eeuwen door Ovidius, Catullus, en anderen in 't ongestoord bezit dezer verblijfplaats gesteld zijn, zich met het gezelschap der katten niet wel vereenigen kunnen. - 't Is waar, Achilles en Hector, Ulysses en Ajax, leven er wel vreedzaam met elkander, hoe vijandig ook te voren; doch de dichters schijnen geen middel geweten te hebben om deze beestjes in minlijken omgang te brengen. Ik erken dat dit hun geen eer doet: is de kat een roofdier: de papegaai is het ook, - doch hoe onredelijk het ook zij, er is niet veel tegen te doen. De katten zijn en blijven uitgesloten, en men mag ze dus geene eerteekens oprichten, of men zou het ook aan de Toneelspeelders mogen doen, waar van de geestelijkheid het niet toelaten wil, par ce qu'ils font exclus du paradis, gelijk nog onlangs in 't publicq gezegd is.

Het blijkt dus, H.W.G.J. dat Pegaasjes dood U in een moeilijk parquet gebracht heeft. Gij wordt

hier of met de geestelijkheid of met den aanhang der Ouden in proces gewikkeld, en met beiden is 't even lastig te doen te hebben. Wat raad hier in?

Men zou kunnen zeggen dat ik hier tweederlei rechten door een menge; maar niets is gemeener dan dat, in de rechtsgeleerdheid, en daar 't eene recht zwijgt, neemt men 't andere te hulp, al steunt het ook op een vlak tegenstrijdigen grond: dit verscheelt niet.

Ziedaar wel een netelig proces, en van veel erger nasleep, dan waar in gij mij vraagt uwe zaak te bepleitten. Dit, H.W.G.J. neme ik voor mijne rekening, en

> Beloof 't te winnen als een eerlijk Advocaat.

UHWG. kan des gerust zijn, zo wel als wegens de bezorging van het Exemplaar onzes derden dichtbondels[1], hetwelk ik de eer zal hebben voor U te ontfangen.

Hoe wensch ik U geluk, H.W.G.J. met de nieuw aangewonnen kennis aan den dichter van den Berg! Ik heb te dikmalen met lof van dien Heer horen spreken, om niet te gelooven, dat zij uwer kunstliefde hoogststrelend zal zijn. - Doch ik heb sedert kort eene aanwinst gedaan, die ik vooral niet minder op prijs stelle. Het is die van de bekendheid, en 'k durf mij vleien, de vriendschap van den Heer van der Waal, dien ik voor eenige dagen in zijn nieuw verblijf heb verwellekoomd. Gij kent het belang van deze vriendschap, H.W.G.J. Oordeel hoe dierbaar dezelve mij zij.

(1) Die van het Leydsche Kunstgenootschap.

Oordeel van de vuurigheid van ons eerste onderhoud, en van het deel, dat er U in gegeven wierd.

Thands verbeelde ik mij uw genoeglijke omwandelingen in de sombere eenzaamheid der Geldersche bosschen, door de lieve aanspraak uwer beminnelijke famille afgebroken. Ik neem dierhalve mijn afscheid. - Doch niet dan na mij in de eer van UHWG. gunstig aandenken bevolen te hebben, in vertrouwen op 't welke ik dit verhaaste schrift met de welmeenendste betuigingen mijner hoogachting besluite.

Ik heb de eer mij te onderschrijven, enz.

30, 6. 1780.

8.

Hoog Welgeboren Jonkvrouwe!

Thands bevinde ik het in de daad, hoe lastig een Rechtsgeleerde 't hebbe, die hoe hij zich afslove om een ieder te onderrichten wat recht, billijkheid en beschreven wetten vorderen, nog ondank behaalt, en zich de lieden ten onvriend maakt, zo wanneer de wetten hun juist niet veroorloven, hetgeen zij wel wilden, even of 't hem te wijten waar, dat de wet somtijds hard, of de wil der menschen onredelijk is.

Doch hoe algemeen deze onrechtvaardige handelwijze ook zijn moge, hoe is 't mogelijk, H.W.G.J. dat gij mij zoudt willen bekijven om dat mij het noodlot geen wetgever in het rijk der schimmen deed zijn: of om dat ik te teêr van geweten ben om mij

tegen de rechten, die de achtbare Oudheid gesteld en geheiligd heeft, wederspanniglijk te verzetten? Hoe is 't mooglijk, dat Gij mij voor de daden der Latijnsche Poëeten aanspraaklijk kunt maken, daar ik slechts de blote uitlegger van hunne woorden, niets anders ben? - En dat daar de wet van welke ik berichtte, zo heilzaam, zo wijs is, zo geschikt om de goede orde in 't Poëetische rijk van Pluto te bewaren! - Ik wil hier de voortreffelijkheid van 't gevederd geslacht niet tegens Pegaasje verdedigen. Ik wil hier niet aanvoeren, dat de gunstelingen van al de godinnen van smaak, en die der meeste goden daarbij, van ouds vogels geweest zijn; de modes veranderen: en dit mocht op den Olympus zo wel als elders plaats hebben, want sedert Ovidius ballingschap heeft men er geene bijzondere berichten van kunnen ontfangen. Maar dit is ten minste zeker, dat meenigte van schone dames, en ook verscheiden bevallige jongelingen de pluimaadje van verschillende vogeltjes aangedaan hebben, terwijl er (mijns wetens) nooit eenige Juffer of Heer van aanzien geweest is, die zich in het bont der katten gestoken heeft om op de muizen- en rottenjacht af te gaan. - 't Geen zeker bij onpartijdige rechters den voorrang der eersten zeer sterk bepleiten moet. - Doch gesteld eens, Pegaasje zij immers zo goed van rang, verdienste en afkomst als het tjilpend moschje van Lesbia, als 't snappend perroquetje van Corinna: ten minste zijn deze beestjes reeds voor zo veele eeuwen, met de zwanen en duifjes en moschjes van Venus, en de paauw van Juno, en de Fenix-

zelve, die Ovidius er geplaatst heeft, in 't vreedzaam bezit van 't Elysium: en wat onrechtvaardigheid, Hemel! die lieve, die onschaadlijke beestjes in hunne genoegelijke rust te verstooren, door het indringen van zo eenen vreemdeling, die uit den aart hun onverweerbare erfvijand en vervolger is. - Dit immers is 't werk niet dan van ontmenschte overweldigers, van dwingelanden. Dus deed Julius Caesar, dus zijn opvolger in de Tyrannij met de Italiaansche Landerijen; maar zou de zachtaartige, de vredelievende, de Republicainsgezinde Dichteresse de Lannoy hun ergens in kunnen gelijken? - Al zou ik ook alle de katten van den Aardbodem op mij aanschennen, ik kan mij dit nimmer verbeelden.

Deze en nog duizend andere redenen, H.W.G.J. zou ik nog ter mijner verdediging aan te voeren hebben, indien ik van 't vonnis uwer gramschap aan den rechtbank uwer rechtvaardigheid appelleeren mocht. Maar ik ben gewoon de besluiten van 't noodlot en die der Dames te adoreeren, en zonder tegenspraak te gehoorzamen; dit heb ik mede van die oude Dichters geleerd, die Pegaasjes schim uitsloten; en dit doe U erkennen, H.W.G.J. dat het gantsch geen onredelijke lieden zijn, maar van gevoelens voor de Sexe doordrongen. - Ik heb Pegaasje dierhalve eervergoeding te doen. - Wel aan dan: ik maak een nieuw teekeningtje ter zijner vereering en (in spijt van Apollo en al de Muzen) zal ik een bijschriftje uit mijn hoofd zien te wringen, dat hem weder met mij bevredigt. - Het is mij leed, dat ik geen Epi-

grammist, en daar bij met geene katten bekend ben: want dan zou het beter zijn.

Bij 't zuiverst lichaamsschoon, de teêrste aanminnigheden,
Die ooit geboorterecht 't begunstigdst huisdier schonk,
Versierd door matigheid, door trouw, en zachte zeden;
Scheen 't of een kleene sprank van menschelijke reden
Uit de oogen van Pegaasje blonk.
Kleen Poesje, dank het lot voor giften zo verheven,
Doch schrijf't den glans niet toe van die voortrefflijkheên,
Zo kunstpenceel en pen uw' lof getnignis geven -
Indien uw naam en roem uwe uitvaart overleven,
't Is door de gunst van uw Meestresse alleen.

Indien Pegaasjes schim nu nog niet voldaan is, zo zal ik drie plechtige latijnsche letters op zijn graf moeten schrijven, waardoor zij zeker bevredigd zal worden, of zij zal nooit te bevredigen zijn. In dat geval, heb ik een goed Grieksch toovervaers in gereedheid, dat de geesten der afgestorvenen ligt bedwingen kan. - Doch hoe het zij, H.W.G.J. ten minste hoope ik thands uwe vergeving te mogen verwerven, die aan deze voorwaarde verknocht was.

De schilder, wiens wederkomst ik verbeiden moest, dewijl hij geruimen tijd buiten de stad geweest is, heeft ingevolge de aanwijzing zijn poesje gevlekt en deszelfs staart zwart gemaakt. De hemel geve dat hij 't getroffen mag hebben; anders is 't nu onherstelbaar.

Van de Dichtkundige werken van Jonkvrouwe de Lannoy zijn twee recensies verschenen, in de Vaderlandsche Letteroefeningen, en in de Dicht- en toneel-

kundige Bibliotheek, die het werk recht doen. Binnen kort hoop ik de eer te hebben, UHW. het afschrift derzelven, door den Heer D. gemaakt, ter hand te stellen.

Ik twijfel of de letterkundige papieren in den Gelderschen oord regelmatig gehouden worden. Zo niet, geve ik mij de eer UHWG. ter dezer gelegenheid te berichten dat ik het geluk gehad heb den gouden eerpenning bij de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde te mogen behalen. - Het is met een schielijk en in haast opgeslagen Verhandeling over *'t Verband van de Wijsbegeerte met Dichtkunst en Welsprekendheid.* Zo onvolledig het was, werd dit stuk teffens met een ander zeer uitvoerig, in gelijkheid van stemmen, den prijs waardig gekeurd, en men besloot beiden als gekroond te doen drukken, aan 't mijne den voorrang gevende. Van het bezit van den eerpenning werd aan het lot gelaten tusschen mijnen mededinger en mij te beslissen, en dit heeft hem aan mij geschonken. - Na de afzending had ik mijn Verhandeling verder uitgewerkt, en Heeren Bestuurders der Maatschappij hebben mij thands vergund, mijne Bijlagen er bij te voegen, zo dat ik mij vlei thands de vergelijking met de tweede Verhandeling wel te kunnen doorstaan. Van de ingekomen stukken op dit onderwerp waren er, zo bericht wordt, zeven zeer schoon.

Over acht dagen wacht ik een proef van het werk van den kunstgraveerder Houbraken, die thands schoon vordert. - Ik verlang er ten uiterste na, en verschei-

den met mij. Ter dezer gelegenheid kan ik niet af, UHWG. een afschrift van een dichtstukje door mijnen vriend den Hr. Stoppelaar, op dit portrait gemaakt, aan te bieden. Dus luidt het:

Gij, van Apol bezield door 't wonder Dichtvermogen,
Dat woeste driften stilt, van bloodaarts helden maakt,
En 't ongevoeligst mensch de tranen perst uit de oogen;
Wier ernst geen Epikuur, wier boert geen Zeno wraakt;
Die pas in 't strijdperk treedt, of keert met zege weder!
Aanschouwt dees beeldtenis: het is LANNOY! - knielt neder!

Mag ik bij deze betuigingen van 's Dichters hoogachting de mijne voegen: en mij in uw gunstig aandenken bevelen; het is met de welmeenendste gevoelens dat ik mij deze eer geeve, en die van mij te noemen; enz.

den 9 Aug^{s} 1780.

9.

Hoog Welgeboren Jonkvrouwe!

Ik heb uw verblijf op het aangenaam Schapelust niet door mijne brieven willen verstoren: thands onderstellende dat Ge U op nieuw tot uwent bevinden zult, neem ik de vrijheid door dezen UHWGeb. wederom in den armstoel van St Geertrui welkom te heten, die, zo ik het zeggen mag, al vrij wat in dezen zomer door uw afzijn geleden heeft, en waarlijk zijne achting, die op de opvatting van een buitengewone poéetische kracht, in hem schuilende, en

waar aan zijn meestresse haren dichtroem verschuldigd was, steunde, al moeilijk bij mij herstellen zal.

Vergeef mij, H.W.J. deze luchtige luim; ik heb heden voor 't eerst sedert half Augustus een aangenaam bericht van mijn familie ontfangen: die mij tot dus verre in de geduurzame ongerustheid van geest voor 't behoud van hun-alle gehouden heeft; doch, in het eind het gevaar weder te boven schijnt. Gij gevoelt, hoe dit werkt op een hart hetwelk niet gevoelt dan om zich uit te breiden en mede te deelen, en gij zult het niet onder de zwakheden stellen, waarover het mijne zich bij U behoeft te schamen.

Uw HWG. beseft waar ik 't oog op heb in 't begin dezes briefs. De voortrefflijke, de gevoelige Lierzang door U aan de dappre Verdedigers van de eer des Vaderlands toegewijd[1]. Gij doet mij de eer van er mijn gevoelen over te vragen. - Zou ik hem lezen, en koud genoeg blijven om er koele reflexien over te maken? Inderdaad, H.W.G.J. gij verongelijkt mij, met er mij in staat toe te achten. Is 't niet alles gevoel, alles, verheven, edel gevoel wat hij ademt, en is er wel iets in af te zonderen, dat der ziel geen beweging van grootheid, geen gevoel van haar waarde inboezemt. En wat zou ik meer in den lierzang kunnen vorderen, die (uit systema) daar al zijn vereischten op t' huis brenge, waar in Gij het toppunt van volmaaktheid bereikt hebt.

Zie daar, Freule, mijn vrij, mijn onbewimpeld ge-

(1) Zie: Nagelaten Dichtwerken van Jongvr. de Lannoy, bl. 49.

voelen over dit meesterstuk. Ik noem het dus met den naam, dien het kundig publijk er aan geeft, 't Vindt het stuk uwer waardig: en voor alle lofspraak bewondert het U. Het zegt (ik erken het) zeer weinig, U te bewonderen, maar kan het wel meer? -

Wellicht zegt mijn brief meer dan ik voor heb uit te drukken: wellicht verraadt hij een vonkje - zal ik nijd zeggen? naijver? Neen, maar (erkennen we 't) het is iets *analogue* aan die beiden - en het zou nijd mogen heeten, indien men U benijden kon. Maar U te kennen en niet teffens gulhartig in uw roem te deelen! Verga die er vatbaar voor is!

Gun alleen dat ik U dank zegge, H.W.G.J. voor het exemplaar zo wel als het werk: en niet min voor uwe kunstlievende aanmerkingen op het mijne. Gij kent het vuur, 't welk mij eigen is, voor al daar 't het Vaderland geldt: en bevroedt hoe ongeregeld dat opbruischt. ô Duld het een weinig, het maakt al de verdienste mijns arbeids uit, en ik ben geen poëet, dan voor zo verr' ik mijn hart uitstorte. Uwe aanmerkingen zijn nochtans waar, en ik heb U oneindig verplichting van ze mij niet te onthouden. Maar wat zeg ik, uw verwijt is te beminnelijk om het niet te billijken en om het niet weêr te willen verdienen. En hoe zeer onvatbaar misschien voor verbetering, ik bid U, mij nimmer te sparen. - Ik beveel mij in uwe goedwilligheid, en teeken mij met de oprechtste gevoelens enz.

Leyden 14 Oct. 1781.

V.
Aan A. van der Kroe,
te Amsterdam.

[Aanteekening op een Brief, den achttienden November 1779 uit Amsterdam geschreven, en de beoordeeling bevattende van zeker Tooneelspel, dat aan den Boekhandelaar A. van der Kroe ter uitgave was aangeboden.]

Dit verdient eenige nadere opheldering. Ik doel op de honende en onwaardige uitdrukkingen door den schrijver wegens den Krijgsdienst en de Krijgslieden gebruikt; die, ik erken het, mij ten uiterste verontwaardigd hebben. Hoe! zij die den degen voor 't Vaderland voeren, die 't leven voor ons en onze medeburgeren veil hebben, verdienen die anders dan onze hoogachting en eerbied? Die te beschimpen is niet dan het werk van Lafhartigen, die niet weten wat het zij, voor 't Vaderland, voor de rechten der zwakken te strijden. Zegt mij eens, gij vredelievende Heeren, die zelfs het gewaad van een' Krijgsman haat draagt, zult gij er iets bij winnen,

indien gij dezen waarlijk achtbren stand in algemeene verachting kunt brengen? - Dan, den Hemel zij dank, dat het U nooit gelukken zal, en dat er altoos weldenkenden genoeg zijn, om zich-zelve zelfs voor ondankbaren op te offeren. - Doch wat beklage ik mij wegens onzen blijspeldichter! Richardson is dus voorgegaan: Richardson, die 't orakel der hedendaagsche zedenschrijveren is, 't welk zij napraten. Het trad in 't samenstel van Richardson, den braven Krijgsman bij alle gelegenheden te beschimpen; die voor het Vaderland leeft, moet volstrekt een verachtlijk wezen zijn, bij een' schrijver, die er op uit is, om de Liefde des Vaderlands uit het charakter van een' braav' man te verbannen. Ongelukkige Maatschappij, waar Richardson de leermeester der jeugd is! Hij is de gevaarlijkste aller vergiftmengeren!

VI.
Aan bestuuurderen des kunstgenootschaps: Studium Scientiarum Genitrix, te Rotterdam.

WelEdele Heeren!

Het is ruim een jaar geleden, dat een geacht Dichtkundig Genootschap zijnen eerpenning uitloofde aan *het beste dichtstuk behelzende* HET GEWETEN. De onbepaaldheid van deze stof, schoon zij velen te rug hield van zich op derzelver bewerking toe te leggen, belette echter het inkomen niet van eenige zelfs zeer goede dichtstukken; doch de uitschrijvers oordeelden geen van die te moeten bekronen, omdat zij niet aan hun oogmerk beandwoordeden. - Thands vindt gij goed eene niet min onbepaalde dichtstoffe uit te schrijven, HET OORLOG; ja nog onbepaalder dan die van het Leydsche Kunstgenootschap; daar 't Oorlog uit meer verschillende oogpunten beschouwd worden kan,

dan het Geweten. - Wat wilt gij, mijn Heeren, wat wacht gij? Gij zult op deze uwe uitschrijving versen genoeg ontfangen; het meest bekrompen vernuft is ten overvloede in staat om een luchtig stukje op dit onderwerp op te stellen; maar een uitgestrekter geest ziet er een veld in, te ruim, om het af te loopen, en zal zich niet wagen aan den kans, om, daar hij een kleenen streek van hetzelve voor zich uitkiest, van het doel, dat zijn rechters zich voorstelden, af te dwalen. - Eischt ge mooglijk een Dichtstuk van vier en twintig boeken of meer; het welk alles bevat, wat men dichterlijk over het Oorlog kan schrijven? Doch die uitgestrektheid zelve zou dit alles niet konnen begrijpen, en de korte omtrek van negen maanden tijds, welke gij ons vergunt, laat niet toe, dat men uw oogmerk dus opvatte. Vordert ge een *Kunst des Oorlogs*, gelijk sommigen zich, mijnes oordeels te onrecht, verbeelden? Wilt ge een beschrijving des Oorlogs, gelijk de Koningklijke dichter en krijgsman[1] gegeven heeft, in den waan van er de konst van te beschrijven? Een lofdicht? - Tot zo verr' miskent men uw doelwit, dat er is, die U naar hunne dwaasheid beoordeelende, zich verbeelden dat ge een verfoeiing van 't Oorlog begeeren zoudt. Bekrompen verstanden, die noch het Oorlog, noch de rechten der natuur en des menschdoms kennen, die 't eenige middel tegen geweld, verdrukking, en dwingelandij, met vervloekingen beladen, verfoeien zij de kwalen

(1) Frederik de Groote.

niet, maar de hulpmiddelen! - Nog meer. Verwacht gij een lossen en weligen Lierzang, die met de onzekere vlucht van een speelzieken dagvlinder van 't een op het andere voorwerp neêrstrijkt, en allen met dezelfde lichtvaardigheid weder verlaat? Vraagt ge een' statigen tred en heldhaftige houding in 't dichtstuk, U aan te bieden? Dit alles vereischt uw bepaling, mijn Heeren. De kring der dichteren voor wien ge uwen prijs ophangt en aan wier kunstvruchten uwer Maatschappij oneindig meer gelegen is, dan hun aan uw goud, hetwelk noch iets tot de verdiensten kan toevoegen, noch ze meer doen uitblinken dan zij met haar eigen glans schitteren; de kring dezer dichteren heeft het recht, die nader bepaling van U te vorderen; hij vraagt haar, en daar hij een belangloze kunstliefde voor de drijfveer houdt welke U beweegt, verwacht hij haar ook.

In mijn vertrek, den 22^{n} van Oogstmaand 1781.

Wel Edel Heer
Mijn Heer A. Wijnants,
Secretaris van het Kunstgenootschap:
Stadium scientiarum genitrix,
te
Rotterdam.

VII.
Aan een ongenoemden vriend[1].

Leyden, den 30 Junij 1782.

Teêrgeliefde Vriend!

Zeg nooit weder, dat ik een zwak lichaam hebbe: reeds lang moest het bezweken zijn, indien het slechts de gewone maat der menschlijke sterkte bezat. Daaglijksche afmattingen, onafgebroken folteringen van den geest, en de hevigste aanvallen op mijn gestel, zijn tot nog niet in staat geweest, het te slopen: en ik mag mij (gewis) wel verheugen, van de drie requisita in een' Juris studiosus, er ten minste een te bezitten, en schoon mij het *ferreum caput* en *aureum patrimonium* ontbreken, van het *corpus plumbeum* niet misdeeld te zijn. Gij zult het verstaan hebben, vertrouw ik, dat ik op nieuw door zeer hevige koortsen (uit de epidemische verkoudheid, hier heerschende, ontstaan) ben aangetast geworden, die met allergeweldigste beroering in 't hoofd, onafgebroken en pijnigend ijlen, en lange slapeloosheid gepaard

(1) Men weet niet aan wien deze Brief gericht is geweest, waarvan het handschrift onder de nagelaten papieren van Bilderdijk is gevonden.

gaande, een zo volslagen verwoesting van krachten te weeg gebracht hebben, dat ik nog niet dan met de uiterste moeite de pen voere, en volstrekt van 't gebruik van mijn denkvermogen verstoken ben. - Spot met mij, wanneer ik van *vegeteeren*, van *voortduren* spreek; maar geloof mij, ik walg van een aanzijn, zoo nietsbeteekenende als het mijne. 't Geringste, 't onaanzienlijkste veldbloemtje, ontsluit zijne blaadtjes voor verkwiklijken zonneschijn, trekt een nieuw leven uit den voedenden regen; bekoort door zijn zacht geschakeerde kleuren 't gezicht, verheugt door zijn lieflijke geuren het hart des voorbijgangers en brengt toe tot de schoonheid, de volkomenheid van het Heelal; maar ik - wien geen zonnestraaltje van vreugde in 't dichtomwolkte gemoed schijnt, geen regendropje van hoop, van zachte zelfvoldoening in 't hart valt, om 't voor één oogwenk te laven -! ik ben mij-zelven tot last, en die mij omringen; onnut voor 't geluk, voor 't genoegen van mijn' evenmensch, en een ijdel in den samenhang van het welgeordend Heelal. - Vraag dus niet, waardste vriend, wat mijn andwoord op uwe beminnelijke letteren dus vertraagd; wat mijne dankzegging voor alle uwe oplettendheden, waar van dezen mij weder een nieuw en hoogstaangenaam bewijs geven, opgeschort; en mijn drift, om mijn hart in uw onderhoud eenige lucht te geven, zo lang te loor gesteld heeft? - Ter naauwer nood nog ben ik in staat mijn gedachten gebrekkig uit te drukken; in staat, ze te bepalen, of na te gaan. -

Gij zelf, mijn Waardste, zijt dan ook niet wel, wederom de speelpop van een haatlijke koorts, en, zegt ge, *in ongunstige omstandigheden.* Sints drie weken heb ik geen beter tijding van U ontfangen, en blijf zonder verlichting in mijne ongerustheid. - Wat wil dit zo onbepaalde, zo veelbeteekenende woord, erger dan de dood, wanneer men het van de gesteldheid van den geest, van de gesteldtnis des harte verstaat? - o mijn Vriend! waarom de aakligste denkbeelden door een zo gruwzame uitdrukking of te onrechte opgewekt, of door den rustlozen angel der onzekerheid, in hare pijniging aangezet? - ô Gij die mij gebiedt *vrolijk* te zijn, meld, meld mij, dat mijn hart niet voor U behoeft te beven, dat gij 't zijt!

Ik zeg U dank voor het aangenaam uittreksel uit de Mémoires de l'Académie de Bruxelles. - Zult ge dan altoos even onvermoeid zijn om mij te verplichten, zonder eenigen den geringsten wederdienst van mijn' kant te ontfangen? Lieve Vriend, hoe ben ik niet aan U gebonden! hoe veel niet aan U verschuldigd -! maar hoe streelt het mij, zo veel aan U verschuldigd te zijn! zo veel verplichting te hebben aan een hart, als het uwe! dat het mijne verstaan kan, ook dan als ik zwijge!

M^{r} 1e Comte de Fraula is een arbeidzaam man, en kan in zijn studie oneindig veel goed, en eindloos veel kwaad doen. Zijn grondstelling is goed; maar zijn beginsels, waar uit hij redeneert, waggelen. Alles koomt aan in de THEORIE der talen, op de *onomato-*

paeia, en de *verbinding* (natuurlijke of toevallige) *der denkbeelden:* in den PRACTIJK, op een *Methodus Etymologizandi*, om dit Barbaarsch woord te gebruiken, welke nog niet bekend is, maar een geregelde *marche* moet houden, op den bijzonderen aart van ieder taal, zo wel als op den algemeenen aart van de taal in genere gegrond. Men werkt (dus ook Fraula) van voren naar achteren, en wij moeten van achteren te rug werken, b.v. wat is *eene kaarse? erse* is de vrouwelijke terminatie, waar van het mannelijk *er* is, en een dader betekent. Dus *meesterse*, *dichterse* (thands door letterverzetting *meesteres*, *dichteres*), hier om is *de kaars*, vrouwelijk. - 't Mannelijk is dus *kaer;* dat is, (de contractie geresolveerd) *kaër:* 't verbum, waar van dit verbale koomt, is dus *kaën*, (lees *kaien*, of *kajen*) en 't thema *ka.* Wat is *ka?* zo 't een oirsprongklijk is, moet het 1° zijn beteekenis meêbrengen, en 2° in alle talen over zijn. - 1°) Mijn handen zijn verkleumd door de koude; ik verwarm ze, door het blazen met de keel: met open' mond' blaas ik door de keel tegens de vuist, die ik in den mond breng: 't geluid is *ka*, *cha*, (want dit is de zelfde letter). Dit geluid wordt met het gevoel van de warmte verbonden, en beteekent dus *warmte*, *hitte.* Van daar gaat het over om *branden* te beteekenen, dewijl het *branden* niet is zonder *warmen.* Dus is *ka*, warm; *kaën*, branden, en heet zijn; *kaër* brander, en *kaârse*, branderse of branderesse. Zo zeggen de Franschen *brandon* voor een toorts, van *branden;* wij, een *brandaris* voor een vuurbaak. - 2° Het Grieksch heeft

het zelfde woord *χαίω, ka-en*, *kajen.* 't Latijn heeft *calidus:* 't heeft *candens*, dat 1e heet, gloeiend, beteekent, en van daar overgaat tot de beteekenis van *wit*, dat is *blinkend;* en de derivata zijn oneindig veel, in deze en de daar van afstammende talen, 't Hebreeuwsch en Phenicisch heeft *cadah*, *accendit*, van waar wederom duizend derivata. - Onze taal heeft nog meer derivata: b.v. *kai-steen*, dat is *kaje-steen*, *kaiesteen. Kaën*, is branden, *kaë*, brand, vuur; *kaîsteen*, vuursteen. De *kers* (lees *χηρζε,* keêrse) heeft dien naam om haar kleur: *keêrse* (*kars*, Amsterdamsch.) is gloeiend: zo is de *moerbezie*, en *morel* van zijn kleur genoemd: *moerbezie*, *zwartbes; morel*, *zwarteling*, *more. moor* is zwart, waar van ook 't latijnsch *morus*, etc. etc. - Verder *kers*, (lees *χηρσ*) *keers* (in 't Noordhollandsch *kors*), een kruid; is dus genoemd, of 't ware *heet*, *brandend*, om zijn hitte op de tong. - De tijd zou me ontbreken, zo ik U alle de afstammelingen van dit Thema in onze taal wilde opnoemen, en gij zult ze zonder moeite zelf vinden, de kracht van de keelletter in 't oog houdende, en op de dialecten van onze taal acht slaande. *Verbo:* 't woord bevat altoos 't *criterium* van de zaak. - Ik kan echter niet voorbij het woord *kachel* aan te teekenen, dat is *warmel*, *warmer*, en 't verbum *koken*, dat is *kăchen-*, etc. etc. Verder *kool*, dat is, *ko-el*, *brandeel: kammen*, dat is *zuiveren.*

Wat het woord *hets* in het uittreksel betreft: Auctor hîc et nimium facit et parum. *Nimium*, want hij brengt er toe het geen tot een gantsch ander thema

behoort. *Parum;* want hij klimt niet op tot den oorsprong. - Bij ons is het zelfde woord ook bekend: in 't Hebreeuwsch is *ets*, een boom, bij ons, *ast*, nog ten *tak:* 't Gotth. heeft **ASTS**, *asts:* 't Frankiesch, *ast* met ons; en ons *heester*, is er een afstammeling van: 't is ook nog over, onder anderen, in 't Latijnsch *frutex*, dat is *fruct-ets*, *vrucht-ets.* - Maar waar schuilt het Thema? *Hets* is een tak, een boom; maar oorsprongklijk, in den zin van Brandstof. *Ka*, *heê*, (lees de *ee* als η) is *warm*, *heet*, en zie daar 't thema, als boven bewezen is. Van daar is *hets* (lees *heets*) brand. Dit *heets*, is in de Noordelijke dialect '*ast: ast* is dan brand: van daar is het Neerd. *ast*, een oven; van daar *fornax*, dat is *form-ast* (*formus* is *calidus*, *ignis*, unde *forceps*, van *πυρ*, van *vuur*) quasi, *vuuroven.* Verder *aestus*, hitte; *aestas*, heete tijd: voorts het *Oosten*, dat is *asten*, vuuroord, zonoord. Verder **hAIZE,** *haize*, (Gotth.) dat is, fakkel. *Est* (oostersch woord) oost, vuur, zon; *west* is wederoost, tegen-oost. *Festus*, hier van. *Dies festus*, is als bij ons *vierdag*, *vuurdag.* Voorts *assus. asser*, brand, en voorts hout, en bepaaldlijk, een plank, een lat, verder: *᾽αζω*, arefacio, sicco. *ἀζομαι*, venenari, dat is bewijroken, bebranden. *ἄιϑω*, met al zijn derivata, want de *ϑ* werd als de Engelsche *th* uitgesproken, als *z*, of *tz.* Voorts *ἀιξ, ἀιγς capra*, van de *hitte* en *geilheid;* dus *geit:* contractum à *ge-eêt:* dat is, *heet* etc. etc. - Voor een eeuw beteekende *ast* (propriè *gebraden*, wanneer het een participium is) bij ons een *varkensribstuk:* men noemde dit ook een *harst*, dat

het zelfde beteekent, en nog, in een' anderen zin gebruikelijk is. - Een boek papier te vullen, met de afstammelingen van dit Thema, waar geen moeite, zonder tot gissingen zijn toevlucht te nemen. Men moet zeker gaan in het Etymologische, of alles staat op losse schroeven. - 't Geen ik hier tot een proefje opgeve, volledig te bewijzen, zou te omslachtig en voor U te dor zijn, dan dat ik er uw geduld meê zou willen rekken. Mijn oogmerk was slechts, om U een klein schetsje van den weg te geven, in het nasporen van den wortel eens woords te houden, en van het gebrekkige van Fraula.

'k Zeide U dank voor dit uittreksel: 'k moet het tevens doen voor uwe aanmerking wegens Theophilus, en de verwijzing tot *Reits.* Gij hebt mij gewonnen voor zo verr' men in zaken van diergelijke onzekere beschouwing voor een partij te winnen is: dat is, ik hou uw en zijn gevoelen voor het waarschijnlijkste. - Wat Bailly betreft. Ik heb veel met hem op, en, daar ik hem nu eerst uit de vertaling had leren kennen, het oorsprongklijk ontboden. - Om ook iets op 't bericht van mijnen vriend F. wegens mijn gedrag op *S^t^. Kumpel*[1] te andwoorden: gij kent het oude: *μισῶ μνάμονα συνπότην.* - 't is onder den kroes (*onder de roos* zegt men) geschied. -

Ik moet mij in mijn' vorigen niet wel uitgedrukt hebben, over de Grieksche *ι*, bij ons *j*, zo ik uit

(1) Mr. J.W. Campbell, gezegd Kumpel, door zijne geschiften bekend, en *in dien tijd* bevriend met Bildeldijk.

den uwen moet opmaken. Het Grieksch bemint den *concursus vocalium*, voornamelijk der korte, en de *hiatus*, hier door veroorzaakt, was den Grieken aangenaam. Men zie b.v. den Pseudodemetrius, die dit opmerkt; zo de eigen- en andere namen der Grieken, dit niet genoeg aantonen. Het Latijn heeft hier, in zijn aart, (als een Noordelijke taal) niet meer van, dan de verandering die het Grieksch, door vermenging en nabootsing, er aan gebracht heeft, noodwendig moet meêbrengen: maar ons Neêrduitsch is er ten uiterste afkeerig van; ja laat zulk eene uitspraak niet toe. De meeste onzer Themata of grondwoorden, wortels, eindigen met een vocaal: en onze terminaties beginnen alle met een vocaal. Dus heeft men een gedurige concursus vocalium in het geraamte der taal (zo ik 't dus noemen mag). b.v. *kla-en*, *wa-en*, *spu-en*, *spoe-en*, *gloe-en*, *wî-en*, *da-e*, *da-en*, *do-en*, *sta-en.* Maar onze uitspraak neemt die horting weg, en dat wel, door twee middelen. Het eerste, voornamelijk in de Noordhollandsche Dialect heerschende, is de *contractie: doên*, *staân*, etc. *vaêr* voor *va-er.* - Het tweede bestaat in een drukking van 't een of ander spraaktuig, waar door zekere overgang, zekere brug, van het eene geluid tot het ander gemaakt wordt: die drukking geschiedt met de keel, met de tong tegen 't verhemelte, of tegen de tanden, of met de lippen, *g*, *j*, *ng*, *d*, *w*, worden daar uit voortgebracht, en van daar doen die tusschenletters niets tot de beteekenis van het woord, en worden uit dien hoofde, door een verwisseld. Dus is *klagen* en

χλαίειν 't zelfde in zijn' oorsprong: *wajen*, en *wagen*, dat is schudden; *spuwen* en *spugen: spoeden* en *spoeien: wîden*, (dat is wijden) en *wijen; wieën*, en *wieden: dage* of *dag* en *day* in 't Engelsch. *dagen* en *dawn* (dat is *dawen*) in 't Eng. dus ook *sprengen* en *spreijen.* enz. enz. De zachtste van alle deze overgangen is de *j.* Daar we nu geen vocaal op een vocaal kunnen uitspreken zonder overgang; zo volgt dat we, vreemde woorden overnemende, dien overgang nodig hebben (en zullen we zo na als mooglijk is aan de rechte oorsprongklijke uitspraak blijven) den zachtsten dier overgangen: dat is wij moeten of contraheeren of de *j* gebruiken: dus contraheeren wij *Laïus* in *Laîus;* dus zeggen we *Brittanije*, en met uitwerping van de zachte vocaal *Brittanje.* Wanneer we nu *Iökaste* zullen zeggen, moeten we of *Ijokaste* zeggen of trekken de *i* met de *o* te samen, waar door ze (volgens Gatakers observatie, die ik U aanbevele te lezen) samensmelten, tot *Jo*, of liever, de *i* verloren wordt, maar de overgang van haar op de *o* blijft.

Gij ziet dus, dat ik dit in 't voorbijgaan aanmerke, waarom ik over *kaerse* (hier voor), *kaen*, als *kajen* wilde uitgesproken hebben, en hoe *kai*, van *kaen* koomt, en met *kaêrse* vermaagschapt is.

Ik hoop mij dus klaar genoeg te hebben uitgedrukt, en verlang te weten, of ik U voldaan hebbe: - oneindig meer, of gij van uw koorts, van uwe ongunstige omstandigheden, herkomen zijt? Lieve Vriend! onthou mij 't bericht van uw toestand niet: ik reikhals er naar, en niets doet mij aan buiten dit. - Wilt

gij dezen brief ook bewaren; want voor de vuist schrijvende, heb ik niet de minste aanteekening van het geen hier Taalkundig in is, en het kon (daar ik zeker de tijd niet hebben zal, om ooit eenige uitgewerkte proeve na te laten van mijn gevoelen omtrent de talen en haar verband) mij misschien dienstig zijn, om eens, vermeerderd, en aangevuld, er een luchtig schetsje van te doen zien; dat anderen op het denkbeeld zou kunnen brengen om mijne mislukte taak (vitae enim summa brevis spem nos vetat inchoäre longam) op te vatten, en met gelukkiger uitslag, tot eenigen gevorderden stand te brengen[1]. - Ik hijg en zucht naar den eindpaal, en reik reede, afgemat en moê, de fakkel aan mijn' volger over. Gij, waardste, bewaar mijn gedachtenis, zo ik 't waardig ben: ik volhard zo lang mij 't bezef van mij-zelven bijblijft, de uwe te zijn.

BILDERDIJK.

(1) Van het Taalkundige, in dezen brief vervat, heeft Bilderdijk in later tijd gebruik gemaakt, in zijne Verhandeling over de Geslachten der Naamwoorden; Eerste druk, bl. 140; Tweede druk, bl. 355.

VIII.
Aan Bartholomeus Ruloffs, te Amsterdam.

Mijnheer en geachte Vriend!

Gij vraagt mij na de spelling van 't woord *Cippier?* - Ik onderstel dat gij vraagt na de redelijke, de regelmatige spelling, op de ware afleiding van 't woord gegrond: want zij is het, welke het recht heeft om onze uitspraak te regelen: de uitspraak, welke alleen de regel der spelling' behoorde te zijn; terwijl ze (ongelukkig!) tegenwoordig veelal naar eene bedorvene spelling op ingebeelde gronden steunende, verwrongen wordt! In de daad, 't is belachlijk, wanneer men de Lieden (opdat ze hun kunde toch wel aan den dag leggen) met *voordäan*, *pokaal*, *lagchen*, *lighaam*, *dwin-gen*, en honderd dergelijke woorden, letter voor letter uitgesproken, hoort pronken, als of ze er op toe leiden, om oor en verstand tevens geweld aan te doen. En met dit al wint die schrijfwijze meer en meer veld, en al wat de pen slechts kan voeren, gaat voort met de zachte, de malsche, en lieflijke moedertaal, welke de Natuur ons gegeven

heeft, te verharden, ruuw, en voor 't gehoor onverdraaglijk te maken. Gelukkig de Franschen, die, na hun taal onherstelbaar bedorven te hebben, tot de onmooglijkheid-zelve om ze uit te spreken gebracht zijnde, eerst uitspreken zo zij best kunnen, en daarna hun spelling er zo na mooglijk meê over een trachten te brengen. Wij zijn er ook niet verre meer af, mijn Heer, om tot dat uiterste te komen van een gantsch andere taal te schrijven en te spreken, want immers men moet spreken, en wat zal men doen, zo het schrift onuitsprekelijk is? Er ontbreekt ons slechts eene *Academie*, zo verlicht in onze taal als die der Franschen in de hunne, om het Neêrduitsch geheel te verwoesten. Sints de eerste Dichterlijke vergadering van Vondels tijd tot op heden, heeft men er vlijts genoeg toe besteed, en een enkle Ten Kate en Huydecoper, die zelf nog voor meer dan drie vierden bedorven waren, hebben dit bederf niet kunnen doen staan.

Het moet U derhalve niet verwonderen, indien gij onder zo veel verschillende schrijfwijzen van dit woord, als *Sipier*, *Cipier*, *Cepier*, *Sepier*, nergens de rechte ontmoet. Het moet U niet verwonderen, indien ik U zegge, dat het woord niet anders geschreven of uitgesproken moet worden, dan ik hier boven gespeld hebbe: *Cippier.* Veeleer moet het U vreemd voorkomen, dat het niet meer verandering ondergaan heeft: van *Cibary* (in 't Latijn is 't *Cibarium*) heeft men wel *Schapprai* gemaakt om een *spinde* uit te drukken; van *bédel* (in 't Neêrduitsch een *bode*) *pedél;* en dus is 't met duizenden andere. In *vierschaar*, in *pleiste-*

ren, *vertellen*, *landsdouw*, *paltsgraaf*, *admiraal*, en den zoo fraai verbasterden tytel der Vorsten van Rusland, dien men thands *Czaar* schrijven wil; in *bakhuis*, in *blinddoeken*, in *bewonderen*, enz. enz. enz. kunt ge een klein proefje nemen, hoe min onze Neêrduitsche schrijvers het Neêrduitsch verstaan. - En dit is onze taal alleen niet; anderen maken 't niet beter: het *oûtil*, van *oststal* (veldtuig) gemaakt; *marechal*, van *meerschalk*, dat is, paardeknecht; het *oui*, van *wel;* het *jour* en *giorno*, van *dies* (in 't Latijn *dag*) verbasterd, het *le lendemain*, het *doresnavant*, enz. enz. enz. geeft er blijk van.

Maar waarom moet men *Cippier* zeggen? wat is *Cippier?* - Den uitgang, *ier*, heeft met dien op *er*, *aar*, *aart*, *ert*, *ard*, zijn' oorsprong in de oudste grondtaal. Het Neêr- en Hoogduitsch, het Oud en Nieuw Fransch, alle de Noordelijke en Zuidelijke Europische talen, het Latijn, met alle zijne afstammelingen, het Grieksch, het Keltisch, het Gotthiesch, het Angel-Saxiesch, het Runiesch of Kimbriesch, het oud Scytiesch, ja het Turksch-zelf, allen hebben dezen wortel gemeen, om een *man* aan te duiden. Wij zeggen dus *staffier*, van *staf; piekenier*, van *pieken*, *soudenier*, van *souden*, dat is, *bezolden; gaardenier*, (waarvan 't Fransch *jardinier*) van *gaarden* (dat is *tuinen*,) enz. Dus de Franschen, *prisonnier*, van *prison; marinier*, van *marine;* enz. Verkeerdelijk (dat ik dit in 't voorbijgaan aanmerke) zeggen we dus *kamenier* voor een vrouw: het woord is *kameriere*, in 't Fransch *chambrière*, van *kamer* en *chambre.*

Het Italiaansch heeft er *cameriera* voor van *camera*, en in 't mannelijke *cameriere*, waar voor de Franschen *chambellan* hebben van *chambelle* (kamertje;) wij, *kamerling*, dat ook in het oud Italiaansch overgegaan is tot *camerlingo.* Het Spaansch zegt *camarera* of *camariera* in 't vrouwelijke, en neemt in het mannelijke de *o* voor de *a* aan.

Cippier beteekent dan een man: maar welk een man? - Een man van den *cip*, gelijk *piekenier*, een man van de *piek.* - Wat is *cip? - Cip* en *cippe* was nog op het eind der zestiende Eeuw in de Vlaamsche spraak gebruiklijk, in beteekenis van den *stok*, en het werd van daar voor *gevangenis* gebruikt, gelijk we *in de boeien* zeggen, voor *in de gevangenis.* - Cippier is dan *stokbewaarder.* Even zo *geolier*, *geool-* (dat is, *hol*, *gat*) *bewaarder. Cip* is in het Latijn *cippus:* de Italianen maken er *ceppo* van en gebruiken *ceppi* voor *kluisters*, en voor *gevangenis:* het Spaansch koomt hier mede over een: en het Fransch had van ouds *cep.* Ook het *cippier* is den Franschen bekend*; chepier* schrijven zij. *Cippier* is 't Latijnsch *cipparius.*

Vraagt men na het eerste Thema? het is de voorgaande keelletter, holte in alle talen, door de lipletter gesloten; hier van *kop*, *kap*, *kuip*, *capere*, *cupere.* Zonder de sluiting heeft men *gat*, *hol*, *cella*, *hal*, *hok*, *huis*, *hut*, *hel*, *kuil*, *kil*, *hulk*, *golf*, *colfus*, en duizend meer.

Dus is dan de spelling zo wel als de afleiding van het woord genoegzaam gestaasd. Wilt ge een voorbeeld? *Kiliaan* zal het geven op 't woord, die 't

even zoo spelt. *Cipier* was oudtijds zeer goed eer men de letters verdubbelde; nu deugt het volstrekt niet. *Sipier* zou (mits men de *p* verdubbelde, gelijk *Plantijn* doet) goed zijn in de spelling van hun, die, om de *c* te vermijden, *sitroen*, *syther*, *sypres*, schrijven, doch zal bij ons geenen ingang vinden. *Sepier* gelijkt nergens na; en *Cepier* is niet beter. Want zo men mocht willen ('t geen volstrekt valsch is) dat het van 't Fransche *chepier* tot ons kwame, zo kon het nimmer *Cepier*, maar het moest noodwendig *Kepier* zijn, want *ch* werd ten tijde van den bloei van dit woord(1) als de *k* uitgesproken (en 't behoorde nog zo) en voor de *c* der Latijnen, die altijd *k* is, gebruikt. - Van *cepi* (ik heb gevangen) het af te leiden, is te ongerijmd om er een oogenblik op stil te staan: waar toch vormde zich ooit een naamwoord van een Latijnsch perfectum? en waar beteekent *Cippier*, vanger? Een bedroefde geleerdheid, die zo diepe onkunde beide in 't Latijn en Neêrduitsch ten toon spreidt! Gij beseft, Lieve Vriend, wat geloof zulke lieden verdienen!

Bij gelegenheid van dit woord, waar voor wij zo vele zeer goede Neêrduitsche hebben, kan ik niet voorbij, U nog een Fransch synonymum er van op te geven, behalven 't bekend *Geolier.* - Het woord *châtrain* naamlijk, het welke van *châtre* (gevangenis) koomt, dat weder zijn' oorsprong heeft in *castrum*

(1) Let wel: de *Chocolade* is van geen vroeger tijd dan Maria Theresia van Oostenrijk. Dit weet ieder een. - B.

(burch, in 't Latijn van de middeleeuwen.) Dus lees ik b.v. in de *guinse Joyes*, een werkje van de veertiende eeuw; ‘par ma foy, son mary est si malhomme, qu'elle a trop mal temps. Ha! fait-il (*zegt hij*, van *fari*), maudit soit le villain châtrain!’ Anders wordt er ook *chartrain* en *chartre* geschreven; mooglijk van *carcer*, *kerker*, en het is van dit *chartre*, dat *les Chartreux* (de Kathuizers [*Karthuizen* moest men zeggen]) genoemd zijn: 't geen men eigenlijk *Kloosterlingen* vertalen zou; want ons *klooster* is van 't Latijnsche *claustrum* (slot) verbasterd, en beteekent eigenlijk gevangenhuis: anders *kluis*, dat van 't zelfde is, en *kluister* voor boei maakt, waarom men ze ook *kluizenaars* noemen zou mogen.

Dus veel in vliegende haast, en onder aanbeveling van mij-zelven in de aanhoudendheid uwer geëerde vriendschap. Geloof, dat het mij altoos aangenaam zal zijn, U van dienst te kunnen wezen, en dat ik mij oprechtelijk teeken, enz.

1782.

IX.
Aan Pieter Johannes Uylenbroek.
Te Amsterdam.

1.

Veelgeliefde Vriend!

Wat geeft gij mij in uwen vorigen? Complimenten of ironien? - Van beiden ben ik even afkeerig, en (zo ik 't U zeggen mag) beiden zijn in onze vriendschap misplaatst. Hoe gij 't dan ook moogt gemeend hebben, gij hebt er van mijnen kant geen replicq op te wachten, en ik zal ze stilzwijgend voorbijgaan. Schoon de trek wat sanglant is; als of ik verwaand genoeg waar, om Poëeten als die gij mij noemt, tot de overbrenging van mijn prulstukjes te verlangen. - Mijn intentie (opdat ik mij kortlijk verklare) was, dat gij misschien onder uw vrienden, aankwekelingen door U tot de dichtkunst gevormd, wel jonge Lieden zoudt hebben, wie zodanige arbeid niet vernederen zou; die smaak, die gevoel genoeg hadden, om dit ten uitvoer te brengen, en dat gij misschien U wel venvaar-

digen zoudt, daar het oog over te houden, ten einde het in eene zuivere vaersmaat verschijnen kon, zonder zijn' schrijver zich des te doen schamen. Dit, lieve Vriend, wenschte ik gaarne, en gij zoudt er mij, gij zoudt er verscheidene Lieden meê verplichten, indien gij dit wildet bewerken. - Ik heb U gezegd dat het voorwerp voor het schoonste meisje van Leyden gehouden wordt: ik voeg er thands bij (want waarom zoude ik 't U ontveinzen?) dat ik, *om haar*, reeds in *duël* geweest ben, en thands een *proces* heb. - Daar zij mij in zovele historietjes wikkelt, begrijpt gij, dat zij interessant wordt, en dus ook, die brief, aan haar gericht. Van daar al die omslag, en van daar, dat men zeker er een vertaling in vaerzen van maken zal, zo ik er niet voor ben: en ik kan 't niet doen. Ai lieve, denk eens of ge er niemand toe weten zoudt?

Weet gij niet dat Dobbrauski een Album heeft? Gij hebt er dan niet in geschreven? hoe vreemd! - Doch maak het formaat slechts als 't gewoonlijk formaat van een Album, en laat hem loopen.

Ik leef niet gezond, maar heb uit mijn borstziekte, te Amsterdam behaald, een overblijfzel gehouden, dat - maar het zij zo! daarom niet minder gelukkig! Ik verheug me in uw welzijn, ga er voort in, leef wel, met al die U dierbaar zijn, en bemin

Uwen

BILDERDIJK.

Leyden, den 23 May 1781.

2.

Lieve Vriend!

Even slap van lichaam en geest, even pijnlijk door 't hoofd en de leden, als toen ik U laatstmaal 't genoegen had te zien, en daar boven nog met etlijke andere ongemakskens, als maagpijnen, borborigmen, etc. etc., waar van ik den tijd niet heb om een Lijst op te maken, overladen; zie daar mijnen staat van gezondheid, en het andwoord op het eerste Lid uwes briefs. - Laat uw eigen hart U voor mij op het tweede andwoorden, en van wegens het mijne U verzekeren, hoe 't mij smart', uwe ongesteldheid te vernemen, en hoe hartlijk ik om uwe herstelling wensche! - Het derde beandwoordt zich-zelf uit de gedrukte Lijst, hier bij ingesloten, waar op al het geen in uw Exemplaar ontbreekt met een ⁎ geteekend is.

Dus veel van den brief; nu van het postscriptum. - Ik heb den inleggenden aan den Heer Ht. gelezen; maar niet afgezonden; zie daar hem te rug. Gij moet het Lidmaatschap aannemen; niet afwijzen, en dus doogt uw brief volstrekt niet. Voor eerst geeft ge er mij een *démenti* mede: 2° voldoet ge niet aan het geen gij mij hebt doen verwachten: 3°, uwe *excusen* komen niet te pas. - ‘Gij kunt niet besluiten, een nutteloos lid te zijn.’ - Wel gezegd! maar wat is een nutloos lid, goede Heer? Die geen vaerzen inlevert? - Gij moogt ze vrij leveren. - ‘Maar ik kan niet?’ - Men vordert het niet. - ‘Maar dan

ben ik nutloos.’ - 'k Ontken het. Maar het ware al eens zo; men heeft U tot zulk een nutloos Lid verkoren, gij moogt dus vrij nutloos zijn, en uw redeneering is even zo fraai, als of iemand, tot werkend Lid verkoren, zich des wilde ontschuldigen, om reden dat hij wel werken kan. - Maar wat is toch nutloos te wezen? Niets toe te brengen dat geschikt is, de Maatschappij, waar in men deel heeft, haar doeleinde te doen bereiken. En zoudt ge in dien zin nutloos zijn? - De een bevordert dat oogmerk door zijn' arbeid, de ander door zijn toezicht, en een derde door zijn' naam-alleen; 'k zwijg van meer middelen. En in alle geval als ik U met een lêgen geldzak kan helpen, zo geldt het excuus niet, ik heb geen geld te missen. - Gij moet dus, 'k herhaal het, het Lidmaatschap aannemen.

De rekening van H. wil ik wel voor U betalen, enz.

Vaar intusschen wel, en bemin mij, als

de Uwe,

BILDERDIJK.

Leyden, den 27 Jan. 1782.

3.

Veelgeliefde Vriend!

Ik ben vreeslijk ongesteld, en dat, op den duur, en daardoor genoegzaam buiten staat, iets te doen: dus ben ik (altoos opgehoopt met werk) tegenwoordig er door vermast, en zie er geen doorkomen aan.

Spreek mij des, van geen Zangster meer! de mijne is geweest, en welhaast (kort of lang naar men 't rekent, maar gewis binnen weinig tijds, zo ik dus voortga te kwijnen) zult gij 't zelfde van mij zeggen. Bewaar dan, lieve Vriend, mijn gedachtenis, en wees gelukkig! maar tevens, gedenk als gij 't zijt, dat mijn hart er zijn wenschen voor gevormd had! -

Hoe staan we thands met het Genootschap? Vermag ik iets op U? - niets? - Ik wil U niets opdringen, maar het zou mij aangenaam zijn U er lid van te zien. Het Genootschap zou aan U een wezendlijke winst doen, en ik verbeeld mij, dat gij er een wezendlijk genoegen uit rapen zoudt. Dan - 't is uw zaak, en mij vermaak te doen, moet niet op den raad dien ik U aan kon bieden invloeien: het zou 't echter kunnen: ik onthou me er dierhalve van, ook is hij geheel overbodig. - Schrijf mij, bid ik, zo dra mooglijk, 't geen gij weet, en hoort van de zaak van Dobbrauski? Hij plag mij niet onverschillig te zijn; waarom zou hij 't nu wezen? 't Geen er ooit goeds in hem was, is er nog in, en ik heb nooit zijn gebreken bemind. Zijn gedrag zij verfoeilijk, zijn goede hoedanigheden houden haar' prijs, en hij-zelf - is hij geen mensch, onze natuurgenoot? -

Vaar wel, groet de uwe, de onzen, en geloof mij oprechtlijk
den Uwen,
BILDERDIJK.

Leyden, den 11^{n} febr. 1782.

4.

Veelgeliefde Vriend!

Eindelijk is het mij gelukt, waar ik zoo lang na gezocht hadde, een afdruk van de Landrust voor U machtig te worden, welke hier nevens gaat. Ontfang hem met de verzekering van mijne hartlijke vriendschap.

Ik heb uwen Lijkzang op onze Vriendin niet alleen zeer schoon gevonden, maar ook onze Feith wien ik de vrijheid gebruikt heb hem te laten zien; en we kunnen (geloof mij) het stuk niet uit den bondel missen. Gij zult er ons dan, vertrouwe ik, de plaatsing van toestaan. Dit verzoek ik in naam van onze vriendschap, zo ze U iets waardig is, in dien van het Kunstlievend gemeen, en op al wat U de nagedachtenis der voortrefflijke Jongkvrouwe waardig is, die ik eindloos betreuren zal[(1)].

Gij vraagt mij het afschrift terug: 't gaat hier bij, doch ik bid U 't binnen een dag of tien weêrom te mogen hebben zoodanig veranderd, als gij zult begeeren: doch raak om 's hemels wille niet aan de twee eerste versen, waar het schoone taaleigen zoo wel in acht is genomen: *zijn tooi verwerpen*, en *zijn tooisel afwerpen.* Gij hadt er onlangs iets tegen: doch het is een Taalkunstige schoonheid, waar men soms

(1) Het gedicht is te vinden achter de Nagelaten Dichtwerken van Jonkvr. J.C. de Lannoy, bl. 157.

dagen na zoeken zou. Men *verwerpt zijn tooisel* niet, men *werpt ook zijn tooi niet af;* want *de tooi* is *het tooien*, maar *het tooisel* het geen tot tooi dient. Gebruikt men 't woord *tooi* voor *tooisel*, zo is het een *catachresis*, even als *de loop*, *de stoelgang*, genomen, niet voor de daad van *loopen*, maar voor de ziekte die het loopen, het stoelgaan verwekt.

Aanmerkingen zal ik U niet maken, de tijd ontbreekt mij om ze te zoeken, en dit werk is uwen ongenadigen eigenhaat (of wat naam wilt ge er aan gegeven hebben?) zoo wel toevertrouwd, dat er niets bij verloren wordt. - 't Stuk herlezende vind ik echter de laatste regel des eersten Couplets wat hard: verkiest ge ook de *Sappho van onze eeuw* -? Maar 't ontbreekt U aan geene uitdrukking.

3 Coupl.	reg. 1 en 4. voor *zicht*, *schicht*: gij verstaat mij volkomen.
4 Coupl.	reg. 1 en 4. *verheven dichtvriendin:* wordt hier niet *mijn* (mijn dicht-*vriendin*) vereischt? - anders *verheven dichtheldin* - of wat U behagen zal.
5 Coupl.	reg. 1 en 4. *dat al wat leeft doet duchten.* Beproef: *voor al wat leeft te duchten.*
9 Coupl.	reg. 5. *in het slijk vertreden* is wel goed, doch *vertrad haar lier voor eeuwig* geeft reeds een volkomen denkbeeld aan den Hoorder, die zijn aandacht dan aan het slotwoord *in het slijk*, weigert.
11 Coupl.	reg. 1 en 4. *Zo moete!* Het woord *moeten* is een hulpwoord, 't welk de bijvoeglijke

of wenschende wijze van het werkwoord waar het mêe gevoegd is, aantoont, maar heeft zelf geen subjunctivus, - Zoo heeft *zullen* desgelijks geen toekomstig.

Ik heb het geweldig volhandig, en zal binnen kort te Amsterdam moeten zijn, wanneer ik U hoop te zien. - Onder anderen moet ik U een bedrijf van een Toneelstukjen toonen, waar in, in 't geheel, drie personaadjen zijn, van welken de derde eerst in 't tweede bedrijf verschijnt, en waar in geen gebeurtenis is. - De inhoud? vraagt gij. - Liefde, rampzalige, jammerlijke liefde, ellende, wanhoop, noodlottige min. - Maar was het eerst dezer woorden niet genoeg! Voor mij, ja, maar voor U zeker niet, voor geen ander. - - Twee personaadjen komen er in om, en de derde blijft over, al waar 't maar

om de maar naar huis te dragen,
Dat al de Grieken door de Trojers zijn verslagen.

Lach vrij, mijn Vriend, ik lachte met U, kon ik slechts. - Gij zult mij moeten zeggen of ik voortwerken moete, dan niet. (Apropos, hier zeg ik *moete*, maar hier dient het niet om een' subjunctivus te maken.) - Ik weet niet, of ik U van mijn werk over den Lierzang gemeld hebbe. 't Ligt sedert lang onaangeroerd, maar mijn hart blijft er nog eenigermate over hangen. Kent ge ook het begin van mijn Neêrduitsche Grammatica, waar in geen propositie voorkoomt, die niet alle onze Spraakkunstschrijvers lijnrecht tegenspreekt? - Dit al en nog meer ligt te wach-

ten, - waarna? - tot een dag, die nooit komen zal, die mij tijd en lust als eertijds geeft.

Ach! wat heb ik mijn' tijdgenooten niet nog te vertellen, in taal, dichtkunst, bouwkunst, zielkunde en bovennatuurkennis! * - mijn dag zal er niet lang genoeg toe zijn, de avond valt reeds, en welhaast wensch ik U 't *goeden nacht!* Gij zeg mij slechts *wel te rusten!* en 't zal de aangenaamste groet zijn.

Vaarwel midlerwijl, groet uwe Egade, en geloof mij onveranderlijk
de Uwe,
BILDERDIJK.
's Gravenhage,
den 20^{n} Aug^{s} 1783.

* Zeg niet dat ze er zoo veel niet bij verliezen zullen. D'accord voor zoo veel; maar mijn *ach!* ziet op mijn tijdgenooten niet, die ik mij niet vermeet zoo zeer te interesseeren; maar op mij. Als de hen haar ei niet kwijt kan worden, loopt zij kakelen, niet om den boer te beklagen, die het ei niet krijgen kan, maar zich-zelve. - Nog een woord! hebt ge mijn Verhandeling bij de Maatschappij[1] met de Bijlagen gelezen! die van mijn' Mededinger? ô Doe mij het genoegen van de eerste eens te doorloopen, U-zelven, van de laatste te lezen! - Vaarwel!

(1) Der Nederlandsche Letterkunde te Leyden.

5.

Hartlijk geliefde Vriend!

Ik wensch U en mij-zelven geluk met het amplet hetwelk gij gedaan hebt van de *Verlustiging*, 't welk ik hoop dat ten uwen genoegen en voordeele verstrekken zal: ten welken einde ik van harte door het gene ik bereids gemeld hebbe en waar mede ik verders kan of mag, mede zal werken.

Gaarne wensch ik U ook meester van den Edipus &c. te zien, aan denwelken ik mij geen Copijrecht, noch iets hoegenaamd heb voorbehouden, en dien ik niet twijfel, of Hoogeveen zal U wel willen afstaan.

Ten aanzien van *de Geuzen*, die op 4 of 5 vellen na, behalven het voorwerk dat nog, gis ik, 2 ½ vel bedragen zal, en 3 vellen die herdrukt moeten worden, afgedrukt zijn, doch sedert een goed jaar tijds schriklijk sukkelen, kan ik U mede openhartig berichten, dat ik wenschte dat ze van Hoogeveen af waren, en dat ik ze niet liever dan in uw handen zou zien. Doch, lieve Vriend, koop hier geen kat in den zak, en eer gij iets doet, zie wel toe, bid ik U, of het U convenieere. - Een werk als de Geuzen, de gantsche geschiedenis onzer Republijk of behelzende of 'er op zinspelende, is in onze dagen een twistappel en kan niet anders. Ik zelf zou het thands niet ondernemen, daar ik weet dat het op ontelbare plaatsen zoo in den text als de aanteekeningen van den Autheur (daar de mijnen bij hebben moeten komen) sommigen,

en wel de heerschende partij, geweldig zal moeten stooten: en dit, weet gij, kan nooit het doelwit zijn van iemand, die niet beoogt dan nuttig te zijn, vrij denkt, en vrij denken wil, zonder iemands voorschrift of regel, maar ieder hetzelfde recht gunt. Dan gij weet, dat het in een gantsch anderen tijd ondernomen en aangevangen is, toen men schrijven kon wat men waarheid hield zonder deswegens getaxeert te worden, en de problemata onzer Historie quaestien van speculatie, geen standaarts van partijschappen waren. De verandering van tijden ondertusschen heeft mij niet doen veranderen, noch van het plan 't welk ik mij in dit werk gelegd hadde, doen afgaan: dit is een noodlottig toeval, waar door schuldlooze, prijslijke, en in allen opzichte brave beoogingen van een uitgever, gedecriëert zullen worden, en dit kan niet anders. Dit vreze ik ook niet, schoon ik het ook nooit gezocht hebbe noch zoeken zou; maar ik zou gelooven onze vriendschap te verraden, indien ik U daar onbedachtzaam in meêsleepte, of zelfs, U niet waarschouwde tegens een werk, dat uw' winkel en handel misschien (men kent de uitwerksels der hedendaagsche factiezucht) ten uiterste zoude benadeelen. Ik weet de relatien niet, in welke gij U bevindt, doch het is aan U, deze gronden te proeven. - Kost gij, zonder U bloot te stellen, een Prinsgezind dichtstuk *van Onno Zwier van Haren*, door *mij* uitgegeven, in dezen tijd in het licht brengen, niets (ik herhaal het) zou mij aangenamer zijn, dan dat het bij U uitkwam: doch wees bedachtzaam op alles!

De Vignetten voor dat werk zijn nog niet vervaardigd. Dit echter zal niet ophouden, en indien gij het wilde uitgeven, zoude ik dezelven U met genoegen overgeven.

Ziedaar, lieve Vriend, wat ik U moest mededeelen! Gij kent mijn hart, en weet wat mijn beginsels zijn: God, Vaderland, en mijn evenmensch te beminnen, en wel te doen. Kan men met die grondbeginsels veroordeeld worden, men kan er niet dan gerust en vrij van geweten meê zijn: en dit lot alleen geve de Algoedheid aan uwen steeds beminnenden Vriend,

BILDERDIJK.

's Gravenhage, den 12^{u} Julij 1784.

6.

Hartelijk geliefde Vriend!

Meenigten van bezigheden door mijn ziekte opgehoopt, en die mij thands, daar ik nog bij uitstek zwak ben en niet dan zeer spaarzaam werken kan, het hoofd moê maken; zie daar wat mij onmooglijk gemaakt heeft uwen laatsten aangenamen tot nog te beandwoorden. Thands schrijf ik U dezen uit Leyden, waar ik in functie ben, en mij sedert gisteren avond tot in den namiddag van heden, ophoude.

Intusschen heb ik schrijven van Hoogeveen ontfangen, houdende verslag van den verkoop van de Verlustiging en zijn aandeel in den Edipus met den Brief,

en tevens van de onderhandeling met U over de Geuzen; met verzoek dat ik daar in genoegen wilde nemen en U op den laatsten brief, mij van U over dat werk toegekomen, ten spoedigste andwoorden: dit verzoek herhaalt hij mij nog heden mondeling, en zo hij mij zegt, op het nader aanschrijven van zijnen Correspondent in Amsterdam, die met U (dus, meen ik, was 't voorgeven) gehandeld heeft.

Aangenaam, en zelfs zeer aangenaam, zal 't mij zijn, indien ook dit werk in uw handen overgaat: Dit is, lieve Vriend, mijn rescriptie op het voorstel, en hier mede heb ik ten aanzien van 't verzoek van Hoogeveen, gedefungeert.

Dan ik heb zoo dra niet afgedaan met den uwen, wien ik niet als Autheur van het werk in quaestie, of als Uitgever, zoo men 't noemen wil; wien ik niet als den brief van een Boekverkooper, die, gereed een amplet van mijn schriften te doen, er mij vooraf in wil kennen; maar dien ik als een vriend, dien ik als aan een' boezemvriend, wiens belangen mij ter harte gaan, rescontreeren moet.

Ik maak geene aanmerkingen op loftuitingen, die ik niet aan uw hart (want dat heeft te veel rechtschapenheid om in mijne handelwijs iets te vinden dan hetgeen gij in het zelfde geval, uit het zelfde gevoel van verplichting verrichten zoudt) maar aan de zeldzaamheid van de uitoefening eener rechtschapenheid, die wel ieder gevoelt te betamen, doch niet ieder koelzinnig genoeg is om te werk te stellen, verschuldigd ben. - Gij kent mijn hart, lieve Vriend;

't heeft zich nooit vermomd, en het is t' allen tijd aan zich zelve gelijk: Ik zoude ook niet hopen, dat braaf te handelen eenige aandacht op mij verwekte; het buitengewone baart opmerking, en ik wensch dat het niets buitengewoons in mij zijn moge, indien ik den plicht van de vriendschap niet eerloos ontheilige. Ik weet zelfs niet, of hier onze vriendschap wel deel in heeft. Zoude ik wel anders handelen konnen, al hadden wij elkander nooit toegesproken? Ik geloof het niet. -

Dan hoe 't daar meê zij: voor U in die zaak te beslissen is niet van mijn beroep, is ook niet in mijn vermogen: U van mijnen raad te dienen, kan zelfs niet van mij gevorderd worden, daar ik in de zaak betrokken ben, en niets zoo zeer vreze, dan dat door of na het afbreken der onderhandeling met U, de verachterde staat van Hoogeveen het werk in andere en wel in zoodanige handen zal brengen, als ik zeer ongaarne zien zou. Ik kan dus niet, dan mijn consideratien aan U opgeven, die (zoo ik ongeveinsd spreken zal) tegen dat amplet zijn, en die ik geloove, dat zoo ik uw belangen moest administreeren, mij daar van te rug zouden houden. Die consideratien zijn U reeds voorgedragen, en ik verwijze er U andermaal toe; beproef of en in hoe verre ze U gewichtig voorkomen?

Zou (zegt gij) B. iets schrijven dat niet behaagde? - Dit vind ik zeer mooglijk, zelfs van den kant van de kunst-alleen beschouwd. Doch dit is hier de zaak niet. Ik geloof, dat het werk zeer wel af zal gaan,

wel behagen, en ik geloof dit, zonder er mij een verdienste van te maken, maar uit kracht van het fonds dat ik er in bewerkt heb. Dan, kan in zoodanig een werk, waar in alle netelige Historiepunten onzes Vaderlands aangeroerd of behandeld worden, hij, die, geleerd hebbende, (of 't zich ten minste verbeeldende) wat recht, en bijzonderlijk wat Staatsrecht is, te teêr van geweten is, om valsche uitspraken van anderen uitdrukkelijk of stilzwijgend te onderschrijven; kan hij, die publicq over de gevoelens van zijn hart omtrent sommige punten daarvan aangetast, niet onverschillig kan of mag zijn, of men hem voor een huichelaar, die zich der waarheid schaamt, of voor eenen eerlijken man houde, en dus des te minder ontveinzen mag wat hij denkt, - een zoodanig werk ten uitvoer brengen, zonder offensie aan eenig der verschillend denkende partijen te geven? En daar die offensie zeer zeker (indien zij genomen wordt) aan de zijde van de thands bovendrijvende factie genomen zal worden, is het dan U (wien ik niet weet, of uwe relatien eenigzins aan die partij verbinden, dan niet; doch die zekerlijk haar het minst zoudt willen ten vijand hebben) aan te raden, een zoodanig werk in het licht te brengen? Oordeel gij, mijn waarde, maar wees voorzichtig in 't oordeelen!

Indien gij er toe mocht overgaan, en er met dat alles uw voordeel in zaagt, zo zoude ik nochtans in bedenking geven, of 't dan (om die redenen) niet oneindig beter en verkiesbarer ware, het werk op den naam van C.v. Hoogeveen te laten uitgaan. Dit

zou een oneindig verschil maken op den geest van zeer velen.

Nog heb ik vergeten, een punt aan te roeren, dat hier zeer in aanmerking koomt. Zoudt gij (tegenwoordig) U aan de hoogschreeuwende misdaad schuldig willen maken van een werk uit te geven, van uw naam op een werk te dulden, dat aan Zijn Doorl. Hoogheid den Prins Erfstadhouder moet opgedragen worden; en dat wel met een opdracht, die hem geen sottises zegt? - Ik geloof, lieve Vriend, dat gij even weinig relatie tot den Prins hebt, als ik; even weinig redenen van belang, om hem of te haten, of aan te hangen; schoon gij mooglijk minder gelegenheid hebt gehad, dan ik thands in mijnen practijk, om hem te leren kennen in dat gene, dat de eerste hoedanigheid van elk' brave en vooral van een' Vorst uitmaakt: maar boe gij ook denken moogt, denkt ge wel, welke tijden wij beleven, en wat iemand thands aan den haat, aan de woede, en aan de vervolgzucht blootstelt?

Maar dit alles beseft ge veel beter, dan ik 't voorstellen kan, en gij weet het ook op zijn juist gewicht te stellen, 't geen ik ten regarde van uwe betrekkingen niet kan weten. - Ik stap er dus af, en zeg nogmaals: 't zal mij aangenaam zijn, dat ge er Eigenaar van wordt, maar zie, of het U convenieere?

Uw eindelijk besluit te vernemen, zal mij aangenaam zijn; ik wacht er op, en verzeker U, na welmeenende groete aan de uwe, van de alleroprechtste

gevoelens van vriendschap, waardig te bestaan tusschen U en
Uwen
BILDERDIJK.
Haastig.
Leyden, den 24 Julij 1784.

7.

Lieve Vriend!

In andwoord op uwe vragen kortelijk: wat de Geuzen aangaat, ja, H-n heeft dezelven aan Elwe overgedaan, maar zijn naam blijft op den tijtel. De vignetplaten blijven de mijnen, en ik verleen er alleen het gebruik van[(1)].

De Deucalion (wat die aangaat) staat het aan U, wanneer gij wilt uitgeven. In bedenking geef ik U nochtands, of gij dien ook wildet ophouden tot het toneelstukjen U bekend, voltooid zijn zal? - Doch er is nog maar één bedrijf van.

Den 14^{en} koom ik te Amst^{m}, en zal gaarne U een behoorlijke overgifte doen van *Mijn Verlustiging*, en den *Deucalion:* tevens U over 't een en ander spreken. Ik heb nog wel iets liggen, dat tot een tweede deeltjen van de *Verlustiging* zou kunnen dienen: misschien echter niet genoeg, doch sommigen mijner kennissen zouden er wel 't een en ander bijvoegen, wilde men dat onder den naam van *Onze Verlustiging* uitge-

(1) Het is bekend dat de boekverkooper Elwe de Geuzen zonder de Opdracht heeft verkocht; en wel, als uit een brief van Bilderdijk, niet in deze Verzameling opgenomen, blijkt, buiten zijne voorkennis.

ven. Dan van dit alles mondeling! Vaar intusschen wel, groet uwe Egade, en geloof mij van harte

Uwen beminnenden
BILDERDIJK.

's Gravenhage, den 9^{en} Aug^{s} 1784.

8.

Veelgeliefde Vriend!

De bewuste maagdebrief gaat hiernevens; gelijk ook de Romance[(1)], die dus verr' gesloten is, De Historie (zoo gij licht bevat) is niet afgeloopen; maar de vertelling wel, dunkt mij; en 't vervolg van dit fabeltjen (dat alleraakligst moet uitloopen) kan stof voor eene andre Romance opleveren, in een' andren stijl, trant, en maat behandeld. Wat dunkt U? - Gij zult, vrees ik, het stukjen zeer slordig vinden; en het kan niet missen, of onder de lezing, zullen U verscheiden verbeteringen invallen. Onthoud, bidde ik, die niet aan een' Vriend, dien gij weet de hoogste achting voor uwe kunde en smaak te hebben; en geloof, dat ik zelfs mij zeer verplicht achten zal, zoo gij U met dat oogmerk tot de lezing er van gelieft te verledigen. Doch vooral, bid ik, let op de schildering van het hart; dit is alles, en maakt, naar mijn inzien, het wezen der *Romance* uit. En zie daar ook waarom ik op al wat daar niet onmiddelijk toe behoort, zoo kort ben geweest.

(1) Olinde en Theodoor, geplaatst in de Bloemtjens.

Maar genoeg: mondeling zoo haast het kan zijn, nader! - Groet uwe lieve Ega van mij, bemin mij, en geloof mij van harte

Altijd de Uwe,
BILDERDIJK.

's Gravenhage, den 6 Decr 1784.

P.S. Hoe vindt ge 't achtergevoegde Couplet? - Het is misschien wat duister, maar klaar zoude ik 't niet willen zeggen, hetgeen het insluit. - Het *die niets vraagt* is het andwoord van een meisjen, die belemmerd is, zich *verraden/geraden* ziet, en zich schaamt. *Vraag niet*, zou, dunkt mij, te plat zijn. - Maar zal men 't verstaan? - Ik wacht uw oordeel verlangend af! Vale!

9.

Veelgeliefde Vriend!

Hierbij eindelijk de proef van Lazarus opwekking met de toewijding, en daar toe, het excus van de dichteresse bij U. Gij zult dit gewillig aannemen, des ben ik zeker, en ons haast een revisie zenden. Doch het MS. zal U toonen, dat wij eerst getrouwd dienen te zijn eer gij 't uitgeeft. - Wanneer zal dit zijn, vraagt gij? Op den 21^{en} denk ik, mijn Vriend, en dus, spoedig, zoo het God slechts behaagt ons gezond te laten: mijne bruid was voor 2 of 3 dagen wat ongesteld, doch thands (Hem zij dank!) beter; Zij groet U als een vriend van ons beide, en ik

weet, dat het U niet geheel onverschillig kan zijn, dus geconsidereert te worden.

Wat dunkt U nu van dit kleene versjen. Beandwoordt het aan het geen waar het bijgevoegd wordt? aan uwe verwachting? aan den aart van zoodanig een complimentversjen? Maar neen, 't is geen Compliment, en men kent haar hart niet, zoo men 't daarvoor houdt.

Zal men dit stukjen niet met een kleene letter zetten, als het voorwerk van de BLOEMTJENS? beslaat het niet twee bladz.? en wordt dus het blad niet vol, zonder dat de fransche tijtel (of hoe noemt men 't?) van één regel er voor staat? hoe moet het dan daar meê? dient er niet een te zijn, als er een plaattijtel koomt?

v. Cleef is voldaan. - Vraag (bid ik) bij gelegenheid mijn broeder eens, of hij ook bij het afzenden van een proef iets meê te geven heeft; licht dat hij U een bruiloftsvers ter hand stel, gemaakt bij de Echtvereeniging van de zuster mijner bruid[1]. Dit bidde ik U te lezen, en er mij uw oordeel over meê te deelen. Het begin voldoet mij wel, maar ik dubiteer over de rest. 't Is in een groot uur, en dadelijk voor het aangaan der maaltijd, uit de pen gestoten, en kan dus niet dan ruw zijn. Apropos! 't volgde op een vers van mijne Odilde, waarbij zij mij de Cyther overgaf.

Zie daar een' gantschen brief! Nu ben ik in mijn' schik, wat met U gekozeld te hebben: nu ga ik te bed,

(1) Geplaatst in de Odilde, bl. 45.

en laat den brief tot morgen liggen. Groet gij uwe lieve Egade van *ons* (ô hoe gelukkig, die niet alleen in het enkelvoudig getal bestaat!) en geloof mij van harte

Uw beminnende,

BILDERDIJK.

's Gravenhage d' 27 May 1785.

10.

P.S. De gedichten van Lutkeman heb ik aan den Hr. van Cleef alhier, uw Correspondent toegezonden, om het boek U kosteloos over te maken. Ik ben nooit een admirateur van dien Hr. geweest, en heb in zijn werk nooit ware genie, in zijn verzen nooit faciliteit kunnen vinden: ook zie ik niet dat de Bondel iets merkwaardigs inhoudt. Want de twee Treurspelen zijn immers jammerlijke miskramen. Der Hoogduitscheren arbeid in dit vak is zeer slecht: het ontbreekt hun aan waardigheid van stijl, aan werking, en alles. Stel U eens in de plaats van elk personaadje wanneer hij zwijgt, en zie, hoe gij dan met uw houding verlegen zult zijn. Dat spruit daar uit, dat de personen niet op elkander werken, maar ieder àpart staan; en zoo gaat het, als men maar algemeene waarheden debiteert; dan wordt men koud declamateur, en nog minder dan declamateur. Zoo is Seneca, en zoo schier al de Duitschers, zoo dra zij een Helden-onderwerp behandelen. - Hebt ge die waarneming meer gemaakt? 't Is een ongewoone, maar echt dramatische les: ‘ge-

voel voor den zwijgenden persoon, terwijl gij den sprekenden 't woord in den mond legt.'

De pracht van stijl is Romeinsch, en bestaat in *maximes.* Wee, die er gebruik van maakt! Ieder woord, ieder zin, moet in applicatie gezegd worden niet alleen op het punt van discussie, maar zoo gemodificeert en gedetermineert, dat er niets generaals in schijnt over te blijven. Wat isolé is, deugt niet. Neem een halve regel weg, en uw treurspel zal onuitwikkelbaar zijn, zoo het goed was.

Maar alles ontbreekt, zeg ik. De daad naamlijk. Ik spreek nu niet van de actie en reäctie der personaadjen in den Dialogismus, maar in hun bedoelingen. Alles valt er bij geval voor, en het een loopt voor, het ander na af, tot de vijf bedrijven (die klip van misverstand voor den grooten hoop onzer Dramaturgen) af zijn, en dan is de een of ander om hals! Braaf dan, het Treurspel is compleet; speelt het slecht, dat gaat den Acteurs aan: en leest het slecht, het is om dat een Toneelstuk vertoond, niet gelezen moet worden, en zoo zijn wij klaar. - Och! Ik ben zoo vol van dat alles, ik barst schier! -

's Gravenhage, 22 Octr. 1785.

11.

Veelgeliefde Vriend!

Lang reeds hadt gij de vignetten gehad, en lang hadde ik U geschreven, had ik etsnaald en pen kunnen

handelen: doch een gezwel in 't gewricht van den rechterarm, thands bijna genezen, belette sints etlijke weken mij het een als het ander. Oordeel hoe vermaaklijk en welkom bij den last van mijn functie, die dag en nacht schrijven, of sterker geheugen dan 't mijne eischt! Nu hoop ik U in 8 dagen te helpen, en verwijt mij reeds, U in gevaar gesteld te hebben, van voor 't Nieuwejaar zeer bezwaarlijk gereed te zijn.

Voor uw hartlijken raad omtrent de bewuste voorreden dank ik U even hartlijk en oprecht, en vergeef U (vergeeft gij mij dit woord?) de daar bij gevoegde Complimenten. Lieve Vriend, vraagde ik uw oordeel niet, en staat dit bij mij niet op hoogen prijs? En al ware 't anders, kent gij mij er het hart toe, om U een oprechten vriendenraad kwalijk te nemen?

Ik volg uwe aanrading ter suppressie van het stukjen, Lieve Vriend! Gelief mij bij gelegenheid 't *MS.* eens weêrom te zenden, opdat het niet slingere, en daar mede afgedaan! - Gij begrijpt tevens, dat dus het idee van een afzonderlijken druk der Romance wegvalt, en zoo ook uwe consideratie daarop.

Om één woord een blad te herdrukken, of liever om één letter, is wat sterk. Hindert het U niet, zoo laat het woord *versmaat*(1) staan: doch wilt gij 't verandren laten, wel dan, beproef of de woorden *een duister* DENKBEELD *doen* ZIEN, niet meer filosoofsch dan dichterlijk zijn, op bladzijde 7 regel 6?

(1) Zie de Bloemtjens, bl. 116.

Mij dunkt zoo, en liever las ik daar voor *Een duistre flikkring;* dit is dunkt mij eigenaartig naar den geest van de schrijfster en goed poëtisch. - Bij verdrukking van *versmaat*, zou dit als een *misstelling* kunnen aangeteekend worden onder op de bladzijde.

Gaarne sprak ik U eens omstandig over verscheiden stukjens. Gij zijt uit de stad geweest, koomt ge nooit in de Haag? Huisvesting heb ik des noods, wilt ge er gebruik van maken, en een beet broods ook met een vriend te deelen. Maar mijn arm gebiedt mij af te breken. Vaarwel en groet uwe Egade en wees tevens met haar van de mijne gegroet. Ik ben altijd

de Uwe,

BILDERDIJK,

's Gravenhage, den 30 Novr. 1785.

12.

Zeer lieve Vriend!

Dubbel recht, ja tiendubbeld recht hebt gij te klagen, en te onvreden te zijn. Kon ik U een denkbeeld van de overstelping mijnes arbeids geven, ik zou mij verschoonen kunnen; doch dit is onmooglijk, en ik wil 't niet eens beproeven. Alles ligt, Lieve Vriend, alles wordt boos, schreeuwt, en raast, en in mijn' practijk zelf ben ik wel een jaar briefschrijvens ten achter. Schier dagelijks moet ik pleiten, en schier dagelijks ben ik ziek van fatigue: en met koorts op koorts,

verzwakt en mijn vermogen, en mijn vaardigheid, en mijn geheugen geweldig. Ik weet niet, of ik U reeds eenige vignetten gezonden heb, dan niet? Meld het mij bid ik, en zoo ja, welke? de dagen worden helder, en ik zal (hoe 't ook ga) er gebruik van maken om U te helpen. Vergeef mij mijn slofheid, Lieve Vriend, en 't nadeel, 't welk die niet missen kan U toe te brengen, en dat ik gaarne (zeg mij slechts hoe?) wil herstellen. Wilt gij een recht van eigendom op een of ander werkjen van mij? Ik had U veel te laten zien, maar heb geen' tijd te schrijven. Ach! dat ik van alle deze beslommeringen eens adem kon halen, en met U als eertijds het hart aan een kunstgesprek ophalen!

Mijn lieve vrouwe groet U nevens mij: groet ook uwe Ega, en wees altijd en bestendig zeker van de teedre vriendschap van

Uwer beminnenden

BILDERDIJK.

's Gravenhage den 27 April 1786.

13.

Veelgeliefde Vriend!

In de daad, de Haag is wel een zeer ongunstig verblijf voor alle werk van smaak of kunst. Twintig - ja vijftigmaal heb ik begonnen te etsen, te schilderen, en alles valt even kwaad uit. Noch instrumenten, noch eenige adminiculen hoegenaamd zijn hier te vin-

den, noch luiden die iets kunnen doen. De plaatjens van de Geuzen heb ik vruchtloos getracht hier te maken, en ik heb ze te Amsterdam moeten absolveeren en voltooien. Die voor de Bloemtjens heb ik getenteerd nu op nieuw te bewerken, en alles wordt desgelijks gekheid. Ik heb nu wederom vijf Vignetten geëtst, maar te vergeefsch; want ze te volvoeren is ondoenlijk, terwijl er thands volstrekt geen plaatdrukker te vinden is die er een proef van kan maken; en zonder drie of vier maal op nieuw bewerkt te worden, hetgeen telkens proeven vereischt, een plaatjen niet flattant of behaaglijk kan zijn, maar altijd aan een losse penteekening gelijk is. Iets, dat de minste weten, en daarom ook zoo slecht etsen. - Wat dan nu gedaan, Vriendlief? Zal ik U de plaat eens zenden, wilt ge er een proef van doen maken, en zal ik ze terug wachten om ze op nieuw te bewerken? Dit kon nog geschieden, maar zal dit met alle de overigen, en met ieder, drie, vier maal gedaan worden? En zal met al dat over en weêr zenden de lust, het piquante, dat altijd in zoodanig werk zich toonen moet, bewaard blijven? - Of zou ik nu met prullewerk voor den dag komen, minder dan in de VERLUSTIGING? Dit schikt ook niet. -

Schriklijk spijt mij dit alles. Ik heb aartige en aangename schetsen genoeg vervaardigd; maar hoe ze uit te werken in dit nest van domkoppen, waar men niets heeft van 't benoodigde? -

Wilt gij mij eens een afdruk zenden van de plaatjens die UE. hebt? Ik weet daar volstrekt niets van,

want mijn memorie is met de laatste ziekte van voorleden najaar, ten aanzien van 't geen daar kort voor gebeurd is, als verwoest, en suggereert mij niets meer.

Mijn dierbare Egade groet U nevens mij. Vaarwel en geloof mij altijd,

den Uwen,

BILDERDIJK.

's Gravenhage den 2^{n} Junij 1786.

14.

Veelgeliefde Vriend!

Gaarne had ik van de Vignetplaten in hun geheel, 2 of 3 proefdrukken. Doch ik bid U, lieve Vriend, daar er van het drukken zoo veel afhangt, zie toch dat gij iemand neemt, die niet slechts het machinale van 't ambacht, maar de kunst om ieder plaat het zijne te geven, verstaat. Hoe veel fraaier zijn niet dezelfde vignetten in de Verlustiging bij Hoogeveen gedrukt, dan in den onvolledigen vroeger druk! Dit verschil is zoo notabel, dat het mij altijd smart doet. Gebruik derhalve (hier verzoek ik U om) dien plaatdrukker, die dat zoo wel heeft uitgevoerd, en dien ik toen daar toe had opgedrongen. Uw gewoone plaatdrukker drukt niet mollig, en exprimeert de tinten niet met die teekenachtige losheid, die al 't fraaie voor een kundig oog in het etsen uitmaakt. Misschien is het U zoo gevoelig niet, maar mij chocqueert zijn manier geweldig. - Als ik de bovengemelde proeven

heb, zal ik kunnen oordeelen of er mooglijk nog iets aan sommige plaatjens valt op te toetsen, 't geen omtrent eenigen wel zijn kon.

Vaarwel, groet uwe Egade van mij en de mijne, die U en haar groeten, en geloof mij oprechtelijk,

Uwen

BILDERDIJK.

's Gravenhage den 26 Aug^{s} 1786.

15.

Veelgeliefde Vriend!

Zie hier dan iets vreemds! iets zonderlings! iets ongehoords! Een Romance in zeven zangen[(1)], in den omvang van een Epicum. - Lees het stukjen, bid ik, met opmerking, en meld mij of gij den stijl zacht en eenvoudig genoeg voor de soort van dichtwerk, gevarieert genoeg voor het onderwerp, gelijkmatig en zoetvloeiend, klaar en schilderend vindt? Vooral, of het de aandacht gaande houdt? Met één woord, of het eenige waarde hebbe buiten het belang, 't welk het voor mij en de mijnen persoonlijk heeft? -

Het verdichtsel is, historieel, dat is, heeft zijn grond in de Historie: het Slot, Heile, de Ridder, de Zwaan, 's Ridders herkomst, zijn daar uit genomen; de overige toestel is van mij; doch zoodanig, dat het alles

(1) De Elius.

ook in de Geschiedenis t' huis behoort, en zonder die, veel van zijn wezendlijk belang voor den Lezer verliezen moet. - Doch, ook als een zuiver verdichtsel beschouwd, behoort het belang in te boezemen, en vermaak te doen, of het deugt niet.

Ik ben zeer ongeduldig naar uw oordeel. Lees het echter bedaard, en zang voor zang, niet over hoop (*tumultuair* zeggen we in 't onduitsch): want daar van hangt in dit soort van werk veel af.

Hebt ge de *Offeranden* van *B. Fremerij aan Apollo en Hymen* gelezen? Zoo ja, wat is dat? is 't goed? is er smaak in de vignetten, die er volgens aankondiging in moeten zijn? - De tijtel schijnt Erotiques te beloven, doch is 's mans versificatie daar niet te zwaarmoedig en log voor? Gij verstaat mij zonder dat ik dit nader omschrijf. *Bellami* had een' goeden trant van versificatie voor die soort van dichtstukjens.

Uw ontwerp tot uitgave van een dichtwerkjen van verscheiden bevalt mij wel; en gaarne bracht ik er iets aan toe; maar verbinden kan ik mij niet, en mijn dichtluimen zijn zoo schaars -! Dan hier nader over. Wilt ge nu en dan eens iets uit het Grieksch hebben dat zou noch gaan, maar eigen werk! - Helaas! -

Dit, Lieve Vriend, in haast! Vergeef mij, en ontfang onzen groet zoo hartelijk als wij hem doen aan U en die gene die U waard zijn. Vaarwel,

Uw beminnende

BILDERDIJK.

's Gravenhage, d' 28 Sept. 1786.

16.

Hartelijk geliefde Vriend!

Uw pakjen met de 6 Exemplaren van *Lazarus Opwekking* is mij dezen morgen van wegens den Heer van Hanswijk toegekomen. Uw verschikking, mij ten aanzien van de Vignetten der *Bloemtjens* gemeld, bevalt mij, en ik zeg U wel hartelijk dank voor uwe zorgvuldigheid en naauwkeurigheid omtrent alles. Met leedwezen verneem ik den zwakken toestand van onzen Vriend *de B.* Groet toch bij gelegenheid zijn WelEd. van mij op het vriendlijkst! -

Lief is het mij, dat de Elius U zoo wel voldoet: ik had her stukjen op aandrijven van mijne Ega ondernomen, dewijl die volstrekt een Romance van mij wilde hebben en den Theodoor sedert dat hij om den baard uit is, niet meer velen wil. Zij heeft er veel, en oneindig veel, meê op, en ik zelf acht hem van mijn beste werk te zijn, doch uw oordeel is meer dan dat alles, als vrijer. Het stukjen behoeft geen geheim te zijn, doch ik had het gaarne voor nadrukken bewaard. 't Is dus tot uw dienst, om het (des goed vindende) te laten lezen en meê te deelen, doch zoo, als Gij 't doen zult, aan liefhebbers der kunst en Vrienden, niet aan gewinzoekenden. Ik heb U 12 vel in bladen (dat is, 24 Exemplaren in bladen) gezonden met het 1 ord^{r} en 2 groote gevouwene. Er zijn geen groote in 't geheel op gedrukt. (Gij begrijpt licht, dat er dan een voor U zou geschikt zijn) doch

mijn Vrouw, willende dat het op gelijk formaat nevens mijn ander werk zou staan, heeft door het vouwen van vier vel twee grooter Exemplaren gemaakt, gelijk U uit het gezicht blijken zal.

Maar van de Historie van Elius! - De oude Chroniken vertellen dat Jongvrouw Beatrix, (in 't Duitsch Heile), Baarte, zoo sommigen 't samentrekken, Hilla of Hille, na den dood van haar Vader Diedrik, de laatste Voogd van Kleve en Heer of Grave van Teisterband, die uit het geslacht der *Ursinen* (waar van de andere tak in het Italiaansche Vorstenhuis van dien naam gedevolveert is) gesproten en een braaf ridder was, op een tijd op den burg te Nimwegen zittende, een ridder den Rhijn in een schuitjen zag afzakken, getrokken door een zwaan die daar met een gouden keten aan vast gemaakt was; hebbende hij een gouden zwaard in de hand, een gouden jachthoorn om 't lijf hangen, en een gouden ring aan den vinger. Dat die Ridder (van gigantesque stature zeggen zij) *Elius* (kwalijk schrijven sommigen Elias of Helias) *van Grail* was genoemd, de Vorstin beschermde tegen haar vijanden, haar behaagde, en trouwde; groote overwinningen op de Friezen, Saxen, Thuringers, en de Ongelovigen behaalde, een groot vriend van Carel Martel, gelijk Diederijk van Pepijn was, en voor of in Narbo (nu Narbonne) aan zijn wonden overleden is: anderen: dat hij op een nacht te bed liggende en door zijn vrouw gevraagd naar zijn afkomst, geboorte, en vroeger leven, (het geen hij haar bij zijn aankomst verboden had immer na te

vorschen) eensklaps verdweenen en nooit weder gezien is. Welk alles met diverse bijvertellingen en zeer judicieuse explicatien over die mirakelen door de monnikken van de middel-Eeuwen gespekt en doorzult is.

Zoo veel is zeker, dat dezelve Beatrix, Erfdochter van Kleve en Theisterband in of omtrent het jaar 713 met Ridder Elius van Grail getrouwd is en bij hem verwekt heeft drie zonen: Diedrijk, die zijn opvolger geweest is, en aan wien hij zijn Schild (dat van Kleve en Theisterband, t.w. acht scepters van goud in een kring gesteld om een ring op keel) en zijn zwaard heeft geschonken: Godefried, Graaf van Loon aan wien hij zijn hoorn, en Koenraad, Landgraaf van Hessen, aan wien hij zijn ring gaf: en door welke drie zonen alle de vorsten van Europa of van Elius afstammen of aan hem venwand zijn.

Wie Elius was, twisten de Geleerden. Mijn familiepapieren komen overeen met die hem in *Elius Grajus* herkennen: een beroemd Overste, in 't Grieksche Keizerrijk, vooral wegens zijn deel in de historie van Keizer Rhinotmetus en Filippicus vermaard.

In 821 stierf Graaf Boudewijn en liet na, Ludwig, vijf jaren daarna kinderloos gestorven, en Everhard en Robert: de laatstgenoemde had drie zoons: Ludwig, die Graaf van Theisterband geweest is, Robert de eerste Heer van Heusden, die een rood wiel op goud voerde, uit wien ik dale, en Diederik, Heer van Altena.

't Geslacht van Elius heeft tot 1368 van zoon tot zoon Kleef, Gulyk, en Berg geregeert, en is toen, na de tegen ouden stijl ingedrongen successie (daar het

anders aan de afstammelingen van den tak van Heusden had moeten komen) even of het een nieuw leen geweest was, door de vermogendste Vorsten van vrouwelijke parentage gereclameert en aangeslagen, waar van Brandenburg eindelijk bij verdrag en partage 't grootste gedeelte heeft gekregen, doch de overige allen kon uitsluiten uit kracht van een huwlijkscontract waar in die toegestemd hadden: doch hetwelk den mannelijken oiren niet praejudicieeren kon, hadden die slechts 't vermogen gehad om zich in de troubles van dien tijd te doen gelden.

Nu kent gij mijne Hoofdpersonen, vertrouw ik, en de geslachtrekening van den laatsten zang; ten minste, zoo gij van de naauwe verknochtheid van mijn later familie sedert driehonderd jaren herwaarts met het huis van Nassau, nu Oranje, en de veelvuldige opofferingen ten behoeve van dit Holland en de daar van gemaakte Republicq eenige wetenschap hebt.

Mijne Ega, welker voorouders Bergsche Edelen en dus vazallen van de mijnen en door parentage daar aan verbonden zijn, kreeg, onder het bewerken, den inval, dat wij, een zoon krijgende, dien den naam van Elius (die sedert omtrent elf eeuwen in ons geslacht niet gebruikt was) geven moesten, en, dit besluit mij een oude familie-overlevering en een soort van poëtische tirade herinnerende, dat die naam eens weêr op zou komen en doorluchtig worden, is oorzaak van de wending die het stukjen onder 't werken gekregen heeft, daar het anders simpeler zou geëindigd zijn, en misschien minder belangrijk.

Zie daar voor iemand die tijd heeft om de Historien na te zien overgenoeg om alles te leren verstaan. Aan U ben ik nog wat aanwijzing schuldig dewijl ik uw bezigheden kenne. Gij weet de vernedering welke een der laatste Hertogen van Kleve van Keizer Karel de V heeft ondergaan, en waar aan hij zich lafhartig onderwierp om zijn land te behouden? Hier op slaat het blozen en de uitroep van Diedrijk op bladz. 47. [Uitgaaf in groot 8vo, bl. 59.]

Diedrijk, de vader van Heile, en Elius waren beide Christenen, terwijl de Friezen en Saxen nog Heidenen waren. Elius tijdgenoot is geweest de bekende Koning Radboud, die den voet uit de vont terug trok om liever bij zijn voorouders in de Hel dan met de Christenen in den Hemel te zijn. Hij voerde zeven plompenbladen op drie schuine strepen zoo als ze op den tijtel[1] verbeeld zijn, in zijn banier, en had een bloedverwand Gerlak, fier krijgsman, die tegen Elius krijg voor hem gevoerd heeft. Van daar bladz. 22 en 23. [bl. 31 en 32.] Sigon (schoon de oorlogen met de Saxen en Thuringers historieel zijn) is een wezen van verbeelding. De *Heiden* bij uitstek, is Radbout. Diedrijks dood is verzierd, historieel onbekend; doch volgens mijn familiestukken een krijgsmans dood geweest.

Diedrijk had door Willebrord *kunnen* gedoopt worden. De Coustume is voor 't overig stipt in acht

(1) Van den Eersten druk in klein 8vo, volgens welken hier ook de bladzijden aangehaald zijn.

genomen. *Linnen* was er nog niet bekend. Zie bladz. 37 [bl. 49.], waar de *wol* gebruikt wordt.

Ik heb getracht in alles net en naauwkeurig doch met korte woorden te schilderen. Zoo is 't met 't begin van den vierden zang. Maar wat zegt gij van 't slot van dien zang waar ik niet het *gevecht* van Elius, maar Heiles *gezicht* van dit gevecht schildere? Dit was, dacht mij, iets ongewoons.

Mijn vrouw heeft veel op met den vijfden zang: ik voor mij vind de beschrijving van 't zwemmen van de zwaan op bladz. 18 en 19 [bl. 27.] niet ongelukkig.

Gaarne wilde ik 't geheele stukjen eens met U *resumeeren* zoo men 't noemt, en U dan honderd puncten vragen, en honderd anderen uitleggen, 't geen ik in mijn brief niet doen kan.

Hoe vindt gij mijne toewijding van 't stukjen? -

Maar ik heb nog een vraag vergeten te beandwoorden. 't Gevouwen Exemplaar kan UE voor U houden en een ander er bij nemen, met nog een derde, (zoo gij 't zoo veel waardig acht) om bij gelegenheid aan onzen vriend Hofham te schenken.

Zie hier ingesloten nog een ontwerp van verschikking op de vier vignetdrukjens aangeteekend, welke ik aan uw oordeel en beslissing overlaat.

Nog een inval! - Ik heb in Amsterdam wel hooren roepen en bij kruiwagens zien zitten met Historien van Helena van Constantinopelen, Griselda van Saluzzo &c. en dergelijke oude te boek gestelde overleveringen van den laatsten tijd van het Grieksche en den eersten van het Frankische rijk. Ik heb daaronder

wel in oude kluchten gemeld gevonden van de Historie van den Ridder met de zwaan. Kent gij die, of weet gij wat dat is? Zou dat Elius ook kunnen zijn? Eilieve, kan het zijn, zie eens zoo'n historie voor mij te krijgen, maar dat niemand het wete, want alles zou ridicul worden gemaakt.

Eindelijk zal ik afbreken, doch niet dan na U en de uwen van onze hartlijke vriendschap verzekerd te hebben, en teeken mij

Uwen

BILDERDIJK.

's Gravenhage den 5^{n} October 1786.

17.

N.S. *Laten wij* - is de *toevoeglijke*, *wenschende*, *aanradende* WIJZE, van 't werkwoord: *laten wij handelen als vrienden past:* dat is: *handelen wij als vrienden past! Dat wij dus handelen!*

Laat ons is geene WIJZE (MODUS) van 't werkwoord waar mêe het gebruikt wordt, maar de GEBIEDENDE WIJZE van 't werkwoord *Laten*, dat is, *vergunnen*, *toestaan* - *Laat ons* is dus tegens een' derde gericht; *laten wij* tegens den genen, met wien men handelen wil.

Wij wandelen en moeten een' engen brug over, waar op iemand staat, die den doorgang vervult: tegens hem zeg ik: *Laat ons passeeren;* tegen U, die met mij gaat: *Laten wij passeeren.* - Zie daar alles.

18.

Veelgeliefde Vriend!

Dat uw gulle deelneming in mijn smarte mij streelt, gevoelt gij te wel aan uw eigen hart, om 't U te zeggen. God behoede U voor even aandoenlijke verliezen, lieve Vriend! want het mijne ('t moge uit weekheid zijn, zoo men 't dus wil) eischt dien naam om zijne uitwerkselen zoo op mij als mijn Egade, die beide er nog even weinig van herkomen zijn. Ik hoop niet, dat het sterfgeval, van het welke gij meldt, van dien aart zij; maar neem er nogthands mijn oprecht rouwbeklag, voor zoo verre 't U treffen mocht, over aan!

't Kleene gedenkschriftjen voor mijn kindtjen, is uitnemend uitgevoerd. Heb dank voor de zorg er over, en voor den spoed[(1)]).

In mijn ijslijke ledigheid van hoofd dezer dagen, en de behoefte, om, geene aandacht aan mijne gewone bezigheden kunnende geven, echter eenigzins bezig te zijn, ben ik onder andere losse stukjens die niets volkomens opleveren, ongevoelig op het overbrengen van de overgebleven zangen van Tyrtaeus geraakt; en daar dit een geheel uitmaakt, zend ik het U over, of ge er ook smaak in mocht hebben. Ik weet niet dat er in 't Neêrduitsch of Fransch iets

(1) Zie: Verspreide Gedichten, II, 108; dáár verkeerdelijk geteekend mee het jaartal 1806.

van is buiten de weinig naar 't oorspronklijk gelijkende, slechts gedeeltlijke en verkrachte prosevertaling van *Jannet*, en de versen van Freule Lannoy, daarop gemoduleert; in hare Dichtwerken, bladz. 159, te vinden.

Misschien zoudt ge in 't denkbeeld kunnen vallen (dit was een inval van mijne Egâ) om het als een vluchtig stukjen van een 1½ vel in groot 8° in de wareld te werpen, als wanneer ik het gaarne aan U overgeve. Anders, keert het terug in mijn rommelzode. Doch gelief (bid ik) het MS. aan mijn kleinen Broeder (Izaak) over te geven, dat die 't voor mij netjens in 4° afschrijve. Dit, 't welk hier bij gaat, is mijn oirsprongklijk klad, en ik heb geen copie.

Vaarwel, groet uwe Ega en lieve dochter van mij en mijne vrouw. Wij zijn hartlijk de uwen.

BILDERDIJK.

's Gravenhage, den 29^{n} Xber 1786.

19.

Veelgeliefde Vriend!

Ik neem uwe aanmerkingen op 't proefblad (dat hierbij terug gaat) gesteld met dien dank aan, dien uwe oprechtheid recht heeft te eischen en mijn hart U altijd er voor toekent. Ik heb er 't een en ander bij gesteld dat U misschien voldoen zal; zoo niet en gij 't der moeite waard acht, wacht ik uw aanwijzing

op de blijvende critique plaatsen in nader revisie. Anders gaat ge uw gang met het werk dat ik volmaakt aan U overlaat.

De smaak, door U verkozen, bevalt mij. Doch is de *épigraphe* uit Gleim wel zeer goed. **Beil alle Belt Rrieg will**, zou wel een weinigjen spot met al onze Vrij-Corpsen &c. gelijken kunnen; en mij is dit wel, doch wat hebt gij aan zoo'n opvatting? Ik heb er een ander *épigraphe* in 't Cimbriesch (bij ten Kate te vinden)op gespeld of U dit voldoen mocht. Dit kunt gij met een vierkante duitsche of ook met ordinair Romeinsch rond of cursif zetten naar willekeur. De beteekenis is: ‘Zoo verspreidde de Veld heer (of Zegebehaalder) een dapper hart door de strijders.’ en dit dunkt mij is gelukkig ter zake[1].

Ik voeg er nog bij eenige Latijnsche verzen, zeer geschikt voor aan. 't Zij tegen den franschen tijtel: of zoo ge dien mocht willen weglaten en den vollen tijtel alleen houden. op een blaadtjen dat op den tijtel volgde, en op welks tegenzijde dan staan konde: ‘*ô Vrijheidskweekster &c.* Doe dit naar welgevallen.

Ik verlang uw gedachtenis van onzen vader de Bosch te lezen. Ach! waarom kunnen we niet eens een dag of twee er toe schikken om alles af te babbelen. Als ik geen familie in Amsterdam had was ik er alreeds eens toe overgekomen, doch nu zou ik U naauwlijks kunnen zien zoo ik niet etlijke dagen bleef, 't geen mij niet gelijkt.

(1) Zie: Tyrtaeus Krijgszangen, en Verspreide Gedichten, I, 89.

Hierbij voeg ik nog twee stukjens op mijn overleden kindtjen, die mijn vrouw gaarne gedrukt had. Mag ik U daar op nieuw meê beladen? een gelijk getal als van 't grafschriftjen wacht ik er van. - Het afschrift te volgen zal best zijn; doch ik zou er voor zijn om den tijtel weg te laten, en het vierregelig stukjen achter aan op een afzonderlijk zijdtjen te voegen, zoo maakt het te samen *een half vel.* Het wordt toch bij het grafschriftjen gevoegd en zoo kan het tijteltjen dat daar voor is voor alles dienen.

De copij van deze stukjens verzoek ik te rug om dat ik geen afschrift heb. Ook op de ontfangst om die reden een lettertjen tot gerustheid. - Vaarwel, wees met de uwen hartelijk van ons beide gegroet!

de Uwe
BILDERDIJK.

's Gravenhage den 7^{n} Januarij 1787.

20.

Lieve Vriend!

Hierbij de revisien terug! alles is zeer goed, doch bij 't in malkander schuiven van deze blaadtjens van Lijkverzen met het eerste grafdichtjen koomt er een wit zijdtjen tusschen vallen hetgeen misstaat. Hierom heb ik daar een zesregelig kniedichtjen[(1)] van mijn

(1) Zie: Verspreide Gedichten, II, 101 en 107. Het tweede stukjen op bl. 107 is dat van Mevrouw B.

vrouw op gesteld, dat mooglijk U als mij zal bevallen. - De duisterheid van 't laatste coupletjen van 't trippelversjen vat ik niet. Kan ik klaarder spreken dan: ‘gader den Ouderen, bitter bedroefd, den troost dien zij noodig hebben,’ en zie daar woordelijk met weglating van 't rijm, het couplet. ‘gader den vader, in 't hart bedrukt - bereid hem, en breng hem den troost, hem noodig.’ - Ik wenschte dat gij 't mij mondeling ophelderde, want ik laat niet gaarne de plaatsen, waar gij aan haakt onveranderd, dat weet gij; en nu moet ik wel, want ik weet niet, wat weg te nemen.

Groet de uwen hartelijk van ons en geloof mij altijd en steeds

Uwen

BILDERDIJK.

Vliegend.

13 Jan^{r}. 1787.

21.

Lieve Vriend!

Uw aangename brief is wel te recht gekomen, doch ik was beroepshalve te Rotterdam, en schoon mijne Ega, oplettend op 't belang dat gij hadt in 't niet opgehouden te worden met het andwoord, hem uit het paquet nam en met uw overschoon dichtstukjen en den proef tot mij zond, de drang van mijn bezigheden was zoo groot dat ik niet heb kunnen lezen of schrijven, en morgen ochtend ga ik weêr op reis. Ik zal dus kort zijn.

Over de uitvoering zoo van den Tyrtaeus als de

Lijkdichtjens ben ik zeer voldaan, en zal met open water de Exemplaren mij toegeschikt wachten. Met de Lijkdichtjens handelt gij wel, volgens uw schrijven: en van den Tyrtaeus immers zijt gij meester in den volkomensten zin en eigenaar. Ook zijt gij volkomen meester van de gevraagde Exemplaren zoo geconstitueert aan mijn broeder over te geven, doch liefst aan geen vreemde, ten zij in dat geval als een rariteit; en op die wijze ook al. Uwer bescheidenheid is dat alles betrouwd, en ik ben daar te vrede meê.

Het klad van uw dichtstukjen op onzen *de Bosch* heb ik wel kunnen lezen. Het dichtstukjen bevalt mij als uwer waardig. Meer toch kan ik U-zelven niet zeggen, want wij moeten elkander niet prijzen als vreemden, maar zoo als wij ons-zelven prijzen. 't Is in zijn beloop, vorm, en uitdrukking, somber, statig, juist, en vol zachte en strelende droefgeestigheid; en daarbij, een ware *zang.* Ik sluit hier enkele kleene aanmerkingtjens in, die ik U bidde niet aan te nemen dan op uw eigen overtuiging, en vooral niet uit het minste beginsel van toegeeflijkheid; want het stukjen moet er niet aan gewaagd worden.

Traan is bij mij nooit anders dan *manlijk* bekend geweest. En zoo immers is *drup* ook en al die woorden, die de daad door weglating van den uitgang van 't werkwoord uitdrukken. *Tranen* is *zijgen*, eigenlijk langzaam en aaneenhangend zijgen, als een taai vocht doet. Hier van 't sransche *traîner.* De geheele maagschap van dit woord stamt uit de wortel *tr* (vastslaan en voorts voortgaan). Hiervan

tra-en, *tragen* (waar van 't frequentativum *trachten*) en *tranen* of *traîner. - Treden* is er ook van, doch veranderd door den slottongslag van *tred*, welke de beweging telkens pal doet staan. Maar genoeg voor dezen avond, en tot andwoord op uwe vraag.

Hartelijk wensch ik te verstaan dat gij beter zijt. Groet toch bid ik uw beminde vrouw en dochter van ons, en geloof mij altijd

den Uwen,

BILDERDIJK.

's Gravenhage, 2 Febr. 1787.

22.

Veelgeliefde Vriend!

Met veel genoegen heb ik uw aangenamen van gisteren, na zoo langen tusschenpozing van schrijven ontfangen. 't Is mij lief, dat het Treurstuk U zoo wel bevalt[1]; ik heb het altijd het beste van Sofokles geacht, en zelfs boven de meer verbreide *Edipus* en *Elektra* gesteld, maar misschien om een reden, die thands weinig ingang zou vinden; de simpelheid naamlijk en de vrijheid van alle toneelkunstenarijtjens, de verrassing b.v., herkenning, en wat dies meer is, en zoo ik het uitgeef, zal het goede stof voor een verhandeling over dit onderwerp, bij vorme van voorrede, kunnen opleveren.

(1) De dood van Edipus.

Om het rijmverzuim in de bij U aangehaalde Alexandrijners heb ik moeten lachen. Met *streven* voor *sleepen* te zetten, is het niet gered. Maar ik denk dat het nochtands wel te vinden zal zijn. - Doch er zijn drie versen in, welke ik volstrekt niet veelen kan, en nog niet weet veranderd te krijgen. De eerste is op bladz. 2. ‘Ach weet ik 't niet, &c.’ De andere twee weet ik niet van buiten. Die regels zijn geweldig stram en kwijnend in mijne ooren, en ik weet nog niet, waar 't hun schort.

Het ‘Neen, neen, hun valt geen wraak te beurt, enz.’ van den Rei, zou ik nooit zoo geschreven hebben; maar daar de text juist zoo luidt, weet ik niet beter dan het ter verandwoording van den Schrijver te laten. Intusschen is het waar, dat luiden uit het volk al zeer veel op het minste woord gereed zijn met Rechtvaardigingen van hun doen en laten uit te kramen; en de Grieken deden dit altijd met *sentences.* Van daar zeker die plaats, welke als een Graecismus in de zeden is aan te merken.

Vindt gij mij deze of gene aanmerking te maken (al zijn ze in uw oogen ook al niet allerontegenzeglijkst) doe mij het genoegen van ze mij meê te deelen. Zij geven dikwijls gelegenheid om iets, al is 't niet kwaad, nochtans beter uit te drukken. Voorts wacht ik het MS. te rug om de *Pantomime* er in aan te teekenen, en misschien nog deze of gene aanteekening bij te voegen, schoon ik er juist geen werk van geleerdheid maar liever van smaak van wil maken. - Voorts behoort het MS. aan mijne Egâ,

op wier verzoek ik het werk begonnen heb, en die is meestresse van het uit te geven of niet; waar ik juist niet geloof dat zij tegenwoordig toe overhelt.

Het stukjen over de *Roemzucht* is ondernomen, toen UWE. mij uw oogmerk tot de uitgave van een dichtkundig werkjen meêdeelde, en met inzicht, om 't U daartoe aan te bieden. Het keert dus tot zijn bestemming weêr, zoo gij 't daar in verkiest te plaatsen; doch ik dacht, dat van die bedoeling was afgezien.

Of ik niet meer daar toe heb, vraagt gij? Misschien ja, kleene stukjens. - Maar iets belangrijks, bevalligs, en innemends voor de schoone kunne! Neen Lieve vriend! dat is voorbij, alles heeft zijn tijd, en mijn geest is, sedert de bezigheden van mijn beroep en al de ontelbare verdrietlijkheden, onderdrukkingen, en wezendlijke ongelukken, die mij in deze rampspoedige dagen heel en al overmeesterd hebben, zoodanig van *trempe* veranderd, dat al die *légéreté*, die tot die soort van Poëzij vereischt wordt, bij mij geheel weg is, zoo wel als alle Poëtische vinding. Ik heb echter nog onlangs (en dit is alles wat ik in dat vak bezitte), gestoord zijnde over de lasse, ontrouwe, en kreupele vertaling die Macquet in zijn *Proeve van Dichtkundige Letteroefeningen* er van heeft durven geven, de Ovidiaansche brief van Saffo aan Faön in Neêrduitsch Elegie gebracht. Niet ongelukkig misschien, maar wat hebt gij aan een vertaling?

De bundel Lijkdichten op B. de Bosch behaagt mij ongemeen, en munt uit boven alle soortgelijke, die ik ken. Doch Vriendlief! een regel van mij is

schoon vervalscht in het vierregelig stukjen. Ik heb immers aan '*t oog* het epitheton van *treurig* niet gegeven, en ook in een Grafschrift geen kunstrust verplaatst.⏑ -, ⏑ - , ⏑,, - , &c.[1].

Aan Homerus Iliade heb ik sedert mijn vertrek uit Amsterdam volstrekt niets gedaan, en ook nooit oogmerk gehad om haar over te brengen. 't Zou ook een ondankbare arbeid zijn, vrees ik, want men zou mooglijk in geheel Europa geen drie personen vinden die zoo veel Homeriaansche en Neêrduitsche taal- en dichtkunde samenpaarden, om er bevoegde Rechters over te zijn. En dus, men zou het verdriet hebben van zijn arbeid, vlijt, en ware kunst algemeen miskend, en misschien, van zijn zwakheden en faalgrepen geprezen te zien. - 't Is waar, met ieder stuk van Sofokles loopt dit ook gevaar; doch dit is een werk van geen zoo eindloos langen adem, en daar is uitzicht op.

Zoo ik eens iets deed, 't zou zijn een vertaling van Pindarus te geven, dewijl niemand daar nog iets draaglijks van gemaakt heeft: maar in prosa. - Wat is die rampzalig welke men zich niet geschaamd heeft in de Verhandelingen over den Lierzang van 't Leydsche Genootschap te plaatsen! Trouwens beide die Verhandelingen hebben niet veel goeds, en verdienden waarlijk geen Eerprijs.

Gaarne wenschte ik U eens mondling over deze en gene onderwerpen te onderhouden. Koomt ge niet

(1) Zie: Verspreide Gedichten, II, 97, 98.

eens in deze streken? Niet eens te Haarlem? zoo zoude ik de moeite gaarne nemen van U daar te vinden; doch Amsterdam is te afgelegen van hier en ik kan daar niet op een dag heen en weder zijn, maar zou er wel drie dagen moeten blijven, die ik niet uit kan breken.

Wildet gij mij uw oogmerk met het werkjen, dat gij staat uit te geven, nog wat nader bekend maken, misschien zou ik nog wel iets kunnen suppediteeren, doch veel heb ik niet, en wat ik heb valt in 't serieuse en sombere.

Wees voorts hartlijk gegroet, en groet de uwen van

Uwen beminnenden

BILDERDIJK.

's Gravenhage, den 4, 5 Aug^{s} 1787.

23.

Veelgeliefde Vriend!

Eindelijk ontfangt ge de revisie van 't eerste blad te rug. In de gevaarlijke toedracht van zaken had ik al mijn familiepapieren, en daaronder 't Exemplaar van den Elius met aanteekeningen elders geborgen, en heden eerst bekom ik die weder. Ga nu met spoed voort, bid ik, ik zal 't van mijn zijde doen, zoo met de correctie als vignetten.

Hier bij gaat een kleen uittreksel toepasselijk op dit soort van werk. Vindt ge ook goed, om het van ge-

bruik er bij te maken? Ik had het daar voor gedestineert, doch was 't lang vergeten.

Hoe eer ik het bewuste Kunstboek hier heb, hoe liever 't mij zijn zal. Mocht ik U vergen, bij mijne ouders te doen vragen of zij er ook iets bij te voegen hebben.

Mijne Egâ dankt U hartlijk voor uw aangenaam geschenk. Haar groet en de mijne gaan samen, deel beide uwe Egade en lief kind van ons meê en geloof mij (schoon vliegend) oprecht

de Uwe

Bk.

's Gravenhage, 22^{n} Nov. 1787.

24.

Veelgeliefde Vriend!

Hiernevens een tijtel- en vier andere platen met zestien stuks vignetten, voor den Elius. Ik vertrouw dat ze U redelijk voldoen zullen. Gelief dezelven te doen opmaken, dat is, den tijtelplaat te doen *letteren*, de overige *doorsnijden*, *gladden* of *afslijpen*, en met een, deze en gene schrappen die er door 't barsten van den etsgrond in twee of drie verwekt zijn daar uit te doen polijsten, en er voorts gebruik van te maken.

Zie hier mijn idee omtrent de plaatsing:

De tijtelplaat vooral *vooraan*, op dat ge U hierin niet misgrijpt!

boven en *onder* de *Opdracht* dezelfde vignetten als in den kleinen druk.

boven den eersten zang, 't vignet A. zijnde 't Slot van Diedrijk.
onder denzelven.....B. - zijn wapen, met de Christenvlag, bij 't overrompelen van Rome door hem behouden, en sedert in zijn wapen ingelast.
boven II, *de zwaan*, die gij reeds hebt.
onder - C. zijnde een echte medaille van Keizer Philippicus wegens een triomf, waar in Elius bevelhebber was.
of D. 't zelfde. doch ik verkies C; om dat die ook den Christen banier heeft.
boven III, *de ring*, dien gij insgelijks hebt, en in den kleinen druk boven I staat.
onder - E, wapentuig van dien tijd.
boven IIII, F. of F.F. Monument van Diedrijk. 't eerste verkies ik.
onder - G. triomf- en veroveringsteekens.
boven V', H. deGraaflijke hairband, kruis, zwaard (zie den 1^{n} zang), wijkwast, etc. op een fulpen kussen.
onder - I. 't speeltuig ontsnaard, en een uitgaande fakkel.
boven VI, K. rustbed, toen genaamd *lit de camp*, krijgsbed (waar van ons *ledikant*) en uitgetoogen wapenrusting van Elius.
onder - L. zinnebeelden van den dood.
boven VII, M. de tijd ontdekkende een reeks van geslachten.

onder VII, N. palm, laurier, gebloemte, en banden.

Buiten deze zal UE. nog twee stuks overhouden: 1°, een Lier in heur ware gedaante, en 2°, een herdersknaap die zijn vee telt.

Wees zoo goed, bid ik, mij hoe eer zoo beter, de behouden overkomst van de platen te doen weten, en, kan het zijn, ook uw oordeel.

Deze proeven zijn bij uitstek slecht. Ik bidde U, bij gelegenheid mij drie of vier goede proeven daar van te laten maken; liefst, als zij afgesneden zijn.

Ook zou mij plaisir geschieden, zoo ik voor de bekrabbelde platen een gelijk getal gladde gesleepen bedingen mocht.

Onder het schrijven dezes koomt mij UWE. aangename van gisteren ter hand. De Proef gaat hier bij te rug. Ik dacht, dat ge ook gebruik woudt maken van den Wiegzang[1]. Uw Logenaar[2] bevalt mij thands nog even zeer als voor vijf of zes jaren, toen gij hem mij voorlaast.

't Is wonder, dat gij niet gesloten zijt door het *des zons* in mijn Winter[3]; zoo als de onkundige Hoogstraten en onoplettende Kluit in de geslachtlijst door *des zons* van Hooft, 't Een en ander is echter goed, en het woord *zon* wordt daar even zoo vrouwelijk gebezigd als in het *der zonne.*

(1) Odilde, bl. 105. Kleine dichterlijke Handschriften, IV, 33.
(2) Kleine dichterlijke Handschriften, 1, 80.
(3) Aldaar, bl, 75, en Odilde, bl. 90.

Ik dank U wel zeer hartelijk voor uw geschenkjen, en ben na de oprechte groeten van ons beider hart aan U en de uwen altijd

Uw

BILDERDIJK.

's Gravenhage, den 26^{en} Xber 1787.

25.

Veelgeliefde Vriend!

Ik bevind mij heden zeer ziek en buiten staat iets te werken (op zondag, vraagt ge? och ja, want uitspanning, genoegen, en Godsdienst-zelf ken ik niet dan werkende): en dus wil ik mij met U een half uur bezig houden. Ik heb dezer dagen wat vreemds gemaakt, een Laplandsche Romance(1) naamlijk, en daar wenschte ik uw gevoelen over te kennen. Mij voldoet ze matig; waarom, ze heeft mij in 't werken vermoeid, en dit neemt er tegen in. Oordeel gij zonder vooroordeel. Maar lees deze *Explicatie* tot beter verstand vooraf. De namen zijn Laplandsch bewaard, doch naar onze uitspraak verboogen. *Yrwin*, is *boogman*, dat is *schutter;* en dit is klaar; dog *Vredebag* weet ik niet anders te schrijven voor *Friddabaeg;* dat is (niet zoo als men uit mijn bedorven spelling zou kunnen opmaken, *bagge* of *juweel des*

(1) Zie: Nieuwe Mengelingen, II, 99.

vredes, maar) *juweel der vrouwen.* Weet ge dit aequivoocq door eene andere spelling weg te nemen, en den naam echter niet te hard te maken?

De historie is zuiver Laplandsch en blijft in Laplandsche denkbeelden en onderstellingen. Maar revolteert ze ook daarom niet eenigzins?

De Coustume is Laplandsch; maar 't woord *Carpoesmuts* heb ik niet anders weten uit te drukken, en het is er dus niet in; de zaak ook niet; en deze laatste behoorde er in. Bedenk eens een Poëtisch woord voor dit onpoëtisch ding, bid ik, en deel het mij meê.

De Afgodsdienst van *Thor* (een afgehouwen boomstam, waar op een wanstaltige schets van oogen, neus, en mond gehakt is, maakt zijn gedaante uit; en hij heeft een hamer tot wapen of scepter; een spijker en vuursteen aan een touwtjen voor zijn huisraad) is naauwkeurig, zoo wel als de Toovertrommel, waar van ik U alles de afbeeldingen toonen kan. Doch is dat alles wel verstaanbaar genoeg in het stuk?

De Topografie is ook exact genoeg, doch dit geeft noch neemt weinig.

Is er die stroeve akeligheid wel in, die in een stukjen van die natuur behoort? - In 't begin, ja, zegt mijn vrouw, maar het soutineert zich niet in dezelfde kleur. Dit is ook niets, zoo de kleur naar 't onderwerp geschikt blijft; maar is zij op 't laatst wel interesseerende?

Zie hier nu (als ge 't eerste gelezen hebt) een nieuw galanterijtjen, uit de Hebreeuwsche Gramma-

tica gehaald.[1] Rare stukken, niet waar! uit Lapland en de Hebreeuwsche taalboeken, minnestukjens te fabriceeren. Maar genie (mijn vriend) weet zich alles ten nut te maken, en alles aan zich te onderwerpen. Zie zoo, dat is recht een grootsche inval, die een Autheur van zulke belangrijke stukken flatteert!

De vraag is - doch niet dan na dat gij 't stukjen uit de *Minderjarige Zangster* gelezen hebt, waar het op slaan moet -: of het wel getourneert, duidlijk, en verstaanbaar genoeg is? - En zoo ja, koomt er een tweede vraag in aanmerking; of het ook verstaanbaar is, voor die dat stukjen niet kent? En in allen gevalle of het voldoen kan?

Apropòs van de *Minderjarige Zangster!* Dat meisjen wordt mondig en zal met den tijd meêpraten. Ik heb van dien Heer, die onlangs Advocaat geworden is, een stukjen dat zeer schoon is in handen, en zal het U bij gelegenheid meêdeelen.

Nog zend ik U hier twee Epigrammata. Een op *Elius* afbeeldsel in een steen; dat gij ten minste verstaan zult: maar het tweede waar van ik dit niet zeggen durf, op *Heile* in rouwgewaad.[2] Dit is genoegzaam Allegorie: zie hier de Explicatie: haar stam voert een *roos:* zij is de laatste van den eedlen tak van dien *Ursino*, die begraven wierd onder de rozen welke de Christensoldaten ter zijner eer op zijn lijk wierpen: wanneer hij het Christenvaandel behield, door het van den stok te scheuren, om zijn lijf te

(1) Mengelpoezij, I, 216.
(2) Beide gedrukt achter den Elius.

knoopen, en al vechtende zich zoo omwonden daarmeê te laten doorsteeken. De rest verstaat zich. Die stam is oud; en ter gedachtenis van dit voorval, bij 't tweede veroveren van Rome gebeurd, voeren nog de Ursijnen (ook de Italiaansche tak, welke thands Prinsen van Anguillaria zijn) de purper en witte streepen van dien Christen banier in hun wapenschild. En daar in vindt zich ook de uitlegging van een en ander mijner laatstgezonden vignetten.

Zeg mij nu, bid ik, 1°, of U 't stukjen voldoet? 2°, of het zoo verstaanbaar is? 3°, of het zonder uitlegging zou kunnen bestaan, zoo men 't bij gelegengenheid uitgaf?

Verders vindt ge hier een Epigramma op onze vriendin *van Winter*(1). Een op *Karel de Vijfde*(2) en een op *Floris de Vijfde*(3). Waar over ik uw gedachte ook gaarne weten wil. - Nog een grapjen van *Piet Hein*(4).

Ik voeg er bij, een op *Barnevelt*(5), en een op *Huig de Groot*(6). Over welke twee personen ik hier geen juridicq tractaat meen te schrijven; maar die ik *zoo* beschouwe. Gij beoordeelt de dichtstukjens als dichtstukjens.

Wanneer koomt nu uw Mengelwerkjen uit? en waarom bekoom ik geen verdere proeven van den Elius?

Nog hebt gij mij uwe gedachten niet gemeld over

(1) Dit stukje schijnt ongedrukt te zijn gebleven.
(2) Mengelingen, III, 94.
(3) Aldaar, III, 76.
(4) Nalezingen, I, 32.
(5) Mengelingen, III, 129.
(6) Aldaar.

de stukjens in het boekjen ODILDE, 't welk ik thands gaarne te rug had. Voldoen ze U over 't geheel, en wat keurt gij af?

Ik hoop dat uw lang stilzwijgen zijn' grond in geen ziekte heeft. Ik hoop, zeg ik; doch doe mij toch van uw tijdingen hebben.

Mijne Ega groet U, gelijk ik doe, en tevens uw lieve Ega en dochter. Gij kent mij oprechtelijk

den Uwe

BILDERDIJK.

's Gravenhage, den 13-17 Jan^{ij} 1788.

26.

Veelgeliefde Vriend!

Uw pakjen met afdrukken van den Elius is mij zeer wel geworden, en gelijk ik U hartlijk dankzeg voor uwe oplettendheid, zoo vraag ik U verschooning wegens mijne nalatigheid in het andwoorden, door gebrek aan tijd veroorzaakt. - De druk voldoet mij bij uitstek; doch wel te recht vraagt gij, wat denkbeeld men het Algemeen van dit werkjen zal inboezemen? - Ik beken U, ik weet het niet. - Kwakzalverachtige snorkerij moet uwe advertentien niet besmetten, en, ja, de eenvoudige tijtel geeft geen belang in. - Zoudt gij niet best achten, op den tijtel bij voorbeeld te laten volgen, *een dichtstukjen*, *reeds eenigzins* of zoo gij 't maken wilt, *bekend geworden*,

doch thands door herdruk, of anders, *publicq gemaakt.* - De beste prikkel der nieuwsgierigheid is al meê, dat men de zaken, die de lieden niet kennen, hun als *bekend* doet voorkomen; want dan schamen zij zich die niet te kennen, en onderrichten er zich van. - ô Filosoof van vreemde begrippen, zegt gij mooglijk; maar het is niet anders.

Ik dank U voor de ontfangene Exemplaren, en neem uw vriendelijke aanbieding dankbaar aan. Gelief (op dat ik er onbewimpeld gebruik van make) een Exemplaar aan mijn Heer *Vader*, een aan mijn *Broeder* den Opziener, een aan mijn Poëetische *Zuster Elter*, en een aan onzen lieven Vriend *de Boozer* te zenden, en bij ieder van die, mijn uitdrukkelijken hartelijken groet te voegen.

Wanneer gij den Edipus uit zult geven? - Als gij slechts begeert; doch wie (Vriendlief) zal er de vereischte voorrede voor schrijven? Want ik kan niet meer werken, en die moet (zoo ik de Voorredenaar ben) een doorwerkte verhandeling over het stuk-zelf, en dus ook al over 't treurspel *in genere* zijn. Zou het volstaan kunnen zoo ik er U een' luchtigen vriendenbrief over schreef, dien gij als uitgever in plaats van voorrede plaatste? Wat dunkt U?

Maar mijn Broeder heeft thands 't MS. van mijn *Prediker*, *in stichtlijken rijm gebracht*, onder zich. Dit bid ik U te lezen, en mij uw oordeel daar over meê te deelen. - Zoo gij dit ook verkiest uit te geven, ik mag het gaarne lijden. Zelfs al wildet gij, als een tweede deeltjen, er eenige zedelijke dichtstuk-

jens bij voegen; waar van ik wel een kleene verzameling vormen kan. - Gij begrijpt, dat dit alleen van uwe convenientie als Boekverkooper moet afhangen: want *eer*, *glorie* in onze tegenwoordige dagen! God bewaar mijn hart dat ik daar niet om werke!

De Post van den Helicon is mij bekend geworden, en kan zeer goed worden; doch hij schijnt mij toe, wat sterk voor mijne versen geänimeert te zijn, en misschien niet altijd op den besten grond. Dan de Schrijver toont *genie*, *smaak* en *levendigheid van gevoel* bij een vrij algemeene *Poëetische kunde*, en al schrijvende kan zijn stijl beter worden. Wij moeten zien! De onderneming is in die form, waar in 't werk begonnen wordt, stout, en 't zal veel zijn, zoo men 't uithoudt. Raadt men te Amsterdam ook den Schrijver?

Wanneer koomt uw nieuw werkjen uit, waar mijn *Roemzucht* in staat?

Meld mij, bid ik, 't een en ander van uw gevoelen op de hier boven aangeroerde punten: Gij weet, welk vermaak uwe brieven mij altijd doen, onthoudt het mij derhalve niet. Groet uwe waarde Egâ en dochter van mij en mijne Echtgenoote op 't hartelijkst, en geloof mij, met de tederste oprechtheid,

Uw' beminnenden

BILDERDIJK.

's Gravenhage, den 9 Maij 1788.

27.

Veelgeliefde Vriend!

Uwe missive is mij heden door onzen vriend de Heer de Clercq ter hand gesteld en was mij, als brief van uw hand door zich-zelven en door den brenger aangenaam; schoon ik over deszelfs inhoud maar *taamlijk* (en dat is een lettergreep minder als BE-*taamlijk*) voldaan ben. In der daad, Vriendlief, zonder mijn werk gelezen te hebben, het *fraai* te vinden, is mij weinig beter, dan of men het, zonder het te lezen, slecht vond; dus heb ik U voor dat compliment (zoo 't een compliment is) weinig verplichting; en zoo 't een oordeelvelling is, nog minder. Lees het derhalve eerst, en geheel uit, en dan zal ik aannemen wat gij er mij van melden wilt. - Ik zeg, geheel uit: want wij hebben een wet in ons Corpus Juris, welke zegt, dat het niet behoorlijk is, over een geschrift uitspraak te willen doen, eer men 't gants gelezen heeft: en mij dunkt, dat er wel onredelijker wetten in dat boek staan dan deze.

Mijn stilzwijgen omtrent uw verzoek ten opzichte van een mijner vignetten hebt gij wel uitgelegd. UE. begrijpt zelf, dat ik die vignetten niet gaarne algemeen en als gewone graveursvignetten gebruikt zag; en dus daar gij dit met mij instemt, vraagt gij 't niet, dan waar eene billijke reden is; en daar die is, behoor ik mij daaraan niet te weigeren. Met een woord, daar gij voldoende reden hebt om het te vragen, heb ik voldoende reden om 't toe te staan.

Aan wien de brief over *den dood van Edipus*[1] gericht is, dunkt mij, indedaad niets ter zaak te doen; maar niets is natuurlijker, dan dat hij aan den Uitgever gericht wordt. Intusschen, UE. doe er meê, wat U behaagt, ik ben onverschillig; want waarlijk, ik mag om mij te verlustigen en uit te spannen nog eens een versjen maken; maar, om mij-zelven, iets uit te geven, dat kan in mij niet meer vallen, tegenwoordig ten minste.

Ik verneem met genoegen, dat gij van uwe ongesteldheid herkomen zijt, en groet nevens mijne Egâ, U en de uwen op 't hartlijkst, en teeken mij voorts met onveranderlijke gevoelens,

Geheel de Uwe
BILDERDIJK.

's Gravenhage, den 2^{n} Junij 1788.

N.S. Ik verlang zeer naar uwe *Handschriften.* - Misschien zend ik U eens een proefjen van een begonnen Neêrduitsche vertaling in versen van Homerus Ilias over[2].

28.

Veelgeliefde Vriend!

Ik ontfing den uwen in eene bittere, en wel lang voorziene, doch vreeslijk treffende droefheid. Gij hebt

(1) Deze brief schijnt niet gedrukt te zijn geworden.
(2) Zie: Verspreide Gedichten, II, 153.

het verlies van mijn' braven en in allen opzichte weldenkenden Broeder verstaan? Oordeel van de uitwerking die het op mijn hart heeft moeten hebben! -

Uwe bedroevende ziekte werd mij toen gelijkerhand bekend, en voegde meê toe tot de mijne. Want sedert het vernemen van mijns broeders dood, ben ik werkloos, zonder gedachten, in geduurzame koorts, en hoofd-, lenden- en ledenpijn, en erger dan in eene geregelde ziekte voor mijn eigen gevoel. - Uwe betering is mij aangenaam, God voltooie haar spoedig, en verkeere haar in een langdurig en onafgebroken welzijn!

Het Handschrift van den *Prediker* is mij wel geworden, en nu wederom tot uw' dienst, zoo gij 't mocht willen uitgeven. Schrijf er dan maar om, en ik zal 't U dadelijk toezenden; doch laat het ook dan niet liggen. 't Zelfde zij van den *dood van Edipus* gezegd, die desgelijks ter uwer beschikking staat. - Op uwe overige vragen nader! Mijn lust en mijn krachten zijn even gering!

Zie hier een Lijkdichtjen op mijn' overleden Broeder[1]; ik bid U het te lezen en te beoordeelen. In een' staat waar in ik niet denk, gevoel, noch besef, gemaakt zijnde, kan ik er niet over oordeelen. Vindt ge 't slecht, zoo zend het weêrom, of verbrand het. Is het draaglijk, leesbaar, en doet het des gestorven' gedachtenis eenige eer, zoo gelief het voor mij direct in groot 8°, als ordinair, te laten letterzetten, en mij

(1) Zie: Verspreide Gedichten, II, 109.

een gezuiverde proef of revisie er van toe te zenden; kan het zijn, met uw gevoelen en aanmerkingen.

Vaarwel, wees hartlijk met uwe Ega en dochter, van mij en mijn vrouw gegroet, en geloof mij van harte,

de Uwe,

BILDERDIJK.

's Gravenhage, 1 Novr 1788.

29.

P.S. Zoo gij iets van mijn overgezonden stukjens gebruikt, zag ik gaarne de revisie daar van na, er is altijd nog wel 't een of ander te veranderen in den text-zelf.

Gij hebt er een getijteld: MAAT[1], waar in al 't (pretense) schoon in de vloeiendheid van de moeilijke maat en rijm bestaat; daar in koomt voor:

De hoogste pijn, die 't woud
Beschouwt
Wordt ook het felst geschokt door slingrende onweêrvlagen,

Dit koomt mij te lam voor; liever had ik:

De hoogste abeelentros
In 't bosch
Wordt ook het felst geschokt door slingrende onweêrvlagen.

(1) Zie: Kleine dichterlijke Handschriften, II, 65, en Verspreide Gedichten, I, 115.

Tros immers is goed gezegd voor de gezamendlijke *feuillage* der boomen. Mag ik een blijk vergen dat mijn MS. te recht gekomen is? Vale.

's Gravenhage, 30 Dec. 1788.

30.

Veelgeliefde Vriend!

Ik ben U dubbelen dank schuldig, verdubbeld door nalatigheid in het kwijten. Gij hebt mij een fraai Exemplaar van Steenwijks schoone Gedichten gezonden, en een vriendlijken brief daarbij, en op het een noch ander heb ik U eenig andwoord gegeven. Nu toont gij gulhartig mij 't verzuim te vergeven, en geen rekening van briefbeurten te houden, en zendt mij een boekgeschenk van uw vriend, een nieuw blijk van uw goed hart, en een - nu ja, een nieuwjaarswensch; wel gemeend, dit weet ik, maar vast buiten uw oogmerk loopende. Voor alles erken ik mijn verplichting, mijn gehoudenheid; voor uw wensch-alleen (wees er verwonderd over of niet) voor uw wensch, zeg ik, niet!

Dit begint, dunkt mij, al vrij wel naar een verdeeling en opnoeming van punten te gelijken, die ik thands verhandelen moet. - Ter zaak dan, want, na lang stilzwijgen mag ik wel wat lang schrijven. - Van de Gedichten van Steenwijk ben ik verrukt geweest, en ik heb in jaren geen Neêrduitsche vaerzen

gelezen, die mij zoo recht en in den echten zin van het woord gesmaakt hebben. Ik heb ze gelezen, herlezen, en *gesavoureert:* vergeef mij dit bastaardwoord. Ontfang er mijn' dank voor; voor het exemplaar niet alleen, maar ook voor de uitgave; als een deel (hoe gering ook) van het Neêrlandsch publijk ben ik hem U schuldig voor de laatste, gelijk ik in mijn bijzonder hem U voor 't eerste verplicht ben. - Uw kunstvriend[1], wiens dichterlijke genie alle aanmoediging verdient, heeft een recht op mijn dankzegging voor zijn' Socrates; wees zoo goed, hem van mijn dankbaarheid en achting te verzekeren, en (meent ge dat het hem genoegen zal doen) voeg er gerust bij, dat ik veel, zeer veel schoons in zijn werk vinde, dat hij den rechten smaak heeft, en dien toch behoude! Maar dat hij (dit raakt zijn dichtstuk niet) de Pauw niet te veel vertrouwe, die van misvatvattingen omtrent de Grieksche Oudheid (een onbekend gewest voor 't meest der geleerden zelve) overvloeit, en meer dwaallichtjens dan fakkels ontsteekt op een pad, waar al reeds zoo veel verkeerde bakens en wegwijzers gesteld zijn, dat men er niet genoeg voor waarschouwen kan.

Nu van uw nieuwjaarswensch, mijn Vriend: de dagen van *mijn nuttig leven*, zoo 't dat ooit geweest heeft mogen zijn, zijn voorbij, en nu ben ik doodëeter. 't Helpt mij dus even weinig dat gij mij de jaren van een nuttig leven gelukkig wenscht, dan of

(1) Helmers.

gij een oefter zijn vliegdagen, of een kreupele zijn dagen van koordedansen gelukkig wenscht. Ontfang echter mijn dank er oprechtlijk voor, en gelukkige jaren, tot zelfs over den tijd dat gij nuttig zult zijn, zoo gij ooit zonder dat leven kunt! - Zie hoe fraai men met zijn *complimenteuse epithètes* uitkomen kan! Ik zal het woord in uw brief doorschrappen, en nemen het *leven* maar eenvoudig zoo 't rijlt en zijlt. Want nuttig! - ô mijn Vriend, mijn hoofd is lang uitgeput, en ik kan zelfs niet meer denken; waar zou ik nog nut voor zijn?

Wat thands uwe vraag betreft bij uw' laatsten. 't Geen ik heb, tot uw oogmerk van dienst kunnende zijn in de *derde Schakeering*, is volmaakt ter uwer beschikking'. Gij kent die stukjens reeds, vorder er van 't geen U behaagt. Zoo ik omtrent de helft der aankomende maand uitbreken kan (als mijn verlangen en voornemen is) om drie of vier dagen in Amsterdam door te brengen, zal ik U den gantschen boêl meêbrengen: anders, overzenden wat mij dunkt onder de soort te vallen, die gij vereischt.

Ik maak misbruik van uwe vriendschap. Maar zoudt ge mij nog een Salomoos Vertoogen of drie willen bijzetten? rijp en groen dringt mij daar om, om dat het Salomoos naam draagt, en dikwijls heb ik er een moeten afstaan. Nu heb ik er zelf niet een overig, en mijn vrouw wil er echter telkens in lezen.

Vaarwel! ik schrijf dit bij den nacht, terwijl al mijn papier gebruikt is; verschoon des dit brokjen:

't is groot genoeg om U mijn oprechten groet over te brengen, zoo gij hem slechts aan wilt nemen van

Uwen altijd oprechten
BILDERDIJK.

's Gravenhage, 18 Jan^{ij} 1790.

N.S. Wat heb ik om de Michaëlische Sabbath-lampketenontschakeling ('t woord is nu schoon genoeg) moeten lachen in de recensie van mijn Salomo bij de Vad. Letteroefenaars! - Bij gelegenheid mondeling daar van! Groet de uwe van mij en de mijne!

31.

Veelgeliefde Vriend!

De bedroevende tijding van den dood uwer lieve en bij mij altijd met hoogachting gewaardeerde wederhelft trof mij op 't onverwachst en allergrievendst, en ik ben buiten staat, U de smartlijke aandoening waar in mij 't besef van den slag die U overvallen heeft, neêrstortte, in een brief uit te drukken. Geloof slechts, lieve Vriend, dat ik met eene innige deelneming in uw droefheid, er al 't gewicht van gevoele. En wat zeg ik *al het gewicht?* Kan ik mij in uw plaats stellen, kan ik mij den toestand van uw hart vertegenwoordigen, zoo zeg ik te veel, en zelfs veel te veel; daar ik te wel weet hoe veel gij verliest, en op welken prijs dit verlies voor U te stellen zij. Onze vriendschap echter kan niet anders dan mij

innig gevoelig maken voor den zwaren proef waarop de Voorzienigheid U goedvindt te stellen, en het is geen voorbijvliegende aandoening, die mij daarover doordrongen heeft. Wat kan ik derhalve U schrijven? Wat voor troostgronden aanvoeren? Te eenstemmig denken wij, om niet beide even zeer van dat alles vervuld te zijn, dat hier licht gezegd ware, zoo troost troost ware, als men haar ontijdig toedient, en zij niet uit het hart zelve voortkoomt, 't welk hare zalving noodig heeft. - Neen, lieve Vriend, aan uw eigen hart, aan den invloed van de vertroostende en sterkende beginsels die ons met de ziel aan elkander verbinden, aan die zij 't opgedragen U een troost toe te dienen, waar ik met U in deelen, maar die ik U niet, als een heelmeester zijn balsem, toedienen kan. Dezen brief zelfs, valt mij hard, U te schrijven, en ik weet niet of hij lees- en verstaanbaar zij. Hoe 't zij, geloof mij uw vriend te zijn; en dit zegt alles. Is het in mijn vermogen, U in uwen toestand, of in eenige belemmeringen die daar uit voortspruiten mochten, te dienen, zoo beschik over mij. Zoo niet, neem echter 't gulle hart aan, dat het U ongeveinsd aanbiedt. Schrijf mij ook, zoo ik 't vergen kan, hoe gij vaart? hoe gij te moede zijt? en hoe 't met uw thands ouderloos dochtertjen is? - Wat mij betreft; ik lig aan de koorts, doch betere. - Vaarwel en bemin mij als gij placht,

Uw beminnenden

BILDERDIJK.

's Gravenhage, den 20 September 1790.

32.

Wat het stukjen van onzen vriend de Clercq betreft[1]; misslagen, waar naar gij mij vraagt, vind ik er niet in. Maar (vergeef mijne openhartigheid!) ik vind er een regel in die mij stuit, en misschien zonder reden. Beproef! - Bladz. 43. 3e Couplet.

‘Hoe! *zíj* is dóod! - Ach néem dan vrij
Al wat ik héb voor *ú*,
'K Ga naár een áfgelegen oord,
Waar ík al 't menschdom schuw.’ -

Moest daar IK in 't 3e vers niet met nadruk uitgesproken worden? mij dunkt zoo. ‘Neem alles wat ik heb. IK ga naar een afgelegen streek, etc. - 't Onderscheid is fijn. Al te fijn misschien; en licht is 't een loutere eigenzinnigheid van mij. Maar oordeel! -

Over de stukjens van Boëtius ben ik niet bepaald. Mijn denkbeeld was zoo half en half om den geheelen Boëtius op nieuw te vertalen. Twee boeken van de vijf heb ik ook overgezet, en ben in 't derde blijven steken. Nu is de lust er weêr af, en de tijd weêr minder. Weet ge iemand die dit halfgedaan werk zou willen opvatten, en zoudt ge er voordeel in zien om het uit te geven, zoo is 't t'uwen dienst.

's Gravenhage, 21 May 1791.

(1) Kleine dichterlijke Handschriften, IV, 43.

33.

Veelgeliefde Vriend!

Ontfang hier nevens de proeven gecorrigeert te rug. Een enkel los afdrukjen van mijn stukjens zoude mij (gij weet dit) plaisir doen.

Wat uwen *Gabalus*(1) betreft; hij behaagt mij, en ik weet op idee noch versificatie, zelfs het minst niet, te vitten. - Zoo ik echter *vitten* moet, maar 't zal *vitten* zijn, zie dan eens of de 6e regel niet geheel nutteloos is? Mij dunkt zoo, want regel 2 had zoo sterken indruk bij mij gemaakt, dat deze 6e mij als een repetitie voorkwam. Dit zou niet obsteeren, ware 't niet, dat het redengevend woordje *dewijl* (dat mij altijd in poëzij slap en in de verkeering *pedant* voorkoomt, en dat ik dus niet lijden mag) de uitdrukking eenigzins sleepen doet. Een soort van exclamatie of aanwijzing zou daar om misschien beter zijn. b.v. ‘Zoo'n deugniet als de bengel is! ‘Die kwade jongen, daar hij is’! - of iets dergelijks.

Maar ik verdien, dat ge mij uitlacht, met mijn spitsvindigheid.

Uwe *hereenigde Echtgenooten* zal ik met veel genoegen lezen en nazien. - Intusschen bedenk eens, of die tijtel het stuk voege? *De Echtgenooten hereenigd*, dat is *de hereeniging der* (van elkaâr verwijderde) *Echtgenooten*, dit is (dunkt mij) 't geen 't

(1) Kleine dichterlijke Handschriften, IV, 94.

Fransch zeggen wil met *les Époux réunis.* Ook is de *hereeniging* de daad van 't stuk; en wel, *hereenigd wordende*, maar geen, *hereenigde Echtgenooten*, komen er als 't voorwerp van 't stuk in voor, zijnde 't stuk met de hereeniging uit. Wat dunkt U?

Zie daar weêr vitterijen! Vaar voorts wel, mijn Vriend, wees met uwe lieve dochter hartelijk van mij en mijne Egâ gegroet, en geloof mij van harte,

Altijd den Uwe
BILDERDIJK.
's Gravenhage, 21 Junij 1791.

N.S. Uwe lezers zullen geen schakeeringen meer nemen, want mijn verzen zijn er te talrijk in voor een welgeschakeerden ruiker.

34.

Veelgeliefde Vriend!

Uw pakjen is bij mij wel ontfangen en zeer aangenaam geweest. Ik zeg U dank voor de oplettendheid mij daar meê bewezen zoo wel als voor het present. Ook heb ik dit 4^{e} stukjen met genoegen gelezen; vooral 't dichtstuk van den Heer Helmers daar in, wien ge deswegens vrij een compliment van mij maken moogt, en *de Storm* van Loots. En twee zulke stukken zijn genoeg om een bondeltjen als dit, te *soutineeren.* Maar hoe koomt het toe, dat er niets van U-zelf in gevonden wordt? -

Gij vraagt mij, Vriend lief ‘waarom Jesus-zelf in het N.T. geen *bevel* of *voorbeeld* van 't leerstuk der H. Drie-eenheid gegeven heeft? of waar men dat *bevel* of *voorbeeld* zoeken moet’?

Ik zou U kunnen verwijzen tot de Instelling van den *Doop.* ‘Gaat henen, onderwijst alle volken, en doopt ze in den name’ etc. - Dit bevel behelst zeker niet alleen een bevel om te doopen in die namen; maar ook om te onderwijzen wat dit beteekene, waarom ze dus gedoopt worden etc. En hier meê (geloof ik) zou men velen te vreden stellen. - U misschien niet, dewijl 't zijn kan, dat men dien doop aanneemt, den Vader, den Zoon, en den H. Geest gelooft, zonder echter 't leerstuk der Drieéénheid aan te nemen. Maar is dit het geval, zoo moet een van driën; *of* men moet de drie daarbij vermelde namen als een driegodendom beschouwen; *of* men moet ze alle drie, als ongoddelijke namen (namen die God niet aanduiden in 't formulier) aanmerken; *of* eindelijk, men moet, den Vader als God beschouwende, de twee andere namen als schepsels beteekenende opvatten. Buiten deze drie wijzen van beschouwing toch, weet ik geen vierde uit te denken, dan die met het leerstelsel van de Drieéénheid overeenkomt; en van dezelve driederlei beschouwingen zal 't zekerlijk de eerstgemelde niet zijn, die den tegenwoordigen bijval zal vinden. Er schieten er dus nog maar twee over: maar van die twee komen beide mij even insoutenabel voor: 1° in zich zelfs: in den naam van schepselen te doopen, wat zegt dit? Wat is dit anders dan afgoderij? en

schepsels aan God te subjungeeren om in den naam van den laatsten en de eerstgemelden te samen te doopen, koomt mij nog aanstootelijker denkbeeld voor.

- 2° Uit vergelijking van de verscheiden plaatsen in 't N.T. waar de namen van *den Vader* en *den Zoon* gebruikt worden, welke allen duidelijk met het eerste, *God den Heer*, *Jehovah*, aanduiden, en met het laatste *Jesus Christus*-zelven: die ook meer dan eens Zijne *eenzelvigheid* met den Vader uitdrukkelijk geleerd heeft. Terwijl voorts het bekende Hoofdstuk van Joannes Euangelie, waar de Heiland den Heiligen Geest aan Zijn volgeren belooft, mij even zeer als die andere passages, met de stelling van dat ze als schepsels beschouwd zouden kunnen worden, schijnen te strijden.

Zie daar, mijn Vriend, mijne gedachte! Die de Instelling van den doop aanneemt, kan (naar mijn inzien) de Drieéénheid niet in twijfel trekken, ten ware hij ('t geen naar mijn begrip niet zijn kan) of een driegodendom, of een doopen in den naam van schepselen (en wel onbekende schepselen NB! want die zijn 't dan) of een associatie van schepselen aan de Godheid in die consecratie stelle: welk laatste en middelste louter afgoderij, en boven dien een insoutenable dwaasheid is. - En men behoeft zelfs (dunkt mij) geene plaatsen uit de Euangelien of Apostelbrieven, om op dien eenigen grond 't Leerstuk aan te nemen. - Dan, na de zaak dus beschouwd te hebben, geloof ik dat men de Euangelien niet lezen kan, of men wordt er in *bevestigd.*

Bevestigd, zeg ik. Want de Euangelien, zoo zij

geschreven zijn, stellen geen methodique of kunstmatige plans van de Goddelijke waarheden, (of om 't met andere woorden te noemen, van 't geen van de Godheid en derzelver betrekking tot en met den mensch te houden zij) voor. Er is geen methodique leerwijze in: neen, maar 't zijn losse theses, van tijd tot tijd voorgedragen naar mate de gemoederen der hoorderen bereid waren om ze te ontfangen, te begrijpen, of onbegrepen te bewaren tot een volgende tijd en gebeurtenis ze zou doen begrijpen. En de Instelling des doops is (naar mijn inzien) 't kort summier van alle die waarheden en de samentrekking derzelven tot de Hoofdpunten. Heeft nu Jesus, den God dien de Joden aanbaden, den waarachtigen God onder den naam van *den Vader* voorgesteld: zich zelven als *den Zoon*, en tevens als *één* met den Vader, dat is als God, en woordelijk als *de Waarheid* (dat is niets anders gezegd dan *God*) doen kennen, en tevens den Trooster, den Heiligen Geest, doen beschouwen, als emancerende uit dat Goddelijk wezen, waar in Hij nevens den Vader en met den Vader bestond; en beveelt Hij ten laatste, onmiddelijk voor Zijne opvaring ten Hemel, in die drie namen te doopen; wat middel is er dan, om ter goeder trouwe de Godheid in ieder dier drie namen te ontkennen, of zelfs in twijfel te trekken? - En heeft men eens zich doordrongen van de Goddelijkheid dier instelling des doops, hoe kan men dan, de gedachte plaatsen lezen, zonder daar in den grond en de explicatie te vinden van 't geen die Instelling beveelt?

Ik vertrouw toch dat wij hier over de zaak en niet over 't woord spreken. Dat het woord ('t geen een kunstwoord is, toen nog niet uitgevonden) door den Heiland niet gebezigd is, doet niet ter zake. Even weinig doet het ook ter zake, of misschien bij sommigen, met dit woord eenig ander denkbeeld verbonden wordt ('t geen tegenwoordig veel al zoo is) dan de Heiland geleerd heeft. Genoeg is het, zoo dit vast staat, dat zonder het bij de Joden aangenomen begrip van de Eenheid van 't Godlijk wezen eenigzins tegen te spreken of om te stoten, de Zaligmaker, ons den Vader, den Zoon, en den H. Geest als God heeft doen kennen, in verschillende standen en relatien heeft doen kennen, en tevens op zoodanige wijze, dat dat begrip van de Eenheid van God er bij geconserveert is.

Maar gij vraagt mijne gedachte? Ik mag er derhalve bijvoegen dat naar die gedachte, het leerstuk der Drieéénheid, in ons innerlijk sentiment ligt, in de begrippen der Heidenen, der Ketteren, in de gantsche natuur, zichtbaar is. Ja, dat er geene waarheid overtuigender dan deze is aan te wijzen. Het veelgodendom revolteert en sluit eene contradictie in: de volstrekte Eenheid, die de Joden thands in 't Opperwezen willen stellen, en die de Unitarissen willen, revolteert niet minder, en laat zich niet verefsenen met de begrippen van Schepper etc. ja, brengt (naar mijn inzien) regelrecht tot het Epicurismus, of den leer van Gods onverschillige werkloosheid. De geheele schepping, en het huwlijk, waarvan de heiligheid zoo groot is, om dat het een afbeelding of afschaduwing is van

de Godheid, en van Zijne schepping, alles met één woord doet ons God anders gevoelen dan de Unitarissen hem schilderen kunnen: en gelijk er geene dwaling is die niet haar grond in een waarheid heeft (en wel in een waarheid, die door haar moeilijkheid om te bevatten, aanleiding tot misvattingen geeft) zoo heeft naar mijn begrip 't gevoelen der Pantheïsten zijn oorsprong er kennelijk in, en de andere ketterijen hebben 't hunne er ook in, schoon minder kennelijk. Maar dit laatste zijn duisterheden bijna zoo donker voor iemand die 't voor 't eerst hoort, als het betwiste leerstuk zelf; en om dit alles te expliceeren heb ik nu geen tijd, schoon ik 't gaarne bij vervolg van tijd nader wil doen. Vooral zoo gij mij 't genoegen doet, van mij uw bedenkelijkheden meê te deelen, zoo op deze mijne gedachten, als op de zaak zelve. Vaar intusschen wel, en geloof mij als altijd

den Uwe,
BILDERDIJK.
's Gravenhage, 31 Julij 1791.

N.S. Onzen hartlijken groet aan uw dochter! - Hebt ge nooit iets van Zwedenborg gelezen -?

35.

Waarde, Vriend!

Door gestadige ziekten en instortingen, ophoopingen van werk en geest- en lichaam uitputtende vermoeienissen zonder verpozing ben ik U op twee brieven

(geloof ik) andwoord en zoo wel den Hr. Doornik als U voor gezonden boekgeschenken mijn dankbetoon schuldig gebleven. Ontschuldig mij des (bid ik) bij uzelven en hem tot ik eenmaal eens uitbreken kan, om dit en duizend andere verzuimenissen te Amsterdam in persoon te herstellen, te beteren, en af te doen! Ik schrijf dezen met moeite! Mijn vrouw is zeer gevaarlijk ziek geweest, en zit naauwlijks weêr wat op, en ik houde halve dagen het bed. Alleen zijn (God dank!) mijn kinderen redelijk wel. Maar de ongewenbare lucht van de Haag, 't volstrekt gebrek van allen redelijken omgang en gesprek, en de last van nooit te doorziene bezigheden, meestal van 't uiterst gewicht, en daarom te meer ter harte gaande aan iemand die denkt en gevoelt, zullen mij (zoo 't zoo voort moet gaan) hier welhaast begraven, en mijne Egâ misschien met mij! - Dan, zoo 't den Hemel behaagt! -

Zie hier den proef verbeterd terug, enz. enz.

Vaarwel, groet uwe dochter, alle Kunst-en andere vrienden, en wees gegroet van Uwen

BILDERDIJK.

's Gravenhage, 23 May 1792.

36.

Veelgeleefde Vriend!

Hierbij gaan de proeven te rug, volgens uwe begeerte. Op uw allervriendlijkst schrijven zal ik geene

andere reflexie maken, dan dat ik uw goed hart kenne dat zich daar in uitstort. Maar Vriendlief! wat zien gij en ik 't zelfde voorwerp in een zeer verschillend licht, zoo dra gij 't met de oogen der vriendschap, ik 't met gevoel van mijzelven beschouwe. Maar, hier wel eens nader van. God is goed, en de distel moet zich niet beklagen, geen roos te zijn, noch 't distelbloemtjen, dat het nutloos verlept. Ik vergrijp mij dikwijls tegen deze twee grondregels, en de Hemel vergeve 't mij!

De lofspraak van den Heer Carull is zeer vleiend voor mij. 't Stukjen heeft mij-zelv' ook nog al voldaan, maar er zijn plaatsen in, waar ik geen raad meê weet. En dit overtuigt mij best van mijne vermindering van geest en vermogens. Dit afnemen gaat zelfs zoo verr' dat ik voor eenigen tijd tien à twaalf coupletten van een Romance maakte, die mij nog al genoegen deed, en na zes weken liggens, dat ik er niets aan kon doen, volstrekt het idee vergeten was, zonder dat ik 't tot heden toe heb kunnen weêrvinden, of er iets aan weten te doen, om er een eind of vervolg aan te maken. Zie daar wat ik geworden ben!

Vaar intusschen wel, groet uwe dochter, en onze goede vrienden van mij en geloof mij steeds,

den Uwe

BILDERDIJK.

's Gravenhage, den 16 Junij 1792.

37.

Veelgeliefde Vriend!

In zoo lang geen letter schrifts van U! - Een huwlijk! Nieuwe verwantschappingen! Ach! de oude betrekkingen worden immers altijd door de nieuwe verdrongen. Zoo heb ik al dikwijls in eenige maanden gedacht, en daarom stil gezeten. - Heb ik kwalijk gedacht -? 't Zal mij lief zijn, en ik hoop het; maar er was zoo iets, dat mij dit denkbeeld belette van mij te werpen. Vergeef mij dit, zoo ik ongelijk heb. -

Ik dank U voor het gezonden Treurspel, 't geen ik verlang te lezen. - Wat mijn dichtstuk op Kropff betreft, ik merkte 't aan als een prulletjen zonder consequentie, en dat, zonder dat iemand wist van wien 't kwam, het licht wel mocht zien. Van daar dat ik toestond dat men 't drukte. Naauwlijks gedrukt, was er de een en ander die er mij van verdacht, dit rouleerde, en toen wist ieder het, en het wierd onderscheidshalve met mijn' naam geadverteert. Ware dit mijne intentie geweest, zoo zoude ik 't zeker aan UE. hebben gezonden, als alles.

Edoch iets anders. Zijn de Vertoogen van Salomo uitverkocht? Er is er hier onlangs een voor, ƒ 9 - verkocht. En zoo gaat het met meer stukjens van mij, die men elkander wijs maakt, dat niet te bekomen zijn. Mij dunkt, UE. kon daar meer partij van trekken. - Zoudt ge ook niet eens goed oordeelen, zoo wat versen van mij bij elkander te drukken en uit te geven?

Hiernevens gaat de proef van Ada[1] terug. - Maar waarom zet men in 't stuk van Hoffham[2] p. 11, 2e regel van onder, niet: 'HET *zaad*, DAT -' en p. 14, de laatste regel: '*Tien oorlogsschepen jaarlijks uit.*' Dat vloeit beter, dunkt mij. Groet den bekwamen Aucteur van mij, wiens compliment mij gants niet onverschillig kan zijn.

Is in uw Leer en Leven[3], *te huis* niet te ongewoon? Waarom niet: '*Weêr t'huis gekomen'?* Doch vergeef mijn correctien, die mij kwalijk staan.

Zie hier nog zes kleine stukjens van mij. Maar gelief ze wel te bewaren, en door den drukker niet zoo te laten bemorsen. Kost gij ze doen afschrijven, dat ik ze te rug had, 't ware mij aangenaamst.

Vaarwel, waarde Vriend, en geloof mij steeds
den Uwe
BILDERDIJK.
's Gravenhage, 3 May 1793.

38.

Veelgeliefde Vriend!

Ik heb het drok, ja! maar 't is die drokte niet, die uw drukproeven zoo lang heeft opgehouden; 't is eene uiterste afmatting en uitputting van geest en

(1) Zie: Kleine dichterlijke Handschriften, VI, 1, en Verspreide Gedichten, I, 149.
(2) Zie: Kl. dichterl. Handf., VI, *de Rooktabak.*
(3) Aldaar, bl. 16.

harsenen, die door aanhoudende rheumatique koortsen, sedert half Januarij tot nu verwekt is, en mij genoegzaam volstrekt gedachtloos en geheugenloos maakt, Ik kan genoegzaam niets doen, weet niet of ik leve of niet, en verga van zware hoofd- tand- borst- en lendenpijnen op 't minste tochtjen. Met dat al sleept men mij, bestshalve, nog al uit, maar verkeerdelijk. Hoe ik 't nog acht dagen zoo hou, weet ik niet! En met dit al schijnt het, dat mijn gestel weärstand blijft bieden, en de rust die in 't graf mij somwijlen schijnt toe te lachen, mij geweigerd blijft. Kreeg ik maar eens een recht zware doorgaande ziekte, ik zou of beter worden of bezwijken, maar zoo is 't niet uit te houden of ik moet geheel verstandeloos worden.

Uw proeven had ik nagezien, maar was ze vergeten. Uw nader brief heden ontfangen, herinnert er mij aan. Thands gaan ze hier nevens. Ik had gaarne de aanteekening die ik er bijvoege, achter *de Lepel zout*[1] gedrukt, op dat de een of ander mij van geen onkunde in de O. Historie verdenke.

't Geen gij mij meldt van onzen Vriend Hoffham, doet mij, bij al mijn *indolence*, plaifir. - Ik wist niet, dat mijn redevoering in *Pictura* gehouden, uitgegeven wierd. Zij is voor de Leden bij Gosse alhier gedrukt, en zoo heb ik er een Exemplaar van gekregen. 't Is een bagatel, licht opgeslagen en dat niets behelst dan wat *Oratorie.* Twee dagen te voren

(1) Zie: Kleine dichterlijke Handschriften, VII, 33; en Verspreide Gedichten, I, 47.

wierd mij die commissie (om dat er thands niemand voor was) opgedragen, en aan 't verzoek van den Prins kon ik niet weigeren er mij meê te belasten. Oordeel des! - Men moest zulke prullen niet uitgeven.

Ik dank UE. hartlijk voor 't aangename geschenk. - 't Pakjen aan den Hr. van Hanswijk is bezorgd.

Ik ben waarlijk recht gesteld om een vers op Juffr. W. te maken! Gij denkt er niet om, Vriendlief. - Ik heb op mijn Egaas jaardag niets kunnen maken, dat maar draaglijk was. - Ook heb ik hier die geroemde Actrice in vroeger tijd drie maal zien spelen, maar waarlijk, dat droeg geen' roem. Haperde dit aan haar, aan mij, of aan iets anders? -

Ik vertrouw U de correctie der Drukproeven altijd heel wel toe. Maar men ziet in een gedrukt blad sommige *feilen* en *woordherhalingen* lichter dan in een MS. Daarom zie ik ze liefst zelfs na.

Vaarwel, lieve Vriend, groet de uwe en geloof mij

Uw beminnenden

BILDERDIJK.

's Gravenhage den May 1794.

N.S. Ik durf het vers van den Hr. Boddart niet langer onder mij houden. Ik zend het derhalve hiernevens. Mijne aanmerkingen zijn van weinig belang, meen ik, maar ik heb mij vruchtloos gek gezocht om ze te vinden. Neem de te loor stelling niet kwalijk. Ik kan 't niet helpen, mijn hoofd is zoo zwak! -

39.

Lieve Vriend!

Ge ontfangt de proef van blad F hier bij te rug. Op pag. 82, 83, en 84[(1)], doet ge mij eenige vragen, zie hier mijn andwoord kortlijk! '1° Waarom is in Couplet 5, regel 3 zoo lang?' en '2° waarom in Couplet 6 de staande regel de laatste, daar 't in de andere de sleepende is, die 't Couplet sluit?' Om dat ik de wanorde van 't oorsprongklijk, die daar, in de allergrootste verscheidenheid van maat en overloop der verzen is, zoo heb willen uitdrukken, als ik haar gevoelde. In de twee eerste Coupletten is dus ook de laatste regel zoo lang. 't Alexandrijnsche vers, midden in kortere gebruikt, geeft een waardigheid en belang aan 't geen er in vervat wordt, die anders ontbreken zou, en die er echter (naar mijn gevoelen van 't oorsprongklijk) noodzaaklijk was. Ik kon dit wel anders gedaan hebben, ja; door overloopen van 't eene Couplet in 't andere, even als in 't Latijn tusschen beide geschiedt, of door 't eene Couplet 'meer regels dan 't ander te geven. Maar mijn instelling was, Coupletten in zes regels besloten. Alles is er ook vrij in, en zoo de meeste Coupletten in maat overeenstemmen, 't is toevallig en niet uit opzet. Heb ik kwalijk gedaan, zoo is 'T STUK kwalijk, maar 't is IN *'t stuk* niet kwalijk, om dat het in 't plan is, ongelijk te zijn.

(1) Kleine dichterl. Handsch. VII. Zie ook: Verspr. Ged. I, 110.

En wat N° 2 betreft. De afloop van Couplet 6 met een staande regel geeft een natuurlijke stuiting, dunkt mij, die dit voorgedeelte des stukjens als besluit, en van 't volgende afdeelt; waar iets, geheel nieuw, weêr begint. Dit laatste heeft mij op deze plaats vooral tot eene afwijking bepaald, waar anders de omzetting zeer licht was. Maar omgezet behaagde 't mij niet, en wierd (docht mij) eentoonig in houding. - En zoo ik ook in Couplet 5, voor de derde regel even 't zelfde zeg als er nu staat, in vier voeten, mishaagt mij 't stuk. - Is dit inbeelding? fijnheid? grilligheid? Ik weet het niet, beproef!

'3°. Waarom bladz. 83, Couplet 7, *noodstar?' Noodstar* is een eigen benaming dier vaste starren, die op haar beurt in den jaarkring rijzende, een vast met haar weêromkomend weêr meê te brengen geloofd wierden. Zoo is de *Hondstar* een noodstar, en brengt hitte, de *Pleiaden* regen, *Orions zwaardstar* storm, etc. En van daar nog bij ons Hollandsch gemeen de uitdrukking van *Noodweêr*, dat is *weêr*, *door een star*, of *als door een star* verwekt en meê-gebracht, en waar bij gevolg geen bidden voor is, dat men door *moet* staan, tot die star over 't hoofd gegaan is. Zie daar de eigenaartige beduiding van 't woord! *Noodstar* is als *noodlot*, en van ouds zoo gezegd.

'4°. Is op bladz. 84, in Couplet 10, regel 5, ook beter *aan boord* dan *aan 't boord?'* Ik heb daar lang over gedubd, bij 't schrijven van 't vers; maar ben bepaald tot *aan 't boord*, om dat we juist een

spreekwoord hebben, van *iemand aan boord zijn*, en men licht zou kunnen verstaan: *zeil weg*, *ze is u toch weêr aan boord*, *gij vindt er u toch weer meê bemoeilijkt:* waar meê, 't aanwijzend, zinlijk, en bestemd beeld van 'T SCHIP verloren zou gaan. Hierom kwam mij voor, DAT *boord*, waar ik den lezer of hoorder als met den vinger op gewezen wil hebben, best te kunnen kenteekenen door bijvoeging van 't lidwoord. Ik geloof dat gij dit met mij eens zult zijn.

Op bladz. 88 had ik gaarne achter de 4° regel een streek wit[1]. 't Stuk is met die regel uit; dit wilde ik doen voelen, en dat het geen volgt een *aanhangsel* of *Corollarium* is, dat wel van 't vers afhangt, maar echter buiten 't vers-zelf is.

Welk een schoon dichtstuk is de Lierzang van J.d.P.[2]! Ik heb er een ongemeen genoegen in geschept. De vier laatste regels zijn boven allen lof groot en schoon.

Volgens uwe begeerte gaat *Roosjen*[3] hier weêr bij. Gij schijnt een zekere smaak van voorkeur in dit stukjen te vinden. Maar vergelijk nu eens, bid ik, deze vertaling met het oorsprongklijk Hoogduitsch [van Burger], en zie eens na, of ik wel gedaan heb *af te wijken*, *uit te laten*, en *bij te doen*, zoo ik gedaan heb, dan niet? Bijzonder in Couplet 4, 6, 9, 10, 11, 17, etc. Ik wil daar uw oordeel gaarne over weten.

(1) De Aalmoessen. Zie ook: Verspreide Gedichten, I, 57.
(2) Kleine dichterlijke Handschriften, VII, 91.
(3) Aldaar, VII, 173; en Verspreide Gedichten, I, 169.

Ik herinner mij thands aan den Zedebrief dien gij bedoelde. Wellicht dat hij de ware oorsprong van Burgers **Pfarrers Zochter** en dus ook van mijn Roosjen is. - Maar hoe zal uw drukker of zetter dit klad lezen? -

Mijn *Vrouwen van Wijnsberg*(1) gaan hier ook bij. Wat stijfjens misschien voor een boertig stuk! - En nog, een *Indiaansche Maagdenroover*(2), weêr in een heel anderen trant, en geheel oorsprongklijk. Wat dunkt U daar toch van? Is daar dat *verwarde*, dat *fracas* (zoo men 't in 't fransch noemt) wel in, dat er in behoorde? en zonder 't welke 't *akelige* zich niet ondersteunen kan?

Nog een Gebed van den Stoischen Wijsgeer *Kleanthes*(3), of 't U beviel.

Ik zend U alle in klad, want overschrijven kan ik niet.

Wat zegt ge nu weêr van dit magazijn van nieuwigheid? Ach! dat ik tijd had en gezond ware! - Dan, zie regel 31 en 32 van Kleanthes gebed, en laten wij te vreden zijn! Wees gij wel met uwe Ega en kroost, en hartelijk gegroet van

Uwen altijd beminnenden

BILDERDIJK.

Vliegend.

's Gravenhage, 14 Junij 1794.

(1) Kleine dichterl. Handsch. VIII, 65; en Verspr. Ged. I, 186.
(2) Aldaar, VII, 133; en I, 181.
(3) Aldaar, VIII, 70; en I, 91.

40.

Veelgeliefde Vriend!

Ik heb uwe vriendlijke en aangename brieven zoo met mijnen broeder als met de pourtraitplaat en drukken ontfangen, en dank U wel hartlijk voor alle moeite, zorg, en oplettendheid. - Ik bid U, onzen Vriend Ruloffs uit mijnen naam te betuigen, hoe gevoelig ik ben voor zijn recht innemende handelwijze omtrent mijn afbeeldsel gehouden, zoo wel als voor 't geschenk - zelve dat hij mij daar van maakt. Ik zal dit of te gelijk met U, of wellicht een paar dagen later doen bij expresse missive aan ZijnEd. Doch verzeker hem, dat het geen onachtzaamheid is die mij dit zoo laat doet verrichten, alzoo ik van dag tot dag verwacht heb ZijnEd. over iets anders te moeten schrijven, dan door gedurige te loor stellingen t' elkens mijn voornemen heb moeten opschorten; 't geen echter nu in drie dagen tijds zeker zal plaats hebben.

Ik ben zeer ongesteld van hoofd en lichaam. Ge zult er wellicht de reden van vernemen uit mijn broeder, die morgen dezen brief meêneemt.

Men heeft U te veel gezegd, met van nieuwe Stukjens van mij te spreken. Al wat ik in eenigen tijd gewerkt heb, is een *Naamlijst der vaste sterren*[1] in vaerzen. Een onderwerp daar ge zeker niet veel van verwachten zult, en dat ook dor genoeg

(1) Onder den titel: *Starrenkennis*, Mengelpoezij, I, 1.

door mij behandeld is, als strekkende alleen tot verlichting van 't geheugen.

Apropòs! Drie dieren hinderen mij geweldig aan den hemel: t.w. *de Paradījsvogel*, de *Kamēleon*, en de *Eēnhoorn.* Weet ge die voor mij in de Alexandrijnsche maat te brengen? De eerste is voor mij niet te vatten: de tweede wordt kwaad door 't lidwoord, dat er altijd voor moet; en de derde had het lidwoord noodig om wel te klinken, doch verbruit het spel door de smelting daar van in zijn vokaal.

Het spijt mij, dat ge 't boek, **die Siege der Wahrheit**[1] niet bekomen kunt. Zoo 't U eenmaal voor mocht komen, gelief het in gedachten te houden.

Vaarwel, groet de uwen, en geloof mij steeds,

Uw' oprechten Vriend,

BILDERDIJK.

's Gravenh. 4 Oct. 1794.

41.

Veelgeliefde Vriend!

Thands vinden zich (dank zij den Aristocratischen tuimelgeest, die ons allen tot zijn slachtoffers gemaakt heeft!) mijne voorspellingen bewaarheid! De tegenwoordige omstandigheden laten niet toe dat ik in de oefening van mijn beroep, als Advocaat voor de Hoven van Justitie, aanhoude: Dit verbiedt mij 't ge-

(1) Van Jung Stilling.

weten, de eer, en zelfs die voorzichtigheid van gedrag, welke reden- en Godsdienst-beide, ons voorschrijven. Ondertusschen heeft al mijne aanhoudende vlijt mij geen schatten doen opleggen. 't Veelvuldig dienen van ongelukkige behoeftigen; de verachtering van alle burgerneringen, en vooral van den noodzaaklijken omloop van geld in ons Land, en de daar uit ontstane wanbetalingen; een reeks van bankbreuken eindelijk, die in de laatste derdhalfjaren mij meer dan ƒ 16000: - hebben doen verliezen, hebben mij niet toegelaten gelden op te leggen, en 't geen ik al heb kunnen opleggen is in rentelooze en (thands ten minste) bijna nietweswaardige papieren veranderd. Schulden te maken op 't geen ik-zelf of mijne Egâ te wachten heeft, zou zijn, mijne kinderen van 't hunne te berooven, 't vertrouwen van anderen te misbruiken, en mij aan 't gevaar bloot te stellen van (daar het toekomstige alleen in Gods hand is) aan mijne verbintenissen te moeten ontbreken zoo eens alles tegenliep. En daar de uitgang uit dit Land mij niet vrijstaat, heb ik 't niet in mijn keur, om elders een bestaan te zoeken, 't geen mij hier te lande ontvalt. In dit uiterste, lieve Vriend, kan 't zeker niet overeenkomstig zijn met mijn plicht of mijn hart, hoofd en hand werkloos te laten hangen; maar, onder aflegging van alle weelde (die dus verre mijn beroep en nooit mijn hart aangekleefd heeft), en met onderwerping aan Gods heiligen wil, zoo lang 't Hem behagen zal, alle vermogen dat Hij in mij ingelegd heeft aan te wenden, om met behoud van eer en geweten, mij-

zelven en den mijnen 't benoodigde brood te verschaffen. In eenig vak van geleerdheid een kostwinning te vinden, zie ik tegenwoordig niet mooglijk voor mij; ook laat mijn verzwakt gestel mij geene uitzichten overig tot eenige onderneming, die inspanning van geest, aanhoudend letterblokken, of het minste vonkjen van genie zou vereischen. Ten minste gevoel ik in deze oogenblikken mij tot geenerlei gebruikmaking in staat, van dien voorraad, dien ik sedert mijn kindsheid met zoo veel lust, zorg, en geduurzaamheid opgelegd hebbe. Wat schiet mij dus over? - Zeer weinig zeker! Doch ook dit weinige kan God zegenen; en op dien zegen gerust, en in deze gerustheid blijmoedig, aanvaarde ik 't, als een plank in de schipbreuk, waar op Hij de golven gebieden wil mij aan Land te kruien! Hij, die alleen goed en wijs is, vervulle 't!

Maar ter zaak, lieve Vriend! Gij kent mijne manier van teekenen, en van schrijven. Mijn besluit is, ten aanzien van 't eerste, mij eenen onderstand in het inventeeren, teekenen, en (des noods) etsen, van vignetten en andere platen te zoeken; en ten aanzien van 't tweede, in 't maken van vertalingen van werken van smaak, wetenschap, kunst of geleerdheid, zoo uit de geleerde als hedendaagsche talen, van welke ik geene uitzonder. Kunt ge mij daar in gebruiken, zoo beveel ik mij ten aanzien van 't een en andere vak eerst en voor alle anderen, aan U, en verlaat mij op uw eerlijk hart omtrent iets, waar in ik volstrekt onkundig ben, als die nooit iets voor mijn arbeid in

eenig ander vak dan mijn nogmalig beroep gevorderd heb. Zoo niet, deel mij uw' vriendenraad meê: ik wacht er met een gevoelig en dankbaar hart op.

Wees goed mij een opgave te doen van uw rekening tot mijn laste, (ik zoek er vruchtloos naar) om ze U te kunnen voldoen. De enkele somme is mij genoeg. Groet uwe Egade en Dochter, voorts onze vrienden Doornik, Zubli, de Boozer, etc. en wees hartlijk gegroet van

Uwen altijd oprechten
BILDERDIJK.

's Gravenhage, 11 Febr. 1795.

42.

Veelgeliefde Vriend!

Wees zoo goed aan brenger dezes mede te geven, het zwarte koffertjen, 't welk Gij gisteren uit den Haag met een addres van de hand van mijn Broeder ontfingt. - En, kunt gij het schikken, zoo neem de moeite om heden avond omstreeks negen ure eens even aan 't huis van mijn Vader (over 't Mennisten Weeshuis) een klein bezoek te geven aan Uwen

BILDERDIJK.

Vrijdag, 27 M^{t} 1795.

43.

Veelgeliefde Vriend!

In Amsterdam komende en verlangende. U te zien, zonder U bloot te stellen door mijn ongeval, verzocht ik U tot mij; en dit middel mislukt zijnde had ik het ongenoegen van zonder deze voldoening te moeten vertrekken, of van mijn systema afgaan (dat is, niemand zijne vriendschap voor mij, ten valstrik te maken), aan 't welke gij weet dat ik altijd getrouw ben geweest. Uw hartlijke brief van den 7^{n} dien ik heden ontfang, heeft mij 't hartzeer daar over niet weinig verzacht, en ik dank U voor de blijken van genegenheid, die ik daar in vinde. Mijn gedrag zal ik noch bij U in deze regels, noch elders verdedigen; verdedigt het zich-zelf niet, recht en waarheid zijn mij liever dan eigen rechtvaardiging; en ik heb mijne welvaart aan mijn geweten moeten opofferen, 't zij dan dat het doole of recht hebbe; terwijl ik mijn hart vooraf onderzocht hebbe, en mij bewust ben, geen drift, geen caprice, geen partijzucht of anderen menschlijken hartstocht dit offer te hebben toegebracht, maar alleen en eeniglijk (als ik zeide) aan mijn geweten. Mijn ballingschap derhalve draagt hare verkwikking met zich, de rust van het hart, en bij al hare onaangenaamheden is zij mij draaglijk, ofschoon de toestand waarin ik mijne Egade met mijne kinderen achterlaat, aan al wat de haat en partijschap gewelddadigst en giftigst heeft, blootgesteld, mij ten hoogste ontrust.

Doch ook dit drage ik met den moed van een Christen, en vinde den troost des gemoeds dien ik behoeve. 'k Ben (anders kan ik mij niet voorstellen) in Holland geheel over hoop gestort, en van de ƒ 40.000: - welke ik in mijn' praktijk heb uitstaan, zal in deze dagen van algemeen geldgebrek, trouwloosheid, en kwaadwilligheid, mooglijk weinig te innen zijn, wanneer men met overhaasting te werk moet gaan. Ik beschouw dus alles als weg, en zoo veel jaren dagen nachtarbeids als verloren. Gelukkig, dat zoo zelfs geen penning daar van inkwame, ik nog buiten vrees kan zijn, van iemand te kort te doen komen, zoo dra ik de handen slechts wederom ruim hebbe, en eene vrede mij toelaat mijne schikkingen te maken over goederen en inkomsten, thands in vijandlijke handen. En die tijd is ongetwijfeld nabij. Mij heeft deze oorlog ƒ 34000: - aan bankbreuken, wanbetalingen en onthouden inkomsten gekost, en echter moesten de zaken heur' gang gaan, en er daaglijks nieuwe gelden ingelegd worden om ze gaande te houden. Met dat alles heb ik door 's Hoogsten goedheid het hoofd boven gehouden; en ook nu ben ik dezelfde, en dank Hem met een hart vol gevoel van waarachtige erkentenis en verzekerdheid. ô Dat wie mij vervolgen moge, gelijke rust in zijn hart ondervinde! hij zal ophouden vervolger te wezen, hij zal mijn vriend zijn!

Ik had mij wel voorgesteld, bij de omkeering van zaken geen' praktijk meer te zullen kunnen oefenen, en, mijn capitalen in mijn beroep uitstaande hebbende, zonder die te kunnen daaruit nemen, of voor zoo

verr' mij dat al voor een gedeelte gelukken mocht, zonder ze te kunnen plaatsen en vruchtbaar maken, terwijl alle andere inkomsten mij afgesneden waren zoo lang deze oorlog duren zou, gaf dit mij een vrij zwart uitzicht; en ik schreef U toen ter tijd een' brief, waar in ik toonde mijn partij te nemen; maar die niet verzonden wierd, om dat de verzekeringen van mij mijn beroep niet onmooglijk te zullen maken, die ik bekwam, hem onnut schenen te maken (Thands is hij 't door mijn ballingschap: lees hem echter, ik voeg hem hier bij.[1]). Maar nooit had ik mij mijn tegenwoordig lot verbeeld: en alhoewel mij de mooglijkheid van gevangenis, Crimineel proces en diergelijken duister voor den geest waarde, en ik wat gebeuren mocht, 's Hemels wil getroost ware, eene politique uitzetting in 24 uren uit mijne woonplaats en in eene week uit heel mijn Vaderland, met weigering van paspoorten etc. was niet in mij opgekomen. Deze laatste omstandigheid weet gij misschien nog niet: en deze is de neteligste voor mij, daar zij mij op de grenzen dwingt om te zwerven en 't weinig dat ik bij mij heb in armoede te verteeren, zonder mij ergens te kunnen neêrzetten of een middel van onderhoud zoeken. Cela s'appelle rafiner, n'est ce pas? Anders was mijn oogmerk naar Hamburg, en mooglijk naar Koppenhagen: maar daar te komen, is tegenwoordig onmooglijk.

Dan wat houde ik U op met van mij-zelven te spreken! - 't Werkjen[2] waar van gij mij meldt, was

(1) Zie hiervoor N° 41.
(2) de Ibn Doreid.

gereed voor de pers en de voorrede genoegzaam voltooid, toen mij 't voorval trof. Ik heb echter begrepen, dat het daarom niet achter moet blijven; doch daar de Aanteekeningen slechts zeer slordig op 't papier geworpen zijn, somwijlen met halve woorden en uitdrukkingen, om naderhand door mij in orde gesteld te worden, zullen dezen er sober uitzien. Ik heb aan den Heer G. Outhuys de correctie der proeven, en 't overschrijven dier Aanteekeningen opgedragen, en bid U tevens 't oog over de proeven te houden, gelijk gij pleegt te doen. Nette uitvoering behoef ik U niet aan te bevelen: doch kon het wat spoedig gedaan worden, dat ik nog over eenige Afdrukken beschikken kost, 't zou mij aangenaam zijn.

Heb nogmaals oprechten dank van mij voor uwen recht vriendlijken brief, en bewaar mij uw vriendschap; zij zal U nooit behoeven te doen bloozen, waar heen of hoe 't lot mij ook slingere. Wees zoo goed, mij een afschrift te zenden van het GEBED[1], 't welk gij van mij hebt, beginnende: *Almachtig Vader*, en eindigende: *wat zijn behoeften vragen*, en van 't versjen op *de Barmeciden*[2]. Wilt gij, zoo zendt het, met een lettertjen van uwe hand daarbij voor mij, aan mijn' Vader, of wel, wikkel het in een omslag aan....*Ideman*, *te Groningen*, met een buitenomslag aan den Hr. *Bosch*, *eerste Commis ter posterije te Groningen*, en vertrouw het dan

(1) Kleine dichterlijke Hands. IX, 47; en Verfpr. Ged. I, 69.
(2) Aldaar, IX, 68; en I, 72.

gerust aan den post. - Groet uw beminde Ega en kinderen, en wie prijs op mijn vriendschap stelt, en vaarwel!

Uit Groningen, 10 April 1795.

44.

Veelgeliefde Vriend!

In de tegenwoordige omstandigheden beducht voor het wegraken van mijne hier en daar verspreide handschriften, had ik mijnen zwager Elter verzocht die zoo veel mooglijk onder zich te slaan; en ik had de Poëtische stukjens, U ter plaatsing in de van tijd tot tijd uit te komen schakeeringen ter hand gesteld, en welke ik niet dacht, dat U in dezen staat van zaken van nut of gebruik konden zijn, daar onder begrepen. Thands verneem ik door uwen aangenamen van 30 December, zoo wel als door het schrijven van bloedverwanten, dat gij er echter, hoewel met onderdrukking van den naam, gebruik van gemaakt hebt; en is het uw wil, dit verder te doen (zoo het U of het werkjen niet benadeelen kan, dat mijn geest er in ademt) ik stel mij in geenen deele daartegen, noch heb eenig oogmerk om U te onttrekken, wat ik eenmaal aan uwe begeerte en onze vriendschap heb overgegeven. Ik had nogthands gaarne, dat een afschrift van die stukjens welke gij ter plaatsing behouden wilt, onder mijn zwager berusten mocht, benevens de oorsprongk-

lijke reeds geplaatst of U van geen nut. Kunt ge mij dit genoegen doen, gij zult mij verplichten. Ik geloof niet dat de zaak van veel omslag is, zoo men den Lofzang aan Delos[1] uitzondert. De Navolgingen uit Boëthius zullen U, op een enkel stukjen na, in 't geheel niet meer dienen. Men heeft mij eens gemeld, dat zich in den Lofzang aan Delos ook zwarigheden opdeden: wilt ge mij die meêdeelen, ik ben t'uwen dienst; doch uw bericht van de 9e Schakeering daar meê te willen beginnen doet mij het tegendeel denken. - Uwe oplettendheid in, als naar gewoonte, 12 afzonderlijke afdrukken van mijne stukjens voor mij te doen maken, is mij een gevoelig genoegen. Ik bid U, dezelve met het mij toegedacht Exemplaar van de achtste Schakeering aan den Heer Elter voor mij ter hand te stellen, tevens met de uitgediende copijen, en (vindt gij het goed) de afschriften van wat onder U blijft: of wilt ge met hem op eene andere wijze daar over overeenkomen, 't zij, dat gij ze hem tot het maken dier afschriften toevertrouwt, 't zij anders, ik ben te vreden, mits mijn oogmerk zoo veel mooglijk bereikt worde, dat is, mijn dus ver wijd en zijd verspreide MSS. bij een te hebben. - Mijn tegenwoordige toestand is zeker niet geschikt voor de Dichterlijke luimen, en gij kunt daar, onder mijn heen en weêr zwerven in vreemde Landen, niet veel van verwachten. Een enkele kleinigheid echter is mij (ja) nu en dan wel eens uit de pen gevloeid, en wist

(1) Kleine dichterlijke Handschriften, IX, 113.

ik U daar genoegen meê te doen, ik deelde ze U gulhartig mede. - Tevreden te leven onder 's Allerhoogsten aanbiddelijke zorg en troost, is een plicht, die zoo zoet voor het hart als gestreng is: mijne gezondheid is, als altijd, zwak en wisselvallig: mijn lot, als dat van geheel Europa, onzeker. De blijken uwer voortdurende vriendschap zijn mij aangenaam; bewaar haar mij; en, kunt gij het doen zonder U-zelven bloot te stellen, zoo schrijf mij somtijds. Verkiest gij geen gebruik te maken van iemands tusschenkomst, zoo zend uwe brieven in een omslag aan den Heer Enderes, wijnkooper in Hamburg, door wien zij mij, waar ik mij ook bevinde, zullen toekomen. Hoe zijn onze oude vrienden, Doornik, Zubli, &c. te mijwaart gezind! Is het hun aangenaam, zoo deel hun mijn' hartelijken groet mede, en ontfang mijne betuigingen van steeds de zelfde te zijn,

steeds de Uwe,
BILDERDIJK.
Londen, 26 febr^{ij} 1796.

N.S. Mijne vrouw beklaagt zich, geen Exemplaar van de 8^{e} Schakeering van U ontfangen te hebben. Mag ik U dit herinneren? De zwakke houdt aan kleinigheden vast, en een geringe oplettendheid of onachtzaamheid is voor hem van gewicht. Zoo is eene vrouw; zoo zijn ze allen, die uit de uiterlijke daden moeten oordeelen, om dat ze iemands hart niet doordrongen hebben.

45

Veelgeliefde Vriend!

Uw altijd aangenaam schrijven kwam mij onderdaags, schoon reeds van 30 Aug^{s} zijnde, in een pakjen uit Holland ter hand. Ik ben gevoelig voor dit blijk uwer voortdurende liefde waar gij weet hoe veel prijs ik altijd op gesteld hebbe. Uw vorig schrijven meen ik wel beandwoord te hebben, doch kan mij niet herinneren, door welken weg. Niet echter dan laat, want ook die brief had een lange reis gehad, hetgeen met mijn heen en weêr zwerven niet vreemd is. - Met leedwezen verneem ik uwe huislijke ziekelijkheid, en 't gevoel van zwakte, hoedanig op onze jaren de kwellingen veelal meêbrengen; God betere 't U en mij! - Personeel nieuws kunt ge van mij niet veel verwachten, 't Is te veel ingeweven in den algemeenen staat der buitenlandsche zaken, en daarover schrijf ik niet naar Holland. Ik heb een zeer woelig leven, maar God sterkt mij, en heeft mij dus verre zichtbaar bijgestaan, dank zij Zijne onverdiende genade! Kwam eenmaal het tijdstip daar, dat ik een veertien dagen tot redding van mijne huisselijke zaken over kon komen, alles zou wel zijn; maar in mijn afwezen loopt alles in 't riet. Ik beklaag mij echter van niemand, want wat weet ik waar de schuld somtijds ligt. - Letternieuws! Nu ja! Van tijd tot tijd heb ik wel eens iets op het papier gesteld, en voor omtrent twee jaar aan mijn Zwager een gantsche partij

van die pièces fugitives toegezonden. Sedert heb ik minder, doch toch nog wel iets gewerkt; maar 1° ik heb geen tijd om afschriften te maken, en 2° de lust gaat er af. - Voor uwe Schakeeringen echter kan ik niet meer bestemmen, om pag. 44. r. 1 van onderen van 't Achtste deeltjen[1]. Ik mag echter wel lijden dat zonder mijn toedoen er stukjens in geplaatst worden, en blijf achting voor 't werk houden, zelf verlang ik naar 't Tiende. - Gaarne wenschte ik een recht lang onderhoud met een oud vriend te hebben over een gantsch aantal stukjens, die ik mooglijk wel bij een zou kunnen voegen. Maar ik weet niet of 't afgaan zou? Denkelijk koom ik in Maart of April zeer nabij, als de tijd wat reisbaar wordt. Meld mij uw gedachten eens, wilt gij?

Dank (bidde ik U) den Heer van Winter recht hartelijk van mij, wegens 't aangenaam blijk van zijn aandenken. Hoe vaart de dichter van de Konst des oorlogs[2]? Hoe die van Hamlet[3]? Hoe H - rs? Hoe V - l? Denkt men nog wel eens aan onze vorige bijeenkomsten, die zoo aangenaam plachten te zijn; en aan 't geen ik op zekeren avond bij Z - i voorzegd heb?

Ik kan bijna geen Neêrduitschen brief meer schrijven, zoo ben ik 't afgewend. - Verschoon dus den stijl zoo wel als het schrift. - Zoo Hofham nog om-

(1) Waar een dichtstuk onderschreven is: 1795, *Het eerste jaar der Bataafsche vrijheid.*
(2) Doornik.
(3) Zubli.

streeks Berlijn woont, wees zoo goed, mij zijn addres eens op te geven; Gij zult er mij genoegen meê doen.

Ik weet nog niet, door wien of wanneer ik U dezen toezende, maar wacht op een gelegenheid. Mijn addres is provisioneel: **Herrn von Teifterband, S. TT. zu Braunschwieg**, van welke plaats mij thands alles, waar ik mij ook bevinde, geregeld wordt toegezonden. - Ik wensch dat deze U in beter gezondheid toekomen moge. Voor mij, ik sukkel vrij wat met dezen vochtigen winter. Vaarwel, en wees hartlijk gegroet van

Uwen welmeenenden Vriend,
BILDERDIJK.

Brunswijk, Jan^{ij} 1798.

Apropos! Hebt ge niet nog onder U een Exemplaar van mijne Poezie, dat men van tijd tot tijd completeeren zou, om eenmaal te laten inbinden? Zoo ja, wees zoo goed (want het moet in vele opzichten defect gebleven zijn) het zelve geënveloppeert bij Elter te zenden, om tot mijne dispositie te houden. Nogmaals vaarwel!

Ik heb uwe vertaling van Fénelon niet gezien, en denk er alles goeds van. Maar hoe hebt ge van U kunnen verkrijgen uw tijd en kunst aan een stuk te besteden, waar in 't Evangelie zoo godloos mishandeld wordt als in dat onchristlijk samenstel? Bij gelegenheid hier een enkel woord van, bid ik. Nogmaals vaarwel!

46.

Veelgeliefde Vriend!

Schoon ik voorgenomen had met mijn schrijven te wachten tot ik de bewuste papieren ontfangen zou hebben, hetgeen nog niet geschied is, wil ik echter my 't genoegen niet weigeren aan den Hr. Lampzins eenige regels voor U meê te geven, ter uwer verzekering van mijn hartelijke vriendschap, en van het gevoelig genoegen, dat uw hartlijke brief van den 7^{n} der vorige maand my gedaan heeft. Ik heb aan uw welwillend hart omtrent my nooit getwijfeld, en hoe zoudt gy 't aan 't mijne hebben kunnen doen? Heb ik ooit anders getoond dan uw waarachtige vriend te zijn, en heb ik, daar ik zaken voorzag, die een ander niet voorzag, en die ik niet ontdekken kon of mocht, U niet afgehouden van 't geen U naderhand zou hebben kunnen exponeeren? Gy hebt dit toen zoo niet ingezien misschien, en veellicht niet wel gevonden, maar moet gy van achteren my niet billijken? Nog ben ik dezelfde in denk- en handelwijze, en zal het U in alle gevallen betoonen.

Gy zijt dan weder weduwnaar! doch gelukkig met uwe lieve kinderen! Gode zij dank voor die weldaad! Meld my toch, hoe veel gy er hebt, en hoe oud?

Wat my betreft, 't kost my, een zaak op te halen die my oneindig ter harte gegaan heeft: maar ik moet U echter melden, dat.....ik in Engeland, even voor mijn vertrek van daar, her-

trouwd ben. Er waren echter toen redenen, waarom de St - r toen wilde dat dit huwlijk by voorraad een geheim zoude blijven, het geen met den gedanen afstand natuurlijker wijze is opgeheven. Ik ben gelukkig in mijn tegenwoordige Echt, en heb hier drie kinderen in leven. Mijne lieve Louïze ligt t' school in Utrecht. - Mijne tegenwoordige vrouw is Poëtesse, als er weinige zijn, of liever ooit geweest zijn: waarachtige genie, waar van de bron in het hart, en niet in een opgehevelde verbeelding zit, die zich uitdampt. Allart heeft een bondel verzen van my en eenige andere personen op de pers, waar in zich hare verzen zeer onderscheiden. - Zie daar nu (vertrouw ik) de duisterheid die gij in mijn vorigen vondt, opgelost!

Het doet my veel genoegen dat gy over mijn *Buitenleven* te vreden zijt. Gy weet, welken prijs ik altijd op uw oordeel gesteld heb. Ik heb den druk nog niet gezien; maar wil hopen dat zy van zoo veel zinstoorende en vervalschende feilen niet krielen zal als mijn Mengelpoëzy. Allart schrijft my, dat het stuk opgang maakt, maar dat men vindt dat ik Delille wat *onbarmhartig* gehandeld heb. Zijt ge ook van die gedachten? Over 't geheel, hoe vindt ge mijne Noten?

't Geen gy van mijn dichtvermogen zegt, lieve Vriend, voel ik anders. Ik neem van dag tot dag af, en ben niet meer in staat tot de minste inspanning.

Groet, bid ik, den Hr. de Boozer hartlijk weêrom van my. Hoe maakt het Zubli, hoe Helmers, hoe

Doornik? Denken zy nog aan my, zoo groet ze desgelijks, en wie verder mijn aandenken bewaren?

Houden de Schakeeringen geheel op?

Zou er eenig voordeel voor U in zijn, de losse Dichtstukjens die van my verspreid zijn, bij één gezameld, in een bondeltjen uit te geven? - Ik vrees, dat het thands de tijd niet is, wat meent gy?

Zie daar een vraag, waarby ik juist niet veel belang neme, maar die ten minste gelegenheid tot een rescriptie geeft. Verzuim die niet, bid ik, maar doe my dikwijls weten dat gy welvaart, gelukkig zijt, en altijd dezelfde voor

Uwen ouden onveranderden Vriend

BILDERDIJK.

Brunswijk, den 16 Juny 1803.

X.
Aan Adriaan Loosjes Pz., te Haarlem.

1.

's Gravenhage, den 2^{n} November 1783.

WelEdele Heer!

De uwe van den 20^{n} laatstleden is mij zeer wel geworden, en ik zou niet ontbroken hebben, denzelven terstond te beandwoorden, indien ik niet tevens dat andwoord had willen gepaard doen gaan met een afschrift van mijne vertolking van den eigensten Herderszang, waarvan ik 't genoegen gehad heb de uwe te ontfangen, die mij zeer voldaan heeft, en welker mededeeling ik door een gelijke betooning van vertrouwen geloofde te moeten erkennen. De overstelping der ontallijke bezigheden, waarin ik mij tegenwoordig bevinde, heeft mij niet veroorloofd, dus verre, om daar toe uit te breken, terwijl ik, thands zonder bediende zittende, geen andere hand kan gebruiken. - Zie daar, wat de reden van mijne ver-

wijling zij! Geloof, dat er geene andere oorzaken deel in hebben, en dat ik niet onverschillig genoeg ben voor de achting van iemand van uw geest en bekwaamheden, om de bewijzen daarvan met een verontwaardigend stilzwijgen te beandwoorden: En wat de rampzalige partijschappen van onze dagen betreft, zoo lang menschen menschen zijn, kan iemand ter goeder trouw dwalen, en dus tevens een eerlijk man zijn, en nochtans een' aanhang begunstigen, die ten hoogste verderfelijk is. Wij weten 't, en hierop is onze verdraagzaamheid in het Godsdienstige gegrond; wat zouden wij 't in het Staatkundig wezen miskennen? Er is dus geen reden, waarom ik U anders zou houden dan voor een man, die naar overtuiging handelt en spreekt: en zoodanig een is, ondanks alle vooroordeelen en valsche begrippen die hij koesteren moge, de achting van alle weldenkenden waardig. -

Gij ziet dus, mijn Heer, dat ik geene zwarigheid maken zoude, om onder het werkelijk stormen der tegenwoordige onlusten, mij met U te vereenigen tot in stand brenging van een werk, dat ik nevens U oordeele den fraaien Letteren van dienst en van nuttigheid te kunnen zijn: doch hebt gij U op dit punt wel genoegzaam bedacht? Weet gij, tot hoe verre de haat en verblindheid bij sommigen in uwen aanhang gedreven wordt, en beseft gij wel, daar, met mij in den Rotterdamschen Vauxhal (het voorbeeld is versch!) gezien te zijn, genoeg is om iemand (hoe allerdolst Nieuwpatriottisch ook) verdacht te houden

van Stadhoudersgezinde beginselen, en als zoodanig, alle bescherming en ondersteuning te onttrekken, misschien wel (of liever zekerlijk) hem onder de hand te benadeelen zoo veel men slechts kan, wat gij voor gevolgen te wachten zoudt hebben, wanneer gij van mij iets in 't licht bracht? Ik spreek openhartig, en waardeer U te veel, dan dat ik mij niet verplicht zou achten, om U, wiens fortuin misschien nog niet zoo gevestigd is, dat gij al wat laagdenkend genoeg is tot al zulke stukken van *patriotisme*, veilig verachten kunt, voor een stap te waarschouwen, waar van gij de uitwerksels licht niet voorzien hebt gelijk ik ze heb leeren kennen, Uw gevoelens vereeren mij, maar ik wil ze niet koopen ten koste van uw rust en welzijn.

Om tot de zaak-zelve te komen: ik verwacht alles goeds van uwen Theocritus; ik ben (gij drukt het wel uit) een groot vriend van dien Dichter, en zou U van harte de hand willen bieden, om hem in een Hollandsch kleed toe te rusten. Dan, in den stroom mijner amptsbezigheden, die mij bij aanhoudendheid werk geven, en somtijds nacht noch dag rust gunnen, staat mij 't hoofd weinig tot Dichterlijken arbeid. Ik heb alle geschiktheid tot de Poëzij verloren, en schoon ik mij wilde verbinden om een of ander stuk af te werken, ik twijfel of ik er in slagen zou. - In gereedheid heb ik drie Theocritische Idyllen, de *Offerzang*, in de Verlustiging geplaatst, dien gij hoogwaarschijnelijk kennen zult, en waarvan ik U het gebruik zoude kunnen toestaan (want het Copijrecht

heb ik mij voorbehouden); de *Amaryllis*[1], merkwaardig om de veelvuldige navolgingen, die Virgilius er van gedaan heeft; en de *Ὀαρι□ὺς*[2], waarvan UWE. desgelijks een vertaling gemaakt heeft. Losse brokben heb ik meer van het een en ander liggen, doch waar niets meê te doen is. - Van deze twee laatstgenoemde wil ik U wel een afschrift (zo 't U aangenaam wezen zal) overmaken, en moogljjk (zeer onlangs bekroop mij de lust) breng ik den *Cyclops*[3] en de *Dioscori* nog wel eens in 't Neêrduitsch. - Wat mijn *Ὀαρι□ὺς* betreft, dezelve heeft verscheiden regels die met de uwen overeenkomen, doch hij is mooglijk al zoo na aan den text gebleven: hij is ook regel om regel vertaald, zonder afwijking. Uit vergelijking van onzer beider vertalingen zou mooglijk eene zeer goede ontstaan kunnen. Best ware 't, indien we elkander daarover eens mondeling onderhielden, hetgeen mij zeer aangenaam wezen zou.

Van de Vaderlandsche Gedenkstukken van mijnen vriend Kumpel en de Julia van onzen Feith liefst bij gelegenheid eens nader! - De tijd dwingt mij af te breken: intusschen noem ik mij met alle welmeenendheid,

WelEdele Heer,
UWE. D.W. Dr.
BILDERDIJK.

(1) Zie: Bloemtjens, bl. 15.
(2) Onder den titel: Minnekozing, in de Bloemtjens geplaatst, bl. 19.
(3) Zie: Mengelpoëzij, I, 329.

2.

WelEdele Heer!

Schrijf het alleen aan mijn bezigheden toe, dat ik verzuimd heb op UWEd. vriendlijk schrijven, een en andermaal bij mij ontfangen, te andwoorden. 't Was mijn voornemen nooit (en UWEd. doet mij recht) met verachtend stilzwijgen te bejegenen, die mij met zijn brieven vereert; doch opeenhoopende arbeid dwong mij tot uitstel, uitstel bracht vergetelheid, vergetelheid schaamte, en schaamte een besluit te wege om U liever mondeling als ik eens door Haarlem kwam, mijn verschooning en andwoord te brengen, dan die in een' ontijdig laten brief te vervatten. En juist heeft het mij aan de gelegenheid ontbroken om anders dan in den verhaasten doortocht met den postwagen, uwe stad te bezoeken, en dit-zelf slechts een enkele reize.

Voor 't overige vertrouw ik dat wij elkander over en weder te wel kennen om persoonlijke gevoeligheden over 't geen er is omgegaan aan de eene of andere zijde te koesteren of in elkander te onderstellen. Ik heb U nimmer beginsels toegeschreven, die U vernederen zouden, en ik denk ook niet dat mij iemand van een lage belang - of staatzucht verdenken zal; en voorders,

Careat successibus opto,
Qiusquis ab eventu facta notanda putet!

Ziedaar, Vriendlief (laat ik U dus gemeenzaam noemen) hoe ik gevoele. Mijne zucht voor de fraaie

letteren is, als gij wel oordeelt, niet verdwenen, maar ik ben, ongelukkig voor dien trek die mij altijd bezielt, in beslommeringen gewikkeld, die mij zelfs geen tijd voor de noodigste behoeften des lichaams, als de slaap en het nemen van voedsel, overlaten. Oordeel dus van mijn ledigen tijd! Ik heb dien somtijds, ja, maar 't is niet dan wanneer ik afgewerkt, ziek te bed ligge, en, half ijlende, verzen make, die daar mooglijk meer van gevoelen dan mij-zelv' bekend is. -

Voorts heb ik alhier in de Hage geene bekendschap of omgang, noch nu, noch ooit gehad, en van alle plaatsen in Holland is deze mij niet bekender dan de onbekendste. Ik heb nooit gedacht, mij hier bepaald neêr te zetten, maar alleen hier den Hofpractijk te gaan leeren, doch toevloed van practijk en vooral begrip van nut te doen heeft mij hier omtrent zeven jaren gehouden, en de veelvuldige onaangenaamheden doen dragen van een plaats, welke niets belangrijks voor mij heeft, waar de lucht mij zeer schadelijk is, en (zoo veel ik heb kunnen bemerken) smaak, geleerdheid, fraaie kunsten, en gezond verstand onder de zeldzaamheden behooren, en waar ik noch vermaak noch uitspanning te vinden weet. Bij 't Genootschap K.S.G.V. heb ik sedert lang geen betrekking gehouden, en na dat met de omwenteling eenige van de beste Leden daaruit geraakt zijn, bekommer ik mij daar nog minder meê. Van Pictura ben ik geen lid, en zelfs ben ik 't van geene associatie of gezelschap alhier ooit geweest. 't Kabinet van Zijn Hoog-

heid is mij zoo vreemd als dat van den grooten Mogol, zoo hij er een heeft: met één woord, ik ben hier zoo volstrekt vreemdeling als ik, eensklaps in Tartarijen neêrgezet zijnde, zijn zou; en de wareld waar in ik leef, is mijn huis en de omgang met mijn lieve Ega en kind, voor zoo veel de veelvuldigheid mijner beroepszaken en de enkele noodige verschijningen ten Hove, mij dien toelaten te genieten. Dus slijt ik mijn dagen, even zeer liefhebber van de schoone Kunsten en Wetenschappen, even zeer vasthoudende aan vrijheid en onafhangklijkheid, even zeer verachter van geld- en zoogezegde eerzucht, als te vooren; maar tevens (het geen na beroeringen, waarin zich de menschen meer dan gewoonlijk onvermomd hebben moeten vertoonen en hun ware gedaante aannemen, niet wel anders zijn kan) vrij wat meer behebd met een soort van menschenhaat, dan waarvoor ik waande vatbaar te zijn. - Deze schets zal volstaan, om UWE. zelf te doen opmaken, hoe weinig geschikt ik hier ben om uw Correspondent te zijn, of U in uw onderneming (die ik anders smake en gaarne bevorderen wilde) dienst te bewijzen. - Ik weet hier ook niemand dien ik daartoe geschikt ken, ten ware 't de Heer Aarnout Vosmaer, Directeur van Zijn Hoogheids Kabinet mocht zijn, die vrij universeel schijnt, doch, dien ik niet genoeg van nabij kenne, om te weten, of hij zich daarmeê zal willen of kunnen belasten.

Kan ik echter in 't een of ander ('t geen ik voor 't tegenwoordig niet weet na te gaan) UWE. van nut zijn, 't zal mij altijd lief wezen. Dit betuig ik U

openhartig, en wat ook verzuim, vergetelheid, zwakheid van geheugen, beslommering, of tijdgebrek, U misschien gerechtigen mogen van mij te denken, geloof, en zoo zult gij mij recht doen, dat ik waarlijk altijd ben,

WelEdele Heer
UWE. D.W. Dienaar
BILDERDIJK.
's Gravenhage, den 14 Maart 1789.

3.

WelEdele Heer!

Ik haast mij om op uw vriendlijk schrijven ('t welk ik heden ontfang) terstond te andwoorden, om dat ik daarin gewag vinde van een laatste schrijven van U, en van voorstellen waarop gij mijne inlichting wacht; 't welke ik niet weet toe te passen op den brief, nu laatst bij mij over uw letterkundig Weekblad ontfangen en ook door mij beandwoord; en welke brief en andwoord nu reeds al vrij oud zijn en geen nader onderwerp van schrijven voor mij behelsden of overlieten. Ik vrees dus bijna, dat gij op een jonger brief doelt die, van U over eenig ander onderwerp geschreven, vermist zoude moeten zijn: een ongeval dat sints de zeven jaren die ik hier wone, mij nog twee maal gebeurd is, doch in beide gevallen met gefranqueerde brieven; zoo dat ik het naauwlijks

onderstellen kan. De uwe van heden is niet gefranqueert, en zoo hoop ik ook dat gij mij altijd schrijven zult, want een brief die het lezen waardig is, is ook het gering vrachtloon zacht waardig (de uwen zijn het mij altijd), en het schijnt dat het belang der bestelderen ons voor hun naauwkeurigheid in moet staan. Gis ik nu wel, en is er een brief van U vermist, zoo wil ik wedden, dat het al weder een vrachtvrije zal geweest zijn, en uwe dienstvaardigheid zal U de dubbele moeite van tweemaal 't zelfde te schrijven moeten getroosten. Ik verlang intusschen te weten wat er van zij. Aan het postcomptoir weet men mij geene opheldering te geven.

Ter zake dan op dien van gisteren. - Ik verheug mij, dat gij op het denkbeeld gevallen zijt, 't welk ik reeds dikwijls aan anderen (en nu voor omtrent een jaar aan Allart, ter gelegenheid dat hij mij over iets anders kwam spreken) heb opgeworpen. Licht weet gij, dat Homerus bij mij de bron van al het dichterlijk schoon der Oudheid is, en gij weet zeker hoe ik over de Ouden denke. Ik kan dus niet dan met alle vurigheid en ernst uwe ontworpen onderneming (misschien loop ik vooruit, en moest voorgestelde zeggen) toejuichen en aansporen. Ik begrijp met U dat de vertaling in Prosa moet zijn; verscheiden malen heb ik beproefd, brokken in versen te brengen, maar mij nooit voldaan; en al bracht men 't tot een goeden aanvang, de langheid van 't werk zou den Dichter stomp maken en zijn versen hoe langer zoo gemaklijker maar tevens zenuwloozer en zonder klank

doen worden. Maar ook de Prosavertaling heeft onoverkoomlijke en bezwaarlijk te vermijden zwarigheden. Ware het met een half boek te doen, ik zou wel een goede proef durven hopen; *verum opere in longo fas est obrepere somnum*, denken de Heeren vertalers veelal, of ten minste, zij doen of zij zoo dachten.

Gij doet mij de eer aan (want dit is het in de daad) van mij dat werk voor te slaan. Ik brand nog voor de Letterkunde, voor de Grieksche Poëeten, en mijne uitspanningen bestaan in niets anders, dan eene, nu ongeregelde en dikwijls wanschiklijke, echter altijd weêromkomende, beoefening van die oude Liefhebberij. Maar mijn arbeid kost mij thands veel, en meer dan hij waard is. Tegen alle rechtstreeksche en zijdelinge tegenstrevingen, tegen allen toeleg om mij te weeren, onder te houden, en steeds achter uit te zetten, heb ik door onbegrijplijken arbeid mij de kennis en ondervinding van den practijk der rechten verkregen en mij daarin staande gehouden en zoodanig gevestigd, dat ik niet alleen mijne onafhangklijkheid buiten alle ampten (waar ik altijd tegen geweest ben) heb kunnen staande houden, maar allervoordeeligst, en dus ook allersterkst, practizeer, en dus nacht en dag werk hebbe, en mijne uitspanningen slechts die tijden van afmatting en uitputting bezetten, die in der daad beter aan den slaap dan aan de studie gegeven zouden worden. Deze (zeker) leveren de uren voor geene onderneming van gewicht en duurzaamheid op; en anderen heb ik niet. Een geest in stilte en kalmte, ongestoord door woelige bezigheden, vrij van altijdvretende zor-

gen voor de velerlei belangen van honderden menschen wier zaken ik behandelen en bestieren moet; iemand die zich aan de schoonheden van zijn' Autheur kan overgeven, dagen en weken er van zwanger gaan, om een afzetfel er van weder voort te brengen: zie daar, wat U noodig is, mijn Heer, maar geen afgepijnd, uitgemergeld hoofd, dat zoo het eens met moeite een half uur in de week ontsteelt aan zijn beroep, de oogenblikken tellen moet, die hij aan zijn uitspanning te koste legt, en een half goede uitdrukking somtijds voor lief neemt omdat hij geen tijd heeft naar beter te zoeken. Kwam ik zoo verr', om te kunnen zeggen, ik behoef niet meer te werken, ik kan nu rust nemen, ik aanvaardde uw voorslag met lust en genoegen, maar nu ik in mijn tegenwoordig vak omwroeten moet, en wel, met te meer ijver en geduurzaamheid naar mate ik van dag tot dag meer gevoele het niet lang meer te zullen kunnen uithouden, nu moet ik dien voorslag volstrekt afwijzen; en mij (met al mijnen trek voor Homerus) vergenoegen met U tot de onderneming buiten mij aan te zetten. Kan ik echter gedurende de bewerking U van eenigen dienst zijn omtrent voorkomende bedenkingen, ik zal er met vermaak het mijne aan toebrengen.

Openhartiger kan ik mij niet uitdrukken. - Uw ontwerp om 't werk bij stukken en op inteekening uit te voeren, koomt mij volstrekt het beste, en zelfs 't eenige voor, waar men een goeden uitslag van hopen kan. - Voorts wil ik gaarne mijn geringe *vués* omtrent den aart en wijze van vertaling (kunnen wij

slechts eens een dag en plaats van bijeenkomst vinden) met U meêdeelen. Voorlang moest ik in Amsterdam zijn en dacht dan bij U aan te komen: telkens verbieden mijn zaken het: zou het U niet somwijlen op een Saturdag kunnen convenieeren, hier tot een vriendelijk onderhoud over te komen? dit is schier de eenige dag, dien ik durf voorslaan, om iemand af te wachten.

Ontfang den wedergroet van mijne Egâ, en groet ook de uwe van ons. Wees gerust op mijne geheimhouding, en dat ik ook (nu ik van uw ontwerp verwittigd ben) niemand meer van een diergelijk spreken zal. Geloof voorts dat ik met ware achting en oprechte welmeenendheid steeds ben,

WelEdele Heer,
UWelEd. D.W. Dr.
BILDERDIJK.
's Gravenhage, 12 Januarij 1790.

4.

WelEdele Heer!

Het is, in de daad, iets zonderlings, dat bij de bewerking van Van Harens Geuzen mijne aandacht nooit op de nasporing van het eerste Oranjedragen gevallen is. Schrijf dit daaraan toe, dat de text des Autheurs er nergens gewag van maakt; dat bij de onderneming van mijne beschaving de troubles nog niet begonnen, en dus de leus der Oranjepartij nog

niet begonnen noch verboden was te dragen, en dat bij het afdrukken de veelvuldigheid van mijn beroepsbezigheden (waarvan de menigte drukfeilen en andere onachtzaamheden blijken opleveren) mij niet toeliet, het werk anders dan *à la hâte* af te maken, 't Had anders, in de hitte van dien tijd en tijdsomstandigheden, niet wel kunnen missen, of er zou hier of daar in de Aanteekeningen wel iets ingevlochten geworden zijn op een onderwerp, toen aandacht trekkende. En het is dus ook natuurlijk, dat gij U verbeeldde, wel eenig licht uit de nasporingen die gij bij mij onderstelde, daarover te zullen kunnen verkrijgen. Ik heb er echter geene, mijn Heer; maar wilt gij mijn gedachten weten, zoo die bij mij huisvesten, en die ik voor beter geve; zie daar, ten blijke van mijne goedwillige mededeelzaamheid, wat ik er van houde.

't Koomt mij in den hoogsten graad onwaarschijnlijk voor, dat de Geuzen Oranjeteekens gedragen zouden hebben; en dat, om de volgende redenen.

Vooreerst, wat de oorsprongklijke Geuzen (de Requestreerende Adel) betreft; dezen hebben aan hun hoofd Willem den Eerste, Prins van Oranje, niet gehad. Zij hebben zich ook wel door een gemeen teeken, tot de bedelarij betrekkelijk, onderscheiden en vereenigd, maar er was geen reden, waarom Heeren van den hoogsten rang, als Brederode, Egmond, Hoorn, Palland, zich verlagen zouden, door een soort van livrei van den Prins van Oranje, met wien zij hier te lande immers gelijk stonden (sommigen hadden hier hooger familiewaardigheid) aan te nemen. Dit kan in

den mensch niet ondersteld worden, en met al den heimlijken en openbaren invloed van Oranje, was de naijver tegen hem groot; ook liet zijn post als Stadhouder van Holland &c. niet toe, dat (terwijl hij op dien tijd nog alle mooglijke behoedzaamheid in acht nam om het Gouvernement Generaal geen' aanstoot te geven) het teeken van zijn' naam op die wijze gebezigd wierd. Ook is mij nooit voorgekomen dat er Oranje aan de geuzenteekens gebruikt is.

Wat in de tweede plaats de Watergeuzen en andere aanhangers van de partij van Willem I. betreft. Zoo zij 't Oranje niet in navolging van de eerste en zich dien naam zelf toeeigenende Geuzen gedragen hebben, zoo moeten er andere redenen geweest zijn om 't aan te nemen. Hun betrekking tot Willem I. is zekerlijk naauw en onmiddelijk genoeg, dewijl zij op zijn commissien voeren en zeeschuimden. Maar Willem de I. heeft toen en nog lang daarna niet aangemerkt willen zijn als de wapenen tegen den Koning zijn Heer en Graaf voerende, maar als *voor* hem strijdende: en 't zelfde was ook bij de steden, bij burgers en boeren zoo bekend, dat de afgevallen en door Alva opgeeischte plaatsen regelmatig voorgaven, hun steden &c. voor den Koning, of voor den Koning en den Prinse van Oranje als deszelfs Stadhouder te willen bewaren. 't Is mij dus niet waarschijnlijk, dat men toen een teeken, ontleend van des Stadhouders naam, tot onderscheiding gebruikt zou hebben. Ook weet ik niet, wat daar aanleiding toe zou hebben gegeven, al had men Willem den I. toen die eer willen aandoen. Want

de kleur die wij nu Oranje noemen, 't geen toevallig met den naam van 's Vorsten Prinsdom overeenkomt, hiet toen niet dus, maar *Aranje*, terwijl het prinsdom *Orange* genoemd wierd. Ook was Willem de I. als Willem van Nassouwen bij 't volk bekend en geliefd, en niet als Prins van een land, dat hem toen pas aangekomen was, waar van de tijtel hem wel in de publique Acten gegeven wierd als de hoogste dien hij voerde, maar geene betrekking tot dit volk had; terwijl in tegendeel de Nassouwers als Brabandsche Baronnen van ouds voor een inlandsche familie gerekend wierden. - Voeg hier bij, dat mij geen blijk, geen spoor, geen schijn of schaduw zelfs (zoo veel ik mij herinneren kan) voorgekomen is, om het dragen van Oranje, door die Zeelieden, 't zij als een algemeen vereenigingsteeken, 't zij als een bijzonder versiersel, te vermoeden. De vaandels der Watergeuzen waren niet Oranje, maar rood met tien stukken gelds in toespeling op den tienden penning door Alva geeischt. De versiersels aan hoed en borst van Lumei zelf bestonden in de geuzennap, kalabas, en penning, maar nergens gewag van Oranje. Die der zeelieden van Boisot waren halve manen, (verr' genoeg gezocht). En geen Afbeeldingen van dien tijd, die ons Oranjenlinten of strikken vertoonen. De Oranjen écharpes bij de Stedelijke Schutterijen spruiten uit het goudkleurde veld van het Hollandsch Leeuwschild, waarvan de Hofkleeding onder de Hollandsche Graven ook geel of goudkleur was. En ik zou durven verzekeren, dat ten minste mijn Meer-bet-

oud-overgrootvader, die Raad van Willem den I. was, en gedeputeerde van Noordholland, en die Alkmaar tegen de Spanjaarts verdedigd heeft, bij geen gelegenheid, zelfs het praesenteeren van den gevangen Graaf van Bossu niet, waar bij veel parade was, Oranjenlinten gedragen heeft. Ik grond mij daaromtrent op de naauwkeurige aanstipping van vele bijzonderheden van dien aart, waar bij dit naauwlijks had kunnen vergeten worden.

Noch in openbare noch in bijzondere stukken is mij iets van 't Oranje dragen voorgekomen, voor de stadhouderlooze Regeering ten doode van Willem den Tweede. Toen begon men, na 't houden der Groote Vergadering en het taliter qualiter vaststellen van 's Lands regeeringsvorm op dezelve, en in gevolge daarvan, hier en daar den Schutterijen, die voor een gedeelte hun wezen en bestaan van de Prinsen van Orange ontfangen hadden, en uit dien hoofde de wapens van dat Stamhuis in hun vaandels voerden, andere vaandels te geven tot haar groot ongenoegen, 't welk zich op verscheiden plaatsen door dadelijkheden, op anderen door meer of minder openbaar gemor vertoonde. Toen ook begon men 't eerst in Zeeland het teeken van Oranje te dragen bij de zulken die hun zucht voor het huis van Oranje wilden te kennen geven. En ik voor mij geloof dat dit de Epoque is, waar van die versiersels dateeren. Dit woei over naar Holland, waar het min openlijk geschiedde tot aan de verheffing van Willem den Derde, wanneer de genen, die 't zoo lang ter sluik gedaan hadden (want het wierd oogluikend geduld en niet

dan door zijdelingsche middelen tegengegaan) natuurlijk niet missen konden, hun hart op te halen met het nu openbaar te doen, en 't algemeen te maken. Zoo vind ik, dat in dien tijd mijn Oudovergrootvader (als een merkwaardigheid) met Oranje versiersels op de hoeden der dragers en volgers ter aarde besteld is; 't geen ik ook wederom van zijn zoon, mijn Overgrootvader (92 jaar oud geworden) bij de verheffing van Willem den IV., vind opgemerkt.

Zie daar, mijn Heer, wat ik van dit onderwerp wete en denke! Er nu in 't bijzonder onze Geschichtschrijvers over op te slaan, begrijpt ge, dat mij niet wel doenlijk is[1].

Afbeeldingen van het innemen van den Briel ken ik niet, die mij eenigzins voldoen. Noch de plaat in Hoofts historie noch eenige andere beandwoordt aan den aart van die Expeditie.

Bijzonderheden, de Geuzen betreffende, heb ik niet. De papieren van mijne familie die anderzins nog al *anecdota* bevatten, vooral betrekkelijk het huis van Nassau, schoon weinig, naar gelange van 't geen men er in zou verwachten, berusten, slecht bewaard, onder een Oudoom van mij, die er geen gebruik van weet te maken, en ze mij echter onthoudt. Tot kort na de hervorming van Amsterdam leveren zij genoegzaam niets meer op, en het vroegere is zeer onvolkomen en schriklijk verwaarloosd, waar van ik reden

(1) Men vergelijke Bilderdijks Aanteekeningen op het Buitenleven, bl. 10 en 11; en die op den Fingal, I, 174.

zou kunnen geven. Ik kan U derhalve werklijk niets bijzetten, dat U van nut kan zijn.

Ik ben zeer begeerig om uw Treurspel in den Griekschen smaak nader te leeren kennen; en heb er verwachting van. Maar hoe gij 't gemaakt hebt, om de eenheden te bewaren, erken ik mij nog een raadsel te zijn, schoon ik anders nog al slag heb van treurspelen te ontwerpen. Dan bij 't ontwerpen blijft het, bij gebrek van tijd en wakkerheid van geest.

Of ik mij hartlijk vereenig met de gevoelens door U omtrent de verdraagzaamheid van begrippen, en den plicht van een goed Burger in woelende of door overmacht beslechte partijschappen voorgedragen, is (vertrouw ik) buiten bedenking. En ik acht het een waarachtig geluk voor mij, dat ik zoo wel van de partij die ik aangekleefd heb (ik zou ze naar geweten aankleven zoo de verdeeldheid nog voortging, maar ik hou de partijschap voor neêrgelegd en daarom bedien ik mij van de uitdrukking des voorledenen) als van de andere onafhangklijk heb kunnen blijven, en terwijl ik de aanzoeken van den eenen kant afsloeg, aan den anderen geenerlei gunsten ooit gehad, of gezocht, of genoten heb, die mij van bijzondere inzichten kunnen doen verdenken. Voorts verzeker ik U, dat ik in de troubles noch Aristocraat noch Democraat, maar waarachtig Republicain ben geweest. Of ik dat nog ben, zal ik U beandwoorden als ik weet of de Republicq nog bestaat; maar dat weet ik niet meer; en sedert dat ik dat niet meer wete, ontsla ik mij ook van mij ergens meê te bemoeien. - Wat

U betreft, ik heb U altijd voor een eerlijk man gehouden, door opvoeding, indrukken, verbloemde voorstellingen en onkunde van het wezendlijk doel der hoofden, aan een partij verbonden, waar voor de naam zelf ieder een interesseerde; en waarin mooglijk meer eerlijke lieden geweest zijn, dan in de mijne. Ik hield U dus noch voor puur Democraat, noch voor vijand van 't Stadhouderschap; ik kende de Hoofden van uw partij voor Venetiaansche Aristocraten, die den Democraat uithingen. Ik kende hen, zeg ik, daarvoor; want zij hadden zich aan mij doen kennen. En zie daar, waarom ik 't mijn plicht moest rekenen hen tegen te staan, en het Stadhouderschap, 't welk het bolwerk der Burgerlijke vrijheid tegen de Aristocratie behoort te zijn, op het sterkst aan te kleven. En dit heb ik van 't begin, en voor dat er de personeele betrekking tot den Prins bijkwam, en steeds gedaan, door openbare en onberispelijke middelen, zelfs zonder ooit het vertrouwen dat sommigen mij onvoorzichtig gegeven hadden, toen zij mij (buiten partij zijnde) voor zich meenden te kunnen winnen, te misbruiken of te openbaren. En had elk zoo gehandeld, het zou beter uitkomst gehad hebben dan nu.

Over den Homerus wil ik gaarne denken, en een mondeling onderhoud afwachten. - Maar mijn brief is lang genoeg om hem te sluiten. Ik ben met welmeenende achting,

WelEdele Heer,

UWE. D.W. Dr.

BILDERDIJK.

's Gravenhage, 17 Jan^{ij} 1790.

5.

Mijn Heer en Vriend!

Hoe is het toch met den Homerus? vraagt gij. - Slecht genoeg. Niet, dat ik van tijd tot tijd niet een uurtjen uitgebroken zou hebben om er aan te besteden, maar ik heb 't tweemaal op nieuw beproefd, en mij-zelf met het begin niet kunnen voldoen. Mijn stijl in prosa is altijd slecht geweest, en met onzen fraaien Rolstijl zoo geweldig bedorven, dat ik eerst een jaar oefening noodig zou hebben om voor mijzelv' draaglijk te leeren schrijven. Verbo! Ik zou er geen eer en UWE. geen profijt van hebben: of laat ik beter zeggen, gij misschien schade, en ik zeker schande: immers zoo de vertaling niet aangenaam leest, niet bevallig en aanlokkende is, kan de getrouwheid alleen haar niet soutineeren. Bij gelegenheid wil ik U gaarne een brok er van meêdeelen, maar als vriend: dat is, onder ons. Zoo ziet ge er geheel van af, vraagt gij zeker. - Dat wil ik juist niet zeggen. Maar om er met lust en genoegen aan te werken, om U en mij te voldoen (dan zullen er wel meer lieden voldaan zijn) moet ik mij eerst eens weêr volop van Homerus en zijn Navolgers, Sofokles en Herodotus, kunnen doorvoeden, en daartoe behoort vooral, dat ik mijn practijk of verlate of op een anderen en gemakkelijker voet brenge; waartoe ik reeds voor een jaar dispositien gemaakt heb, maar eerst nog wat tijd behoeve eer 't woelige afgeloopen kan zijn.
- Gaarne leefde

ik nog wat voor mij zelven; dat is, voor de *belles Lettres;* maar ik moet mij daartoe in staat stellen, door de inkomsten van mijn practijk, met welken ik dus verre wel veel gewonnen heb, doch niet zoo, of ik moet er ten minste een gedeelte van conserveeren.

Uwe *Geuzen* zijn mij op zijn tijd wel geworden; en ik dank U voor 't Exemplaar als voor een blijk van attentie en vriendelijkheid, zonder te onderzoeken of het U veel of weinig kost. Mij is het aangenaam geweest. De letter (daar vraagt gij mij eerst naar) is voortreflijk. Maar hadt ge niet meer partij van uw *Reien* kunnen trekken? Met dit al is er veel schoons in. -

Van 't stukjen van Kumpel is mij onderdaags veel gesproken, maar ik heb nog geen tijd gehad om het te lezen. Men vertelt mij dat hij op een Levensbeschrijving van hem-zelven wil laten inteekenen. Dit zal curieus zijn. Zoo hij in desperate situatie is, 't kan niet bevreemden aan die hem kennen.

Wij zetten dus (want ik vind bij herlezing dat ik dat poinct nog niet afgedaan heb) onzen Homerus, dunkt mij, bij provisie nog uit de gedachten. Om hem goed te vertalen, moet men van hem doordrongen en geënthusiasmeert zijn; want hij is te eenvoudig schoon, om zonder dat, hem te kunnen uitdrukken. Mondeling wil ik dit gaarne met U bepraten, maar wij wonen zoo verr' van elkander en kunnen geen van beide van huis. Na de beproeving ben ik overtuigd, dat er veel meer zwarigheid in het werk ligt, dan men vooraf denken kan; en dat het nooit geschieden kan met succès, dan zoo men *vrij* en *zwierig* ver-

taalt. Dit een nu is aan veel bedils onderhevig, en 't ander eischt een geest in zijn kracht en bloei, dien ik er thands niet toe aanbrengen kan.

Groet uwe Ega van mij en de mijne, en geloof mij ongeveinsd

Mijn Heer en Vriend,
UWE. D.V. Dr. en Vriend,
BILDERDIJK.
's Gravenhage, 31 Oct. 1790.

P.S. Ik ben thands vreemdeling in alle genootschappen. Maar misschien heeft UWEd. de gelegenheid om het te vernemen. Zou het Genootschap *Kunst wordt door arbeid verkregen* te Leyden ook zijn Octrooi ten aanzien van mijne Prijsversen aldaar willen afstaan, voor eenig geld, 't zij geheel of voor één druk? Zij zullen met het werk van hun afvalligen broeder nu zoo heel veel niet ophebben, denk ik. Maar 't zij onder ons! - Vale!

6.

Positis Ponendis:[1]

Want ik weet niet welke tijtel tegenwoordig bij Ul. geldt of aangenaam is. - Het is thands of vier of vijf jaren geleden, dat gij mij over eene Nederduitsche vertaling van Homerus aanspraakt, die door mij

(1) Het adres van dezen Brief luidt: Aan den Burger A. Loosjes Pz.

aangenomen wierd. Ik ving daar ook werklijk meê aan, doch mijne bezigheden, die mij alstoen weinig geregelden tijd lieten, deden dat werk in het eerste boek blijven steken, waar van 't grootste deel bij mijn onvoorzien vertrek onder mijne aangevangene werken t'huis is blijven liggen en de Hemel weet werwaart vervaren. Even zoo is het met mijn Algemeen Stamwoordenboek der talen, en met eene Nederlandsche Historie, die ik tot de Opdracht aan Alençon toe gebracht had, gegaan; van welke geen mensch mij bescheid weet te geven. - In dien tijd was die onderneming een werkjen van uitspanning en liefhebberij, waarmeê ik niets beoogde, dan misschien na de voltooiing een of ander boekgeschenk van U. - Maar thands zijn mijne omstandigheden gantsch anders, daar ik van een professors tractement in Duitschland (en dat wel zoo lang ik niet geplaatst ben, zonder eenige der emolumenten die 't meest uitmaken, en zonder Collegiegelden) leven, en een huishouden voeden moet. - In dien staat, kan ik, als anderen, nog geen compendia debiteeren, en evenmin andere schriften aan den man brengen, gelijk men hier doet, en te minder, daar alles hier Hoogduitsch is, en ik in die taal maar zeer zwak ben. Zou het derhalve nu, U nog vlijen, de toen bestemde Vertaling gemaakt te hebben, en deswegens met mij op een Duitschen voet over een te komen? Zoo ja, meld mij, bid ik, met een Lettertjen, uwe conditien; maar cordaat, dat we geen lang over en weêr schrijven behoeven. Ik open mij aan U als aan een vriend, en ik meen,

dat wij elkander in alle de vorige onlusten, nooit anders hebben beschouwd of behandeld, waarom zouden wij 't nu? Schroomt gij onmiddelijke briefwisseling met mij, zoo schrijf mij onder 't addres van mijn zwager Elter, op de Keizersgracht te Amsterdam, of van mijn' tegenwoordig' gemachtigde, de Advokaat Kinker, te Amsterdam, door wien deze U toekoomt. Verkiest gij in 't geheel geen schrijvens tusschen ons (want licht is de staat der zaken bij Ul. zoodanig, dat dit U ongeraden kan voorkomen) zoo andwoord aan den laatstgemelden eenvoudig: dit zijn mijn conditien. Vlijt het U thands niet, zoo laat een enkel *neen* mij verwittigen dat ik 't uit mijn hoofd zette.

Een verzameling van nog ongedrukte versen van mij uit te geven, is zeker uw zaak niet. 't Verstaat zich, dat er niets onder loopt wat geen gangbare munt bij U is; maar algemeene stukken, zedelijk, Eroticq, stichtelijk, zoo men 't plach te noemen; Romances, Elegien &c. oorsprongklijk en uit het oud Schotsch, Engelsch, Spaansch &c. - Zoo bij geval ja! een woordtjen, en uwe conditien! Ook een nieuwe vertaling van Boëtius, waartoe de stukjens in dichtmaat behooren die van tijd tot tijd in Uylenbroek's Dichterlijke Handschriften geplaatst zijn.

Ik heb hier een Latijnsch werk van Observationes Juris Civilis (sc. Romani) op de pers.

Ik sluit met den hartlijken vriendengroet, en ben zonder verbloeming

Uw D.W. Vriend

Q.N.

Brunswijk, den 28 May 1798.

XI.
Aan Ds. Gerard Outhuys, te Minnertsga[1].

1.

WelEdele Heer!

Ik vind (zonder complimenten!) uw dichtstukjen al zeer goed, en in 't bijzonder voldoet mij 't zangerige, dat er in heerscht, bij uitstek, en ik raad U het te drukken, dewijl het U niet dan eer kan aandoen en mooglijk nog al eenige andere genoegens verschaffen. Zie hier 't stukjen te rug, met eenige veranderingen van mijn hand, die ik hoop dat gij lezen en begrijpen zult kunnen. - Misschien haakt ge aan den eersten volzin: die is intusschen goed zuiver Hollandsch. De *infinitivus cum accusativo* laat zich

(1) De negen eerste Brieven hier voorkomende, ontfing de Eerwaarde Heer Outhuys, toen hij Student in de Godgeleerdheid was aan de Leydsche Hoogeschool; N° 10, als Candidaat in de Theologie; N° 11-13, als Predikant aan den Bommel in Overflakkee; de volgende, op zijn laatste standplaats te Minnertsga in Friesland.

eleganter door een *nominativus* met een *passivum* vervangen, b.v. ‘*een dichter waardig te bekroonen*’; ‘*een dichter*, *waard bekroond*’, ‘’*t Is kwalijk te zingen met een leêge buik*’; ‘’*t is kwalijk gezongen*’ *etc.* ‘’*t Is goed praten; 't is goed raad te geven; 't is goed karsen te eten*’; ‘’*t is goed gepraat; goed*, *raad gegeven; goed*, *karsen gegeten; goed*, *riemen gesneden*’ *etc.* Dit tot uwe onderrichting des noods! Is het onnoodig en onnut, houd het voor niet geschreven.

Stamboek, waarnaar gij vraagt, is geen *Album*, schoon onverstandigen 't zoo wel misbruikt hebben, en 't door 't misbruik, in zekeren zin, voor *Album* gewettigd schijnt. 't Is een aanteekenboek van iemands geslacht of stam, houdende de namen en geboortetijden van de personen die tot dat geslacht behooren; niets anders. Maar waarom dan geeft men dien naam aan een *Album* of vriendenrol? vraagt gij zekerlijk. Om dat de oude stamboeken een breed formaat hadden, en ieder bladzijde een persoon hield met zijn wapen en devis (toen advijs genoemd); en dat men in de *Alba amicorum* die zelfde vorm en trant heeft gehouden. Zoo spreekt men immers van een *Almanach des Muses* al is er geen tijdwijzer bij, die bij de Franschen door 't woord Almanach verstaan wordt, alleen om de form &c. Zoo noemen wij immers een *forceps* en *tang*, 't geen nooit geschikt is om *vuur*, (in 't oud Latijn *for*, waar van nog *formus* voor *calidus* over is, *formare* &c. *fornax* &c., en in 't oud Duitsch *tan* genoemd), maar alleen om heel iets an-

ders te behandelen, als bij voorb. een *hair-* of *korentangetjen.* Zoo noemt men een klein handgeweer met den naam van *roer*, om dat er eenige gelijkenis in is, met een *roer* van een oud maaksel. Zoo spreekt ge daaglijks van uw *inktkoker* en *pennekoker*, schoon die *koker* geen pot is daar men in *kookt;* en zoo zou ik U duizenden van voorbeelden kunnen aanhalen, zoo ik den tijd had en den uwen daar meê benemen wilde.

Dat de Boekverkooper Honkoop zijn best zal doen om den bondel van Lijkzangen op Professor Schultens wel uit te voeren, wil ik gelooven; maar dat *de uitvoering zeer fraai zal zijn alzoo er zelfs buiten 's Lands een plaat voor vervaardigd zal worden*, is een Enthymema, waar van ik de verzwegen major negeer. Met dat alles, uw overleden Professor verdient dubbeld dat ge uw snaren nog eens tot zijn nagedachtenis opspant. Doe dat, en *dit doende* (sluiten onze Requesten altijd) *zult gij wel doen.*

Mijn vriendlijken groet hier in! Vaar wel, vervorder uwe letteroefeningen met lust, genoegen en vrucht, en geloof mij steeds met alle welmeenendheid,

WelEdele Heer,
UWE. D.W. Dr.
BILDERDIJK.
Vliegend.
's Gravenhage, 6 Octr. 1793.

2.

WelEdele Heer!

Deze ter geleide van uw Lijkdicht op den Oosterschen Hoogleeraar, die U met recht dierbaar was en door mij-zelven niet minder *geregretteert* wordt! ‘Of al of niet te drukken’ vraagt gij? Ik heb er het *Imprimatur* derhalve met leesbare Letteren opgezet: maar wees zoo goed en lees mijne kantteekeningen na, en maak er (voor zoo verr' ze U bevallen) gebruik van. De zang-zelf behaagt mij, maar uw Grafschrift is koud. Maak een ander, of neem 't mijne, dat ik er onder gekrabd heb. - Doch, Vriend-lief! waarom mij altijd de kladden gezonden? waarom niet eerst zelf uw werk gekuischt? 't Is met U, dunkt mij, 't Ovidiaansche:

Nec tamen emendo, *labor hic quam scribere major:*

maar dat *emendare*, en 't blokken daarop is 't eigenlijk bearbeiden der Poëzij, en ik verwijze U daar toe voor 't vervolg. *Post ultimam curam demum*, zal ik uw verzen nazien, en mij dunkt ook dat dit volstaan kan. Wat dunkt er U van?

't Zal mij aangenaam zijn, in de aanstaande *Kerstvacantie* (niet *Kersvacantie*) uw nieuw opgedane Oostersche voorraad de monstering te laten ondergaan. Bijzonder, wat er thands nog nieuws te zeggen is over de uitspraak van יְהָוָה voor יְהֹוִה, welk laatste lang aangetoond is, noch grammaticaal bestaanbaar,

noch met de echte uitspraak overeenkomstig te zijn. - Hebt ge iets nieuws uit de Arabische poëzij meê te brengen (gij verstaat een *relatif nieuws* hoop ik, nieuw voor mij) zoo laat het niet na, en geloof mij steeds, oprechtelijk,

WelEdele Heer,
UWE. D.W. Dr.
BILDERDIJK.
's Gravenhage, 6 Nov. 1793.

3.

Veelgeliefde Vriend!

Hartelijk dank voor uw' aangenamen, uw' verkwikkingvollen brief, die mijn hart met den waarachtigen troost eener zuivere vriendschap, als de uwe is, gelaafd en ververscht heeft! Hartlijk dank, zegge ik! en mijn leven lang de erkentenis die hij vereischt! God geve dat ik of de mijnen in staat worden ze U op 't nadruklijkst te toonen!

Ik schrijf U dezen, eenvoudig, ten einde U mijne voorrede en eenige aanwijzing over den druk van Ibn Doreid te doen toekomen. Niets derhalve hier in van Staats- of huislijke zaken! niets van mijn reis, 't geen de bezorging zou kunnen doen ophouden. Onderschept men mijn' brief, ik vertrouw dat men 't onschuldig papier zijn addres niet weigeren, en U nevens mij en de Dichtlievende wareld het gering en schadeloos boekgeschenk niet benijden zal, waar het

toe behoort, en dat zonder dit *supplement* onvolmaakt zou blijven.

Gij zult het *Dichtstuk-zelf* met de *Aanteekeningen*, door mijnen broeder ontfangen hebben. Thands gaat hier nevens de *Voorrede*, met een *tijtel*, en nog eenige kleine *bijvoegsels* op de Noten, welke gij wel op hun plaats in zult lassen. Ik vertrouw dat U de voorrede voldoen zal; gelief er het *jaar des Heils* dat met het 223^{e} *van de Hegira* overeenkoomt, in te voegen. Dit dient wel, en ik heb geen boeken hier toe bij de hand.

Ik laat U meester bij wien gij het stuk wilt doen drukken, doch volg in letter en trant zoo veel mooglijk de Vertoogen van Salomo: en, (wilt gij wel doen) begin met de voorrede, die in *cursif* moet staan.

Achter den tijtel had ik gaarne met een kleine letter de plaats van Cicero, die gij daar lezen zult. Zij geeft reden van mijne wijze van overbrenging.

Om er nog eenig sieraad aan bij te zetten, zou het mij plaisir doen, indien gij de silhouette van mijn Egâ, met de letters daar boven en onder, als op 't nevensgaande papier, bij forme van opdracht voor in plaatste op een blaadtjen àpart. Had ik hier eenen omtrek van haar, die haar tegenwoordig geleek, ik zou denzelven hier graveeren; maar nu moet ik U verzoeken, dit tot uwent of te Amsterdam of Rotterdam te laten doen, edoch door geen' knoeier, maar dat het goed zij; want het is beter, niet, dan belachlijk slecht.

Vergeet niet, si placet, als 't werk afgedrukt is,

buiten de genen die mijne vrouw U op zal geven, een Exemplaar aan den Heer en Mr. *de Raad*, Doctor in de Rechten te Groningen, een ander aan den Hr. en Mr. *van Sijzen*, Dr. in de Rechten utsupra; item den Hr. en Mr. *Abresch*, Dr. in de rechten; den Heer en Mr. *Guichard*, Hoofdman; den Heer Professor *Abresch*, en den Hr. *Fellinga*, *Medicinae Doctor*, alle hier te Groningen, te zenden: mooglijk geef ik U nog wel een enkelen naam op, voor mijn vertrek.

Ik voeg hier niets verders bij, dan mijn' groet, den groet van een vriend, U door al wat het heiligste op aarde is, waarachtige diensten, en erkentenis, innig verbonden. Vaarwel! Groet uwe brave ouders van

Uwen
B.
Groningen, den 5 April 1795.

P.S. Ei lieve onderzoek, of ook een der Amsterdamsche of andere Boekverkoopers eene vertaling van *Jones de Poësi Asiaticâ* en *Eichorns* noten daar op, door de mijnen verrijkt, zou willen uitgeven? ik zou dit wel willen maken, maar *debito salario.* Schrijf daar over, si placet, en spreek daar over, wien gij goedvindt, mits voorname Boekverkoopers zijnde; en meld mij dan wat zij geven willen? - Stel het ook aan *Loosjes* te Haarlem (schoon van de P.P. hij is braaf) mijnentwege voor. Ik wacht uw andwoord onder 't addres van *Ideman*, *poste restante*, *te Groningen*, maar geënveloppeert aan den Heer of

Burger BOSCH, *Eerste Commies van het Postcomptoir te Groningen.*

Mijne Egâ zou wel doen, van den H^{r}. Uylenbroek eene Lijst te vragen van de dichtstukjens in MS. welke hij van mij onder zich heeft. Ik wilde daar ook wel copie van hebben. Vale!

NB. Op den tijtel heb ik een Arabische spreuk gesteld, U bekend. Maar bij overdenking zou ik er wel voor zijn, om liever deze plaats van Thucydides te nemen; welke mij dunkt zeer natuurlijk tevens op het dichtstuk, en op mij te slaan.

Φέρειν τε χρὴ τάτε δαιμόνια ἀναγχαίως, τάτε ἀπὸ τῶν πολεμίων
ἀνδρείως.

Ik laat het aan uw oordeel over, doch zou dit verkiezen.

Maar zou men 't ook in Capitale Letters (zonder accenten moet het dan zijn) zetten op deze wijs?

ΦΕΡΕΙΝ ΤΕ ΧΡΗ ΤΑ ΤΕ ΔΑΙΜΟΝΙΑ ΑΝΑΓΚΑΙΩΣ,
ΤΑ ΤΕ ΑΠΟ ΤΩΝ ΠΟΑΕΜΙΩΝ ΑΝΔΡΕΙΩΣ.

4.

Hartlijk geliefde Vriend!

Welken dank zal ik U toebrengen voor alle de moeite, die gij voor mij neemt? Gij kent, hoop ik, mijn hart; en ook geene woorden zijn machtig het uit te drukken. Niet 10, maar de helft, en wilt gij 't alle de 60 door U bedongen Exemplaren zijn tot

uw dienst en beschikking. Neem voorts mijn gul aandenken aan U in mijne Voorrede, zoo het daar ligt, voor lief.

Dat de Aanteekeningen onleesbaar zijn, weet ik maar al te wel. Edoch spring er meê om naar welgevallen en zonder de minste belemmering. Kunt gij echter de plaats van *den Etter* behouden, zoo doe het. Doch ik had aldaar tot mijn herinnering bijgeschreven: *hier een plaats uit Celsus of Hippocrates over den etter.* Gij kunt die onmooglijk vinden, laat er derhalve dit maar uit, of het niet geschreven was: het zal weinig ter zaak doen.

Vindt gij 't goed, zoo vlecht nog op vs 270, *die andren niet ontziet etc.* het volgende in:

‘Niet ongeestig drukt Hagedorn zich uit in zijne Gedichten: II Th.

> Vetter, fiel die Natter ein,
> Unschuld wird dich nicht besrein;
> Aber ich kan Zähne weisen,
> Deren biss die Feinde scheün.’

Uwe Explicatie van het woord קדש in de aangehaalde plaats van de Proverbia bij uw vorigen, behaagt mij zeer. Groet uwe brave ouders op 't hartlijkst van mij en wees gegroet met den groet van het hart! Vaarwel, waardste Vriend, vaarwel.

Groningen, 14 April 1795.

5.

Lieve Vriend!

Na mijne laatste, die U door mijne Vrouw toegekomen zal zijn, is mij nog ingeschoten 't volgende bijvoegsel op de Aanteekeningen ter gelegenheid van vs. 350, ten opzichte van 't *precario*, dat ik daar gaarne bijgevoegd had:

'Ovidius drukt het ook met omschrijving uit:

> *Vita data est utenda: data est sine foenore nobis*
> *Mutua, nec certâ persoluënda die.*
> *Ad* LIV.'

Mag ik U hier nog mede belasten. Ik ben als steeds, na vriendelijken groet aan U en uwe geëerde Ouders,

T.T.
Q.N.
Groningen, 18 April 1795.
Raptim.

6.

Veelgeliefde Vriend!

Een kleine ziekte, maar die door Gods goedheid wederom cesseert, heeft mij verhinderd, U met den vorigen post te andwoorden. Het inconvenient waar van gij mij in uwen geëerden en aangenamen bericht geeft, treft mij, maar ik weet niet, welken raad ik U geven zal. Wil Uylenbroek niet, een ander zal

ook niet willen. Misschien ware 't best, 't stukjen voor eigen rekening te doen drukken, dit zou de kosten van ƒ 7. per blad zijn, en dus geen groote zaak, en men zou het dan aan eenige Boekverkoopers te debiteeren kunnen geven; maar dit zal tegenwoordig mijne Egâ niet gelijken, daar ik niet weet, waar zij de noodige penningen van daan kan halen. Kan UE. iemand anders vinden, die het drukt, mits geen kruimel onder de Boekhandelaars zijnde, ik ben met alles, wat gij goed vinden zult, te vreden. - NB. Zou D'agé 't niet doen? - Maar hij moet het dan absolut naar Uylenbroek zenden.

Wat de plaats van Propertius betreft, er koomt met andere woorden deze passage in; welke mij dunkt dat vrij natuurlijk volgt op het vermaak van verzenlezen bij vrolijke maaltijden:

> ‘Si sic omnes vixissent, hisce gaudiis oblectati, nunquam civilibus jactati fluctibus, Syllana arma sensissimus, neque lassa foret crines solvere Roma suos, etc.’[1].

't Kan echter zijn, dat het mij kwalijk in 't hoofd ligt, en ik gedraag mij volkomen aan uwe bevinding, oordeel, en verkiezing.

Voortaan de brieven aan mij, te Hamburg te addresseeren, poste restante, werwaart ik Maandag met

(1) Men gevoelt, dat deze aanhaling enkel strekt, om, op een bedekte wijze, iets over de politieke zaken te zeggen. Even zoo is het met het Grieksch, Hebreeuwsch en Arabisch, hier achter, in den Negenden brief voorkomende, en dat niet anders is, dan Hollandsch, met vreemde letters geschreven.

een visschers snikschip vertrekke. God zij met U, lieve Vriend, en met de uwen! Vaarwel! Van Hamburg, zoo 't Hem behaagt, nader! - Vaarwel.

Q.N.
Gr., 24 April 1795.

7.

WelEdele Heer, *zeer waarde Vriend!*

Hoe zeer de Blijspeldichter geen ongelijk heeft als hij zegt: ‘Omnes quibus sunt res minus secundae, magis sunt, nescio quomodo, suspiciosi; omnia ad contumeliam accipiunt magis; propter suam impotentiam semper se credunt negligi.’, heb ik echter uw hart te wel leeren kennen, om het van verkoeling, verachting, of verwaarloozing, in 't stuk onzer vriendschap, te verdenken. Neen, lieve Vriend, al heeft uw lang stilzwijgen mij hard gevallen, gij behoeft geene verschooning bij mij, die U te veel waardeere, en (laat mij dit woord gebruiken) te lief heb, om U niet, voor éénen brief van uw hand, alles kwijt te schelden, wat er misdaân zou kunnen zijn; maar die tevens zeer wel bevroede, wat uwe tegenwoordige Academische, of mooglijk niet Academische, maar ten minste Godgeleerde studien U al bezigheden moeten geven, en hoe veel beletselen er in den weg kunnen komen, als men zijne brieven niet maar recht toe op den post kan zenden, maar

de gelegenheden van de couverts van anderen waar moet nemen. Ik neem echter uw belofte, van mij voortaan meer blijken uwes aandenkens te toonen, van harte aan, en hoop op de vervulling. Schrijf mij zoo dikwijls U mooglijk is, en verlicht mij door uwe tijdingen, door uw onderhoud, en door uwe hartelijkheid in de hardheden van mijnen toestand; waar van gij al het drukkende U niet verbeelden kunt. - ô Hoe wenschte ik U te hooren prediken! hoe, onder ons, in een vertrouwlijk, nuttig, en aangenaam gesprek al het doorgestane te vergeten, en 't lieve Vaderland weder gered te zien! - Maar dit alles is bij den Algoeden God, en in Zijne hand: Zijn wil geschiede! - Ontfang niet te min mijne hartlijke gelukwensching met uw eerste en tweede prediken! ik twijfel niet aan 't genoegen, dat gij moet gegeven hebben. God sterke en geleide U steeds, en make U in deze dagen van duisternis, verwarring en afval, een' getrouw', door Zijnen geest verlicht', en onwankelbaar' dienaar Zijns eeuwigen Euangeliums! Dit is de bede van mijn hart, dat in de vervulling daarvan in de zuiverste vreugde deelen zal, en uw' dierbaren Ouderen de genade toewenscht van haar lange jaren in de zichtbaarste zegeningen te mogen beleven! *ἀμήν!*

Ik versta dan uit uw schrijven van den 20 Sept^{r} (hoe lang is die brief onder weg geweest! gisteren ontfing ik hem) dat mijn Ibn Doreid afgedrukt ligt. - Wat hebt ge U niet al moeite gegeven, lieve Vriend! en hoe hebt ge zulke namen als Rau, te Water &c.

met het *bagatel* durven moeien? - Heb dank voor alle zorg, arbeid, oplettendheid en onrust, daaromtrent aangewend en geleden; en vergeef mij dat ik er U meê belast hebbe. - Gij vraagt mij, hoe nu te doen? Ik geloof dat uw vrienden recht hebben, en dat het vooral in dit oogenblik geen tijd voor de publiceering van 't werkjen is. Geen gevaarlijker tijdstip zelfs stel ik mij als mooglijk voor, dan dat waar in gijlieden thands zijt; dat, naamlijk, van het oprichten eener Nationale Conventie; 't welk ik verwacht dat zich door verscheiden voorvallen kenteekenen zal, die alles *orageus* en stormachtig zullen maken, en 't voor eenen ieder raadzaam doen zijn, zijn vensters te sluiten en niet op straat in den wind te komen. Ik gedraag mij voorts aan uw eigen oordeel en dat uwer kundige vrienden, die *in loco* zijn, en den streek des winds kunnen waarnemen. Maar ik ben zeer blijde, dat het afgedrukt is, altijd beducht geweest zijnde dat met de voorgevallen gebeurtenissen, niet slechts de zaak ten halve mocht blijven steeken, maar zelfs 't Manuscript wegraken, en dus (si magna licet componere parvis) het geval exsteeren, -

- *'ut hos congestos noctesque diesque labores Hauserit una dies -'*

Zeker de wareld zou er geen AEneis, ja zeer weinig, ja niets, aan missen, maar ik had nog al een zeker hart voor het stukjen, en in de Voorrede en aanteekeningen kwamen eenige *reflexien* voor, die ik mij niet weêr zou hebben kunnen herinneren. - Doch,

schoon de uitgave ophoudende, zoudt gij mij wel de gevalligheid kunnen bewijzen, van mij zes of acht Exemplaren van 't stukjen naar herwaarts te zenden, en er *één* van (onder stricte geheimhouding) aan mijn zuster Elter te Amsterdam meê te deelen. Hier toe verzoek ik U allernadrukkelijkst; *nisi causam*, zeggen de practizijns.

Mij dat toezendende gelieft gij 't per water, met den een of anderen Hamburger schipper, die te Amsterdam in menigte liggen en daaglijks afreizen, meê te geven: geaddresseert aan den Heer Enderes, koopman in wijnen te Hamburg, maar met bijvoeging binnen in 't addres, dat het voor mij is. Mijne Zuster zal dit als dan (wanneer gij 't paquet zeker in haar handen gesteld hebt) wel bezorgen; doch gelief te zorgen, dat bij 't afzenden tevens een brief aan mij per post gaat, waar in mij de naam van den schipper gemeld wordt. mede onder enveloppe van voornoemden Enderes gericht.

't Bericht, dat gij mij geeft van &c. doet mij hartelijk leed. Maar hoe kan het anders? Ubi semel verecundiae sines transieris, &c. Wat zegt Cicero daar al van? Ik heb hier hoegenaamd geene boeken, en geen geld om mij iets te bezorgen.

Over de groote zaken schrijf ik niets. Dit ware vrienden blootstellen en wagen. En ik kan dus ook niet wel over mij-zelven schrijven. Ik wurm wat ik kan, maar alles is donker om mij. - Misschien dat ik met een volgenden post iets van mijn *de Ponto* (want tusschen beide moet er toch ook nog al eens

een versjen uit!) 't zij aan mijne Egê, 't zij aan mijne Zuster zende. In dat geval kunt gij op de mededeeling staat maken. Thands heb ik geen tijd om meer te schrijven dan aan U alleen: 't geen mij niet van 't hart kon uit te stellen; en 't geen te meer haast had, om dat, daar ik misschien binnen zeer kort, weêr naar Engeland ga, ik gaarne nog voor mijn vertrek het verzochte ontfing, om het dan meê te nemen. Schroom echter in geen geval, ('t zij ik vertrokken mocht zijn of niet) mij altijd te Hamburg (en onder 't opgegeven addres) te beschrijven; want dit is het middelpunt, waardoor tegenwoordig, waar heen ik ook zijn mocht, alle mijne depêches gaan moeten; zoo wel die tot mij moeten komen, als die ik naar Holland verzenden wil.

Groet uwe Ouders van mij en verzeker HunEd. van mijne achting en vriendschap! Wees zelf gegroet van

Uw steeds beminnenden Vriend

Q.N.

Hamburg, den 29 October 1795.

8.

Vergeef, lieve Vriend, zoo ik dus in 't voorbijgaan, op dit papier eenige letteren aan U inrichtte. Mijn hart verlangt op den duur naar uwe tijdingen, en heeft zich lang reeds beloofd, die door eenig schrijven van mijn hand uit te lokken: maar altijd ontslipt mij de tijd. Naauwlijks schiet mij nu één oogenblik

voor deze kleine aanspraak over. Neem haar echter ten goede; bewaar mij uwe vriendschap, van de mijne verzekerd; groet uwe waardige ouderen en wie gij weet dat zich mijner aantrekken, en geloof mij steeds

Geheel den Uwen,
SEMPER IDEM.
Londen, 5 Julij 1796.

9.

Φίλτατε!

Ja, het is zoo, de onrust der onzekerheid, waar ik in leve, de gedachtloosheid, welke 't volstrekt ontbeeren van gevestigde uitzichten met zich brengt, ontrooft mij dikwijls den tijd, dien mijn hart in het onderhoud van een' geliefden vriend wenschte aan te wenden. Voeg hier bij, dat ik, hangende deze onzekerheid niet werkeloos ben geweest, maar in een zeer omslachtig en gewichtig proces nacht en dag (meer dan zes maanden lang) heb gearbeid, en zulks - zoudt gij het verwachten konnen? - ten eenenmaal bij de uitkomst om niet, en zonder belooning of uitzicht daar op. - Zie daar ongelukken in 't ongeluk! Ik heb sedert half December, in Consultatien, schriftlijke advizen, Memorien, requesten, translaten in rechtszaken &c. zekerlijk meer dan 250 guinies verdiend; en, behalve drie guinies van een Hollander, heb ik aan al 't overige Banqueroute geleden. En zoo iets is hier niet vreemd, vooral als men vreemd is. -

't Geen mij meest ondersteunt is, nevens de vriendschap van eenige weinige Hollandsche huizen, in 't Italiaansch te onderwijzen, maar wat maakt zulks in een Land als dit is? - En echter gij wilt dat ik hier blijve! Ja, konde ik, mijn Vriend; ik ging zekerlijk naar geen warelddeel, als dat waar de nood mij thands henen drijft.

Maar 't kunst- en geleerdheid kwekend Albion dan? Dus noemt gij 't, en elk met U. Duizendmaal sprak ik er met duizend andren zoo over. Maar toen kende ik het niet; en geloof mij, geen Natie in de wareld is minder bekend dan de Engelsche; welke juist (en genoegzaam in alles) het tegendeel is van hetgeen men zich van haar verbeeldt. Ik ben zekerlijk minder de *dupe* van dat algemeen gerucht dat zij heeft, geweest, dan een ander; daar ik in verscheiden vakken, en vooral in Dicht- en Schilderkonst haar verre beneden de overige Europeesche beschaafde Natien stelde; maar nooit echter had ik kunnen gelooven 't geen er van is. Men schildert ze ons ruw en van een onbeschaafd en stout uiterlijk. Zij is 't tegendeel, zij is (zelfs in het geringste gemeen) beleefd en dienstvaardig, ja meer dan de onze; maar.....

Charlatanerie is er bij hen noodig; zij zelven excelleeren er in, drijven ze boven alle verbeelding; en deze is ook 't geen bij hen (die meestal niet kunnen leeren zien of oordeelen) alles moet uitwerken, en de eenige weg om fortuin of bestaan te vinden. En of dit een weg zij, voor mij te betreden, laat ik U oordeelen.

Gij wilt dat ik mijn bestaan met schrijven zoeke? -

Voorlang heeft mijn geest zich derwaart heen gewend, maar nog heden ontfang ik een' brief van mijne Zuster Elter, welke voleindt mij daar van af te doen staan. Ik kan U hare redenen niet uitbreiden, maar ik vind ze juist, waar, en mij verplicht, er in te berusten. - Voor 't overige, werken van belang, geleerdheid of overdenking, kan ik hier in mijn volstrekt gebrek aan boeken, hersens, en rust niet ondernemen. Ook ben ik in zeer korten tijd dermate aan alles ontwend, dat ik naauwlijks in staat zou zijn om een' eenvoudigen brief in goed Grieksch op te stellen. *Heu*, *quantum mutatus ab illo!*

De plaats uit Xenophon over *μὺν βερς ὀπ᾽ δἐ η᾽ μαἀρτ*[1] doet mij veel plaisier.

Zoo gij eens in Amsterdam kwaamt, zoudt gij mogelijk bij[2] سِزْتِرْ اِلْتِرْ nog wel 't een en ander van mijn liefhebberij van paarlrijgen[3] te zien kunnen krijgen. Dit à gouverno! Maar uw Egyptische problemata נָוּנ אֵיךְ זִי[4] יָמֵוד וְיָת הַרְמְבֵּוּ laten zich niet zeer gemaklijk oplossen. Zie hier echter een stuk uit den Commentarius van Ibrahim Ibn Adar, die U mooglijk licht kan geven: وِي وِيْنْدِنْ اَلّ رِدِن وَمّ حَوْفْ تِ بْلِيرِنْ كُوكِنْ
سْحُونْ حِتْ تِيْتْسْتِيف دِرْ حِرْسْتْلِنْخ نُوجْ نِيتْ سِارْ

(1) Mijn vers op den 8 Maart.
(2) Sister [sic] Elter.
(3) Verzenmaken. Zie: Ibn Doreid, bl. 84.
(4) Of er nog moed zij en wat te denken.

(1) نَابي شِينْت. Ik vrees dat ik U verwarre door de regels te dicht in een te schrijven; maar zie hier een parallele plaats bij Moses Maimonides: בהיפת היה

וְרַלָג זָן וְוֶרֶן וי וֶבֶר וְהֶרשְׁטֶלֶד . בי וֶרֶד יִשׁ דָ רָוולוּתי יִנ . (2) וְגִשׁ יוֹדִיל יִנרַיוּדכּ. want, zoo wij bij Chrysostomus lezen, die op dit punt verdient nagelezen te worden. I, VII. 96. *νῳτ χοννεν δὲ μογενδέδεν δῦλδεν, δατ ὁλλανδ ὄνδερ δὲ μâχτ ὀυâν φράνχρυχ βλῦυε; ἐν φρανχρυχ ζελφ χὰν, νὰ ᾽τ ὐιτγεπλονδὲρδ τε ἔββεν, ἔρ γῆν νυτ μῆρ υιτ τρεχχεν, μâρ ζάλ ᾽τ âν ζὶχ ζέλφ ουερλάτεν*(3) Ondertusschen is in acht te nemen, het geen dezelfde Arabier weinige regels later zegt: لَاَنْد ت ﴿كِمِنْ دِ وِدِر سِين اَلْزّ وِ تِوسْتَند سَل اِلْدِخ (4) ﴿كِمِنْ ارم ﴿ دَرِج مِت اِن خُوْد بِستِير كَن مِن اَنْس ت بُون. Dit omstandiger uit te halen laat de tijd of omstandigheid niet toe waarin ik schrijve. Oordeel zelf.

Wat gaf ik niet om een paar uren mondeling onderhoud met U! maar, lieve Vriend, dit is mij ten

(1) Wij vinden alle reden, om hoop te blijven kweken, schoon het tijdstip tier herstelling nog niet zeer nabij schijnt.
(2) Blijft her oorlog, zoo worden wij zeker hersteld. Bij vrede is de revolutie in ons voordeel onvermijdbaar.
(3) Nooit konnen de Mogendheden dulden, dat Holland onder de macht van Frankrijk blijve; en Frankrijk zelf kan na het uitgeplonderd te hebben, er geen nut meer uit trekken, maar zal het aan zich zelf overlaten.
(4) De toestand zal ellendig zijn, als wij weder komen; 't land arm; doch met een goed bestuur kan men alles te boven komen.

eenen maal ontzegd. Het is niet waarschijnlijk dat ik, uitgeput en verzwakt van hoofd, als ik ben, aan eene brandende luchtstreek weêrsta, of ooit het ontheisterd Europa weêrom zie. Maar dit blijve Gode bevolen, wiens heilige wil geschiede! Aan Hem, aan Zijne oneindige Goedheid, geve ik mijn lot wel te vreden over: bid slechts voor mij, dat Zijne Genade mij bij eerlijke beginsels beware, en niet onder de verzoekingen van geest en lichaam bezwijken doe!

Zoo gij bij mijn[1] سوستر الثر iets van mijne ballingschap te lezen krijgt, meldt mij dan toch eens, hoe gij 't vindt. Ach! ik ben dezelfde niet meer, die ik geweest ben; ik vind mijn schrijven dor, hard, onbevallig, ééntoonig; gelijk ik mijzelven uitgeput van genie en van alle vuur verdoofd vinde. Met één woord, ik vind mij in een' staat van verdorden ouderdom, en zelfs 't geen ik nog voortbrenge dat eenigzins Dichterlijk heeten kan, heeft noch bevalligheid, noch zwier, noch houding: Ik drukte 't dus uit in een vers dat ik onlangs op de verjaring van een jonge Juffrouw maakte:

Al vindt men soms een handvol rozen
In late najaarslucht gereeld,
Zij missen 't hartbekorend blozen,
Dat door het Lentgebloemte speelt. -
Ontbloot van geur en frissche verven,
En op heur' steel gedoemd te sterven,
Vertreedt haar 's wandlaars logge voet:

(1) Zuster Elter.

En geen der prille Herdersknapen
Verwaardigt zich om ze op te rapen
Toe siersel van den zonnehoed.

Zie daar wat van de voortbrengselen van een hellenden leeftijd zij.

Dit bovenstaande, lieve Vriend, schreef ik voor eenige weken, maar geene gelegenheid hebbende om den brief weg te zenden, bleef hij liggen. Intusschen zijn sommige zaken veranderd, en het schip waar ik meê vertrekken moest, is zonder mij naar Demerary afgestoken. U alles, ja zelfs iets van de redenen van verhindering te verklaren, behoort thands nog onder de *ἀδύνατα.* Maar geduld!

Men meldt mij, dat uw Heer Oom thands te Amsterdam woont. Hoe is dit? - Duurt dat gene nog, voort, waar over wij wel eens meer gesproken hebben? - Vale, mi carissime, et me amare perge, tui amantissimum,

Q.N.

10.

WelEerwaarde Geleerde Heer en Vriend!

Hartlijk dank ik U, mijn altijd dierbare Vriend, voor uwen gullen Nieuwjaarswensch, die mij echter niet dan zeer laat en na verscheiden weken reizens, benevens de proeven van Pr. B., ter hand gesteld wierden. Heb ik gedraald met ze U te beandwoorden, vertrouw niet te min, dat mijn hart niet vertraagde,

maar dat het U onder de genen tot wie mij de naauwste betrekkingen verbinden, altijd en geduurzaam aan die Algoedheid opdraagt, van wie ik in mijne ramp en verlatenheid alleen troost smeeke, en in wie tot dit uur al mijn hoop en uitzicht berust. Hare genade storte zich uit over U en uw brave ouders, aan wie ik mij altijd met tederheid en gevoel van aandoenlijke vriendschap herinnere; en moge boven alles de nieuwe loopbaan, welke gij in gaat treden, voor U-zelven, voor de uwe, en voor 's Heilands thands kwijnende Kerk, alzins gezegend zijn! Hij, de Algenoegzame, storte Zijn' geest over U uit, sterke U, en make U getrouw! - Wat zal ik meer zeggen? Of sluit deze wensch niet alles in zich, wat een oprecht gemoed U ter dezer gelegenheid toebidden kan, mag, en durft? -

Bij het melden van uw toen aanstaande *examen*, beloofde gij mij welhaast den uitslag mede te deelen. Moet ik U herinneren dat er nu reeds meer dan een derde van een jaar tusschen die belofte en haar vervulling verloopen is? Waarlijk, schrijf mij somwijlen, niets is mij zoo troostrijk als ware vriendentoespraak uit het verlaten Vaderland; en was niet altijd uw onderhoud mij dierbaar en aangenaam? - Ach, wanneer ik mij somwijlen de winteravonden herinnere, die wij te samen, zoo strelend, zoo zedelijk en stichtelijk aangenaam, doorbrachten - dan, ja dan, *labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.*

Uwe vriendelijke Complimenten voor 't deel 't welk ik heb in de laatste Schakeeringen, waren mij lang onverstaanbaar; thands heb ik sints ruim acht dagen

het boeksken; dank voor uw welmeenendheid! Wat de *Alcestis*[1] betreft, het denkbeeld is uit Jones de Poësi Asiaticâ genomen, waar ge 't met nog meer genoegen (denk ik) lezen zult. 't Is daar eenvoudiger; bij mij wat te veel gekunsteld.

Wat *Petrus en Celia*[2] betreft, het behoort onder die luchtige voortbrengsels van een oogenblik daar ik weinig prijs op stel. 't Versjen, door U aangehaald, staat achter *Sewels Spraakkunst.*

Te gelijk met dezen schrijf ik aan Pr. B., wiens gulle oplettendheid mij zeer heeft aangedaan. Wie is opvolger van den waardigen Hollebeek?

Over de Oostersche Oudheden ditmaal niets. Ik ben zeer naargeestig en weet niet wat ik U op dat onderwerp melden zou. - Van de vredespraeliminairen zal men bij U meer weten dan hier. - De Dichtkundige Verhandelingen van van Alphen ken ik niet genoeg om ze te beoordeelen; maar het kan niet missen, of zij moeten, met oordeel gelezen, veel goeds behelzen. - Van uw Engelsch wil ik gaarne eens een proefjen zien. Voor mij, ik vergeet het hier gelijk ik alles vergeet, en spreek het thands veel slechter dan voor een jaar. Even zoo ging het mij in Duitschland met het Hoogduitsch. Weet ge daar ook de oorzaak van aan te wijzen?

Mooglijk heb ik binnen kort stof om breeder te

(1) Kleine dichterlijke Handschriften IX, 74. en Verspreide Gedichten, I, 74.
(2) Idem IX, 102, en I, 85.

schrijven. Er ligt mij veel op het hart, maar ik ben geest- en lustloos. Weest hartlijk gegroet, en groet de uwen van mij; altijd verzekerd van mijne hartlijkheid. - Vale! -

Londen, 5 May 1797.

11.

Waarde Vriend!

Gij moet niet verstoord op my zijn, veel min U verbeelden dat ik 't op U zijn zoude, om dat ik, sedert onze laatste ontmoeting, U schijn veronachtzaamd of mooglijk wel vergeten te hebben. Maar eene hardnekkige krankte, die van den aanvang van Grasmaand 1807 tot May van dit loopende jaar my aan mijn bed en kamer verbond, en alle betrekkingen als afsneed, daar zy my als in een staat van wezenloosheid ter neêr wierp, waar in ik van niets byna denkbeeld had, en volstrekt onbekwaam was de minste aanspraak of de lezing van eenigen brief uit te houden, is de oorzaak van dit alles. Ik ben uit dien naren toestand eeniger mate te rug gekomen; alhoewel altijd lijdende, altijd onmachtig tot eenige andere inspanning dan die zich als van zelfs aan my aanbiedt en opdringt, en niets minder, dan 't geen's Konings benoeming van my tot Lid van het Instituut der Wetenschappen, fraaie Letteren en Kunsten, van my zou doen vermoeden. Benoeming, welke ik (na mijn ern-

stige tegenkanting op grond van mijne verzwaktheid van lichaam en geest) my heb moeten laten welgevallen, daar ik bevond, dat Z.M. wel onderricht van mijne gesteldheid, er my echter een blijk door had willen geven van zijne achting en toegenegenheid! - Ik heb de Haag, waar de lucht my altijd nadeelig, nu moordende, was, verlaten voor Katwijk, waar ik den winter doorbracht, en ben thands weder in Leyden; altijd smartlijk gefolterd, maar van tijd tot tijd in staat, aan eenigen Letterarbeid te denken, en zoo ook aan een' vriend als gy my altijd geweest zijt.

Na mijne *Ziekte der Geleerden* is er een Treurspel *Floris de Vijfde* van my uitgekomen, en een tweede Druk van mijn' Ibn Doreid. Natuurlijk verlang ik, U die te doen toekomen, zoo wel als hetgeen nog meer van my op de pers is, en eerstdaags uitgegeven zal worden. Meld my dus, bid ik, langs welken weg ik het U toezende? - Ik weet dat gy sedert ons gesprek mede vrij wat geleden hebt, schoon men in mijne zwakheid my de omstandigheden en 't juiste resultat geoordeeld heeft verborgen te moeten houden.

Wat my sedert al over gekomen zij, zal ik U niet melden. God geeft geene reden van Zijne beschikkingen; en te zwijgen en te aanbidden is onbestaanbaar met het ophalen van 't geen doorgeworsteld, vergeten, en ook vergeven is of zijn moet. Zijne genade behoede U voor alles van zoodanigen aart! En voor alle onheil, aan dit leven als ingeweven!

Vaarwel, schrijf my eens, maar reken op geen andwoord; want mijn toestand is zoodanig dat ik niet

weet of ik morgen leven, veel min in staat wezen zal om iets of iemand te herkennen. Hoe 't zij (ons lot zij in Gods en des Goddelijken Heilands handen!) wees zeker dat ik aan U niet denke dan met hartlijkheid en waarachtige vriendschap, waarvan het gevoelen my niet dan met de bewustheid van my-zelven begeven zal. Vaarwel, bid den Almachtige voor my, en geloof my oprechtlijk

den Uwen,
BILDERDIJK.

Leyden, den 12 Aug^{s} 1808.
op de Hooigracht.

12.

Waarde Vriend!

Ik laat daar de inleiding van uwen brief, en de Oostersche geschenken aan Monarchen, die hulde, onderwerping, en lof ademen; maar gy verongelijkt my in der daad, zoo gy my een karakter toeschrijft, daar gretig naar. Waarde Vriend, zijn wy oprecht! zijn wy Christenen! dit is al 't goed, wat dit leven ons aan- of voortbrengen kan. Wat is er lof- of bewonderingwaardig in ons, jammerlijke schepselen, door ons-zelven niets, en alleen zoo veel, als God ons, uit onvoorwaardelijke genade verleent? En wat is dan, dit of dat uiterlijk voorrecht? Geloof my, de wijze (zoo er een is, ik ben er verr' van) beroeme zich niet in zijn wijsheid, even weinig als de rijke in

zijnen rijkdom, of de sterke in zijne sterkte; maar, is er roemensstof, 't zij in God te kennen; en wee hem, die ook daar trotsch op is! Ook dit is genade, en voor die genade, gave ik alles wat aarde of aardsche lof en genoegen kan aanbrengen. Doch dit daar gelaten! Uw brief en uw aandenken was my aangenaam. Zeer wel begrijp ik, hoe een samenloop van omstandigheden het beandwoorden van een' brief kan vertragen, zelfs al dringt het hart er toe. Ik heb er te meermalen de ondervinding van gehad. Geen verschooning derhalve! Gij behoeft ze niet. Uw schrijven is my welkom en dierbaar; maar het zij zonder dwang of belemmering. - Gy hebt sedert uw vorigen veel geleden. Ik ook, ô mijn Vriend! en ik zal U niet schetsen kunnen wat ik steeds lijde. Ik heb nooit sterker vervolging ondergaan, of die men my grievender wist te maken, dan sedert dat 's Konings goedheên my zoo openlijk onderscheidden. Ik voorzag dit, en bad die onderscheidingen af, in een nederig lot te vreden, en te vreden, met door mijn pen 't schamel brood voor mijn huisgezin te verdienen. Te vergeefs. Ik moest Lid van het Koninklijk Instituut zijn, en daar Voorzitter worden enz. enz. en onder den naam van een pensioen van ƒ 6000. 's jaars, van gebrek met de mijnen vergaan, terwijl my de tijd ontnomen is, om voor my en de mijnen te werken. Zie daar in het algemeen mijn' toestand, zoo gy er aanhoudende ziekten, zonder tusschenpozing van slechts eene draaglijke maat van gezondheid voor my en mijne Ega byvoegt, en U de ziel, van verdriet en kommer van

allerlei aart overstelpt, en daar onder bezwijkende, voorstelt. Terwijl ik voor het overige noch Oeconomist noch Financier ben of immer worden kan; en het weinigjen vuur en lust dat ik nog overhad, geheel en al uitgebluscht en te niet is. - Hoe in zoodanige gesteldheid uwe lofspraken en Epigrammen my op het hart moeten vallen, geef ik U te raden, of liever (want het is licht na te gaan) te bedenken. Ik dank U echter voor uwe hartlijkheid, en stel er prijs op. - Intusschen is mijn geheugen boven alle verbeelding verzwakt, en dit maakt dat ik niets meer doen kan: zelfs niet in 't Romeinsche recht, waar ik zoo aan verkleefd ben, en het geen al mijn wellust en waarachtige uitspanning (de Poëzy was nooit anders dan een tusschenvallende vlaag of paroxysmus) altijd heeft uitgemaakt. Indien ik mijn leven kon redden, met b.v. op te geven, wat ik in een jaar, of zelfs een half jaar tijds heb in het licht gegeven, ik zag geen kans het te behouden. Ik weet nooit meer, welke dag der week of der maand het zij, en zoo met alles. Inderdaad, zoodanig een leven is erger dan de dood, en ik hijg naar de ontbinding. Behage het Gode slechts my een zalig uiteinde te verleenen! Doch ook (want waarom het ontveinsd?) is het my in dien hoek donkerer dan ooit; en nooit was mijn ziel zoo twijfelmoedig, als thands, daar zy, van verontwaardiging over 't algemeen zoo godsdienstig als zedelijk verval doortinteld, zich in wrevelmoed als verteert, waar in (als het menschelijke meêbrengt) eigen leed zeer veel deel heeft. Ja, niet zelden bevangt

my een soort van vertwijfeling, die ik nooit gekend heb, in alle des levens voorvallen altijd gerust en getroost geweest zijnde op 't alwijs bestuur van Gods Voorzienigheid en Zijne byzondere Genade, die ik in alle voorvallen, ieder oogenblik zelfs, erkende. Doch die troost begeeft my, nu ik haar zoo noodig had. Bid voor my, die naauwlijks meer bidden kan, en niet weet, of ik niet te veel deed, wanneer ik my een oogenblik in den aanblik van een menschelijke uitkomst verheugde, die my toch ontsnappen moest. Want ook dit is afval en afgodery.

Intusschen is mijne gezondheid, geest-, en lichaamskracht, onherstelbaar verloren, en niets kan my die weêrgeven. Wat er overig is, van mijn in arbeid en zwoegen verteerd leven is my tot last, en het zou het my zijn, ware 't ook overvloeiend van al wat de wereld goed, gelukkig, of streelend noemt. Want nooit ben ik opgeleid om daar iets van te smaken. Gy weet het, dat mijn geheele ziel immer arbeiden, immer denken, immer wroeten om waarheid op te delven, en recht te handhaven geweest is, en dat ik nooit voor iets anders bestond. Nu, nutlooze last des aardbodems geworden, lig ik daar ten spot van die my van naby zien, en, even zeer gegriefd door de beschimpingen van kwaadaartigen, als de my aanstootlijke lof van oude en welmeenende vrienden, ô Rampzalig, die zich-zelven dus overleeft, en den droesem van 's levens beker ten gronde toe zwelgen moet! ô Hoe zoet, waar ik gestorven in Duitschland, eer ik nog dit jammerlijk verval van mijn Vaderland

had gezien, en mijn hart weêr aan zijn belangen gehecht had! Ja, had ik nooit den goeden, den weldadigen Koning gezien, wiens weldoende ziel zoo godloos van eene verworpen natie miskend en gehoond wordt, voor wie hem de overvloed van Gods genade nog verwekte als het uiterste en laatste middel van behoudenis in Zijn hand! Dit te zien, gelijk ik het zie, verbittert my inderdaad, tegen dit ondankbaar geslacht, en daardoor, tegen 't menschdom: en met zulk een' wrevel en wederwil is (laten wy oprecht zijn) geen Godsdienst, geen ware liefde tot God en den Heiland mooglijk.

Ik denk niet dat het lang meer met my duren kan. Doch lang reeds heeft my die opvatting bedrogen, en, gaat de vermindering mijner vermogens dus voort, zoo kan ik jaren lang in waanzinnigheid of kindschheid voortduren. De akeligste toestand dien ik ken, en waar voor ik al mijn leven zoo innig gevreesd heb! - En met dat al, maakt men my t'elkens op nieuw Voorzitter bij de 2^{e} Klasse van 't Instituut, en niemand wil aan mijn' toestand gelooven. Ieder Vergadering intusschen kost mij acht dagen ziekte op nieuws, en even zoo is het met ieder gesprek dat ik verplicht worde met iemand te houden. - Mocht ik slechts ongestoord in een hoek der wareld, waar niemand mij kent of ooit mijnen naam gehoord of gezien heeft, mijn stuk droog broods eeten, en aan de zij' mijner vrouw rust van menschen hebben! Maar waarheen gevloden in deze dagen, en by mijne zwakheid van lichaam en geest? De Zee is gesloten, en

te Land reizen kan ik niet. Geen toevlucht derhalve dan 't graf, en ja, mijn ziel dorst er naar, hijgt er naar, en verslindt zich in 't verlangen naar dit voorwerp van een' meer dan 53 jarigen wensch, die steeds ongeduldiger wierd.

Neem intusschen mijn dank aan voor uwe hartlijkheid; bewaar ze my, ook al schijn ik ze slecht te beandwoorden. In mijn' toestand is niets van my te vergen, niets aan my te wijten. - De Algoede zij steeds met U en de uwen!

Vaarwel, en wees oprecht gegroet van
Uwen ouden Vriend
BILDERDIJK.

Amst. den 12^{n} van Lentem. 1810.

P.S. Gy begrijpt licht, dat mijn laat andwoorden alleen uit mijn ziekte gesproten is. Gy vraagt waar ik thands woon? - Ik heb geen woonplaats, maar mijn huis, daar ik nu sedert zeven of acht maanden in ben, staat hier op de Keizersgracht by de Reguliersgracht en is gemerkt N° 743.

13.

WelEerwaarde Heer, *altijd geliefde Vriend!*

De uwe, van den 9^{n} Julij gedagteekend, is my niet dan eerst voor weinige dagen ter hand gekomen; lang genoeg echter om ze te beandwoorden, had mijn toestand my toegelaten, aan het daarin uitgedrukte

verzoek te voldoen; maar genoegzaam bedlegerig, en op betering hopende, wilde ik U niet geheel nutteloos voor U, schrijven, om meer dan één reden. Thands ontfang ik een tweeden, die van den 21^{n} dezer is, en dus, met meer spoed overvloog, en ik acht het plicht, U niet in verwachting te houden.

Hartlijk verheug ik my in uw beroep op een naderbygelegen en aangenamer standplaats; de Almachtige geve er Zijnen onschatbaren zegen over! Veellicht dat gy aldaar de gelegenheid hebt, nevens den jongen heer d'E. nog een enkel jong knaapjen op te leiden. Dit is een uitzicht, waarvan ik, in het tegenwoordige, meer verwacht, dan van andere bymiddelen, die (helaas!) alle of kwijnen of vernietigd zijn.

Het is dus met de ressource der drukpers. Ik zie geenerlei middel, om uw ontwerp van het uitgeven eener dichtverzameling, hoe matig ook uwe vordering daartoe is, tot stand te brengen; even weinig als voor my-zelven meer. - Men wil niet meer drukken, want er worden geen boeken meer *gekocht.* Die reden is by elk boekverkooper voldingend.

Uw album zal ik met genoegen ontfangen. Zult gy het my in uw doortocht naar Vriesland zelf overhandigen? 't zou my aangenaam zijn, zoo het U niet ophield. Waren wy by elkander, wy kosten menig belangrijk onderhoud genieten. Ook over de *Oostersche letterkunde*, die echter by my door gebrek van oefening, boeken, enz. genoegzaam uitsleet. Dat die mijner vrouw nooit veel te beduiden had, kunt gy licht nagaan: daar zy alleen ter gelegenheid van

het uitzicht op een reis naar Perzie, opkwam, en dit spoedig verdween: en hoe zou zy niet sedert vergeten zijn, 't geen voor haar immers niet te onderhouden was, daar ik-zelf het moest opgeven.

Alle talen zijn (mijns bedunkens) gemakkelijk genoeg om te leeren verstaan, mits men ze eerst goed en vlug lezen kan. Maar hier koomt het op aan. En dit, zeker, kunnen wy ons-zelven niet leeren. Wy kunnen 't ook uit geen boeken, voorschriften, of regels, leeren, want die zijn altijd te onvolkomen en te talrijk om niet meer te belemmeren dan te baten. Geene spelling of schrijfwijze toch is eenvormig en volmaakt overeenstemmend met de taal, die in de *viva vox* bestaat, en in geen schrift, dat een bloot behulpmiddel is, goed genoeg voor die de taal bezit, maar niet voor die haar niet kent, of niet genoegzaam verstaat. Zie daar, naar mijn inzien, de groote en eenige zwarigheid! Wy lezen naar de opgegeven regels uit boeken, en lezen kwalijk.

Eens lezen kunnende, onderscheidt men licht de suffixen en praefixen, en dan blijft er weinig over dat men niet vaardig te boven komt. Voor 500 jaar echter was het een Europeaan lichter dan nu, om dat ook de Westersche talen toen hunne suffixen en praefixen hadden, die de domheid dër zoogenoemde taalzuiveraren overal, ten bederve van ieders taal, weggesmeten heeft. Ik begrijp klaar, dat men in een half jaar goed Arabiesch leert, maar men moet dan vooraf van een Arabier-zelven het lezen geleerd hebben. Zonder dit, begrijp ik niet dat men het ooit

genoegzaam machtig worde. Hoe het zij, nog altijd hou ik de wijs van *Van der Hardt* voor de beste en vaardigste. - De grammatica is voor die de taal reeds spreken kan, niet voor die ze nog niet weet uit te brengen.

Ik lij zeer veel in allen opzicht. Bid God voor my om uitkomst! - Wel ter kwader uur ben ik in dit land wedergekeerd, waar ik thands niet weêr uit kan. - Doch berusten wy in de Voorzienigheid, die ons alles ten goede bestemde!

Vaarwel, lieve Vriend, en geloof my, met een hart dat U wenschte dienst te doen, en prijs op uw vriendschap en aandenken stelt,

Den Uwe,

BILDERDIJK.

Amsterdam, den 25^{n} Aug^{s}. 1812.

14.

WelEerwaarde Heer, *altijd geliefde Vriend!*

Ik schreef U dezen uit Leyden, waar ik, na een onbeschrijflijk lijden in Amsterdam, weder naar toe getrokken en voor weinige dagen aangekomen ben, of ik daar wat bekomen mocht van de nieuwe instorting, die my zeker weinig of liever geenerlei uitzicht op meer dan een draaglijk voortsleepen van 't leven, veel min op herstelling, overlaat. Ook deze reis heeft my zeer vreeslijk gevallen; en het zijn de gevolgen van deze beslommeringen en de bedlegering

daaruit voortgevloeid, die my uwen aangenamen van den 12^{n} ll. (doch die zeer lang onderweg moet geweest zijn eer hy aan mijn huis te Amsterdam belandde) nu eerst onder het oog heeft doen komen. - Het bedroefde my by de lezing, dat gy my zulke verwijten deedt, als ik niet wist verdiend te hebben, en echter geloofde ik, dat ik 't verzuim had begaan, waar mijn hart zich zoo vrij van kende: doch het vervolg loste het op. - Het gaat dus, mijn lieve Vriend, in alles wat geenen onmiddelijken weg gaat. Het blijft gewoonlijk hier of daar hangen of vastkleven.

Wy hebben uw Dichtstuk met genoegen gelezen; maar, lieve Vriend, de onderneming van het voor uw rekening te laten drukken en uitgeven was onberaden; enz. enz.

Van uw lief, klein versjen, dat gy *Hulde* betytelt, zal ik niets zeggen, dan dat het my, zoo wel als uw zeer aandoenlijk schrijven, zeer getroffen heeft. Maar, ‘wien zijt gy uitgegaan om te zien?’ deze vraag beandwoordt het geen er volgt (maar niet vragender, stellender wijze): ‘Een *riet*, door den wind hier en derwaarts gedreven,’ niets meer. Beschaam my niet met eenen ophef die my niet past, dien ik my niet toeëigenen kan, en die voor 't zwakke hart van een stervling vergiftigend is.

Mijn hart deelt in uw vreugde over het behoud zoo van uw dierbare wederhelft als zwak kind, en de aanwinst van een negende kind. God zegene de herstelde vrouw verder en behoede haar en geheel uw huisgezin! - Het ongemak van uw zoontjen behoort

onder de lastigste en hardnekkigste (weêrspannigste meen ik), waar de Geneeskunst voorsuft. - *Drooge lucht*, *drooge zandgrond* is de voornaamste, ja eenige remedie, en daarbij zachte onbezwarende spijs. - Voor het *zuur* kan ik U de echt-Engelsche *magnesia* met de *door van een ei* aanbevelen. - Somtijds luistert het echter naar niets anders dan *bierpap*, met vermijding van alle melk. Doch ook kunnen niet alle kinderen het bier verdragen. - Velen verdragen de melk wel; maar niet, of zy moet vooraf gekookt en koud geworden zijn, eer men ze tot de pap gebruikt. - Na vele kramen wordt ook het moederlijke zog wel van dien aart, dat het dadelijk in de ingewandtjens der kleinen verzuurt. In dit geval is het spenen noodzakelijk.

Gij vraagt naar mijn Levensgeluk! - Ach, wat zou ik kunnen genieten, zoo het my nog te beurt viel? Wat heb ik ooit mogen genieten? Maar ik beklage my niet. God heeft het wel afgepast, en in mijn ongeluk ben ik gelukkiger dan ik in hetgeen men geluk noemt zou kunnen zijn met een hart als het mijne. Gods nabyheid, mijn lieve Vriend, is niet by de wareld, of wat zij waardeert.

> God schonk me een troost in Hem, mijne Egâ, en het graf,

waar ik dag aan dag nader aan toetrede.

Daar is een nieuw bondeltjen verzen van my op de pers te Rotterdam by Immerzeel. Ik zal trachten, U een Exemplaar daarvan te bedingen. Het kan in vier of vijf weken uitkomen.

Wat mijn arbeid betreft: Ik werk altijd over de taal, en heb een geheel nieuwe theorie daarover onder handen. Moge ik hier slechts eenige rust hebben, om naar mijn wensch te kunnen werken; 't geen in het gewoel van Amsterdam eene onmogelijkheid was. Men heeft my daar, in allen opzichte, zeer kwalijk behandeld, en ik dank God, daar eindelijk uit te zijn. Ik heb daaraan een inkomen van ƒ 700: - moeten offeren, zonder 't welk ik gebrek lijde; maar liever gebrek met zielsrust waar God by woont, dan tienmaal zoo veel duizenden met de kwellingen van nijdige en vijandige boosheid! Onze goede en almachtige Vader heeft meer dan ik noodig heb, en Hy zorgt voor my. - ‘Men moet werken OM de kost’, zegt men. Neen, het is zoo niet; men moet werken om dat het plicht is, en in de blijmoedige en onderworpen plichtbetrachting op Hem vertrouwen, die zich met onze verzorging belast heeft. Niet die *kost*, dat *levensonderhoud* moet ons doel zijn. Ja, ook dat moet men opofferen als de plicht het vordert. Ons doel, moet God zijn en niets buiten Hem. - Deze gevoelens, lieve Vriend, heb ik ondervonden waarachtig te zijn. Gods byzondere Voorzienigheid over ieder van ons heb ik leeren kennen; en zy begeeft niet, die haar waarlijk gelooft. - Moge het vertrouwen op Haar ook uw troost zijn! - o Hoe gaarne deelde ik U werkelijker vertroosting mede; maar wat heb ik zelf? En hoe dikwijls heb ik b.v. dorst moeten lijden, om dat de arme naar een stuk broods hongerde, waartoe het laatste stukjen gelds, dat ik in huis had,

dienen kon! - Maar ook hoe dankte mijn hart den gezegenden Heiland dan, dat Hy my dit genot schenken wilde! - En hoe gelukkig hy, die eene wederhelft heeft die even zoo denkt, en haar man daarin voorgaat en sterkt!

Ach! dit aardsche leven zal haast voorby zijn. Morren wy niet, lieve Vriend, over onze lotbedeeling; zy is de beste die God ons geven kon; zy behelst meer dan de aarde bevatten kan. Zijn wy dankbaar voor *wee* en *wel!* - Ik stort mijn hart hier voor U uit, om dat gy my verstaat. Ach! zoo weinigen kunnen dit. En is het dan wonder, dat mijn verzen zoo weinig gekocht en gelezen worden, dat elk Boekverkooper betuigt, dat een werk van my te drukken of uit te geven, voor hem een stuk van eerzucht, maar niet van voordeel is?

Sedert het begin van September heb ik t' huis gezeten, tot op deze verhuizing. En ook nog moet ik hier mijn kamer houden.

Over Staatszaken liefst niets. - Wy beleven een hachlijken tijd; en de roepstem: ‘Houd wat gy hebt, op dat niemand uw krone neme’ was nooit wichtiger dan thands.

Ik weet geen weg om U dezen anders dan onmiddelijk te doen toekomen. Want hem expres van hier naar uwen Neef Muller in Amsterdam te zenden, is zoo omslachtig en vreemd. - Ik hoop echter dat hy U ter hand kome. Vaarwel, lieve Vriend! God zij in al de kracht van het woord met U en de uwen. Ontfang den hartlijken groet van mijne

Vrouw als van my, die steeds ben en niet ophouden zal te zijn
Uw oprechte Vriend
BILDERDIJK.
Leyden, den 7 May 1817.

15.

WelEerwaarde Heer, *veelgeliefde Vriend!*

Uw laatste kwam my door mijn toenmaligen Buurman (want met November ben ik verhuisd), Ds. Pluigers, ter hand, door wien ik U dan ook mijn andwoord wilde doen toekomen; doch die my zei, nog zoo geheel spoedig niet aan U te zullen schrijven, Ik wachtte dus op zijne waarschouwing om U tevens mijne *Uitspruitsels* en *Dieren* te zenden, en intusschen kwam er veel tusschenbeide, als: een Kollegie over de Nederlandsche Historie naar een geheel nieuw plan, en dat my veel arbeid gekost heeft; velerlei aanvallen van ziekten; en nu laatstelijk, eene zeer ernstige krankte van pleuritischen aart, waarin ik van de Doctoren en Professoren zoo goed als opgegeven werd, doch die door Gods goedheid weder voorby is, schoon ik nog niet tot mijn verhaal komen kan, het geen by eene uitputting als de mijne niet vreemd kan schijnen. Sukkelen van vrouw en kind, en ongerustheid over mijn uitlandigen zoon van wien alle tijdingen achterbleven, behoefden hier niet by te komen, om in de nedergedruktheid van geest, die

dit alles verwekken moest, my af te houden, van welgemelden Heer (van mijne zijde) te interpelleeren, en eindelijk wilde ik U voor één boekdeel met *vier* verrassen, waarvan het laatste door mijne ziekte zeer opgehouden is. Ontfang dan nu dit (qualecunque) boekgeschenk niet als een voldoening aan uw verzoek, maar als een gift uit het hart, dat U waarlijk lief heeft, en zich gelukkig zou gevoelen, kon het U eene wezendlijker dienst doen.

Ik zal, kan, of mag, op uw steeds vernieuwde lofspraken niet andwoorden. Maar, lieve Vriend, geven wy Gode eer, en storten wy het vergif des hoogmoeds niet in elkanders hart! Uw goedkeuring staat by my op prijs, maar zy zij bemoedigend, niet verheffend! - Wat mijn portrait betreft, ieder vindt het zeer gelijkend, en ik betwist dit in geenen deele; maar met dit alles, ik kan my met den satirieken lach niet vereenigen, dien ik er in vind; en zoo de afbeelding ook in dit opzicht getrouw is, ontdekt zy my een der schuilhoeken van mijn hart, dien ik nooit recht doordrongen had, en toont my een my nieuwen trek van de innig gewortelde *φιλαυτία* die besnoeiïng eischt, en gewis zoo onschuldig niet is, als ik my voorstelde.

Het verheugt my, dat de liefhebbery voor de Oostersche talen U wederom bezig houdt. My smart het altijd, daar geen tijd aan te hebben kunnen toewijden. De ware en innige kennis van ons Hollandsch-zelf hangt daaraan. - By onze T., vrees ik dat die studie nu met zijn nieuwe standplaats, veel verliezen zal.

Hamaker beschouw ik als een *heros* daarin; en hy is boven dien een man van genie en smaak.

Gij vraagt my, wat van het Magnetismus te denken? - Waart gy hier nader by, ik zou U door de de mededeeling van eenige Opstellen daarover gaarne voldoen; maar nu moet ik kort zijn; en ik vrees, hierdoor duister. Het is geen zesde zintuig, noch ontwikkeling van verholen krachten, maar (ik durf het onbewimpeld zeggen) deels *isoleering* van 't lichaam en van den geest, en deels *possessie;* van gelijken aart, door soortgelijke middelen te weeg gebracht, als in die der zoogenoemde tooverhexen en tooveraars, waar men sedert Bekker niet meer aan gelooven wil. En ik laat niet af, daar ieder tegen te waarschouwen. Het behoort tot de teekenen der laatste tijden, en is de mimesis des Bozen, van de profecie by Joël, door Petrus op den Pinksterdag aangehaald.

Deze teekenen vermenigvuldigen zich dag aan dag, en dagelijks klaart zich Joannes Openbaring voor den oplettenden op. Het zoogenaamd Heilig Verbond is een tentatif ter in plaats stelling van een Vijfde Monarchie aan de Vierde, tegen Gods eeuwig Raadsbesluit, by Daniel geopenbaard. Ik heb over die profecyen en hare handtastelijke vervulling, die van jaar tot jaar verder gaat, voorlang reeds vrij wat op het papier gesteld, en alles overtuigt my dat het einde naby is. Houden wy derhalve vast, mijn Vriend, aan den eenigen Zaligmaker en Zijne beloftenissen, en laten wy onze krone niet laten nemen! Hy komt haastelijk.

Zekerlijk, mijn Vriend, gy zegt wel, geen Christen te wezen, is bewijs van de uiterste kleingeestigheid. Maar dat lieden, die hun verstand wierooken, en louter verstand willen zijn, onchristenen zijn, is natuurlijk. Paulus heeft meer dan eens *de dwaasheid van 't Euangelie* tegen over de *wijsheid der wareld* gesteld. Het verstand is den mensch even zoo weinig gegeven, om hem geheel te bestieren, als het gezicht, of een ander afzonderlijk zintuig. Gelijk alle de zintuigen te samen ons voorlichten moeten in 't lichaamlijk gedrag, en niet één alleen, met uitsluiting van de andere, zoo moet ook het verstand, hebben wy het gevoel van zedelijkheid, van goed, en van schoon, dat geheel onafhanklijk van het verstand, en superieur aan het verstand is; en even zoo hebben wy ook een gevoel voor de invloeden der Geestelijke wareld ontfangen, tot welke wy even zoo zeer behooren als tot de stoffelijke. Maar tot zoo verr' is het verval gekomen, dat men deze vatbaarheden ontkent, en het zedelijke en geestelijke uit het verstand putten wil, hetgeen even zoo goed is, als of men 't *zien* of *hooren* als een werking door het verstand voortgebracht, aan wilde merken. En van waar is dat verval? Het schuilt in den menschlijken hoogmoed, waarvan de zetel (als men alles wel ontwikkelt) niets anders dan op het verstand gebouwd is. Zelfs maakt men het verstand tot oorzaak of principe van den *wil*, en van daar al dat geraaskal over *vrijheid van wil;* een onding, en *contradictie in terminis*, maar die nu geheel de wareld gecanoniseerd

heest! De vatbaarheid voor zedelijkheid, en die voor de inwerking der Geestelijke wareld, zijn, even als de uiterlijke zintuigen, (gezicht, gehoor, &c.) passif, maar het verstand wil *actif*, perse, rechter, wetgever, God zijn, en de *autolatrie* is algemeen geworden, en niet onschuldiger of minder misdadig, dan eenige andere *idololatria;* ja, veellicht de schuldigste van allen. In haar bestaat de oorspronklijke afval, beide van Engelen en Menschen, en zy is ten top geklommen, en in haar het inwendig Rijk des Satans, even als het uitwendige dat welhaast tot den top zal zijn, waarvan het nedergeworpen zal worden, maar vooraf nog grooter gruwelen en benaauwdheden met zich zal brengen, dan wy nog op aarde beleefd hebben.

Ik heb, ja, een stukjen tegen Le Sage ten Broek geschreven, en zal het (zoo ik er nog één van heb) in het pak doen. Gy zult ook daar een kleine toespeling op de aanstaande benaauwdheid in vinden, waartoe de vereeniging der Protestantsche Kerken den eersten stap moet opleveren; die van eene vereeniging van deze met de Roomsche Kerk gevolgd staat te worden. De vereeniging der Vorsten in hun zoogenaamd heilig verbond, en van dit met het aanstaande algemeene Kerkhoofd (dat werklijk bestaat) zal de gruwlijke vervolging en afval te weeg brengen, die ons met zulke ontzettende trekken is voorgeschetst. Doch ik heb daar niet dan blote wenken van kunnen geven: want geene profecie moet de nieuwsgierigheid tot voorwerp hebben, maar alleen de tijden, waarin wy leven, doen kennen, en Gods hand in den loop der

gebeurtenissen leeren eerbiedigen, tot versterking van ons geloof en vertrouwen. Het geen hier buiten gaat, is misbruik en zondig. Immers, dus beschouw ik het.

Mijn stukjen over de Geologie is te Groningen by Wouters gedrukt en (zoo my voorstaat, want ik bezit het niet) in 1813, onder den tytel van *Kort Begrip der Geologie.*

Ik heb vrij wat liggen over zaken of punten van Godsdienst, maar men wil daarover niets drukken. Ten verzoeke van een gezelschap in Amsterdam, heb ik onlangs een tractaatjen geschreven over het R.K. leerstuk der Transsubstantiatie en den historischen oorsprong daarvan. Ook een nieuwe verklaring van de 70 weken van Daniel, waarover Schutte in zijn Heilige Jaarboeken (mijns oordeels, een onschatbaar werk en dat niet genoeg gelezen kan worden!) my niet voldoet.

Maar wy spraken daar van de *autolatrie.* Buiten en behalve deze, schoon haar van ter zijde eenigermate rakende, is er nog een groote reden van de meer en meer toenemende verwerping van het Christendom. Deze bestaat in het lichtvaardig besluiten van het bewijs tot het Leerstuk-zelf. Dit is in het Historische en Dogmatische een bron van verderf. het bewijs kan onvoldoende, kan valsch zijn; en de zaak die men bewijzen wil, echter, waar. Echter met het verwerpen van een aantal bewijzen, waar men bevorens zich meê te vreden hield, verwerpt men nu het leerstelsel of leerstuk. In mijn historisch Kollegie heb ik de verkeerdheid hiervan aangetoond.

Zoo iemand een valsche giftbrief van een Keizer bybrengt, dit bewijst niet dat de gift valsch is, maar dat men ze heeft willen en niet kunnen bewijzen. Die een valsche doopceêl van my fabriceert, maakt niet dat ik ongedoopt ben of voor ongedoopt gehouden moet worden. Nu heeft het met de verandering van denkwijze en van Logica niet kunnen missen, of een aantal bewijzen, waarin men voorheen volkomen berustte, moeten (deels met, deels zonder genoegzamen grond) als onvoldoende voorkomen; en hieruit besluit men dan: ‘de zaak is *onbewijsbaar*’, en ‘*valsch.*’ Geen van deze beide conclusien gaat door. Aan den anderen kant wil men bewijzen, waar geen bewijs noodig is, maar de zaak van zelve spreekt. En zoo wikkelt men zich in discussien die verduisteren, daar de waarheid altijd eenvoudig is; en tevens maakt men het verstand rechter over het geen tot het verstand niet behoort. Hiervan de thands algemeene verwarring van het Christengeloof met een historische overreding van 't Euangelie. Hoog beklaag ik de verachting van den Heidelbergschen Catechismus, die dat onderscheid met Ursinus, op wiens grondwerkjen hy gebouwd is, onwrikbaar vasthoudt. In der daad het geloof behoort niet tot het verstand, schoon het verstand daar even noodzakelijk meê samenstemt, als het gevoel met het gezicht, om een bal rond te vinden. Maar ik verdiep my hier te zeer. Verschoon mijne wijdloopigheid en hors d'oeuvre.

Ik keer weder tot het geen, waarvan ik begonnen ben. Wees altijd overtuigd van mijne oprechte vriend-

schap, hoe zeer ik door lichaamlijke verzwakking en uitputting, die altijd den geest traag maakt, aan de plichten eener briefwisseling, waar ik inderdaad belang in stel en hartelijk, zoo kwalijk voldoe. Laat dit U niet verhinderen, my te schrijven. Ontfang voorts dit pakjen met genoegen, en in welvaren van geheel uw huisgezin, en wees met al wat U dierbaar is, innig gegroet van mijne Egê als van my-zelven. Gods zegen zij met U en de uwen, en trooste, en sterke, en verblijde U, op 't heilrijke pad des Christendoms, hetgeen zekerlijk dat van aardschen voorspoed niet is noch zijn kan, maar, minder glibberig, ook tevens genoegens schenkt, waar geene aardsche vreugde by halen kan!

Vaarwel, lieve Vriend, en geloof my (ik herhaal het)
den Uwen,
BILDERDIJK.
Leyden den Julij 1818.

P.S. (den 2^{e} September) Deze heeft met het pakjen tot nog moeten blyven liggen, en daar ik in dit land mijner vreemdelingschap (want nergens was ik ooit zoo vreemd als ik, sedert zeven jaar, in mijn gewezen Vaderland ben) in alles 't geen ik wil, het kanaal van anderen gebruiken moet, kan ik niet gissen, of het U wel ter hand zal komen, en wanneer?

16.

Waarde Vriend!

Het heeft my eenigzins verwonderd, niets van U te hooren. In plaats van het kleine versjen, U toegezegd, ontfangt gy thands een geheel Bondeltjen, waarby gy uwe en mijne droefheid tevens beschreien zult[1]. Hier meer by te voegen, kan ik niet. Wees van mijne hartelijkheid altijd verzekerd, en blijf mijn vriend, als gy van kindsbeen af geweest zijt. Voor 't overige laten wy niet treuren als die geene hope hebben! Vaarwel, groet uwe wederhelft, en wees van de mijne gegroet.

T.T.
BILDERDIJK.

Leyden, 27 Oogstm^{d}. 1819.

17.

Waarde Vriend!

De uwe van den 6^{n} dezer heeft my uit eene achttienmaandige ongerustheid gered. Dat mijn pakjen van September niet tot U gekomen was, onderstelde ik en deed er telkens nieuwe nasporingen naar, maar die alle zonder gevolg waren. Intusschen schroomde ik nieuwe verzendingen die U toegedacht werden, aan het zelfde lot bloot te stellen, en hield wat ik sedert

(1) Ter Nagedachtenis van Julius Willem Bilderdijk.

uitgaf, onder my tot zich de zaak opklaren, of, ik eenig beter kanaal vinden mocht. Uw schrijven van herwaart over te komen doet dit alles by uw Album hier bewaren ter uwer afhaling. - Doch, zoo gy my nog vinden wilt, lieve Vriend, dient gy het niet lang meer uit te stellen: want ik neem van dag tot dag onbegrijpelijk af, en zie mijn eind als zeer naby, met blijmoedige berusting te gemoet.

Uw Dichtbondel is my op zijn tijd geworden, en ik zeg er U hartlijk dank voor Ik hoop dat het by dezen niet blijven zal. - Doch wat zal ik op uwe verzen den zevenden September[1] betreffende, en op uw altijd zoo vleiende en opheffende brieven andwoorden? Ik zie er uw goed, uw aan my verkleefd hart in, en dit hart doet het mijne gevoelig aan; maar verkwisten wy, mijn dierbare Vriend, geene lof aan menschen, aan elkander, aan stofwormen als wy zijn en ons immers gevoelen. Danken wy Gode voor elke gave en voor elk wel aangelegd gebruik daarvan, en bidden wy Hem, dat Hy ons genadig beware van uiterlijk of in 't hart, ons eenigzins te verheffen: want wat is of kan dit zijn dan waarachtige afval? Bid voor my om nederigheid, die alleen troost en rust heeft, en buiten welke geen heil of nu of hier namaals is! Wat valt er te roemen dan in het kruis des Verlossers?

Acht boekdeeltjens liggen er voor U gereed, waarby ik nog een paar vertalingen door my, met voor- of

(1) Bilderdijks geboortedag.

naredenen van my voorzien, voegen zal. En nog steeds houde ik de pers warm. Want sints lang heb ik geene andere bezigheid die op my ligt, dan uitstorting van my-zelven, en deze is my eene behoefte, en waarmede ik my van mijn anders nutteloos leven vertrooste, in gedurig aandenken aan Prediker XI, 6.

In uw Album heb ik een kleinigheid, ten blijk onzer vriendschap na my, geschreven[1], doch het teekenen is my onmogelijk by mijn verzwakt gezicht en bevende hand. Mijne Vrouw ligt meest te bedde, en haar toestand is vrij bedenkelijk (doch beter Geneesmeester leeft er, dan Leyden weet op te leveren, en dit ondersteunt my,) doch zy zal gaarne ook iets daarin schrijven. De slag van het verlies onzes oudsten zoons heeft haar gezondheid geheel verwoest, die een reeks van miskramen reeds zeer gekrenkt had. Ook thands is zy zwanger. ô Voeg uw gebed by het mijne voor haar en de vrucht! Wellicht zie ik deze niet, maar ik laat het spruitjen een beter Vader dan ik het zijn kan, en dit met een gerust en vertrouwend hart. Veel werks zal ik onafgedaan laten, maar wat nood? Wat Gods wijsheid verstrooit, geef ik gaarne op, en wat zy nuttig acht, daar zullen Haar toch geen handen toe ontbreken, indien zy er my afroept.

Maar genoeg! Vaarwel, mijn brave Vriend, volhard en verduur, en smaak met uw lieve wederhelft en kinderen, wat het waarachtige Christendom te

(1) Zie Krekelzangen, II, 183.

genieten geeft, en waarby ons (geloof het letterlijk) al 't overige, naar onze behoefte, en in zoo volle mate als met het heil onzer ziel bestaanbaar is, toegeworpen wordt! Heb dank voor uw vriendschap, liefde, en verknochtheid, en geloof my met de innigste gevoeligheid,

den Uwe,
BILDERDIJK.
Leyden, 26 April 1821.

18.

WelEerwaarde Heer, veelgeliefde Vriend!

Met veel genoegen ontfang ik uwen hartlijken brief van den 11^{den} dezer met het daarbij gevoegd dichtgeschenk; een dun boekjen, maar dat U in allen opzichte eer aandoet. Uw Collega, die my 't pakjen overhandigde, zal dezen meê nemen, en daar ik hem met geen pakkaadje belasten kan, mag ik hier geen *ἀντίδωρον* byvoegen, noch 't geen U reeds vroeger bestemd was en ik dacht dat gij zelf afgehaald zoudt hebben. Uit uw schrijven zou ik opmaken dat uw *Album*, waarin wy onze namen gezet hebben, U nog niet ter hand is gekomen, na zoo lang reeds onder Prof^{r}. Te Water geweest te zijn, aan wien ik 't, volgens uw verzoek (en wel zelf eigenhandig) overgegeven heb. - De man ligt tegenwoordig op 't uiterste.

Wat mijne werken betreft, sedert onze *entrevue*

uitgekomen, ik zal gelegenheid zoeken om ze U te bezorgen, maar gy weet hoe moeilijk en ongeregeld dit gaat. Meld my intusschen (bid ik) wat van de jongste jaarteekening gy van my hebt, op dat ik 't goed suppleere; en (kunt gy) wijs my een goed kanaal aan.

Ik verheug my in uw herstel, de Almachtige sterke U verder en wake over U en de uwe. Mijne Ega is in zorgelijken toestand, schoon niet eigenlijk ziek, en ik-zelf neem van dag tot dag af. Heb dank voor uwen zegenwensch! Behaagt het God, dien aan my te vervullen; Hy make er U blijde getuige van, doch bid dat Hy my in mijne zoo veelzijdige zwakheid ondersteune, en de Geest der genade my doordringe!

Ik heb het genoegen dat twee mijner leerlingen, da Costa (en deze met zijne Egade) en Capadose, Portugeesche Joden, van wien gy den eersten door zijne Poëzy kennen zult, den Goddelijken Zaligmaker erkennen, en belijden, en Zijner Kerk door den H. Doop ingewijd staan te worden. Schrijf er my de eer niet van toe, die er den onnaspeurlijken weg van den H. Geest allerduidelijkst in erkennen moet. - Doch hier kan ik dit oogenblik niet intreden; alleen voeg ik er dit by, omdat men uitstrooit, dat mijn invloed op de jonge Lieden waarmeê ik (als een andere Socrates) beschuldigd word de jeugd te bederven, door hen 't obscurantismus, dat is rechtzinnigheid in Kerken Staatsleer, in te storten, hen eigenlijk of overgehaald of betooverd zou hebben. Iets dat mijn hoogmoed zekerlijk vleien zou, maar in dezen vooral

zeer valsch is. Heb ik er iets aan toegebracht, het is als medewerktuig in Gods hand geweest, die hun hart aangegrepen en hen tot de Waarheid geleid heeft. - En wat kunnen wy menschen ook? Het is aan ons niet, de oogen der blinden te openen, maar aan Hem alleen, die Licht en Waarheid is.

Vaarwel, waarde Vriend, wees hartelijk gegroet van ons beide, en zij uw huis gezegend! Ik teeken met oprechtheid,

Uw innige Vriend,

BILDERDIJK.

Leyden, den 24 Septr. 1822.

19.

WelEerwaarde Heer, *waarde Vriend!*

In den omslag van veelvuldige beslommeringen van het verhuizen schrijf ik U dezen, en begin met te melden dat uw aangename van 12 November 1822 en het daarby gaande Boekgeschenk my in den loop dezer maand Maart 1823 ter hand zijn gekomen; waarschijnlijk opgehouden geweest zijnde door 't besloten water. Ontfang mijnen hartlijken dank, en voor uw verplichtenden brief en voor 't boek, 't geen ik hoop dat uw naam wat verder dan de niet veel aandacht trekkende standplaats van Minnertsga zal uitbreiden, en gelegenheid geven tot eene betere en gelegenere, die ik U zoo gaarne toewenschte. Het stukjen koomt my voor, daar wel geschikt toe te zijn, en God geve

Zijn zegen daarover, en verhoore ons naar Zijne betere wijsheid en goedheid, en niet naar onze kortzichtigheid.

Intusschen, 't geen ik uit uw schrijven opmake dat U van my sedert 1820 ontbreekt, by één gezocht hebbende, zend ik het U slechts vooruit, om er geen verhuizen aan te hebben. - Het vers op den dood van *Schotsman* door my, heb ik niet meer, maar gy zult het in het derde deel der *Krekelzangen* vinden die thands op de pers zijn; gelijk ook een vierde deel der *Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden* werklijk gedrukt wordt. - Het geen U nu van dien tijd nog ontbreken mocht, wees zoo goed my dat meê te deelen: want ik weet het niet; zoo dra iets gedrukt is alle geheugenis daarvan kwijt zijnde.

Ge ontfangt intusschen een geheel pak over de twee jaren 1821 en 1822. Mijne Zielkundige Verhandelingen zoude ik gaarne vervolgd hebben, maar het is er meê als met mijne Rechtsgeleerde *Observationes et Emendationes*, ik kan er geen Drukker voor vinden. Ik zou anders dit werk nog al nader aan de zaak van waarheid en godsdienst verbinden, en wellicht ook tot eene voorbereiding doen strekken voor mijne waarnemingen over de *Teekenen der tijden*, eene aanwijzing van ons tegenwoordige standpunt in de Openbaring van Joannes betreffende, doch die het nog niet het oogenblik is, om uit te geven.[1] - Over de

(1) Later gedrukt in het tweede deel der Opstellen van Godgeleerden en Zedekundigen inhoud.

dissertatie van den Graaf Dirk van Hogendorp heb ik geschreven; bekoom ik die, zoo zal ik haar nog in dit pak sluiten, doch ik geloof niet dat zy meer te krijgen is. Eene andere van den zoon van Prof^{r}. Rau gaat hier by.

Uwen groet en deelneming heb ik aan onze nieuwe Bekeerlingen medegedeeld, en werd met veel aandoening aangenomen. Ik ben by U belast met den Christelijken en broederlijken wedergroet hunnentwege. Zoo immer in deze later dagen de Geest Gods kennelijk geweest is, het was hier. Wat de beschuldiging omtrent my betreffe, waarvan gy spreekt, ik weet niet wat daarvan zij; maar dat iemand twee jaren lang of meer in mijne intimiteit zou leven en Dëist zijn, dit acht ik onmooglijk, hoe min ik ook iets tot zijne bekeering aanwendde. Ik ben het niet die tot Christus kan trekken, dit kan Hy-alleen die machtig is, ik ben zelf veel te weinig Christen, veel te ongetrouw, ja te afvallig in- en uitwendig; maar ik heb (en ook dit is van Gods genade) de droggronden des ongeloofs leeren kennen, en doorzien. En ik wandel mijn weg zonder omzien, of eenigen tegenstand van wat aart ook te schroomen. - Wat de wareld zoekt is voor my niet, en wat ik zoek, is niet voor haar; waarom benijdt zy my of is zy my nijdig?

Mijn gestel verzwakt dagelijks, en vooral lijde ik door het verlies van geheugen. Doch met mijne Ega is 't eene stellige kwaal, die (den Hemel zij dank!) wel eene goede wending schijnt te nemen, doch nog altijd bedenkelijk blijft.

Doch wat zal ik zeggen van uw zoo verheerlijkend vers! Gy hebt gelijk dat het *Vossenhoofd* in dat van Vondel een slecht figuur maakt. Het uwe heeft dezen vlek niet, maar de Parodie van Vossius op my leverde stof op om vrij wat van te zeggen. Geloof intusschen dat ik gevoelig ben voor uwe hartelijkheid, en dit nieuwe blijk daarvan op al zijn prijs stel. Moge 't geen my de Almachtige geschonken heeft ter Zijner eere, en ter voortplanting van 't waarachtig geloof waaraan alle godzaligheid hangt, verstrekken. Dank, eindelooze dank zij Hem, maar hullen wy, mijn Vriend, elkander niet op, en ontsluiten den Boze den ingang van 't lichtlijk bekropen hart niet, dat schuilnest van zelfheid en hoogmoed! - Vaarwel, God zij met U en de uwen! Twijfel nooit aan mijne hartelijkheid, en bewaar my uwe vriendschappelijke gevoelens, die my hoog dierbaar zijn en steeds zijn zullen. Mijne lieve wederhelft groet U nevens my. Andermaal vaarwel, en geloof my

Uw hartlijken Vriend,
BILDERDIJK.
Leyden, 30 Maart 1823.

20.

Geliefde Vriend!

Lang had ik na eenige tijding van U, mijn lieve Vriend, uitgezien, daar ik my uw steeds voortdurend stilzwijgen niet verbeelden kon, zonder daar allerlei nare en neêrslachtige gedachten aan te verbinden, die

my in de doffe en mijmerende geestgesteltenis waarin ik *aliunde* gedompeld was, als gedurige droomen voor den geest zweefden. Ik heb naamlijk zelf een allerbenaauwendsten tijd doorgebracht, door eene hoogst gevaarlijke ziekte mijner dierbare Wederheft, die my derwijze lichaam en geest aangedaan heeft, dat ik sedert dien tijd meest als wezenloos geworden ben, en by gebreke van alle geheugenis en vatbaarheid tot denken en oordeelen, niets meer werken, ja zelfs niet lezen kan of verstaan wat ik leze, maar alles my met een gedurige zuizing door de hersenen omloopt, zonder eenig denkbeeld te kunnen vasthouden of fixeeren. Men kan zich geen denkbeeld maken tot hoe verre en tot welk eene hoogte dit met my gekomen is, en hoe dit my in eene akelige ledigheid het leven tot last maakt. - Deze ziekte mijner Egâ, heeft by haar ook groote lichaamszwakheid en eene nablijvende ongesteldheid van vaatgestel en klieren veroorzaakt, waar aan zy veel lijdt en gedurig als wederom instort (gelijk zy thands al wederom gedurende ruim een week het bed heeft moeten houden), doch des niet tegenstaande by mijne volstrekte onbekwaamheid alles beredderen en bestieren moet. Intusschen werd ons huis te Leyden (oud en bouwvallig zijnde) volstrekt onbewoonbaar, het eene vertrek voor en het andere na onbruikbaar wordende, en na het reeds een paar jaren ingezien te hebben, werd het ons volstrekt ten plicht om het te verlaten; van 't welk het gevolg was dat wy by de onvoorbeeldige schaarschheid van woningen in Leyden volstrekt geene andere kunnende

bekomen, die stad (de eenige waar ik met genoegen heb kunnen wonen) moesten begeven. Daar scheen geen andere plaats geschikt te zijn voor onze betrekkingen dan Haarlem, en hier wonen wij dus sedert 11. May. - Met haar verzwakt en nog zieklijk gestel ging daar mijne Vrouw (ik geheel buiten staat zijnde) een huis zoeken (wellicht nog het beste van de weinige die daar openstonden) en ik huurde 't, maar jammerlijker kan men wel niet bedrogen worden; en het is eene volstrekte onmooglijkheid daarin eenige gezondheid te behouden, ik zwijg, te herwinnen. Zoo dat wy ook hier op den sprong staan. - Met diep leedwezen en medgevoelen vernemen wy uit uwe twee brieven ons tegelijkertijd op eergisteren ter hand gekomen, het deel van wederwaardigheden en beproevingen dat ook U getroffen heeft, waar in ik en mijne altijd met my eensdenkende en gevoelende Egâ, ons echter verheugen dat *vier* uwer kinderen (zoo wy uit uw schrijven opmaken) door 's Heeren goedheid thands *verzorgd* zijn. Geloofd zij zijn naam en gedankt daarvoor, en blijven zy en ook de jongere Hem en Zijne voorzienige genaderijke bescherming en hoede aanbevolen! waarby uwe dagen en die van uwe gade, verlengd en beweldadigd mogen zijn!

Wat mijn oordeel over de twee Engelsche Schrijvers betreft, lieve Vriend, het stemt (voor zoo veel ik met mijn zwakke hoofd my herinner) met het uwe overeen. Ik heb smaak in Walter Scott, maar Byron heeft by zijn genie iets aanstootelijks voor my, onafhanklijk van alle overige kennis aan zijn charakter.

Ik ben zeer bekommerd, daar ik volstrekt geene bekendschap met iemand meer heb (want die ik had, zijn my afgestorven), en nooit veel, of als andere menschen in betrekkingen gestaan heb, ja dit meestal vermijdde, hoe U eenig paket ter uwer woonplaats zonder uwe kosten te doen geworden. Hierdoor heb ik U noch mijne *Spraakleer*, noch hetgeen ik verder in deze twee jaren heb uitgegeven, toe doen komen. Meld my toch den weg daartoe, zoo gy kunt: want het is my eene onaangenaamheid dat ik in dit opzicht mijn hart niet kwijten kan. - Ik heb nooit betrekking in Friesland gehad, en sedert ik om zwakheid van hoofd mijne collegien geheel heb moeten afschaffen, weet ik niemand die derwaart gaat.

Intusschen heeft uw hartelijk schrijven my zeer verkwikt, en ik wenschte meermalen van uwe hand eenige tijding te ontfangen. - Doch wat is het? Mijne jaren nemen steeds toe en ik gevoel dat het doorgestane leed, my bovendien zwaar gekrenkt heeft, en ik acht, onder stoot op stoot, ieder dag thands mijn laatste te moeten zijn. En ach! welk een troost ligt daarin voor die weet op Wien hy *hoopt* en altijd *gehoopt* heeft. Bid voor my, lieve Vriend, in dit mijn verval van lichaam- en zielkracht! en geloof my (daar ik in dezen mijn toestand niet geloof U eenigzins nuttig te kunnen zijn, daar ik 't my-zelven niet kan) dat ik des niet minder van gantscher hart ben en blijve,

Uw oprechte Vriend, als steeds,

BILDERDIJK.

Haarlem, 21 Decr. 1827.

21[1]

Waarde Vriend!

De drie Exemplaren van de *Spreuken* zend ik U hiernevens, en even gaarne zou ik U de twee andere desiderata doen toekomen, indien ik ze had. Doch het ontbrekende tweede deel der *Krekelzangen* moet ik eerst bij de eene of andere gelegenheid uit Rotterdam bekomen, zoo het daar nog te krijgen is. Bij gelegenheid zal ik ook nog wel den *Rodrigo de Goth* mijner Egê voor u zien te bekomen; maar hier moet ik dan ook de gelegenheid toe afwachten.

Ik verneem met aandoening, dat ook gy (schoon toch jonger dan ik) over verzwakking te klagen hebt. Hoe veel troost hebt gy echter, nu tot rust gekomen te zijn, en uwe kinderen wel geplaatst en met kroost gezegend te zien! Veel leden wy beide, maar immers hebben wy Gods hand en weldadige Voorzienigheid ondervonden en (Hem zij dank!) leeren erkennen, en durven ons en de onzen Zijner hoede opdragen, hoe donker 't ook uitziet en hoe veel ons nog moge over 't hoofd hangen in dezen verdervenden toestand van alles. Voor 't overige wy weten, op Wien onze hoop en verwachting voor tijd en voor eeuwigheid steunt, en houden vast aan dien leer, die

(1) Dit fragment (zonder dagteekening, doch kennelijk van het jaar 1825 of 1826), onder Bilderdijks nagelatene papieren gevonden, wordt hier geplaatst by de Brieven aan den Eerw. Heer Outhuys gericht, aan wien het waarschijnlijk geschreven is.

op geene eigendeugd of eigenwil steunt, maar in Gods vrije genade berust, en waarvan wy als gy wel zegt volstandig belijders in 't openbaar en verborgen geweest zijn en hopen te blijven, ja *zullen* volharden zoo lang die genade niet afwijkt. En wie zal zelfs een der kleinsten uit Jezus hand rukken? Volharden wy des in dank en gebed; en ach! dat dit bidden altijd met het verzekerend *Amen* verzeld en gesloten mocht zijn! Maar hoe duister, hoe belemmerd, hoe verstrooid is het somwijlen, ja al te veel; en hoe waar is des Apostels zeggen: ‘Gy bidt maar ontfangt niet, om dat gy kwalijk bidt’! Dit gevoel ik maar al te veel, en al te geduurzaam.

Wat de Levensbeschrijving betreft, waar gy my van schryft, lieve Vriend; dit is my niet doenlijk. Ik heb geene kracht van geest om dit te doen op een wijze, die my niet meêslepen zou in gevoelens waarin ik niet vallen of die ik niet weder opwekken moet of mag. Als geschiedenis van den weg der Voorzienigheid met my, gelijk ik mijn gantschen levensloop beschouwe, zou zy zekerlijk ook anderen nuttig kunnen zijn, maar zelfs in 't verbreiden van Gods weldaden verheft zich het hart (hoe zeer ook zijns ondanks) van die er het voorwerp van is, en het zou eene *heiligheid* vereischen, die boven het menschelijke is, om den Boze geen voet te geven. Inderdaad, *ik* vermag het niet.

't Geen ons Vaderland boven 't hoofd hangt, drukt my zwaar; en daar zal nog meer te lijden zijn, dan by 't gene wy beleefd hebben. Hier toe moeten wy,

even als tot ons sterfuur, voorbereid en gewillig zijn, want het nadert. Ik hoop niet te beleven wat my voorspiegelt, maar bid daar gemoedigd toe te zijn, zoo dit de Alwijze wil medebrengt, en dring niet in 't geen de naadrende dag op zal leveren. Mogen wy slechts, den Heere leven en sterven, en Hy zal ook voor de onzen zorgen. By vervallen geest- en lichaamskracht geeft Hy my een stille blijmoedigheid, en berusting in Hem. Wat zoude ik verlangen dan 't gene met *Uwen wille geschiede* instemt, waarby *Zijn naam geheiligd* zij! - En waartoe te rug gedacht? Zien wy vooruit, dit Sodom waar 't wraakvuur reeds ontsteekt, achter ons latende zonder om te zien.

XII.
Aan Izaak Bilderdijk
te Amsterdam.

Neen, ik begreep U wel, mijn waarde Broeder, mijn hart heeft U geene gevoelens toegeschreven, onzer onwaardig, schoon het lang onzeker blijven van uw lot en gedrag, mij een soort van schroom inboezemde, dien ik niet geheel overwinnen kon. En indien uwe jongkheid, een oogenblik van wanhoop (misschien) op verbetering, de omgang met andere meer bevreesde of wankelmoedige characters, en het besef van de ellende, welke (men behoeft dit niet te verbloemen) de ballingschap, voor een rechtgeaart hart, met zich sleept, U tot eene weeke besluitloosheid hadden gebracht op een punt, waar de plicht, hoe sterk doorstekende ook, zoo algemeen miskend, of moedwillig voorbij gezien wordt; het zou mij des te meer bedroefd hebben, naar mate ik vaster overtuigd was van uw hart, afkeerig van huichelarij en vermomming zoo wel als van ontrouw en heilig

schennis. Uw schrijven intusschen stelt mij gerust: ik verwacht van U hetgeen U betaamt: en ik verwacht het, als de vrucht, niet van eene jeugdige losheid of onberadenheid, niet van eenen lassen geest van navolging of zucht om zich te onderscheiden, maar van een weldenkend, rijpberaden, en zichzelven wel onderzocht hebbend gemoed, dat zich geene harsenschimmen vormt, met het tegenwoordige te verachten of 't onzeker toekomstige voor zich op te schikken, maar dat uit beginselen van deugd- en godsdienstalleen handelende, geen andere beweegreden heeft dan gevoel van waarachtigen plicht, geen ander oogmerk, dan zijn geweten zuiver te bewaren, en zich ook geen ander uitzicht vormt dan van Gods aanbiddelijke Voorzienigheid af te hangen, die voor allen diegenen zorgt, die alles voor Hem verlaten; maar op wier beloftenissen hij ook geene aanspraak te maken heeft, die of ijdle menschenlof, of inwendig geliefkoosde partijschap, of welke louter menschelijke motiven 't ook zijn mogen, ten doel en regelmaat neemt. - Ik twijfel niet, of het gezond oordeel, 't welk ik U kenne, zal U wel doen overwegen, hetgeen ik hier zegge. Voor 't overige, God is met hem, die zijn plicht zoekt te kennen en niets te duur acht, om dien getrouw te blijven, wanneer hij geroepen wordt om hem te vervullen. Gods schikking voor uit te willen loopen, is strafbaar: Zijn hand kan ook het geen ons reeds op het hoofd schijnt te storten afwenden; maar te willen plooien en composeeren met zijn geweten, is een van die gruwelen, die Zijne Voorzienigheid allerzicht-

baarst zelfs op deze wareld gewoon is te straffen. Zijne aanbiddelijke Genade beware U daarvoor! beware ons allen!

Ik zie met genoegen, dat gij zoo wel zijt met onzen T. Het is een jongeling die van den kant van het hart en 't verstand meer dan gemeene verdiensten heeft, en gij weet dat ik hem als mijn eigen kind lief heb. Maar ik hoop dat gij alles wat zijn leer of voorbeeld U misschien wel zou kunnen inboezemen, niet voor 't uwe zult aannemen. Voor zich-zelven te denken, zijn eigen hart, zijn eigen oordeel, zijn eigen verstand, te raadplegen, te volgen, maar ook vooral wel te onderzoeken, te zuiveren, te verlichten, eer men 't volgt; zie daar waartoe wij allen ieder voor zich gehouden zijn: en wanneer wij door voorbeelden of drogredenen verleid worden, zijn wij dubbeld schuldig; niet slechts om de aanspraaklijkheid waar in wij ons stellen voor het kwaad dat wij doen, maar ook om dat wij Gods edelste gaaf, het geweten, dat altijd in ons spreekt als wij 't hooren willen, verachten, door ons aan indrukken, die voor onze zinnen of eigenliefde vleiende zijn, over te geven. En wee hem die eenmaal zich gewent om te handelen, zonder dien onomkoopbaren rechter over de zedelijkheid onzer daden te raadplegen! Welhaast wordt hij een afschrik voor zich-zelven. En zelfs Gods lankmoedigheid over hem wordt hem tot straf.

Een zeer ernstig onderhoud! zult gij zeggen. Het is waar, Jongelief! maar ik meende aan mij-zelven

verschuldigd te zijn, U dit eens met weinige woorden onder 't oog te brengen. Gij weet dat ik nimmer een' naargeestigen Godsdienst of Wijsbegeerte gepredikt hebbe. Ik doe het nog niet: maar vergeten wij ons niet, waarde Broeder. En het zij in zaken van belang of uitspanning, doe niets waarover gij Gods zegen niet durft afbidden! Zoo gij eenmaal U een wet gemaakt hebt van dezen regel bij alles te herdenken en te betrachten, zult gij bevinden, dat Godsdienst niet in deze of gene verrichting bestaat, maar eene aanhoudende en doorgaande gesteldheid van ziel is: dezelfde welke de gezondheid in 't lichaam is. En wil ik U de gezondheid met weinig woorden beschrijven: zij is die staat van 't lichaam, waar in de natuurlijke en willekeurige verrichtingen, gemakkelijk en genoeglijk geschieden. Zoo verricht ook de godsdienstige zijne plichten gemakkelijk en genoeglijk; zonder dat het hem iets kost, en zoo dat het hem zoet valt. De gezonde heeft noch hondshonger noch walging tegen 't voedsel; geen pijn of stuiptrekkingen; en (moet het zijn) hij draagt hitte en koude zonder ongemak. Zoo kent de godsdienstige geene vuile lusten, noch onbetaamlijke begeerten; zoo geniet hij Gods gaven met een dankbare vreugde, haar op haar prijs schattende: zoo leeft hij zonder wroeging of wrevel: en draagt (brengt Gods wil zulks mede) verongelijkingen en verdrukkingen (als alle onheilen) zonder verslagenheid. - Een geheel andere staat van stoorloozen gemoedsstand, dan de stoïcijnsche ongevoeligheid, welke eene soort van vereelding en levenloosheid

is, menschen onwaardig, en die voor een Christen verfoeielijk zijn moet. ô Dat ik U dit punt van nader bij konde uitleggen; ik heb U zoo veel, zoo veel daaromtrent te zeggen, dat U nuttig (misschien noodig) zou zijn; in een tijd dat de zedenloosheid zoo toegenomen, en de godsdienst zoo schaarsch is geworden, dat men schijnt te mogen zeggen, dat God de zichtbare kerk heeft weggenomen.

Wat meent gij toch, met te zeggen dat ik geen accueil gevonden hebt als gij wenschte? - Wat begeerde gij dan, Jongelief? Moest King George mij halfwege Yarmouth te gemoet komen om mij welkom te heeten? Moest hij mij op mijne eerste aankomst een pensioen aanbieden? Moest alles in rep en roer vliegen om zoo'n vreemd verschijnsel als een man van brave sentimenten is, te komen bekijken, fêteeren, accueilleeren? Neen, mijn Vriend, dat is noch hetgeen wij zoeken, noch hetgeen wij verwachten mogen, met onzen plicht getrouw te blijven. Had ik dit op het oog gehad, ik had het dan ook gepraepareert, en zekerlijk verkregen; maar mijn hart heeft nooit dan zelfsvoldoening gezocht in al wat ik ooit ondernomen heb, en ik was altijd afkeerig van windmaken of kwakzalverij zoo men 't noemt. Wilde ik die nog te kosten leggen, o ik zou hier licht een groot figuur maken. Mijn naam is hier bekend genoeg; in verscheidene boeken leest men (omtrent stoffen van taalkunde voornaamlijk) ‘the opinion of Mr. Bilderdike, advocate general of Holland, is this,’ &c. en velen noemen mij *the Encyclopedy alive.* Maar als

ik zelf de lieden die mij willen aanhalen, vermij, zeer traag of nooit ga zien, mij in mijne kamer opsluit, wat wilt gij dan, dat men doen zal?

Tr. heeft een lijst gemaakt van Kunsten en Wetenschappen die ik onderwijzen kan. De luiden verwonderen zich daarover, en zeggen: ‘I never saw such a man: it is very astonishing’ &c. Maar om mij op maaltijden te vertoonen en als rond te laten kruien onder de menschen, even als een Westindische Vogel of Kaapsche Ezel; daar heb ik geen zin in. Emploien (die ik in mijn Vaderland gededaigneert heb) hier aan te nemen, onder een in den grond bedorven Gouvernement, of mij te vestigen in een Land waar van ik den val als zeer nabij aanzie; dit alles laat noch mijne eerzucht, noch mijne voorzichtigheid, noch mijne zucht tot onafhangklijkheid toe, die ik altijd gekoesterd heb. - Maar wat willen de menschen hier dan toch met mij uitvoeren? Wat begeert gij van hun? Zeg mij dat. - Neen waarlijk het is al zeer wel, als ik met wurmen en wroeten de kost tamelijk winnen kan, mits van de zeven dagen in de week er drie overslaande te eten. Als ik dus doende, een uiterlijk aanzien bewaren kan, zoo als ik dusverre bewaard heb, dank ik den Hemel.

In allen gevalle ik hoop dezen winter (zoo ik 't leef) door te komen, en kan ik intusschen T. op de eene of andere wijze verzorgd krijgen dat hij leven kan, zoo denk ik (ten zij ik naar Schotland mogt gaan) mij naar 't Weener hof te begeven, en mooglijk van daar nog naar Azie; want dit blijft mij altijd

in 't hoofd. Loopen de zaken tegen, zoo is dat mijn toevlucht; zoo niet, ik zal mij niet beklagen derwaart gegaan te zijn in een tijdstip als het tegenwoordige.

Maar ik moet afbreken. Vaarwel, groet alle de onzen, en wie zich mijnes aantrekken: Denk dikwijls aan mij en bemin mij gelijk ik U bemin. Vaarwel andermaal!

Londen, 26 Decr. 1796.

XIII.
To the Most-worthy Gentlemen of the Union of Christians to Bedford.

Gentlemen!

Though not belonging to the Brotherhood, commonly call'd *Hernhuts*, your Letter lately received by them in the month of July, was communicated to me in the Protocol of their conferences, as to a well known favourer and adherer to the true principles of Christianism, and filled my soul with joy and delight by seing a new manifestation of the Grace of our Saviour in your laudable and holy association. As every endeavour for preventing the further decay of the true spirit of Christianism, and particularly for sustaining the great foundation of our faith in the expiating blood of Jesus Christ, ought to be unexpressibly dear to every one, who does not bear His name invain, so I cann't conceal my feelings and forbear my thanks to our Lord for a Society founded upon and animated by this

only motive. But what particularly excites my applause among the means you recurr at, is the publication of your eclectic Journal, you mention, which I cannot sufficiently recommend you to support with all your forces. Nothing, dear Gentlemen, can be of such an universal influence as such periodical papers, when written to the capacity of the Public; and we have seen the irresistible effects of them in Holland as well as in Germany, on account to the Political principles as well as to the religious ones. In Holland a faction as perverse in Politics as in Religion made it-self master of the Journals and Magazines, and it was by their insidious Recensions of every Literary product, as well as by the multiplicity of *pièces volantes*, they dispersed therein, that they attained at last their aim, viz. of overthrowing every sound principle; the which could not fail of producing a total dissolution of the social bound, which (and not the French weapons) made us perish. In Germany the attempts of Nicolaï and his partisans are known by his Universal German Library (**Algemeine Deutsche Bibliothef**), which have been so successfull as to extirpate the very roots of the true Faith in the Lutheran Church, and to introduce universally on the Protestant pulpits and colleges the most horrible blasphemies of Deism ad Naturalism against the holy truths of Revelation. It is impossible, dear and worthy Gentlemen, to imagine, how far this excess is carried on in this unhappy Country, where (in the Reformed and Lutheran communions alike) the true

word of God is not more heard of, but only in order to be confuted or laughed at with most tremendous and abominable sarcasms: the whole Religion being reduced in both communions to a mere Ethnicism, containing only the acknowledging of a superior (but very indifferent) Being, from whose providence all particulars are excluded, and who does not take so much pains as to be offended by our trespasses (the which, accordingly to the new opinions would be contradictory in Deity), in short a very Epicurean Divinity; and some obscure idea of immortality of the soul, but without the least admission of resurrection, and entirely different of that immortality, the Christian adspires at. As for me, dear Brethren, who live here, exiled from my Country by the Revolutionary Government of 1795, I cann't express, how much I am affected by this unhappy and deplorable state of the Public Church. And it is with the greatest pangs of sorrow, I experience that since my absence the public sentiments in Holland are not turned for the better. Nevertheless, I perceive, that there the Association for defending the truths of Revelation is yet subsisting, as well as the Orthodox Communion of Lutherians, (call'd *of the Old-Light*), who not being able to bear the infection of new principles generally intruded in the Lutheran church at Amsterdam, separated them-selves from it, some years ago, in order to preserve the purity of the Gospel-doctrine. I don 't know, Gentlemen, if you have some relations tho those two Institutions, which

I suppose continuing in the very way I saw them beginning their course. But the principal object, which moved me to address you this Letter, is that I wished to offer you my feeble but sincere service and aid, if you should be of opinion they could be of use, with regard to the German and Dutch Literature, which I perecive your institute is comprehending also. Tho' a Dutchman, Gentleman, I believe to be possessed with a sufficient store of acquaintance of the English and German (as well as of the most other living languages), for giving a faithful and intelligible *recension* of any work appearing: and I dare flatter my-self, that with some light corrections, my stile in English would be found tolerable in a matter, which requires no elegance, but only precision and clearness of ideas and facility. However if you should think my English stile not fit for that purpose, I could give my *Recensions* and *Observations* in Latin or French, at your choice. If with relating to this object you are not yet better furnished, Gentlemen, I am ready to contribute all my poor means to your great and worthy aim; only begging to be supplyed with some instruction, whereby I may be directed in the choice of objects as well as in the manner of executing the intent. For instance, I would be glad, to be acquainted with your design, whether you would restrict your-self only to matters of Divinity and Religion, or rather comprehend every other object whose influence on Revelation and Religion are manifest, as for instance the Geology,

whereof Buffon and his followers have made such are abominable and horrid abuse in order to undermine every notion of Revelated Chronology, Deluge, &c. In the same manner I ought to be informed of the bounds you think proper to fix to such a *Recension*, which can be put into the form of a complete examen and *casu quo* refutation purposely done, of the announced works; or simply as a mere exposition of their contents, and warning against their fallacity and deceitfulness. - Perhaps you will find it very singular, to receive these offerings, at such a distance, and from one, who has not the least relation with any of you, and whose abilities and sentiments you are perfectly strangers to; but however you may think about agreeing or refusing my offices, I hope you will do justice to the candour and purity of my intentions, and persuade your-selves, that no body can partake more heartily of the successes of your Institution, than the poor writer of this insignifiant Letter, who unites him-self with the prayers of every good Christian for every thing leading to the common good of the dear treasure, which is confided to us, and whereof we are once to be called to account for.

The grace of our Lord and Saviour and His holy Spirit be with you, Dear and most worthy Brethren, and rule every of yours thoughts and endeavours!

I am &c.

My direction is to Mr B. at Brunswick.

XIV.
Clarissimis et Honoratissimis Viris F.G. Pestel et D.G. van der Keessel, in Academia Lugduno-Batava Antecessoribus &c. &c. &c.

S.P.

Per me si stetisset, nunquam hoc *Σχεδιασμάτων*, specimen, quod Vobis glorioso sub Observationum Emendationumque nomine (ridiculè, quasi Cujaciani Operis aemulum) offerimus, lucem adspexisset, sed aeternis potius tenebris pressum, et Vobis et omnibus ignoraretur; attamen cum ita sors tulerit ut me inscio invitoque Typis describeretur et publice libello praefandum foret, committere nolui, Clarissimi Viri et omni semper reverentiâ mihi colendi, ut Vobis aliunde potius quam ex me ipso cognitum fierit. Nec dubito, quin ubi primum titulum oculis usurpaveritis, statim illud satius fuisse judicatis, et, benevolo quamvis animo, non sine risu tamen, qualecunque hoc Vestri olim alumni in Praeceptores amoris ac pietatis *τεκμήριον* excipiatis, mirabundi scilicet, unde iste mihi accesserit animus eaque temeritas ut de Jure quid scribere sustineam, aut quî mihi vel minimum excidere potuerit quod ad Romanam praesertim The-

midem pertineat. Ut mittam enim, Academica studia mihi sat perfunctorie tractata fuisse plurimis diversarum rerum studiis distracto ac ad alia festinanti; ex quo primum Praxi me dederam, huic unice incumbere necesse habui, praesertim cum Litium Consultationumque multitudine ita premerer ut rarò vel somno vacare liceret, nec magis mihi feriae essent quam mulis aut asinis, quibus nullas esse Catoni visum fuit. Non quidem id mihi tunc evenit quod plurimis, quibus dum praxin agitant, Juris Civilis Romani studium sordet, ac nisi quatenus fori usu comprobetur plane abjicitur: sed alia mihi semper stetit sententia, qui Judiciorum usu, Jus ipsum Civile penitius discendum existimabam, cuique dulcius erat, ex ipso fonte potius quam ex lutulentis Pragmaticorum (quos ajunt) rivis haurire, quibus haud raro vel intima Juris scientia vel sufficienti doctrinâ subactum ingenium defuit, quo aut vera perspicere aut perspecta recte dijudicare atque docere potuerint. Unde mirum non est, cum ex hujusmodi auctoritatibus pendeant JCtorum quam plurimi et vel ipsi quoque Judices, tam multa forensibus Judiciis recepta fuisse quae solâ praejudicatarum opinionum vanitate nituntur. Ea certe proximi quod effluxit seculi felicitas fuit, ut florescente solidioris Jurisprudentae culturâ ac studio in Academiis nostris, laetissimus inde in Judicia quoque redundaret proventus; quod ipsum me non incitare non potuit, ut pro virili, excussâ eorum qui in foro dominantur Tyrannide, et in aliis ad meliora revocare contenderem, quae opinione primum recepta, ita invaluerant ut aut

rationem vincerent aut legem. Et est quod mihi eâ de re gratuler, cui sicut in re Criminali, ita et aliquando in Civilibus causis, nonnihil praestare contigit, quo ex incertê certior, ex erroneâ ad leges adaptatior fieret forensis illa Jurisprudentia, quae saepe ab eâ, quâ in Universitate imbuimur, immane quantum discedit. Attamen parum id mihi profuit, statutorum, consuetudinum, privilegiorum, conventionum denique mole quibus constat Jus Patrium ita praepedito, ut per XV istos aut quod excurrit annos, quos causis agendis impendi, praeter ipsum Imperialem legum textum vix unquam Interpretem Juris Romani in consilium adhibuisse meminerim. Dehinc in exilium actus, dum mathesin, linguas, pingendi artem, omniaque alia docendo victum quaeritabam, quis credat, hisce noctesque diesque unicè immoranti de Jurisprudentia unquam cogitatum fuisse? Sane istiusmodi rebus adstrictum parum abfuit quin aliquando studii, cujus nullum mihi in posterum usum fore prospicerem, poeniteret, eique prorsus valedicendum decernerem. Et certo certius fecissem, nisi obstitisset naturae pertinacitas, quâ invitus in haec ipsa, quibus me semel addixeram studiis, ferebar. Accedebat, unicum mihi librum esse, (quem domo in exilium extuleram), Corpus Juris Civilis, cujus dum lectione insomnes noctes ipsumque vitae taedium fallerem, non potui non in varia loca incidere, quae dubiis, conjecturis, observationibus, ansam darent. Hinc plurima moliri, excogitare, hallucinari, cogitataque in chartam conjicere coepi. Sic, ingravescente miseriâ, Observatorum quoque seges

ingravescebat quotidie; sed nullius haec mihi usus erant, nisi ut hyeme ingruente, chartaceas inde subuculas conficerem, quo in vestium simul ac foci penuriâ frigus propulsarem. Mox autem, si lectione non plane abstinebam, a scribendo tamen temperanrandum judicabam, ut chartae parceretur, nisi quod aliquando novum impetum capiens nonnihil prioribus adderem, alia corrigerem, confirmarem, caett. Accesserat quidem aliquoties consilium, horum aliquid luce donandi, modo copia fieret Librorum quos consulere par esset, ne forte jam aliis perspecta pro novis venditarem, aut optime restitutis sanatisque vulneribus sera remedia afferendo ridendum me praeberem doctioribus. At detrectabant Librarii, pessimam quamque fabulam Romanensem vel optimis de Jure Observationibus se praeferre jactantes; neque unquam mihi contigit esse tam felici, ut aut ipse mihi quibus maxime egerem libros comparare, aut aliunde utendos accipere potuerim. Quicquid igitur primo tumultuarie ac rudiori stilo ut in proprium usum exaraveram, corrigere destiti, et si quid postea animi causâ adjicerem, eâdem negligentiâ id fiebat, satis mihi habens si ipse me intelligerem, omnisque orationis aut perspicuitatis aut concinnitatis, nedum elegantiae, minime curans.

Attamen cum id minime putarem, ac omnem harum lucubrationum edendarum cogitationem plane abjecissem, nescio quo fato accidit, ut vir quidam eruditus ac in Amplissimo ordine spectatissimus, quem fautorem mihi saepe expertus eram, id quod olim ipse cupiissem (modo copia facta esset, spatiumque datum

ad corrigenda quae scripseram, delectumque ex iis habendum) nunc reluctanti invitoque intempestive extorserit, iis scilicet quae in privatam lectionem concesseram, clam praelo commissis. Qualem autem mihi tunc animum fuisse putatis, Viri Clarissimi, cum haec ipse ad me deferret, quasi re egregie gesta? Multa inerant, in ulterioris tantum examinis gratiam annotata, sed retractanda: plura erant, haud satis probata, et quae ad maturiorem forsan discussionem revocata, rejecissem ipse: plurima, tanti non erant ut publicè ostentari vellem; omnia vero in incerto an nova essent. Nec deërant, quae, si id consilii cepissem, impressis longe praetulerim. Verum jacta erat alea, nec repugnare integrum. In iis quae typis jam expressa erant, nihil mihi juris superabat; in caeteris, ob summam festinationem (instabat enim forum S^{ti}. Michaëlis, cui parabatur Editio) nullus adhiberi potuit delectus; nihil rectius proponi, nihil ornatius exprimi, nihil concinnius explicari potuit. Praesertim cum et eo tempore morbo decumbens, vitam ipsam una cum salute desponderem; dum tamen et sic praefatio conscribenda esset, quâ furtum mihi factum ipse tegerem, scripta excusarem, libellumque Serenissimo Duci inscriberem, qui id sibi gratum acceptumque fore ultro pollicebatur.

At quorsum haec omnia tendunt, Clarissimi Viri? Eone ut Vestrum de infelici abortu judicium deprecer? Facerem forsan, nisi et omnium, quicquid ubique terrarum Eruditorum est, aeque reformidanda esset censura; cui cum ipse meâ sponte accedo, vestro quoque calculo immaturum partum damnari, ferendum

est. Verum, unicum est quod deprecor; scilicet, ne ex hoc informi foetu eum judicetis, qui, quamvis suae tenuitatis probe sit conscius, e vestrâ tamen institutione ac disciplinâ non ita excessit, ut vel in hoc ipso ingenii torpore aut ut verè dicam collapsu quo, cum maxime, affligitur, meliora de eo exspectanda non essent. Hoc si me a vestrâ, quâ estis, humanitate impetrasse cognoverim, Clarissimi Viri omnique mihi amoris ac pietatis studio prosequendi, caeterorum de me judicia parvi pendo. Vos autem valete, Viri Honoratissimi, Clarissimi, omnique laude Celebratissimi, meque Vestrum habete

Omni obsequio devotissimum
BILDERDIJK.
Dabam Brunovici Ipsis Kal. August. CIↃIↃCCCV.